AUDITIMI PUBLIK

KLSH

AUDITIMI PUBLIK

KËRKIMORE

SHKENCORE

INFORMATIVE

100 Vjet Pararësi

REVISTË 4 - MUJORE

Nr.1

2012

ALSAI

EUROSAI

INTOSAI

AUDITIMI PUBLIK

REVISTË 4 - MUJORE

2012

1

Tiranë, 2012

seria : botime KLSH- 03/2012

KONTROLLI I LARTË I SHTETIT

Experentia mutua omnibus prodest

AUDITIMI PUBLIK

REVISTË KATËRMUJORE

kërkimore-shkencore-informative

Shqip- Anglisht

Nr. 1/2012, Tiranë
Janar- Prill

ISBN 978-9928-159-03-4

Seria : botime KLSH 03/2012

Tiranë, 2012

ALBANIAN SUPREME AUDIT INSTITUTION -ALSAI

Experentia mutua omnibus prodest

PUBLIC AUDIT

QUARTERLY MAGAZINE

of research, science and information
in Albanian and in English

No. 1/2012, Tirana
January- April

ISBN 978-9928-159-03-4

Series: Publications ALSAI 03/2012

Tiranë, 2012

BORDI SHKENCOR

Dr. Bujar Leskaj, Kryetar i KLSh	Kryetar
Prof. Dr. Omer Stringa Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT) (Kryeredaktor)	Anëtar
Prof. Dr. Jorgji Bollano, Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilistëve	Anëtar
Prof. Dr. Ardian Nuni, Anëtar i Gjykatës së Lartë	Anëtar
Prof. Dr. Sotiraq Dhamo, Përgjegjës i Departamentit të Kontabilitetit FE (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Aurela Anastasi, Akademik, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Argita Berisha, Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof. Dr. Lindita Lati, Kryetare e Autoritetit të Konkurrencës	Anëtar
Prof. Dr. Tonin Kola, Profesor, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Prof. Asoc. Dr. Edlira Luçi, Përgjegjës i Departamentit të Financës FE (UT)	Anëtar
Prof.As.Dr. CPA Hysen Çela, Managing Partner,nH EuroConsult sh.p.k.	Anëtar
Prof. As.Dr. Flutura Kola, Profesor, Fakulteti i Drejtësisë (UT)	Anëtar
Prof.As.Dr. Manjola Naço, Profesore, Fakulteti i Ekonomisë (UT)	Anëtar
Gjon Ndreja Ekspert	Anëtar

SEKRETARIATI

1. Fatos Çoçoli	Koordinator
2. Dr. Adriatik Kotorri	Sekretar Kolegjiumi
3. Dr. Reinald Muça	Redaktor
4. Ermal Yzeiraj	Redaktor
5. Dr. Edvin Stefani	Redaktor

I NDERUAR LEXUES !

Njëhemi të nderuar që ju ofrojmë këtë revistë shkencore të cilin e gjykojmë dhe besojmë se do t'i përgjigjet interesit Tuaj në fushën e auditimit. Me iniciativën e Kryetarit të Kontrollit të Lartë të Shtetit, revista "AUDITIMI PUBLIK" do të ofrohet si një periodike 4-mujore në fushën e kërkimit, shkencës dhe informacionit. Kjo revistë (materialet e së cilës do të jenë në Shqip dhe Anglisht) synon të mbledhë idetë dhe opinionet në fushën e, auditimit, kontabilitetit dhe financës publike në përgjithësi.

Janë të ftuar të publikojnë punimet dhe opinionet e tyre specialistë të enteve publike dhe private, akademikë, profesionistë të pavarur si dhe çdo i interesuar që gjen me vend trajtimin e një çështjeje të caktuar me interes publik bazuar në moton e INTOSAI "Experentia mutua omnibus prodest"

Duke ju uruar lexim të këndshëm, bordi editorial i revistës ju fton të shprehni vërejtjet dhe sugjerimet tuaja në funksion të përmirësimit të kësaj iniciative me qëllim shndërrimin e saj në një arenë reale dhe profesionale të debatit ekonomik.

Me respekt
Bordi i Revistës

Adresa e redaksisë
Kontrolli i Lartë i Shtetit
Bulevardi " Dëshmorët e Kombit", nr. 3,
Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267
Web-site: www.klsh.org.al,
E-mail: revista@klsh.org.al, klsh@klsh.org.al , bleskaj@klsh.org.al

Shtypur: "Mirgeeralb", Tiranë

PËRMBAJTJA

Titulli	AUTORI	FAQE
Editorial	**Prof. Dr. Omer Stringa** Fakulteti i Ekonomisë (UT)	**1**
Reforma e raportimit financiar: sfida dhe probleme	**Prof. Dr. Jorgji Bollano** Kryetar i Këshillit kombëtar të Kontabilistëve	**5**
Të njohim parimet bazë ku mbështetet puna e Rregullatorëve të Pavarur të Auditimit	**Prof.Asoc.Dr. Hysen Çela** Managing Partner nH EuroConsult shpk	**11**
Sfidat drejt një Institucioni modern të auditimit të jashtëm publik.	**Dr. Bujar Leskaj** Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit	**19**
Vlera e kontrollit të brendshëm për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme	**Dr. Rezarta Perri** Fakulteti i Ekonomisë (UT) **Msc.Linda Çepani** Fakulteti i Ekonomisë (UT)	**33**
Performanca e auditimit në sektorin publik	**Kasem Seferi** Këshilltar për Ekonominë pranë Presidentit të Republikës	**43**
Auditimi si një faktor në rritjen ekonomike	**Dr. Edvin Stefani** Kontrolli i Lartë i Shtetit	**53**
Roli i auditimit të brendshëm për një qeverisje të mirë publike	**Dr. Hysen Muceku** Drejtor i Përgjithshëm i Auditimit të Brendshëm, Ministria e Financave	**65**
Kontrolli i cilësisë në auditim	**Luljeta Nano** Kontrolli i Lartë i Shtetit	**71**

Korrupsioni dhe Mashtrimi: Roli i Audituesit	**Sali Agaj** Kontrolli i Lartë i Shtetit	**77**
Mbivendosja e auditimit- kosto shtesë	**Gjon Ndreja** Ekspert i Jashtëm, Kontrolli i Lartë i Shtetit	**89**
Për një ndjeshmëri më të lartë mbi performancën e auditimit	**Peter van der Knaap** Gjykata e Auditimit e Holandës	**97**
Aktivitete të KLSH	Info vendi	**103**
INTOSAI -Organizmi ndërkombëtar i institucioneve të auditimit publik	Profil	**113**
EUROSAI - Organizmi Europian i institucioneve të auditimit publik	Profil	**118**
Gjykata e auditimit e Republikës së Sllovenisë	Profil	**127**
Zyra e lartë e auditimit në Poloni, NIK	Profil	**131**

Content of the English version

Title	Author	Page
Editorial	**Prof. Dr. Omer Stringa** Economic Faculty (TU)	**139**
Financial reporting reform: challenges and problems	**Prof. Dr. Jorgji Bollano** Chairman Of The National Council Of Accountants	**143**
To know the basic principles that the work of the Independent Audit Regulators is based on	**Prof. Asoc. Dr. Hysen Çela** Managing Partner nH EuroConsult shpk	**147**
Challenges toward a modern institution of public external audit.	**Dr. Bujar Leskaj** Chairman of the Supreme State Audit	**151**

Internal control value for small and medium enterprises	**Dr. Rezarta Perri** Economic Faculty (TU) **Msc.Linda Çepani** Economic Faculty (TU)	**163**
The performance of the audit in the public sector	**Kasem Seferi** Economic Adviser to the President of the Republic	**167**
Audit as a factor in economic growth	**Dr. Edvin Stefani** State Supreme Audit	**171**
The role of internal audit for a good public governance	**Dr. Hysen Muceku** General Director of Internal Audit, Ministry of Finance	**175**
Quality control in audit	**Luljeta Nano** State Supreme Audit	**179**
Corruption and Fraud: The Role of Auditors	**Sali Agaj** State Supreme Audit	**183**
Overlapping audit additional cost	**Gjon Ndreja** External expert, State Supreme Audit	**187**
For a higher sensitivity in the performance of an audit	**Peter van der Knaap** Court of Audit of the Netherlands	**191**
Info AL-SAI		**197**
INTOSAI- The international organization of the Supreme Audit Institutions		**201**
EUROSAI- The European Organizations of the Supreme Audit Institutions	Profile	**206**
The Court of Audit of Slovenia	Profile	**213**
The Supreme Audit Office in Poland, NIK	Profile	**217**

Editorial

PROF. DR. OMER STRINGA

Qëllimi i një auditimi është të vlerësojë bazuar mbi procedura testimi një organizatë, sistem, proces, produkt a projekt. Auditimi i referohet procedurave të kryera për të dhënë një vlerësim mbi efikasitetin në ndërtim dhe operim të kontrolleve mbi performancën ekonomike, paraqitjen e drejtë të të dhënave financiare të një organizate kundrejt standardeve që aplikon, dhe performancën ekonomike të një organizate. Planifikimi dhe ekzekutimi cilësor i auditëve duhet të jetë fokusi primar i aktivitetit të një shoqërie auditimi ose Kontrollit të Lart të Shtetit në mënyrë që puna jonë të krijojë vlerë për organizatën nën auditim, ekonominë dhe shoqërinë në tërësi.

Ndërtimi dhe zbatimi i një metodologjie të qartë dhe të askesueshme është themeli për të garantuar që auditimet e kryera të arrijnë qëllimet e tyre. Metodologjia duhet të ndërtohet dhe të rishikohet vazhdimisht, në mënyrë të atillë që të jetë në përputhje me standardet zyrtare të auditimit, të cilat duhen respektuar rigorozisht. Zbatimi i metodologjisë në auditim mundëson që të gjitha fazat dhe hapat e nevojshme të kryhen për të arritur në një vlerësim të drejtë në një auditim. Ndër të tjera, implementimi i një metodologjie krijon bazat mbi të cilat mund të vlerësohet një auditim dhe si rrjedhojë, lejon një shoqëri auditimi ose Kontrollin e Lart të Shtetit të monitorojë në mënyrë më efikase cilësinë e auditimeve të kryera.

Në praktikën bashkëkohore, auditimet ndërtohen në bazë të rrezikut që shfaq organizata nën auditim, në raport me atë se cili është qëllimi i auditimit. Këto lloje auditimesh, nëse implementohen dhe ekzekutohen në mënyrën e duhur, besohet të jenë më të përshtatshmit për të arritur në mënyrë efiçente dhe efikase qëllimet e një auditimi. Niveli i rrezikut kushtëzon zgjedhjen e kohës, natyrës dhe thellësisë së procedurave të testimit që duhen kryer për të realizuar qëllimin e auditimit. Me pak fjalë, sa më i madh rreziku, aq më shumë procedura testimi duhen kryer për të garantuar që kemi arritur me sukses qëllimin e auditimit. Nëse audituesi nuk e vlerëson drejt rrezikun, atëherë kjo krijon mundësinë që procedurat e testimit, të planifikuara dhe të kryera, të jenë të pamjaftueshme dhe të papërshtatshme për të arritur qëllimin e auditimit.

Për të garantuar që të kemi një vlerësim të drejtë të rrezikut, së pari duhet një metodologji e përshtatshme. Më tej kërkohet që audituesit të kuptojnë dhe vlerësojnë mirë organizatën (p.sh. 1. sektorin, fushën në të cilën operon, 2. strukturën, 3. përgatitjen, eksperiencën dhe karakterin e drejtuesve dhe punonjësve kyç, 4. proceset kryesore, 5. kontrollet e brendshme, 6. incentivat që kushtëzojnë sjelljen brenda organizatës, 7. kodin e etikës dhe rregulloret e brendshme, 8. rolin e teknologjisë së informacionit, si dhe 9. matësit e performancës së organizatës që po auditohet). Gjithashtu, audituesit duhet të konsiderojnë eksperiencën e tyre me këtë organizatë në vitet paraardhëse. Siç mund të kuptohet, është e domosdoshme që audituesit të kenë përgatitjen dhe trajnimin e nevojshëm që kërkohet për të parë përtej numrave dhe për të kuptuar ambientin dhe realitetin ekonomiko - operacionale të një organizate.

Gjatë viteve të fundit, roli dhe varësia e organizatave ndaj teknologjive të informacionit është rritur ndjeshëm. Roli dhe varësia ndaj teknologjive të informacionit do bëhet gjithnjë e më e madhe në vitet në vazhdim. Një nga prioritete kryesore për audituesit në Shqipëri do të jetë zhvillimi i aftësive të përshtatshme për të vlerësuar rolin e teknologjisë së informacionit, funksionimin e kësaj teknologjie, dhe impakti që ka në nivelin e rrezikut në një organizatë.

Vetëm pasi rreziqet që shoqërojnë operimin e një organizate janë identifikuar dhe dokumentuar, mund të kalohet në fazën tjetër që ka të bëjë me identifikimin dhe vlerësimin e efikasitetit të kontrolleve të brendshme, për t'iu përgjigjur rreziqeve operacionale. Në këtë fazë, audituesi identifikon dhe vlerëson procedurat e kontrollit të ndërtuara nga organizata për t'ju përgjigjur rreziqeve të identifikuara. Këto kontrolle mund të grupohen në dy lloje: parandaluese dhe zbuluese. Vlerësimi i parë që duhet bërë në këtë fazë është nëse ka kontrolle të mjaftueshme për t'ju përgjigjur të gjitha rreziqeve të identifikuara. Vlerësimi i dyte që duhet bërë është nëse kontrollet e identifikuara janë ndërtuar (dizenjuar) në mënyrë efikase, për t'ju përgjigjur rreziqeve. Së treti, duhet vlerësuar me anë të testimeve nëse kontrollet e ndërtuara në mënyrë efikase operojnë vërtetë në mënyrë efikase. Këtu audituesi mund të krijojë vërtetë vlerë të shtuar për vetë organizatën që është duke audituar, duke i paraqitur rezultat e testimeve të bëra, mangësitë ose dobësitë e vëna re, si dhe rekomandimet se si mund të përmirësohet puna dhe drejtimi i organizatës në të ardhmen.

Pasi të kemi vlerësuar rreziqet dhe efikasitetin e kontrolleve brenda një organizate për t'ju përgjigjur këtyre rreziqeve, mund të kalojmë në ndërtimin dhe implementim e procedurave të testimit që janë të mjaftueshme për të na lejuar të vlerësojmë nëse të dhënat financiare paraqesin drejt realitetin ekonomik të një organizate. Rezultatet e këtyre procedurave duhen analizuar në mënyrë të vazhdueshme dhe, nëse është e nevojshme të modifikohen ose rishikohen në varësi të zbulimeve që audituesit bëjnë përgjatë auditimit.

Për të shprehur një opinion mbi performancën e një organizate kërkohet të identifikohen drejt proceset kryesore, matësit që duhen përdorur, si dhe cilësia e të dhënave mbi të cilat bazohet matja. Ekzekutimi në mënyrë efiçente i fazave dhe hapave të paraqitura më sipër gjatë auditit e pozicionin shoqërinë e auditimit ose Kontrollin e Lart të Shtetit në një avantazh konkurrues për të krijuar vlerë për organizatën duke dhënë një opinion të drejtë mbi performancën e saj kundrejt qëllimeve për të cilat ajo është krijuar. Duke ofruar një këndvështrim të pavarur bazuar në procedurat e kryera dhe rezultatet e këtyre procedurave, shoqëritë e auditimit ose Kontrolli i Lart i Shtetit mund të ndihmojnë organizatën të përmirësojë performancën dhe efiçencën operacionale. Ne aspektin financiar, shoqëritë e auditimit ose Kontrolli i Lart i Shtetit mund të identifikoj iniciativat në fushën e mirëmenaxhimin të fondeve dhe përmirësimit të kostove për të ndihmuar organizatën, dhe si rrjedhojë ekonominë dhe shoqërinë në tërësi, në arritjen e qëllimeve strategjike.

Prof. Dr. Omer Stringa është profesor në Fakultetin e Ekonomisë, Universiteti i Tiranës.

Raportimi financiar

Reformimi i sistemit të raportimit në Shqipëri

REFORMA E RAPORTIMIT FINANCIAR: SFIDA DHE PROBLEME

Reforma në fushën e raportimit financiar në Shqipëri i ka fillimet e veta me ndryshimet e sistemit politik dhe ekonomik, në vitet ’90. Këto ndryshime kërkuan krijimin e një infrastrukture të re ligjore dhe institucionale në fushën e kontabilitetit dhe të raportimit financiar. Krijimi dhe zhvillimi i tyre u realizua duke pasur parasysh kryesisht legjislacionin e vendeve të zhvilluara perëndimore dhe deri diku të atyre lindore, të cilat ishin në tranzicion, duke mos neglizhuar edhe përvojën tonë.

PROF. DR. JORGJI BOLLANO

Pak histori për rrugën e zhvillimit të reformës në kuadrin e raportimit financiar

Mjedisi ligjor dhe rregullimet kontabël të arritura, janë fryt i një pune shumë vjeçare të institucioneve të specializuara që merren posaçërisht me këtë fushë pa përjashtuar këtu edhe kontributin e grupeve të tjera të interesit.

Në vitin 1993, u miratua Ligji nr 7661, datë 19.01.1993 “Për kontabilitetin”, i cili përcaktonte detyrimet e përgjithshme si dhe parimet e rregullat kryesore për mbajtjen e kontabilitetit dhe përgatitjen e paraqitjen e pasqyrave financiare. Përgatitja dhe paraqitja e pasqyrave financiare ishte e domosdoshme për vetë drejtimin e njësisë ekonomike dhe përdoruesve të

tjerë jashtë njësisë ekonomike, për marrjen e vendimeve të drejta.

Për të realizuar normalizimin e kontabilitetit sipas këtij ligji, si dhe për të siguruar një udhëheqje metodologjike të vijueshme, u krijua Këshilli Kombëtar i Kontabilitetit, pranë Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë. Mbështetur në ligjin e mësipërm, Këshilli Kombëtar i Kontabilitetit hartoi Planin Kontabël të Përgjithshëm, që u miratua me VKM nr 334, datë 09.07.1993. Legjislacioni i hartuar në këtë periudhë hodhi themelet e kontabilitetit dhe të raportimit financiar për një ekonomi që bazohet në parimet e tregut.

Zhvillimet ekonomiko – shoqërore të vendit, bërja më komplekse dhe rigoroze e raportimit financiar dhe auditimit ndërkombëtar, angazhimi i qeverisë shqiptare për të nënshkruar marrëveshjen e Stabilizim Asociimit me BE, të gjitha këto bënë që kërkesat e deriatëhershme të raportimit financiar të konsideroheshin të pamjaftueshme. Ishin këto arsyet që Këshilli Kombëtar i Kontabilitetit mori iniciativën për hartimin e Ligjit nr 9228, datë 29.04.2004 "Për Kontabilitetin dhe Pasqyrat Financiare". Ligji trajton më thjesht, në mënyrë më koncize, pa teprime dhe larg trajtimeve teknike e hollësirave kontabël, zgjidhjen e kërkesave dhe problemeve të ndryshme nëpërmjet standardeve të kontabilitetit. Ligji ka përcaktuar llojet e standardeve kontabël (kombëtare apo ndërkombëtare) që do të aplikohen nga njësitë ekonomike.

Një pjesë të rëndësishme të këtij ligji e zë statusi, përbërja, organizimi dhe funksionimi i Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit. Sipas këtij Ligji Këshillit Kombëtar të Kontabilitetit (KKK) krijohet si organizëm profesional, publik, i pavarur dhe që gëzon personalitet juridik. KKK është i vetmi organizëm që harton standardet kombëtare të kontabilitetit në përputhje me kërkesat e këtij ligji dhe në koherencë me Standardet Ndërkombëtare të Kontabilitetit. Ky organizëm përcakton rregullat për mbajtjen e kontabilitetit, listat e llogarive dhe përdorimin e tyre si dhe formatet e pasqyrave financiare. Gjithashtu, pjesë e rëndësishme e detyrave të KKK është mbikëqyrja e zbatimit të këtyre standardeve nga njësitë ekonomike. KKK është anëtar i Fondacionit të Standardeve Ndërkombëtare të Raportimit Financiar (IFRS Foundation) dhe është në lidhje të vazhdueshme me këtë institucion për të azhornuar çdo ndryshim të standardeve ekzistuese ndërkombëtare apo hartimin e standardeve të reja ndërkombëtare.

Zbatimi me korrektësi i ligjit "Për Kontabilitetin dhe Pasqyrat Financiare"

Legjislacioni kontabël dhe standardet kontabël kanë rëndësinë e tyre në realizimin me sukses të misionit që kanë profesionistët kontabël dhe audituesit e brendshëm apo audituesit e pavarur. Njohja sa më e mirë e këtyre dy komponentëve do të bëjë të mundur mbajtjen e një kontabilitetit të rregullt e të sinqertë. Në kompleksitetin e administrimit të njësive ekonomike një kontabilitet i rregullt dhe i sinqertë përbën një tablo të domosdoshme në instrumentet e tij të matjes i cili sjell:

1. *Siguri juridike* – që do të thotë se:

- Njësia ekonomike është në rregull me ligjin; tabloja e saj është e plotë, në gjendje funksionale dhe e mbrojtur nga të gjitha gjobat dhe penalitete;
- Njësia ekonomike është e pajisur me një instrument prove. Kontabiliteti regjistron të gjitha flukset, do të thotë të gjitha veprimet ekonomike të realizuara me partnerët. Kjo kujtesë është e rëndësishme, sidomos në rastet kur çështjet përfundojnë në gjyq;

2. *Siguri fiskale* – që do të thotë se:

- Shumë nga tatimet llogariten mbi bazën e të dhënave të kontabilitetit, si p.sh. shifra e afarizmit për llogaritjen e TVSH-së, tatim fitimit, etj.
- Kontrollet tatimore mbi njësinë ekonomike janë një verifikim i kontabilitetit të saj. Nëse kontabiliteti nuk është i rregullt dhe i sinqertë, ai kthehet për njësinë ekonomike në një katastrofë në kushtet e përballjes me organet tatimore.

3. *Një siguri në administrim* – që do të thotë: Do të ishte papërgjegjshmëri të administroje një njësi ekonomike pa instrumente matjeje (të cilët lejojnë të arrihet në një pikë të caktuar). Kontabiliteti është një busull për drejtimin e njësisë ekonomike, sepse tregon gjendjen ku njësia ekonomike ndodhet dhe i jep mundësinë të analizojë dhe të orientohet në të ardhmen.

Zbatimi i plotë dhe me korrektësi i Ligjit "Për Kontabilitetin dhe Pasqyrat Financiare" si dhe i standardeve kontabël që rrjedhin prej tij, kërkon një angazhim në vazhdimësi jo vetëm të njësive ekonomike që do t'i zbatojnë ato por dhe të organizatave profesionale apo organizmave të tjera shtetërore, përfshirë këtu Këshillin Kombëtar të Kontabilitetit, Kontrollin e Lartë të Shtetit, Drejtorinë e Përgjithshme të Tatimeve, etj. Secili prej këtyre organizmave apo institucioneve duhet të përcaktojë këndvështrimin e vet dhe mjetet për arritjen e tij.

Arritjet dhe mangësitë në rrugën e implementimit të standardeve

Hartimin dhe implementimin e Standardeve Kontabël e kemi menduar dhe perceptuar jo si diçka të menjëhershme dhe të pandryshueshme por si një proces në vazhdimësi, proces i cili do kohën e vet dhe që ka të bëjë me sigurimin e infrastrukturës materiale dhe kapaciteteve profesionale, si dhe me reflektimin e kërkesave të dala nga praktika për ndryshime të nevojshme me synim modernizimin dhe thjeshtësimin e tyre.

Përvoja katërvjeçare e implementimit të standardeve ka nxjerrë në dukje arritje dhe mangësi.

Arritjet

Arritja më e madhe është që Shqipëria duke filluar nga viti 2008, zbaton një sistem kontabël dhe përgatit pasqyrat financiare bazuar në Standardet Ndërkombëtare të Raportimit Financiar dhe Standardet Kombëtare të Kontabilitetit, të hartuara në koherencë të plotë me Standardet Ndërkombëtare të Raportimit Financiar (SNRF). Nga anketimet por dhe nga investigimet e bëra rezulton se përgjithësisht, përgatitja e pasqyrave financiare është bërë duke u bazuar në standarde.

Theksojmë, përgatitja e pasqyrave financiare është e tillë dhe jo mbajtja e kontabilitetit, sepse shumë nga njësitë ekonomike në vitet e para nuk bënë ndryshime në mbajtjen e kontabilitetit por u mjaftuan me përshtatje gjatë kohës së përgatitjes së pasqyrave. Në dy vitet e fundit është rritur interesi i njësive ekonomike që ta organizojnë kontabilitetin mbi bazën e standardeve duke i pasur si mbështetje në hartimin e pasqyrave financiare.

Nisur nga sa trajtuam më sipër arrijmë në përfundimin se Shqipëria është në rrugën e implementimit të standardeve kontabël ndërkombëtare dhe kombëtare që janë koherencë me të parat. Një arritje e tillë ka gjetur vend në raport progresin e Komisionit Europian për vitin 2001, ku thuhet shprehimisht se ka zhvillime shumë pozitive në fushën e kontabilitetit por duhen rritur kapacitet inspektuese të KKK lidhur me cilësinë e zbatimit të standardeve të kontabilitetit. Po ashtu edhe për sa i përket standardeve ndërkombëtare të auditimit janë bërë përparime në këtë rrugë. Një kontribut të rëndësishëm në këto arritje ka dhënë Ministria e Financave dhe Qeveria të cilat kanë qenë të gatshme për t'i dhënë zgjidhje çdo propozimi të bërë nga organizmat profesionale lidhur me thjeshtimin dhe modernizimin e informacionit kontabël. Gjithashtu një ndihmë jo më pak të rëndësishme na kanë dhënë organizmat ndërkombëtare profesionalë duke na azhornuar me materiale, si dhe duke na ftuar në konferenca dhe videokonferenca që organizohen herë pas here me qëllim rritje të aftësive profesionale në drejtim të raportimit dhe auditimit financiar.

Ne jemi pjesëmarrës të përhershëm në Konferencat që organizon Fondacioni i SNRF në Londër; Jemi pjesëmarrës të rregullt në konferencën që organizon Organizata e Kombeve të Bashkuara për Tregtinë dhe Zhvillimin në Gjenevë, e cila trajton reformat në fushën e Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit dhe Raportimit Financiar; Jemi pjesëmarrës në konferencat që organizon REPAIRS (Program për reformat në fushën e kontabilitetit dhe fuqizimin e institucioneve me qendër në Bankën Botërore në Vjenë). në kemi një bashkëpunim të ngushtë me Bordin e Kosovës për Standardet e Raportimit Financiar, bashkëpunim i cili është zyrtarizuar me Memorandumin e Bashkëpunimit në fushën e kontabilitetit në datën 08.06.2010.

Për të arritur në implementimin korrekt dhe të plotë të Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit (SNK)/ Standardet Kombëtare të Kontabilitetit (SKK) jam i mendimit të parashtroj si më poshtë:

1. Nën procesin e edukimit, të mësuarit e profesionit duhet të jetë një proces i cili fillon në shkollë dhe vazhdon pambarim gjatë ushtrimit të tij. Me këtë duhet të kuptojmë që arsimi universitar duhet të japë bazat teorike të profesionistëve të ardhshëm kontabël apo audit dhe për këtë duhen riparë kurrikulat dhe programet përkatëse.

2. Organizatat profesionale dhe organizma të tjerë shtetërorë, duhet ta konsiderojnë si parësore në punën e tyre trajnimin dhe kualifikimin e vazhdueshëm të hartuesve dhe audituesve të pasqyrave financiare,

duke i azhornuar programet me ndryshimet që bëhen në trajtimin e standardeve nga organizmat përgjegjëse përkatëse si dhe duke reflektuar në to probleme të dala nga praktika dhe që kërkojnë zgjidhje.

3. Të nxiten dhe të stimulohen punimet individuale apo me bashkautorësi të edukatorëve kontabël dhe profesionistëve si dhe të organizmave dhe të organizatave të ndryshme profesionale.

4. T'i jepet një rëndësi e veçantë sensibilizimit të mjedisit të biznesit lidhur me rëndësinë e zbatimit të standardeve të kontabilitetit dhe auditimit.

- Komuniteti i biznesit, e sidomos drejtimi i lartë i tyre duhet të kuptojë se pasqyrat financiare nuk hartohen vetëm për zyrën e tatimeve, por edhe për shumë përdorues të tjerë. Zbatimi me korrektësi i standardeve të kontabilitetit dhe auditimit nënkupton trajtimin në tërësi dhe jo disa prej tyre.
- Në këtë kontekst në mendojmë se një zgjidhje shumë më efikase drejt ndërgjegjësimit të biznesit për zbatimin e detyrueshëm të standardeve të kontabilitetit do të ishte edhe një ndryshim shtesë në Ligjin "Për Kontabilitetin dhe Pasqyrat Financiare" që ka të bëjë me vendosjen e penaliteteve përkatëse në raste shkelje të tij. Fryma liberale e zbatimit të ligjit nuk ndihmon në këtë rast në procesin e integrimit pasi mungesa e penaliteteve është një nga arsye pse standardet nuk kanë gjetur zbatim në një pjesë të njësive ekonomike.

5. Të ngrihen dhe të funksionojnë strukturat e nevojshme profesionalisht të afta për t'i dhënë zgjidhje problemeve që kanë të bëjnë me vlerësime dhe rivlerësime të aktiveve ashtu siç e kërkojnë standardet.

6. Të rriten kufijtë për klasifikimin e njësive ekonomike duke bërë ndryshimin në ligjin përkatës për afrimin e tyre me ato të vendeve të tjera të rajonit, çka do të sjellë një ulje të kostos së informacionit për biznesin. Aktualisht këto për sa i përket kriterit të shifrës së afarizmit, në i kemi disa herë më të ulta se vendet e rajonit, ndërsa me ato të BE i kemi më shumë.

7. Të zgjerohet dhe të intensifikohet më tej bashkëpunimi dhe shkëmbimi i eksperiencës me organizmat homologe të rajonit në fushën e kontabilitetit dhe auditimit.

Realizimi i objektivave të sipër përmendur duhet shoqëruar dhe me fondet e nevojshme financiare, fonde të cilat mund të sigurohen nga shteti ose nga organizma ndërkombëtare siç është REPARIS. Duhet të theksojmë se ky organizëm ka parashikuar fonde për fusha të ndryshme përfshirë dhe kontabilitetin por akoma deri më tani nuk ka i ka bërë efektive.

Tashmë jetojmë në një kohë ku duhet ndryshuar kultura jonë e të menduarit e të vepruarit, për përgatitjen e pasqyrave të raportimit financiar dhe auditimit të tyre. Sot në jemi shumë afër marrjes së statusit të vendit kandidat për të hyrë në BE dhe duhet të mendojmë e të veprojmë si të tillë. Hapja e tregjeve të kapitalit, firmosja e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit, firmosja e Marrëveshjes së Tregtisë së Lirë dhe Evropianizimi i Ekonomisë Shqiptare kërkon transparencë dhe

gjuhë të njëjtë kontabël. Plotësimi edhe i këtyre kushteve do të lehtësonte edhe problemet e integrimit të Shqipërisë në BE. Shpreh besimin që armata e kontabilistëve dhe audituesve të vendit tonë do të dijë të vlerësojë dhe të shfrytëzojë të gjitha mundësitë për të ecur me kërkesat e kohës duke mos e lënë veten të ngelet prapa.

Prof. Dr. Jorgji Bollano është Kryetar i Këshillit Kombëtar të Kontabilistëve (KKK)

LITERATURA

- Compatabilite generale de l'entreprise
- V. 1993. Jean Pier CASMIR, Bernard CASPAL, Maurice COZIAN.
- Ligji nr. 7661, datë 19.01.1993 "Për Kontabilitetin".
- Plani Kontabël i Përgjithshëm, v. 1993.
- Ligji nr. 9228, datë 29.04.2004 "Për Kontabilitetin dhe Pasqyrat Financiare", i ndryshuar me ligjin 9477, datë 09.02.2006.
- Këshilli Kombëtar i Kontabilitetit, Standardet Kombëtare të Kontabilitetit, v. 2009.
- International Accounting Standard Board. International Financial Reporting Standard (IFRS) v. 2008.
- Ligji "Për auditimin ligjor, organizimin e profesionit Ekspert Kontabël të Regjistruar dhe Kotnabilist të miratuar, nr. 1009, datë 5.3.2009.

Rregullatorët e auditimit

Parimet e mbikëqyrjes së kujdesshme

TË NJOHIM PARIMET BAZË KU MBËSHTETET PUNA E RREGULLATORËVE TË PAVARUR TË AUDITIMIT

Duke qene së vendi ynë së shpejti do të marre statusin e vendit kandidat për t`u anëtarësuar në BE, ai ka obligimin që të përafroje legjislacionin e tij me *Aki Communttaire*. Në fushën e auditimit, ky përafrimi nënkupton pajtueshmërinë me Direktivat ndërkombëtare të auditimit, ku njëri nga aspektet është edhe krijimi dhe forcimi i sistemit të mbikëqyrjes publike. Në zbatim të ligjit 10091 datë 5.03.2009, që nga muaji Shtator 2009, Shqipëria ka ngritur Bordin e Mbikëqyrjes publike të Audituesve, veprimtaria e të cilit është e fokusuar në aspektet mbikëqyrëse dhe rregullatore të fushës profesionale të kontabilitetit dhe auditimit.

PROF. AS. DR. HYSEN ÇELA

Me 30 Korrik 2002 në Shtetet e Bashkuara të Amerikës u miratua ligji i njohur me emrin "Sarbanes-Oxley Act" ose shkurt SOX-i, i cili zyrtarisht u emërtua si Ligji i Reformës Kontabël në Kompanitë Publike dhe i Mbrojtjes së Investitorëve. Në mënyrë informale ligji mori emrin Sarbanes- Oxley, për nder të atyre që e propozuan (Paul Sarbanes dhe Michael G. Oxley).

Aprovimi i këtij ligj u be kryesisht për shkak të skandaleve financiare të gjigantëve të korporatave amerikane, siç ishin Enron, WorldCom, Tyco, etj. Qëllimi kryesori tij ishte trajtimi dhe rikonsiderimi i përgjegjshmërisë, përgjegjësisë dhe transparencës në lidhje me raportimin e situatës financiare të kompanive. në funksion të këtij qëllimi, ligji i hapi rrugën krijimit të

sistemeve të mbikëqyrjes publike për kontabilitetin e kompanive publike dhe për mbikëqyrjen e rregullimin më të mirë të pavarësisë së audituesve, përgjegjësisë së korporatave, si edhe përmirësimit të sasisë dhe cilësisë së informacioneve që duhet të jepen në pasqyrat financiare të kompanive.

I njëjti zhvillim ndodhi edhe në Europe, me modernizimin e Direktivës së tete ose ndryshe direktivës së auditimit ligjor (Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 - On statutory audits of annual accounts and consolidated accounts"), e cila i kushtohet tërësisht rregullimit të profesionit të audituesit ligjor dhe të procesit të auditimit në vendet e BE-se.

Duke qene së vendi ynë së shpejti do të marre statusin e vendit kandidat për t`u anëtarësuar në BE, ai ka obligimin që të përafroje legjislacionin e tij me Aki Communttaire. Në fushën e auditimit, ky përafrimi nënkupton pajtueshmërinë me Direktivën e auditimit të sipërpërmendur, ku njeri nga aspektet është edhe krijimi dhe forcimi i sistemit të mbikëqyrjes publike. Në zbatim të ligjit 10091 date 5.03.2009, që nga muaji Shtator 2009, Shqipëria ka ngritur Bordin e Mbikëqyrjes publike të Audituesve, veprimtaria e të cilit është e fokusuar në aspektet mbikëqyrëse dhe rregullatore të fushës profesionale të kontabilitetit dhe auditimit.

Ne vijim në këtë shkrim do të trajtojmë shkurtimisht disa nga parimet e mbikëqyrjes së kujdesshme, të cilat janë dhe mbeten objektivat afatshkurtra dhe afatgjata të përmirësimit të rolit dhe të aktivitetit të Bordit të Mbikëqyrjes Publike në vendin tonë.

Një sistem i mbikëqyrjes dhe rregullimit të auditimit mund të jetë efikas kur ai paraprakisht përmbush disa kushte të caktuara; që do të thotë së ai ekziston brenda një mjedisi të jashtëm të përshtatshëm. Parakushte të tilla, të cilat ndonëse shpesh janë jashtë kontrollit të sistemit të mbikëqyrjes kombëtare të auditimit, në praktikë kanë një ndikim të drejtpërdrejtë në efektivitetin e vetë këtij sistemi. Parakushti kryesor është ekzistenca e një kuadri ligjor të mirëzhvilluar dhe një kuadri të mirë qeverisjes së korporatave, të cilët bëjnë të mundur të sigurohet mbështetja e nevojshme për të pasur një auditim të një cilësie të lartë. Elementet e këtij kuadri duhet të trajtojnë:

- Parimet dhe standardet e mirëpërcaktuara gjithëpërfshirëse dhe përgjithësisht të pranuara të kontabilitetit dhe auditimit;
- Kërkesat ligjore për përgatitjen dhe publikimin e pasqyrave financiare në përputhje me këto parime dhe standarde;
- Një sistem që detyron përgatitësit e pasqyrave financiare për zbatimin e standardeve me qëllim që të sigurohet pajtueshmëria me to (p.sh. vendosja e dënimeve, të drejtat e aksionarëve për të vendosur dënime për menaxherët përgjegjës kur ka papajtueshmëri me kërkesat, etj.);
- Marrëveshjet dhe praktikat e qeverisjes së korporatave që mbështetin raportimin me cilësi të lartë të korporatave dhe praktikat cilësorë të auditimit; dhe

• Marrëveshjet efektive të edukimit dhe trajnimit për kontabilistët dhe audituesit.

Në rastin e të metave, rregullatorët e auditimit duhet të ndërgjegjësojnë organet e qeverisë apo edhe organet e tjera vendimmarrëse në lidhje me këto çështje dhe për ndikimet e tyre të mundshme në cilësinë e auditimit ose në funksionimin e një sistemi të mbikëqyrjes efektive të auditimit. Rregullatorët e auditimit, duhet ta kenë pjesë të aktiviteteve të tyre normale, punën për zbutjen e efekteve të të metave të tilla mbi efikasitetin e tyre të mbikëqyrjes, rregullimit dhe inspektimit. Parimet bazë të mbikëqyrjes publike janë përpunuar nga IFIAR[1], mbulojnë aspekte e organizimit strukturor të rregullatorëve, çështjet e veprimtarive të tyre operacionale dhe kryerjen e inspektimeve. Këto parime janë dhëne shkurtimisht me poshtë:

1. *Përgjegjësitë dhe kompetencat e rregullatorëve të auditimit duhet t`i shërbejnë interesit publik dhe të jenë qartësisht dhe objektivisht të përcaktuara në ligj.*
Rregullatorët e auditimit duhet të kenë një mandat për të punuar në interes të publikut dhe për të mbrojtur investitorët përmes kërkesës për të përmirësuar cilësinë e auditimit. Përgjegjësitë dhe kompetencat e rregullatorëve të auditimit duhet, të paktën, të kërkojnë të bëhet mbikëqyrja e pavarur e auditimit të entiteteve me interes publik.
Kuadri ligjor për mbikëqyrjen e auditimit duhet të përcaktojë mandatin dhe përgjegjësitë që duhet të kenë rregullatorët e auditimit dhe t`u japë rregullatorëve kompetencat dhe autoritetin e duhur, të cilat bëjnë të mundur kryerjen prej tyre të detyrave të mbikëqyrjes së auditimit, duke përfshirë kompetencat për të adresuar, me anë të inspektimit dhe detyrimit për zbatim, kërkesat për autorizimin/ regjistrimin e audituesve/firmave të auditimit dhe kërkesat për pajtueshmërinë me standardet e auditimit, standardet profesionale dhe të pavarësisë.

2. *Rregullatorët e Auditimit duhet të jenë të pavarur në funksionimin e tyre.*
Pavarësia do të thotë aftësi për të kryer aktivitete me natyrë rregullatore dhe për të marrë e zbatuar vendime pa ndërhyrje të jashtme nga ata që janë subjekt i rregullimit. Nga pikëpamja operacionale Rregullatori i auditimit duhet të jetë i pavarur nga ndërhyrjet e jashtme politike dhe nga interesat tregtare, apo nga interesa të tjera sektoriale, kur ai ushtron funksionet dhe kompetencat e tij, duke përfshirë edhe faktin që ai nuk duhet të jetë i kontrolluar në qeverisjen e tij nga individët që e ushtrojnë profesionin e audituesit në praktike. Rregullatori i auditimit duhet të ketë një burim të qëndrueshëm të financimit, i cili është i sigurtë dhe nuk ndikohet nga audituesit dhe firmat audituese, i cili është i mjaftueshëm për ekzekutimin e kompetencave dhe të përgjegjësive.

3. *Rregullatorët e Auditimit duhet të jenë transparentë dhe të përgjegjshëm.*

[1] IFIAR – Forumi Ndërkombëtar i Rregullatorëve të Pavarur të Auditimit (The International Forum of Independent Audit Regulators)

Rregullatori i auditimit duhet të ketë përgjegjësi publike në përdorimin e kompetencave të tij dhe të burimeve, me qëllim që të sigurojë së ai ka integritetin dhe besueshmërinë. Përveç kësaj, vendimet dhe veprimet e rregullatorit të auditimit duhet të jenë subjekt i shqyrtimit të përshtatshëm, duke përfshirë edhe të drejtën e apelimit në një autoritet më të lartë së ai. Transparenca duhet të përfshijë publikimin e planeve vjetore të punës dhe raporteve të veprimtarisë, duke përfshirë rezultatet e inspektimeve ose në total ose për çdo firmë të kontrolluar.

4. *Rregullatorët e Auditimit duhet të kenë kompetenca të plota për të detyruar zbatimin*, të cilat përfshijnë aftësinë për të siguruar që rezultatet e tyre të inspektimit ose rekomandimet adresohen në mënyrën e duhur. Këto kompetenca të zbatimit duhet të përfshijnë aftësinë për të vendosur një sërë sanksionesh duke përfshirë, për shembull, gjobat dhe heqjen e një licence të auditimit dhe/ose të regjistrimit.

Rregullatorët e auditimit duhet të paktën të jenë përgjegjës për sistemin dhe kryerjen e përsëritur të inspektimit të firmave të auditimit që ndërmarrin kryerjen e auditimeve të entiteteve me interes publik. Rregullatorët e auditimit duhet të kenë autoritetin dhe aftësinë për të zbatuar rezultatet e inspektimit dhe rekomandimet. Rregullatori i auditimit duhet të ketë marrëveshje të plotë të zbatimit për çështje të tilla si gjobat, pezullimet dhe heqja e licencës apo çregjistrimi i audituesit apo firmës audituese. Rregullatorët e auditimit duhet të kenë mekanizma adekuate dhe të përshtatshme për të mundësuar që informacioni të vijë në vëmendjen e tyre nga palët e treta dhe më pas për t`u marrë me këtë informacion, nëpërmjet procedurave të ankesave ose nëpërmjet marrëveshjeve që synojnë parandalimin. Këto mekanizma duhet të veprojnë në kohën e duhur dhe në mënyrë efektive dhe rezultatet e tyre duhet të pasohen nga një sistem i përshtatshëm i investigimeve dhe dënimeve në lidhje me rastet e kryerjeve të papërshtatshme ose në papajtueshmëri të auditimit.

5. *Rregullatorët e Auditimit duhet të sigurojnë që personeli i tyre është i pavarur nga profesioni dhe së ata kanë personel të mjaftueshëm me kompetencat e duhura.*

Rregullatorët e auditimit duhet të kenë marrëveshje që sigurojnë së anëtarët e stafit të inspektimit janë të pavarur nga profesioni. Këto marrëveshje, duhet të paktën të garantojnë që anëtarët e personelit të tyre nuk e ushtrojnë profesionin e audituesit dhe as janë të punësuar apo të lidhur me një firmë të auditimit, dhe së marrëveshjet nuk janë të kontrolluara në asnjë formë nga një organizëm profesional. Në mënyrë që rregullatorët e auditimit të jenë efikas, është parakusht që ato të kenë staf të mjaftueshëm me kompetencën e duhur. Personat që kryejnë rishikime të sistemeve të sigurisë të cilësisë të firmave të auditimit duhet të kenë trajnimin e duhur profesional dhe përvojën përkatëse në auditim dhe raportimin financiar, dhe trajnim për rishikimet rregullatore të sigurimit të cilësisë. Kjo gjithashtu do të thotë së

ekzistojnë marrëveshje të përshtatshme për konsultim dhe diskutim mes inspektorëve. Inspektorët e rinj duhet t'i nënshtrohen mbikëqyrjes dhe trajnimit të duhur.

6. *Rregullatorët e auditimit duhet të jenë objektivë, të mos kenë konflikt interesi dhe të mbajnë konfidencialitetin e duhur.*
Rregullatorët e auditimit duhet të mbajnë standardet më të larta të sjelljes etike për t'i dhënë publikut besim në objektivitetin e vendimeve të tyre. Ata duhet të zbatojnë dispozita të cilat shmangin konfliktin e interesit si nga organet e tyre të drejtimit e të qeverisjes, ashtu edhe nga personeli i tyre, gjithashtu, prej tyre duhet të zbatohen edhe dispozita e marrëveshje të përshtatshme që garantojnë mbajtjen e konfidencialitetit dhe mos shpërndarjen publike të informacioneve konfidenciale.

7. *Rregullatorët e Auditimit duhet të hartojnë dhe të zbatojnë marrëveshjet e duhura për të siguruar bashkëpunimin me rregullatorë të tjerë të auditimit dhe kur është nevoja edhe me palët e treta.*
Duke pasur parasysh natyrën globale të tregjeve financiare, për të përmirësuar cilësinë e auditimit është e nevojshme dhe e rëndësishme bashkëpunimi dhe shkëmbimi i informacionit me rregullatorët e tjerë të auditimit dhe me palët e treta, duke përfshirë edhe rregullatorët e tregut financiar. Rregullatorët e auditimit duhet të ofrojnë ndihmë për njëri-tjetrin në kohën e duhur dhe brenda kufijve të arsyeshëm. Për këtë duhet të vihen në jetë marrëveshjet që ndihmojnë për shkëmbimin e informacionit mes rregullatorëve të auditimit dhe rregullatorëve të tjerë (ose ndërmjet pjesëve të sistemit të mbikëqyrjes së auditimit nëse ai përfshin më shumë së një organizëm), dhe për të mbrojtur konfidencialitetin e këtij informacioni.

8. *Rregullatorët e Auditimit duhet të paktën, të kryejnë inspektime periodike të firmave audituese që kryejnë auditime të entiteteve me interes publik* për të vlerësuar pajtueshmërinë e tyre me standardet profesionale të zbatueshme dhe me kërkesat, ligjet dhe rregullat e pavarësisë.
Inspektimet periodike duhet të bëhen në bazë të një procesi që përfshin përzgjedhjen e firmave të auditimit që do ti nënshtrohen inspektimit, emërimin e një grupi inspektimi me ekspertizën dhe kompetencën e duhur, njoftimin e firmës së auditimit, kërkimin paraprak të dokumentacionit, njoftimin për angazhimet e auditimit të përzgjedhura për rishikim, takimet me drejtimin dhe marrëveshjet për inspektimet në terren.
Procesi i inspektimit duhet t`i nënshtrohet një kontrolli të brendshëm të përshtatshëm të cilësisë që funksionon brenda rregullatorit të auditimit për të siguruar cilësi të lartë dhe qëndrueshmëri.

9. *Rregullatorët e Auditimit duhet të garantojnë së ata zbatojnë një program inspektimi të bazuar në rrezik.*
Rregullatorët e auditimit duhet të kenë një proces për vlerësimin e rreziqeve në mjedisin e auditimit dhe rreziqeve të auditimit në firmat individuale të rregulluara dhe të angazhimeve të tyre të auditimit. Rregullatorët e auditimit duhet të kenë një proces për marrjen në konsiderate të vlerësimit të rrezikut kur ata bëjnë shpërndarjen e burimeve

të tyre të inspektimit dhe në përcaktimin e metodave të inspektimit. Këto procese duhet të jenë proporcionale me madhësinë dhe kompleksitetin e firmave të auditimit dhe klientët e tyre. Ata duhet të vendosin një cikël minimal në lidhje me shpeshtësinë e inspektimeve.

10. *Rregullatorët e Auditimit duhet të sigurojnë që inspektimet përfshijnë procedura të efektshme si për rishikimin e firmës së auditimit ashtu edhe të dosjeve të tyre të angazhimit.*
Metoda e inspektimit e bazuar në rrezik duhet të reflektohet si në rishikimin e firmës (procedurave) ashtu edhe në procedurat e inspektimit të dosjeve të auditimit. Procedurat që kanë të bëjnë me rishikimin e firmës duhet të trajtojnë sistemet e kontrollit të cilësisë të firmës së auditimit, që gjen pasqyrim në politikat procedurat dhe organizimin e firmës së auditimit. SNKC 1 ose standarde të tjera të ngjashme, duhet të përdoren si një pikë referimi në kryerjen e procedurave të inspektimit të firmës së auditimit. Procesi i inspektimit duhet të përfshijë edhe testimin e dosjeve të auditimit të zgjedhura në mënyrë që të vlerësojë efikasitetin e sistemit të kontrollit të cilësisë të firmës dhe për të vlerësuar pajtueshmërinë e saj me ligjet, rregullat dhe standardet profesionale të zbatueshme.

11. *Rregullatorët e auditimit duhet të kenë një mekanizëm për raportimin e fakteve të gjetura nga* inspektimet e firmave të auditimit dhe për të garantuar që firmat e auditimit bëjnë korrigjimet e duhura.

Rregullatorët e auditimit duhet të kenë një proces që siguron së kritikat ose mangësitë e mundshme në një sistem të kontrollit të cilësisë të firmës së auditimit dhe çështjet që lidhen me performancën e auditimit të një firme të auditimit, të cilat janë identifikuar gjatë një inspektimi, i janë raportuar firmës së auditimit. Proceset e raportimit duhet të përfshijë përgatitjen dhe lëshimin e një projekt raporti të inspektimit, një proces që garanton së firma e auditimit do të përgjigjet, dhe përgatitjen dhe lëshimin e një raporti të inspektimit përfundimtar. Përveç kësaj, rregullatorët e auditimit duhet të kenë një proces që garanton së firmat audituese i trajtojnë në mënyrë të kënaqshme faktet e gjetura nga inspektimi, të cilat kanë qenë raportuar për firmën e auditimit nga rregullatori i auditimit.

Sipas statutit të IFIAR, Parimet Themelore të trajtuara me sipër kanë për qëllim të promovojnë një mbikëqyrje të pavarur dhe efektive në nivel global, duke kontribuar në këtë mënyrë, në përmbushjen e objektivit të anëtarëve të vet që nëpërmjet përmirësimit dhe rritjes së cilësisë së auditimit, t`i shërbejnë më mirë mbrojtjes së interesit publik dhe të investitorëve.

Prof.As.Dr. CPA Hysen Çela është menaxher i Managing Partner nH EuroConsult sh.p.k.

LITERATURA

- Sarbanes–Oxley act of 2002 (pub.l. 107-204, 116 stat. 745, enacted july 29, 2002), also known as the 'Public Company Accounting Reform and Investor Protection act'.
- FEE discussion paper “European coordination of public oversight” september 2003
- Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 may 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending council directives 78/ 660/EEC and 83/349/EEC and repealing council directive 84/253/EEC, ojeu l157, 9 june 2006
- EC communication “a strategic review of better regulation in the EU” com(2006) 689 final – 14.11.2006 .
- FCM (Federation of Experts Comptables Mediterraneens- the public oversight system in mediterranean countries -a comparative study-november 2007
- FEE (Federation of Experts Cmptables European)- Public Oversight of the audit profession - fact sheet 12/2006,
- The public oversight and quality assurance systems in audit: community of practice -results of scientific research – Nexia International (Andrejs Ponomarjovs -Director general of audit advice, and Olga Molchanova - Head of the department of economic research and management consulting of audit advice).

Të njohim parimet bazë ku mbështetet puna e rregullatorëve të pavarur të auditimit

Auditimi publik

Kontrolli i lartë i Shtetit në Shqipëri - Sfidat

SFIDAT PËR NJË VIZION MODERN TË AUDITIMIT PUBLIK NË SHQIPËRI

Sfidat e kohës së sotme janë tejet kërkuese dhe e vendosin një institucion auditimi, specifikisht Kontrollin e Lartë të Shtetit (KLSH), përballë një sprove të madhe. Në mbarë vendet me ekonomi tregut është bërë përparësi absolute disiplina buxhetore dhe financiare e administrimit publik. KLSH në rolin e tij si institucioni më i lartë i kontrollit ekonomiko-financiar në vend, sidomos i kontrollit të performancës së administrimit dhe financave publike, mbart një përgjegjësi të spikatur për miradministrimin e pronës shtetërore dhe zbatimin e buxhetit të shtetit, nëpërmjet një kontrolli të përdorimit të burimeve në mënyrë ekonomike, me efektivitet dhe efiçiencë.

DR. BUJAR LESKAJ

Ndryshimet ekonomiko-politike që ndodhën pas vitit 1990 mundësuan krijimin e një institucioni të auditimit të financave publike sipas formateve që ekzistojnë në vendet me ekonomi tregu. në kushtet aktuale ku tranzicioni në një ekonomi tregu është në përfundim, në kushtet e një krize ekonomiko-financiare në vendet Europiane si dhe në ndjekje të standardeve ndërkombëtare të auditimit të cilat evoluojnë vazhdimisht, është i domosdoshëm avancimi në një vizion të ri modern për një institucion suprem auditimi.

1. Vizion koherent për KLSH, mbi bazën e eksperiencave më të mira të vendeve të BE-së dhe respektimit rigoroz të standarteve ndërkombëtare të kontrollit INTOSAI.

KLSH duhet të synojë formatimin e punës duke e organizuar atë sipas parimeve të deklaratave INTOSAI të Meksikos (2007) dhe të Johanesburgut (2010), sipas praktikave më të mira të

institucioneve simotra në vendet më të përparuara të Bashkimit Europian dhe e mbështetur tërësisht në kornizën e plotë kushtetuese dhe ligjore të vendit. Në punën e tij, KLSH mund dhe duhet të pasqyrojë pesë parimet kryesore të një qeverisjeje të mirë, specifikisht: *transparencën*, *përgjegjshmërinë*, *efikasitetin*, *pjesëmarrjen* dhe *koherencën* në veprime. Për ta kryer këtë, ky institucion suprem auditi (ISA) mund dhe duhet të realizojë më fuqimisht standardet ndërkombëtare të kontrollit, si dhe Deklaratat më të fundit të miratuara nga INTOSAI në dy kongreset e saj në Meksikë 2007 dhe në Afrikën e Jugut 2010, duke thelluar përmbajtjen e deklaratës së Limës të vitit 1977.

Deklarata e Meksikës konsolidoi tetë parimet e pavarësisë së Institucioneve të Larta te Kontrollit si më poshtë:

1. Ekzistenca e një kuadri të përshtatshëm dhe efektiv kushtetues/statutor/ligjor dhe zbatimi "de facto" i tij.
2. Pavarësia e drejtuesve dhe anëtarëve të Institucionit Suprem të Auditit (SAI), duke përfshirë sigurinë e rezidencës dhe imunitetin ligjor në kryerjen normale të detyrave të tyre.
3. Një mandat mjaftueshmërisht të gjatë dhe liri e plotë në kryerjen e funksioneve të SAI.
4. Akses të pakufizuar ndaj informacionit.
5. E drejta dhe detyra të raportojnë në punën e tyre.
6. Liria për të vendosur për përmbajtjen dhe kohën e raporteve të auditimit dhe për t'i publikuar dhe shpërndarë ato.
7. Ekzistencën e mekanizmave efektivë që ndjekin rekomandimet e SAI.
8. Autonomi financiare, menaxheriale /administrative dhe pasja e burimeve të duhura njerëzore, materiale dhe monetare.

në një këndvështrim të tillë, audituesi publik duhet të tregojë profesionalizëm dhe integritet në respektimin e këtyre standardeve bazë ndërkombëtare. Ai duhet të thellohet sidomos në zbatimin e kërkesave të Nenit 163 të Kushtetutës dhe në zbatimin e Parimit të Tretë të Deklaratës së Meksikos , i cili kërkon që ISA të fuqizohen për të kontrolluar:

- përdorimin e parasë publike, të burimeve ose aseteve nga një mbajtës ose përfitues i tyre, pavarësisht nga natyra ligjore e tyre;
- mbledhjen e të ardhurave që duhet t'i shkojnë qeverisë ose institucioneve të tjera publike;
- ligjshmërinë dhe rregullsinë e llogarive të qeverisë ose institucioneve të tjera publike;
- cilësinë e menaxhimit dhe raportimit financiar; si dhe
- përdorimin e burimeve ne mënyrë ekonomike, efiçencën dhe efektivitetin e qeverisë ose institucioneve të tjera publike.

FMN në Kodin e tij të Praktikave të Mira mbi Transparencën Fiskale në vitin 2007 kërkon që politikat dhe rolet menaxheriale të sektorit publik të jenë të qarta dhe të njohura nga publiku. "Financat dhe politikat publike duhet gjithashtu të jenë subjekt i kontrollit nga një strukturë kombëtare auditimi, e pavarur nga ekzekutivi" (Pika 4.3.1 e Kodit). Nga ana tjetër, Marrëveshjet e Johanesburgut (të njohura edhe si Deklarata e Afrikës së Jugut mbi Standardet Ndërkombëtare të Audititit

të Lartë) në Kongresin e nëntorit 2010 të INTOSAI janë njësoj të rëndësishme për KLSH-në, sepse përqendrohen në vlerën dhe përfitimet nga Institucionet e Larta të Kontrollit, si dhe në sfidat e kohës. INTOSAI ka miratuar në këtë kongres një plan strategjik 2011-2016 me 6 përparësi:

1. Siguro pavarësinë e Institucioneve Supreme të Auditit (SAI)
2. Zbato standardet ndërkombëtare të përmirësuara të miratuara në Kongresin e 2010-ës
3. Fuqizo ndërtimin e kapaciteteve të SAI
4. Trego vlerën dhe përfitimet nga SAI
5. Çoje më tej luftën kundër korrupsionit
6. Rrit komunikimin INTOSAI (mes vendeve anëtare) "(Deklarata e Afrikës së Jugut, nëntor 2010), përparësi të cilat mund dhe duhet të jenë pjesë e planeve strategjike të të një institucioni suprem auditi.

KLSH duhet të përsosë metodologjinë e punës së tij drejt realizimit të një metode auditimi të bazuar gjithnjë e më shumë në vlerësimin e riskut, ç'ka do të rriste efiçencën dhe do të kursente burimet që aktualisht shpenzohen gjatë auditimeve tradicionale. është i domosdoshëm përqendrimi në kualifikimin dhe specializimin e audituesve (specializim sipas llojeve të auditimeve dhe sipas sektorëve) duke përmirësuar trajnimin dhe duke vendosur një sistem të edukimit të vijueshëm në vendin e punës.

Kërkesat e Ligjit organik të Buxhetit dhe të Ligjit për Menaxhimin e Sistemit Buxhetor në Republikën e Shqipërisë, si dhe ligje të tjera të cilat plotësojnë procedurat e administrimit të pronës shtetërore dhe të raportimit financiar, do ta fokusojnë më mirë punën e KLSH-së në vlerësimin e mënyrës së administrimit dhe të përdorimit të burimeve.

Objektivat e një plani zhvillimi duhet të ndërtohet mbi përparësitë e rezolutave më të fundit të INTOSAI në Meksiko dhe në Afrikën e Jugut, duke realizuar Prioritetin e Tete të 12 Rekomandimeve të Komisionit Europian ndaj Shqipërisë, të përmbajtur në Progres Raportin e KE-së për vitin 2011 për thellimin e luftës ndaj korrupsionit, sipas të cilit "kërkohet të tregohet një zbatim efiçient i strategjisë dhe planit të veprimit antikorrupsion" (Progres Raporti i KE-së për Shqipërinë 2011, f. 28).

Nga ana tjetër, Marrëveshja e Stabilizim Asocimit me BE shtron detyrën: "Bashkëpunimi mes Palëve do të përqendrohet në fushat prioritare që lidhen me legjislacionin e Komunitetit në fushat e kontrollit financiar të brendshëm publik (KFBP) dhe auditimit të jashtëm. Palët do të bashkëpunojnë në mënyrë të veçantë për të zhvilluar një sistem efikas të KFBP (Kontrolli i Financiar i Brendshëm Publik) dhe sisteme të auditimit të jashtëm në Shqipëri, në përputhje me standardet dhe metodologjitë e pranuara botërisht si edhe me praktikat më të mira të BE-së" (Neni 90 i MSA). Në këtë drejtim, KLSH do të forcojë bashkëpunimin dhe ndërveprimin me institucionet e BE-së dhe partnerë të rëndësishëm si SIGMA, duke synuar të përfitojë maksimalisht nga mbështetja e tyre, për t'a përputhur në mënyrë të plotë aktivitetin e institucionit me standardet e kërkuara nga BE për një institucion suprem auditi. Një rëndësi të veçnatë në performancën e auditimit publik ka rritja e bashkëpunimit me SIGMA-n, me qëllim që nëpërmjet proceseve të

asistencës dhe rishikimit të jashtëm (Peer review) të ndihmohet zhvillimi strategjik i KLSH-së me vektor praktikat më të mira të vendeve anëtare të BE-së.

2.Thellim i misionit të KLSH në luftën kundër korrupsionit dhe abuzimeve në administrimin e pronës publike

KLSH gjatë viteve të fundit është përpjekur të japë kontributin e tij për zbulimin dhe evidentimin e korrupsionit dhe abuzimeve në shumë nga institucionet shtetërore të kontrolluara. Megjithatë, të gjithë jemi të ndërgjegjshëm se jo gjithmonë janë arritur rezultatet e synuara, si për dobësi të vete Institucionit, ashtu dhe për faktorë të tjerë jashtë tij. Në këtë aspekt, ngelet ende shumë për të bërë. Funksioni parandalues i KLSH ndaj korrupsionit dhe abuzimit, nëpërmjet analizës së riskut dhe kontrolleve të bazuara mbi këtë analizë, si dhe auditi i performancës kanë lënë gjithashtu shpesh herë për të dëshiruar. Për kushtet ku sot zhvillohet ekonomia, mes presioneve të forta nga kriza dhe vështirësitë ekonomike të vendeve përreth, misioni parandalues ndaj korrupsionit dhe abuzimeve ndaj ekonomisë shtetërore merr një rol të rëndësishëm, duke ditur masën e madhe të dëmit që shkakton mashtrimi financiar dhe korrupsioni, si dhe fokusin që ka marrë sot lufta kundër korrupsionit. Luftën pa kompromis ndaj korrupsionit e shtron edhe parimi Nr. 5 (Çoje më tej luftën kundër korrupsionit) i Deklaratës së INTOSAI në Johanesburg në vitin 2010, si dhe Rekomandimi nr. 8 i Komisionit Evropian për integrimin e Shqipërisë. Kjo përpjekje ka përparësi edhe në vendet më të zhvilluara dhe demokratike të Europës. Kështu, sipas Zyrës Kombëtare të Auditit(NAO) në Britaninë e Madhe ”Puna jonë me luftën ndaj mashtrimit financiar na lejon të përgatisim një perspektivë unike në uljen e kostos së korrupsionit për ekonominë e Britanisë së Madhe. Ne e vlerësojmë koston e korrupsionit dhe mashtrimit financiar në më shumë se 30 miliardë paund në vit. Ne inkurajojmë përhapjen e praktikave më të mira dhe një kuptim më të gjerë të rreziqeve të këtyre dukurive mbi ekonominë, si një mënyrë të punuari për të ulur dëmin që sjellin këto dukuri” (NAO, Botimi “Praktika të mira në trajtimin e korrupsionit dhe mashtrimit financiar”, f. 4, 2008).

Konferenca Ndërkombëtare e Anti-Korrupsionit, e zhvilluar në Afrikën e Jugut 12 vite më parë (tetor 1999), hodhi bazat e një përafrimi efikas në punën parandaluese të institucioneve të auditit të lartë ndaj korrupsionit dhe abuzimeve. Në dokumentin e saj kryesor, të titulluar “Roli i Institucioneve të Auditit të Lartë në Luftën kundër Korrupsionit”, thuhet se ”Institucionet e Auditit të Lartë (ISA) ranë dakort se është e vështirë të zbulosh format e shumta të korrupsionit, duke qenë se humbja dhe dëmi i shtetit nuk del domosdoshmërisht në regjistrat e llogarive ose në deklaratat financiare të subjektit që kontrollohet”. Megjithatë, treguesit statistikorë dëshmojnë për një lidhje mes treguesve të ndryshëm të financave publike dhe nivelit të perceptuar të korrupsionit. Prandaj dhe ISA bien dakort që ligjet dhe rregullimet, së bashku me kontrollin e duhur, mund të parandalojnë dhe zvogëlojnë mashtrimin financiar dhe korrupsionin. Shembuj të sektorëve

veçanërisht të ekspozuar ndaj korrupsionit janë:
- mbledhja e taksave dhe e burimeve të tjera të të ardhurave;
- administrimi i tenderave, prokurimeve dhe kontratave;
- koncesionet, lejet dhe liçensat;
- marrja në punë e personelit të administratës;
- doganat; dhe
- procesi i privatizimit ("Roli i Institucioneve të Auditit të Lartë në Luftën kundër Korrupsionit", f. 4, 1999).

KLSH duhet të thellojë analizën e vet të riskut në auditin financiar pikërisht në këta sektorë, duke e fuqizuar dhe e kombinuar rolin e tij luftues ndaj korrupsionit me rolin parandalues, të cilin duhet ta ushtrojë fuqimisht.

Magnus Borge, drejtor i Inisiativës së Zhvillimit të INTOSAI dhe botues i dokumentit të mësipërm, shprehet në qershor 2008 se "roli qendror i ISA në luftën ndaj korrupsionit është promocioni i menaxhimit financiar të shëndoshë dhe inkurajimi i mekanizmave të fortë të kontrollit të brendshëm në strukturat publike. Në veçanti, sisteme të fuqishëm të menaxhimit financiar, të bazuar në raportimin financiar efektiv dhe në publikimin e çdo deviacioni kanë një efekt ndalues tek ata që tentojnë të kryejnë korrupsion". Sipas Konferencës Ndërkombëtare të Anti-Korrupsionit në Afrikën e Jugut, "Institucionet e Larta të Kontrollit (ISA) ndjekin disa praktika në identifikimin e fushave me rrezik të lartë korrupsioni dhe abuzimi, që nga rishikimi i punës së auditit të vitit të kaluar tek vlerësime sistematike të dobësisë së programeve, projekteve apo institucioneve, të bazuara nga histori abuzimi të së kaluarës, nga dobësia menaxheriale ose nga denoncimet e mediave. Këto dy përafrime përfaqësojnë koncepte të ndryshme të vlerësimit të riskut. Në përafrimin e parë, programet, projektet dhe institucionet renditen me risk të ulët, të mesëm dhe të lartë për të përcaktuar një plan auditi. Kjo i lejon institucionit të auditit superior të alokojë burime tek institucioni apo programi vulnerabël, duke ndërtuar edhe procedura auditi shtesë, nëse do të ishte e nevojshme. Pothuajse gjithnjë auditimet në subjekte me risk të lartë kanë identifikuar aktivitet korruptiv dhe abuziv domethënës.

Përafrimi i dytë përqendrohet në sektorë e fusha veprimtarie, më shumë se sa në institucione e projekte të veçanta qeveritare dhe shtetërore. Ai bëhet baza e një strategjie për të targetuar sektorin që u jep një kërcënim të fortë burimeve publike dhe për të synuar pakësimin ose elimininimin e këtij kërcënimi" (Magnus Borge, "Roli i Institucioneve të Auditit të Lartë në luftën ndaj korrupsionit", dokumente përmbledhëse të Konferencës Ndërkombëtare të AntiKorrupsionit në Afrikën e Jugut, f. 16, 1999).

Mendoj se këto përafrime kanë vlerë aktuale për veprimtarinë e KLSH-së dhe duhet të përqendrojnë vëmendjen e stafit të saj. Lufta ndaj korrupsionit dhe roli parandalues i KLSH-së ndaj veprimeve korruptive dhe abuzive me pronën shtetërore do të jenë politika dhe veprime qendrore në Strategjinë e zhvillimit të institucionit 2012-2015, vijim i strategjisë së tanishme 2009-2012, duke përsosur metodologjinë e kontrollit.

3.Kthim i vëmendjes tek auditi i performancës, krahas konsolidimit të auditit financiar

Deri tani audituesi publik në Shqipëri ka prevaluar auditi financiar, duke u përqendruar me shumë në kontrollin e mbajtjeve të llogarive dhe në disiplinën financiare, pa konsideruar me përparësi treguesit e efektivitetit, efikasitetit dhe rezultatin ekonomik të institucionit shtetëror objekt i kontrollit.

Sipas INTOSAI, auditi i performancës përkufizohet si

"(a) auditi i përdorimit ekonomik të burimeve në aktivitetet administrative, në përputhje me parime dhe praktika administrative të shëndosha, si dhe me politikat menaxheriale të duhura

(b) auditi i efiçiencës së përdorimit të burimeve njerëzore dhe financiare, si dhe të burimeve të tjera, duke përfshirë ekzaminimin e sistemeve të informacionit, treguesve të performancës dhe te sistemit të monitorimit, dhe

(c) auditi i efektivitetit të performancës në lidhje me përmbushjen e objektivave të subjektit të kontrolluar, si dhe auditi i impaktit aktual të aktiviteteve, i krahasuar me impaktin e synuar"(INTOSAI, "Manual Zbatimi për Auditin e Performancës", f. 3, 2004)

Sipas eksperiencës britanike, "matja e performancës është kuptimi i asaj çfarë marrim për paranë që shpenzojmë. Punonjësi, auditori i performancës duhet të jetë i gatshëm të ndihmojë kolegët e institucionit qeveritar që kontrollon për t'i orientuar në:

• zhvillimin e planeve dhe treguesve të performancës
• përmirësimin e cilësisë së të dhënave
• rregjistrimin e performancës dhe raportimin ndaj drejtuesve dhe publikut
• përdorimin e masave të performancës për të përmirësuar apo motivuar performancën
• lidhjen e performancës me vendimet e alokimit të burimeve
• kryerjen e vlerësimeve organizative (Manual i NAO "Matja e performancës qeverisëse, 2010", f. 28, qershor 2010).

Sipas z. Amyas Morse, kryetar i Zyrës Kombëtare të Auditit()NAO), Britani e Madhe, "Matja e performancës së qeverisë është jetësore. Tregon nëse taksapaguesi po merr vlerë për paranë dhe i lejon njësive qeveritare të mësojnë nga eksperienca dhe të përmirësojnë performancën.

Çdo tregues matjeje performance duhet të jetë i qartë, i matshëm dhe drejtpërsëdrejti i lidhur me burimet e përdorura për të siguruar shërbimet apo produktet e performancës" (nga fjala e z. Morse mbajtur më 14 korrik 2010 përpara Dhomës së Lordëve). Ky aspekt i matjes së performancës së institucioneve që kontrollon mund të shndërrohet në dobinë kryesore të punës së KLSH, krahas parandalimit të korrupsionit dhe abuzimeve.

Ndarja e detyrave në të mund të çojë në të ardhmen e afërt dhe në një specializim të një pjese të inspektorëve të KLSH në auditues performance, ku roli korrigjues, orientues dhe këshillues mbizotëron.

Auditimi nëse aktivitetet administrative janë bërë në mënyrë ekonomike ka për qëllim të vlerësojë nëse ato janë në pajtim me parimet bazë dhe praktikat me të mira të administrimit dhe në pajtim me politikat e pranuara te drejtimit në ekonomi.

Auditimi i efiçiences, ka për qëllim të vlerësojë përdorimin eficent të burimeve financiare dhe burimeve të tjera; ai përfshin edhe ekzaminimin e sistemeve të informacionit, vlerësimin e matësve të performancës dhe sistemet

e monitorimit dhe procedurat që duhet të ndjekin entitetet e audituara për të korrigjuar mangësitë e vërejtura. Auditimi i efektivitetit ka për qëllim të vlerësojë efektivitetin e performancës në lidhje me arritjen e objektivave të entitetit të audituar dhe gjithashtu, edhe ndikimin (impaktin) aktual të aktiviteteve krahasuar me ndikimin e parashikuar.

Auditimi i performancës nuk është një auditim i rregullt (pra që kryhet me procedura e standarde të përcaktuara) dhe që përfundon me një opinion të formalizuar. Rrënjët e tij nuk lidhen me auditimin e entiteteve private. Ai konsiderohet një ekzaminim i pavarur që nuk bëhet mbi një bazë që ripërsëritet. Për nga natyra, ky auditim është më i gjerë dhe i hapur për gjykime dhe interpretime. Në dispozicion të tij ka një varg metodash të zgjedhjes për investigimin dhe vlerësimin dhe nga ana tjetër ai kërkon një varietet të madh të njohurive, krahasuar me ato që kërkohen për auditimin tradicional. Thënë ndryshe, auditimi i performancës i shërben vlerësimit të përgjegjshmërisë publike, e cila nënkupton faktin që individët që janë përgjegjës për zbatimin e programeve qeveritare ose drejtimin e ministrive kanë përgjegjësinë për drejtimin e tyre me efektivitet dhe efiçiencë. Auditimi i performancës është një mënyrë për ushtrimin e kontrollit dhe marrjen e informimit mbi mënyrën e drejtimit dhe rezultatet e aktiviteteve të ndryshme qeveritare nga veprimtarët kyçë, ku përfshihen: taksapaguesit, Parlamenti, drejtuesit ekzekutivë, qytetarët e zakonshëm, shoqëria civile dhe media.

Auditimi i performancës shërben për t`ju dhënë përgjigje pyetjeve si : A merret shërbimi më i mirë nga paratë e shpenzuara? A është e mundur që paratë të shpenzohen më mirë ose në një mënyrë më të zgjuar?

Auditimi i performancës është i lidhur ngushte me mirëqeverisjen. Kriteri kryesor i qeverisjes së mirë është pikërisht fakti që të gjitha shërbimet publike (ose programet qeveritare) t'i nënshtrohen auditimit.

KLSH është përpara një sfide të fortë për ta përqëndruar punën tek auditi i performancës, pse ai i shërben vleresimit të përgjegjshmërisë publike. Përqëndrimi i vëmendjes tek auditi i performancës do të jetë ndër shtyllat kryesore të planit të ri strategjik 2012-2015 të KLSH. Në të, manuali i auditimit të performancës do të zbatohet jo thjesht si një procedurë , por do të konceptohet si një filozofi e të menduarit dhe vepruarit nga i gjithë stafi i KLSH. Një filozofi pune që konsideron se kontrolli nuk është një qëllim në vetevete, por në rradhë të parë një instrument parandalimi ndaj korrupsionit dhe abuzimit me pronën shtetërore, një instrument korrigjimi dhe këshillimi të institucionit që kontrollohet. Së bashku me audituesit e brendshëm të institucioneve shtetërore, në bazë të Ligjit Nr. 9720 dt. 23.04.2007 "Për Auditimin e Brendshëm në Sektorin Publik" , si dhe me inspektorët financiarë publikë të Ministrisë së Financave, në bazë të Ligjit Nr. 10294 dt. 01.07.2010 "Për Inspektimin Financiar Publik", KLSH do të koordinojë punën e auditit financiar, për të mos patur dublime të panevojshme, duke u përqëndruar vetë si institucion tek auditi financiar, dhe shumë herë më tepër se sa tani, tek auditit i performancës.

4. Realizim i sinergjizimit të politikave dhe veprimeve me strukturat e tjera shtetërore të se njejtes fushe, si me Departamentin e AntiKorrupsionit pranë Kryeministrisë, me Drejtorinë e Përgjithshme të Auditimit dhe me Drejtorinë e Inspektimit Financiar Publik pranë Ministrisë së Financave dhe, në veçanti me Prokurorinë e Shtetit, duke ruajtur pavarësinë e KLSH si organi më i lartë i kontrollit ekonomiko-financiar

Praktika e deritanishme ka dëshmuar se KLSH ka humbur efikasitetin e ndërhyrjeve të tij në rastet kur ka vepruar i vetëm, ose kur e ka konceptuar veprimtarinë e tij veçmas nga institucionet e tjera të ngjashme me të. Prej kohësh tashmë ka lindur nevoja e një bashkëveprimi konkret dhe intensiv me struktura shtetërore që kryejnë detyra të afërta me një pjesë të detyrave të KLSH, si Departamenti për Luftën ndaj Korrupsionit në Këshillin e Ministrave, Drejtoria e Përgjithshme e Auditimit dhe Drejtoria e Inspektimit Financiar Publik pranë Ministrisë së Financave, apo edhe që vijojnë punën pas propozimeve të KLSH, sikurse është Prokuroria e Shtetit, si organ qendror i akuzës së Shtetit.

Strategjia Anti-Korrupsion 2008-2013 e qeverisë Berisha kërkon një bashkëpunim më të ngushtë të institucioneve kryesore që e luftojnë korrupsionin, të bazuar në angazhime të përbashkëta të institucionalizuara dhe pikërisht: "Shkëmbimin e informacionit, jo vetëm ndërmjet agjencive të zbatimit të ligjit, por të çdo organi shtetëror që luan rol dhe ka përgjegjësi në parandalimin dhe luftën kundër korrupsionit, i cili synon shkëmbimin e informacionit jo si pjesë e detyrimit e përgjegjësisë ligjore e institucionale të zakonshme, por mbi baza funksionale, proaktive dhe me periodicitet më të shpejtë "(f. 16, Strategjia Ndërsektoriale e Parandalimit, Luftës kundër Korrupsionit dhe Qeverisjes Transparente 2008-2013) .

Duhet theksuar se KLSH nuk i cënohet pavarësia kur sinergjizon politikat dhe veprimet e tij me institucionet e lartpërmendura. por përkundrazi i rritet efektiviteti dhe efiçienca e tij, në përmbushjen e detyrimeve kushtetuese.

Unë, në rast se votëbesohem nga Ju, do të propozoj dhe të kërkoj menjëherë realizimin e një bashkëveprimi institucional, nëpërmjet Memorandumeve të Bashkëpunimit me të katër strukturat e lartpërmendura. Për këtë ekziston baza ligjore e duhur. Për shembull, Neni 26 i Ligjit Nr. 9720 dt. 23.04.2007 "Për Auditimin e Brendshëm në Sektorin Publik" e kërkon shprehimisht bashkëpunimin me KLSH, si dhe po ashtu edhe Neni 8, pika "d" e Ligjit Nr. 10294 dt. 01.07.2010 "Për Inspektimin Financiar Publik". Në këto marrëveshje, krahas shkëmbimit reciprok të informacionit, nëse do të gjykohet në dobi të punës, mund të planifikohen dhe ndërhyje e kontrolle të përbashkëta(sidomos për tre strukturat e para), për të rritur efektivitetin dhe efiçiencën e auditit.

Një përqasje e tillë është një praktikë pune e hasur dendur në vendet më të zhvilluara të BEsë anëtare të INTOSAI(p.sh., Zyra Kombëtare e Auditit në Britaninë e Madhe për parandalimin e korrupsionit dhe mashtrimit financiar

bashkëpunon me Autoritetin Kombëtar të Parandalimit të Mashtrimit Financiar dhe me Komisionin Britanik të Auditit. Të njëjtin bashkëpunim realizon Bundesrechnungshof-i gjerman, organi suprem i auditit në Republikën Federale të Gjermanisë, me gjykatat rajonale gjermane).

Një bashkëpunim i veçantë lypset të jetë ai i KLSH me organin e Prokurorisë së Shtetit, duke parë rastet shumë të rralla të deritanishme, kur denoncimet dhe rekomandimet e KLSH kanë gjetur jehonë në punën e Prokurorisë. Një akt-marrëveshje, një memorandum bashkëveprimi me këtë institucion do t'i hapte rrugë jo vetëm thellimit të njohjes reciproke mes të dyja institucioneve, por edhe kuptimit më të mirë të natyrës së punës së njëra-tjetrës dhe rritjes së informacionit dhe kanaleve të komunikimit dhe bashkëpunimit. Shpesh mungesa e informacionit dhe e komunikimit në nivelet e duhura, ka bërë të dështojnë përpjekjet për bashkëpunim. Ju garantoj se nëse ka ndonjë draft apo marrëveshje me Prokurorinë, ai do të çpluroset dhe do të marrë formën e duhur të një bashkëpunimi konkret dhe intensiv në të ardhmen e afërt. Nëse nuk ka, kjo marrëveshje do të jetë ndër veprimet e para që do të ndërmerren.

Nga ana tjetër, rezultatet e kontrolleve të kryera nga grupe të përbashkëta me institucionet e lartpërmendura, ose të mbikqyrura apo konfirmuara nga ekspertë të institucioneve paralele janë të mirëpritura dhe pse mbartin një peshë më të madhe në publik dhe japin mesazhin e fuqishëm të angazhimit të përbashkët të të gjitha strukturave shtetërore për luftën ndaj korrupsionit dhe abuzimeve me administrimin e pronës shtetërore.

5.Intensifikim i konsultimeve me Komisionin për Ekonominë dhe Financat të Kuvendit të Shqipërisë për përafrimet strategjike të KLSH 2011-2018, në funksion të rritjes së cilësisë së shërbimit ndaj Kuvendit, si një detyrim kushtetues.

Në zbatim të neneve 162 dhe 164 të Kushtetutës dhe të detyrave të lëna nga Rezoluta e Kuvendit të Shqipërisë dt. 02.06.2011 për konsolidimin e bashkëpunimit me Kuvendin, në përmirësimin e akteve ligjore e nënligjore, veçanërisht të ligjit për Kontrollin e Lartë të Shtetit, në përmirësimin e administrimit të vlerave materiale e monetare dhe rritjen e shkallës së zbatimit të rekomandimeve të institucionit, KLSH do të organizojë dhe mbajë gjithnjë operativ një kalendar takimesh e konsultimesh me përfaqësues të Kuvendit, sidomos me Ju, anëtarë të Komisionit për Ekonominë dhe Financat. Bazuar në përvojën tuaj si legjislatorë dhe profesionistë të fushës, KLSH do t'ju adresohet në vijimësi për ide dhe sugjerime lidhur me përpilimin dhe zbatimin e planit të tij strategjik të zhvillimit 2012-2015. Ky plan do të vlerësojë përpjekjet e Planit Strategjik 2009-2012 në drejtim të përmirësimit të kuadrit ligjor, të përsosjes së metodologjisë së kontrollit, të rritjes së burimeve njerëzore dhe të mbështetjes administrative, përfshirë teknologjinë e informacionit, por do të thellohet në rekomandimet e kongreseve të fundit të INTOSAI, të cilat mendoj se nuk njihen sa duhet(duke u nisur dhe nga pasqyrimi në website-in e KLSH).

Në zbatim të detyrimit kushtetues, KLSH do të shërbejë tërësisht si struktura numër një dhe më e besueshme e informimit të Kuvendit për mirëadministrimin e pronës shtetërore, si për shumicën ashtu dhe për pakicën parlamentare, nëpërmjet raporteve periodike të saj dhe takimeve e konsultimeve të herëpashershme me anëtarët e Kuvendit, por sidomos të Komisionit tuaj. Informimi kushtetues dhe ligjor ndaj Kuvendit do të shtrihet me efikasitet dhe profesionalizëm edhe drejt publikut.

6.Intensifikim i bashkëpunimit me ekspertët universitarë dhe akademikë të auditit të financave publike, si dhe me organizata të kontabilitetit dhe të fushave të tjera të ekonomisë

Mbështetur në nenin 15 të Ligjit organik të KLSH-së, i cili shprehet se ky institucion mund të kontraktojë ekspertë të përkohshëm. KLSH, për vete sfidat qe e presin ka nevojë të grumbullojë pranë vetes ekspertizën më të mirë të fushës, duke forcuar lidhjet dhe madje duke i vendosur ato në baza institucionale me organizatat e kontabilistëve, me ekspertët dhe profesoratin e financave publike në universitetet kryesore të vendit dhe me akademikët e kësaj fushe. KLSH duhet të ketë lidhje dhe të zhvillojë konsultime të herëpashershme për veprimtarinë e saj me IEKA dhe me organizatat e tjera profesionale të fushës. Kjo nuk përbën aspak nënvleftësim ndaj ekspertizës së vetë institucionit, por do të jetë në dobi të rritjes së profesionalizmit të stafit të KLSH, për të përballuar me efikasitet auditet e rëndësishme, në veçanti atë të performancës. Bashkëpunimi mund të jetë shumëformësh, duke i ftuar këta ekspertë si lektorë në trajnimet e stafit të KLSH, duke i angazhuar në grupet e kontrollit, apo në kontrollet e performancës së sektorëve të caktuar të ekonomisë, me risk të lartë, si dhe për testimin e vetë stafit të KLSH. Ekspertiza e fituar prej tyre ka vlerë si mendim i pavarur dhe i një niveli të lartë profesional. Një përqasje të tillë e rekomandon edhe FMN në Kodin e tij të Praktikave të Mira mbi Transparencën Fiskale(Pika 4.3.4 faqe 4 e Kodit), kur thotë se “ekspertë të pavarur duhet të ftohen për të vlerësuar parashikimet fiskale...”.

Sfidat e reja e bëjnë të domosdoshëm rritjen e kapaciteteve të audituesve të KLSH. Të gjithë jemi të ndërgjegjshëm se niveli i tyre profesional nuk është ai i duhuri, pavarësisht nga përpjekjet e bëra, duke u nisur që nga viti 1992.

7.Intensifikimi i bashkëpunimit me organizatat ndërkombëtare INTOSAI dhe EUROSAI, me institucionet e larta të kontrollit të vendeve të BE-së, të vendeve të rajonit dhe në veçanti me Zyrën e Auditorit të Përgjithshëm të Kosovës

Deklarata e Johanesburgut(2010) e INTOSAI i ka kushtuar një pikë të veçantë të saj(pika 6) bashkëpunimit mes Institucioneve Supreme të Auditit të vendeve anëtare. Është për t’u vlerësuar bashkëpunimi i deritanishëm i KLSH me Zyrën Kombëtare të Auditit në Britaninë e Madhe dhe me Gjykatën Hollandeze të Auditit në përgatitjen e planeve strategjike. Ky bashkëpunim duhet vijuar dhe thelluar edhe më tej, në formën e vizitave të shkëmbimit të eksperiencës dhe/ose të trajnimeve që ekspertë të SAI të këtyre vendeve dhe

të shteteve të tjera të zhvilluara në BE, ose të Komitetit të Trajnimeve në EUROSAI, mund të zhvillojnë për stafin e KLSH.

Do të intensifikohen kontaktet dhe mundësitë e bashkëpunimit me Institutin e Zhvillimit të INTOSAI dhe me strukturat e EUROSAI, sidomos për luftën kundër korrupsionit. Do shihen mundësitë e bashkëpunimit me Gjykatën Europiane të Audituesve, e cila mbikqyr auditin e jashtëm të vendeve të BE-së, sidomos për rritjen e nivelit të audituesve të performancës. Gjykata ka fuqinë të kontrollojë çdo person ose organizatë që përdor fonde të Bashkimit Evropian, duke përfshirë autoritetet kombëtare në vendet anëtare të BE, institucione të tjera të BE dhe madje edhe vende të tjera jashtë BE që përfitojnë nga fondet e BE. Sipas Vitor Caldeira, President i Gjykates Europiane te Auditoreve, "Gjykata kryen audite, nëpërmjet te cilave ajo vlerëson mbledhjen dhe shpenzimin e fondeve te BE-se. Ajo ekzaminon nëse veprimet financiare janë regjistruar si duhet dhe deklaruar, nëse ato janë kryer në mënyrë ligjore dhe në bazë të rregullave dhe nëse janë menaxhuar për te siguruar përdorimin me ekonomi te fondeve, efiçiencen dhe efektivitetin e tyre. Gjykata promovon përgjegjësinë dhe transparencën duke ndihmuar Parlamentin Europian dhe Këshillin e Europës që ata të mbikëqyrin zbatimin e buxhetit te BE-se...Ajo i sjell vlerë të shtuar menaxhimit financiar të BE-se nëpërmjet raporteve dhe opinioneve te saj. ...Kjo Gjykatë njihet për integritetin dhe paanësinë, për profesionalizmin, efiçiencen dhe cilësinë e auditimeve dhe opinioneve të saj...Hyrja ne fuqi e Traktatit te Lisbonës riafirmoi mandatin e Gjykatës dhe statusin si një institucion qendror i BE-se"(nga fjala e mirëseardhjes në website të Gjykatës, 2010).

Gjykata Europiane e Auditoreve, krahas raporteve të saj të kontrollit financiar, jep mendime dhe rreth legjislacionit financiar të BE dhe veprimit të BE për të luftuar korrupsionin dhe mashtrimin financiar, duke bashkëpunuar me Zyrën Evropiane të Antikrimit Financiar. Në rajon, KLSH do të zhvillojë më tej kontaktet rajonale me strukturat homologe të rajonit, si dhe do të thellohet marrëdhënia me Zyrën e Auditorit të Përgjithshëm të Kosovës(deri tani në website-in e KLSH gjendet vetëm një vizitë e kësaj Zyre në mars 2008), duke dhënë dhe shkëmbyer eksperiencë, si dhe duke kryer trajnime të përbashkëta. Mendoj se krahas marrjes së eksperiencës nga SAI të vendeve më të zhvilluara të BE-së dhe nga ato të vendeve të rajonit, kemi shumë për të bashkëpunuar reciprokisht me strukturën e re të auditit suprem të Kosovës.

8. Zhvillim i burimeve njerëzore të KLSH në nivelin e parametrave të kërkuar nga standardet e INTOSAI(Rezoluta e Meksikos 2007 dhe e Afrikës se Jugut 2010) dhe në përputhje me sfidat për të luftuar me efikasitet korrupsionin

Rezoluta e Kryetarëve të Institucioneve të Auditit Suprem të vendeve të Evropës Qendrore dhe Lindore, si dhe të Gjykatës Europiane të Auditorëve në takimin e tyre në Pragë në tetor 1999, në Rekomandimin e saj të Shtatë shprehet: "Institucionet e Larta të Kontrollit(SAI) duhet të sigurojnë se burimet e tyre njerëzore dhe financiare përdoren në mënyrë efiçiente për të mundësuar ushtrimin më efikas të

mandatit të tyre. Për këtë qëllim, SAI kanë nevojë të zhvillojnë dhe institucionalizojnë politika dhe masa të duhura për të garantuar që Institucioni i Auditit të Lartë të jetë tërësisht i organizuar për të prodhuar punë auditi dhe raporte efektive profesionale dhe të një cilësie të lartë"

Cilësia dhe profesionalizmi do të jenë fjalët kyçe të punës së çdo anëtari të stafit të KLSH, mbas integritetit dhe pavarësisë. Audituesi i KLSH do t'i largohet klishesë së gjobëvënësit apo deklarimeve për bujë, një formatim ky i hasur shpesh, për fat të keq, në të shkuarën. Ç'ka është më e rëndësishme, KLSH do t'i largohet "zbulimeve" të shpërdorimeve hipotetike. Çdo nëpunës i KLSH do të vlerësohet për punën e tij/saj mbi kritere të sakta dhe të qarta profesionale dhe integrale, duke respektuar kërkesat e Ligjit Nr. 8549 dt. 11.11.1999 "Për Statusin e Nëpunësit Civil", Ligjin 9131 dt. 08.09.2003 "Për Rregullat e Etikës në Administratën Publike" dhe Ligjit Nr. 9367, dt 07.04.2005 "Për Parandalimin e Konfliktit të Interesave në Ushtrimin e Funksioneve Publike" .

Do të realizohet përshkrimi i ri i punës së secilit, i bazuar mbi standardet INTOSAI për punonjësit e institucioneve supreme të auditit, të përmbajtura në dy Deklaratat e fundit Meksiko 2007 dhe Johanesburg 2010, me synimin e sigurimit të audituesve dhe nëpunësve me integritet të lartë moral dhe profesional, të varur vetëm nga Kushtetuta, ligji dhe Kodi i Etikës i KLSH.

Në bashkëpunim me Fakultetin e Ekonomisë së Universitetit të Tiranës dhe me universitetet e tjera të vendit, KLSH do të organizojë një konferencë vjetore për të sjellë mendimin më të avancuar në fushën e auditit financiar dhe atij të performancës, mbi bazën dhe të eksperiencave konkrete, duke promovuar specialistët më të zotë dhe rezultativë të tij. Mbi bazën e Nenit 20 të Ligjit organik të KLSH për trajnimin e audituesve, të gjithë audituesit e institucionit do të trajnohen në vijimësi për të përmbushur detyrat e tyre në mënyrë profesionale dhe duhet ta gjejnë veten në respektimin rigoroz të standarteve të etikës së audituesit dhe të standardeve ndërkombëtare INTOSAI.

9. Përmirësim i transparencës në marrëdhëniet me publikun, nëpërmjet një partneriteti të gjerë me median dhe me organizatat jo-fitimprurëse që luftojnë korrupsionin

Sipas Magnus Borge, Drejtori i Institutit të Zhvillimit të INTOSAI, roli luftues dhe parandalues ndaj korrupsionit për ISA rritet shumë dhe me bashkëpunimin e tyre efikas me mediat. "ISA mund të luajnë një rol të madh në luftën ndaj korrupsionit, duke komunikuar dhe bërë publike rreziqet e korrupsionit dhe rastet e praktikave korruptive, kur këto janë identifikuar. Ky rol përfshin rritjen e ndërgjegjësimit publik për rëndësinë e transparencës dhe të përgjegjësisë së mbajtjes së llogarive, duke prodhuar raporte auditi me vlerë dhe në kohën e duhur, të cilat aksesohen nga publiku ("Roli i SAI në luftën kundër korrupsionit", broshurë e përbashkët e INTOSAI me Transparency International, 2008). Borge po ashtu vëren se disa SAI kanë vendosur lidhje me mediat për të deklaruar në publik rastet e mashtrimit financiar dhe korrupsionit. Ky përafrim duhet të jetë në fokus të punës së përditshme të KLSH me mediat dhe

organizatat jo-fitimprurëse që luftojnë korrupsionin. KLSH ka nevojë të fitojë akses në publik dhe për këtë i duhet:

a) të transformojë rrënjësisht faqen e saj në internet, duke vendosur lidhje(links) me strukturat e tjera shtetërore që luftojnë korrupsionin dhe pse jo, dhe me OJF-të aktive në këtë fushë;

b) të furnizojë periodikisht me informacion rrjetet e mediave elektronike dhe të shtypit të përditshëm, të interesuara për mirëmenaxhimin e pronës publike

c) të bashkëpunojë si partner në botimin e revistave profesionale të fushës, duke kontribuar me kumtesa dhe ese nga anëtarët më aktivë të stafit të tij.

d) të rrisë aksesin e buletinit periodik të KLSH në aktorët kryesorë të opinionit publik, si mediat, opinionistët dhe OJF-të e angazhuara kundër korrupsionit dhe/ose të interesuara për bashkëpunim.

KLSH ka nevojë parësore për një investim të plotë në kuptimin e tërësishëm nga publiku të misionit të tij dhe të aktiviteteve që kryen, si dhe në përmirësimin e imazhit aktual. Për këtë do të përgatisim një strategji komunikimi 2012-2015, që të synojë rritjen e aksesit dhe kuptimin e plotë në publik të misionit dhe rolit të KLSH si luftues dhe parandalues i korrupsionit dhe i abuzimeve me pronën shtetërore, si dhe të rolit të tij orientues dhe ndreqës në performancën e institucioneve publike që kontrollon. Një strategji e tillë do të pajiset me një plan konkret veprimi 2012-2015, duke mundësuar tryeza të rrumbullakëta informacioni dhe konsultimi me OJF-të që luftojnë korrupsionin dhe/ose të interesuara për bashkëpunim, si dhe me media.

Dr. Bujar Leskaj është Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit

Shënim: [1] Ky punim është shkëputur nga materiali paraqitur nga Dr. Bujar Leskaj pranë Komisionit për Ekonominë dhe Financat të Kuvendit të Shqipërisë, datë 14 Dhjetor 2011, në cilësinë kandidatit për Kryetar të KLSH, nominuar nga Presidenti i Republikës me dekretin nr. 7163 datë 17 nëntor 2011

Gjithashtu po ky material u punua me audituesit e KLSH në ditën e parë të punës të kryetarit të KLSH B. Leskaj më datën 23 dhjetor 2012.

Auditimi i brendshëm

Auditimi i ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme

VLERA E KONTROLLIT TË BRENDSHËM PËR NDËRMARRJET E VOGLA DHE TË MESME

Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme (NVM-të) kanë rëndësi të konsiderueshme për ekonominë e një vendi, veçanërisht për një vend të vogël si Shqipëria. Si të tilla ato janë objekt i vazhdueshëm studimi në lidhje me zhvillimin e tyre, qasjen në burimet e financimit etj. Qëllimi i këtij studimi është të bëjë një vlerësim teorik të elementeve të kontrollit të brendshëm në ndërmarrjet e vogla dhe të mesme si dhe të përcaktojë ato elementë të kontrollit të brendshëm që janë më efektive për NVM-të.

DR. REZARTA PERRI
MSC. LINDA ÇEPANI

Abstrakt

Nga shqyrtimi i literaturës rezulton se punimet kërkimore dhe shkencore që trajtojnë kontrollin e brendshëm më së shumti e shohin atë në kontekstin e shoqërive të mëdha apo të korporatave. Ndërkohë, NVM-të mund të përfitojnë shumë nga implementimi i kontrolleve të brendshme për shkak të kushteve të tyre delikate që burojnë nga madhësia e vogël e tyre. Ekzistenca e kontrollit të brendshëm efektiv mund të kufizojë mangësitë në drejtimin e tyre dhe padyshim që rrit shanset për sukses.

Në bazë të gjetjeve të këtij studimi mund të rekomandojmë se drejtuesit e NVM-ve, audituesit dhe shoqatat profesionale të tyre duhet të ndërgjegjësohen për rëndësinë e kontrollit të brendshëm në garantimin e aktiviteteve efektive dhe efiçente. Ky studim është një hap i parë në trajtimin

e aktiviteteve më të përshtatshme dhe më efektive të kontrollit të brendshëm për NVM.

Kufizimet në trajtimin e këtij punimi mund të jenë një mundësi e mirë për kërkime të mëtejshme në fushën e kontrollit të brendshëm për NVM-të duke e pasuruar atë p.sh, me vrojtime empirike në terrenin e ekonomisë shqiptare në lidhje me aplikimet praktike të kontrollit të brendshëm nga ana e NVM-ve në Shqipëri; apo me një kuadër teorik edhe më të plotë të kategorizuar sipas sektorëve të ekonomisë.

Hyrje

Ky punim fokusohet në një trajtim teorik të efektivitetit të kontrollit të brendshëm për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme. Kontrolli i brendshme përfshin një set instrumentesh nëpërmjet të cilëve mund të drejtohen, monitorohen dhe vlerësohen aktivitetet e ndërmarrjeve të mëdha, të mesme si edhe të vogla. Kontrolli i brendshëm luan një rol të pazëvendësueshëm në parandalimin dhe hetimin e mashtrimeve si edhe në mbrojtjen e burimeve fizike dhe të paprekshme të ndërmarrjeve; mbi të gjitha kontrolli i brendshëm është faktor kyç për një efiçencë të lartë në operacionet e biznesit. Për këto arsye, nëse shoqëria (sidomos NVM-të) nuk ka një sistem të fortë të kontrollit të brendshëm ajo është e kërcënuar në mënyrë të përditshme nga perspektiva e humbjes dhe e falimentimit (Sampson, 1999, fq.4). Sipas përkufizimit të dhënë nga COSO (Committee of Sponsoring Organizations), (COSO, 1992, fq. 2) për kontrollin e brendshëm në NVM, ai është: *"një sistem dhe një proçes i vendosur dhe funksional në një ndërmarrje të vogël apo të mesme në mënyrë që ajo të kryejë aktivitetet e saj në një mënyrë të përshtatshme dhe efiçente*".

Pavarësisht se kontrolli i brendshëm trajtohet kryesisht në kontekstin e ndërmarrjeve të mëdha apo të korporatave globale, kjo çështje ka rëndësi të veçantë të trajtohet pikërisht për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme për disa arsye:

Së pari vetë NVM-të kanë rëndësi të konsiderueshme për ekonominë e vendit tonë. Sektori i NVM në vitin 2012 ka një kontribut të rëndësishëm në procesin e zhvillimit ekonomik të vendit tonë,duke mbuluar mbi 80% të PBB dhe mbi 80% të punësimit.

Sipas regjistrit të ndërmarrjeve të vitit 2010 (publikuar nga INSTAT) 91.566 ndërmarrje janë me 1-4 të punësuar (mikrondërmarrjet) dhe përbëjnë 91% të numrit të përgjithshëm të ndërmarrjeve të regjistruara. Ndërmarrjet e vogla (me 5-9 të punësuar) zënë 5% të numrit total të ndërmarrjeve ndërsa ndërmarrjet e mesme (me 10-49 punonjës) zënë rreth 3% të totalit. Nga ana tjetër, NVM për këtë vit mbulojnë rreth 82 % të numrit të përgjithshëm të punonjësve.

Për vitin 2011 është komunikuar nga Ministria e Ekonomisë se mikrondërmarrjet përbëjnë 95.7% të numrit total të ndërmarrjeve aktive, duke mbajtur peshën kryesore në zhvillimin e biznesit. Ndërmarrjet e vogla zënë 3.5% të tyre ndërsa ato të mesme 0.7%. Ndërkaq rëndësinë e madhe të NVM-ve, të cilat operojnë kryesisht në sektorin e industrisë dhe shërbimit në vendin tonë, e ka pohuar

edhe censusi më i fundit i ndërmarrjeve. Sipas tij, në këta dy sektorë, kryesojnë ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, me nga 50 të punësuar. Duke shtuar edhe faktin tjetër se në Tiranë operojnë 52.9 % e tyre, ndërsa në vend të dytë renditet Durrësi me nivelin prej 11.27 për qind.

Së dyti, aplikimi i kontrolleve të brendshme klasike të shtjelluara në kuadrin konceptual të COSO dhe të pranuara së fundmi globalisht nga organizatat dhe rregullatorët kudo (përfshi edhe IFAC – International Federation of Accountants) bëhet i vështirë dhe shpesh i pamundur për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme. Kjo sepse këto ndërmarrje nuk kanë numër të mjaftueshëm stafi që të implementojnë ndarjen e detyrave. Mungesa e një ndarjeje të qartë të detyrave hap dyert për veprime mashtruese nga ana e punonjësve. Sipas Higson (2002, fq. 9), për shkak të nivelit të lartë të besimit ambientet e kontrollit në NVM janë të përkufizuara në mënyrë më të dobët, duke lënë hapësira kështu për aktivitete mashtrimi apo përvetësimi të burimeve të shoqërisë. Pra NVM-të mund të përfitojnë shumë nga implementimi i kontrolleve të brendshme për shkak të kushteve të tyre delikate që burojnë nga madhësia e vogël e tyre.

Për më tepër, NVM-të me ligj nuk kërkohen t'u nënshtrohen auditimeve të jashtme të pasqyrave financiare, dhe as të kenë struktura të auditimit të brendshëm. Kjo nënkupton që siguria mbi mbarëvajtjen e aktiviteteve në një ndërmarrje të vogël varet kryesisht nga kontrollet e brendshme të ushtruara në të. Pra kontrolle të brendshme të plota dhe gjithë-përfshirëse kanë rëndësi të pamasë për operacione të pastra dhe të sigurta të NVM-ve.

Ky punim në vijim është organizuar si më poshtë: Në pjesën e parë bëhet një prezantim i koncepteve dhe elementeve kryesore të kontrollit të brendshëm për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme. Në të njëjtën pjesë jepet gjithashtu një historik i shkurtër i zhvillimit të kontrollit të brendshëm. Në pjesën e dytë shtjellohet teorikisht një kuadër i kontrolli të brendshëm të vlerësuara si më efektive për NVM-të. Në pjesën e fundit konkludohet me gjetjet kryesore të punimit.

Zhvillimi i kontrollit të brendshëm. Elemente dhe koncepte kryesore

Në këtë pjesë të punimit bëhet një shqyrtim i literaturës në lidhje me problematikat kryesore të kontrollit të brendshëm për NVM-të. Ky shqyrtim bëhet me qëllim identifikimin e çështjeve kryesore të trajtuara nga autorë të ndryshëm dhe për t'i përdorur këto elemente në përcaktimin e një kornize teorike sa më të përshtatshme për aplikimin e kontrollit të brendshëm për NVM-të.

Nga literatura e shqyrtuar vihet re se aplikimi dhe praktikimi i auditimit të brendshëm ka ekzistuar për një kohë relativisht të konsiderueshme. Për mbi 60 vite ai është njohur tashmë në rang botëror si një profesion i mirëfilltë me profesionistë praktikues nga mbi 165 vende (IIA, 2005, fq 1). Pika kryesore ku fokusohen audituesit e brendshëm është "kontrolli" i kontrollit të brendshëm, pra objektivi kryesor i këtyre profesionistëve është vlerësimi dhe përmirësimi i efektivitetit dhe efiçencës së kontrollit të brendshëm në organizatë. Me rritjen e kompleksitetit

të shoqërive dhe botës së biznesit ku ato operonin, auditimi i brendshëm fitoi një rëndësi edhe më të madhe (Institute of internal Auditors, 2005, fq. 1). Gjithsesi, shumica e përkufizimeve dhe nocioneve që lidhen me kontrollin e brendshëm janë përcaktuar nga organizatat profesionale të kontabilitetit dhe auditimit në mbarë botën.

Organizatat e para që iu nënshtruan kontrollit të brendshme ishin institucionet financiare. Ndërmarrjet e tjera fillimisht nuk ishin subjekt i kërkesave të rregullatorëve për mekanizmat e kontrollit të brendshëm që duheshin implementuar. Për këtë arsye ato gradualisht përcaktuan në mënyrë të pavarur mekanizmat më të përshtatshëm të kontrollit të brendshëm (sipas këndvështrimeve të tyre), pa pasur një referencë apo kuadër të standardizuar. Kjo situatë vijoi deri në fillimin e viteve 90 të shekullit të kaluar kur fillimisht në SHBA e më pas në Kanada dhe Mbretërinë e Bashkuar u publikuan kuadro rregullatore mbi mekanizmat e kontrollit të brendshëm.

Pavarësisht se më vonë edhe vende të tjera punuan në drejtim të standardizimit të aktiviteteve të kontrollit të brendshëm, nga shqyrtimi i literaturës del se kuadri rregullator referencë më i shfrytëzuar në rang global është dokumenti i vitit 1992 i publikuar nga COSO në SHBA dhe i titulluar *Kuadri i Kontrollit të Brendshëm të Integruar*. Ky dokument është rishikuar dhe zgjeruar në vitin 2000 dhe pritet të ketë një rifreskim tjetër në fillim të vitit 2013 pas komenteve dhe sugjerimeve të mbledhura nga profesionistë në mbarë botën gjatë dy viteve të fundit (www.coso.org). Aktualisht dokumenti i COSO njihet botërisht si udhëzues mbi aspektet kritike të qeverisjes së organizatave, etikës së biznesit, menaxhimit të riskut të ndërmarrjes, mashtrimit dhe raportimit financiar. Qëllimi i COSO është të prezantojë një kuadër i cili lejon një kuptim të përbashkët të kontrollit të brendshëm mes palëve të interesuara. Në të specifikohen kritere dhe mjete kontrolli të cilat mund të ndihmojnë menaxherët që të vlerësojnë kontrollin e brendshëm dhe ta përmirësojnë atë. COSO ofron gjithashtu edhe udhëzime mbi përgatitjen e raporteve të kontrollit të brendshëm për përdorim nga palë të jashtme.

Meqenëse dokumenti i COSO është më i referuari dhe më i cituari, në këtë punim në do mbështetemi pikërisht në përkufizimin e dhënë nga COSO mbi kontrollin e brendshëm: “një proces i ndikuar nga bordi drejtues i njësisë ekonomike, administratori i saj apo të tjerë të punësuar, i cili është dizenjuar që të japë një siguri të arsyeshme në lidhje me arritjet e objektivave për efektivitet dhe efiçencë të operacioneve, besueshmëri të raportimit financiar dhe përputhshmëri me ligjet dhe rregulloret e aplikueshme (COSO, 1992, fq.2).

Përkufizimet e COSO mbi kontrollin e brendshëm janë konsideruar në vitet e fundit edhe nga IFAC e cila ka publikuar disa rekomandime për zgjerimin apo rishikimin e dokumentit udhëzues mbi riskun e ndërmarrjes dhe kontrollit të brendshëm. Në përgjithësi standardizimi i udhëzimeve mbi kontrollin e brendshëm në rang global

është një proces ende në zhvillim e sipër.

Kontrolle të brendshme efektive për NVM-të

Në pjesën e parë ky punim u fokusua në historikun e zhvillimit të kontrollit të brendshëm, si edhe në konceptet dhe elementet më kryesore të tij. Në këtë pjesë të punimit do të vijohet me eksplorimin e objektivave të një sistemi efektiv të kontrollit të brendshëm. Fokusi do të jenë përbërësit kryesorë të sistemit të kontrollit të brendshëm dhe parimet bazë ku mbështeten këto elemente përbërës.

Kontrolle të brendshme efektive

Kontroll i brendshëm efektiv konsiderohet ai sistem i kontrollit të brendshëm në të cilin dizenjimi, funksionet dhe programet e kontrollit arrijnë rezultatet e dëshiruara (Aldridge & Colbert, 1994, fq. 21). Megjithëse sistemet e kontrollit të brendshëm operojnë në nivele të ndryshme efektiviteti, një sistem i kontrollit të brendshëm konsiderohet efektiv atëherë kur ai plotëson atributet e mëposhtme kyçe:

1. Ambient kontrolli i përshtatshëm.
2. Proces të përshtatshëm të vlerësimit të riskut.
3. Aktivitete kontrolli operative të përshtatshme.
4. Sisteme efektive komunikimi dhe informacioni.
5. Sisteme efektive vlerësimi dhe monitorimi.

Të pesë elemente të ndërlidhura me njëra-tjetrën duhet të jenë prezent në mënyrë që të konkludohet se kontrolli i brendshëm është efektiv. Nga ana tjetër, tre objektivat kryesore të kontrollit të brendshëm të gjithë-pranuara në literaturë të cilat duhet të ndiqen që të ketë sistem efektiv kontrolli të brendshëm janë: Besueshmëria e Raportimit Financiar; Efiçenca dhe Efektiviteti i Operacioneve; dhe Përputhshmëria me Ligjet dhe Rregulloret (COSO, 1992, fq.1).

Me *besueshmëri të raportimit financiar* nënkuptohet përgatitja e pasqyrave financiare të publikuara të besueshme. Raporti vjetor përfshin pasqyra financiare të ndërmjetme dhe të përmbledhura. Besueshmëria i referohet cilësisë së informacionit, pra faktit se ky informacion nuk ka gabime materiale në të. Kjo lloj sigurie është e domosdoshme dhe mundësohet brenda një sistemi efektiv të kontrollit të brendshëm (Bushman, 2007, fq.1).

Efiçenca dhe efektiviteti i operacioneve lidhen me performancën dhe përfitueshmërinë e një njësie ekonomike. Këto qëllime si edhe ruajtja e burimeve të njësisë përbëjnë objektivat madhorë të operacioneve efiçente dhe efektive. Kjo nënkupton se operacionet kryhen në mënyrë të tillë që të arrijnë efektin e synuar prej tyre dhe ky lloj kontrolli duhet të kryhet një herë në tre muaj ose dy herë në vit. (Bushman, 2007, fq.2).

Përputhshmëria me ligjet dhe rregulloret i referohet kuadrit ligjor dhe rregullative të cilit i nënshtrohet ndërmarrja. Para së gjithash ndërmarrja duhet të njohë mirë të gjitha ligjet dhe rregulloret të cilave u nënshtrohet si p.sh, standardet kontabël, ligjet e vendit si edhe ligjet e BE-së, rregullat e

qeverisjes së korporatave dhe rregulla të tjera specifike (Bushman, 2007, fq.3)

Aktivitetet e kontrollit

Aktivitetet e kontrollit janë politika dhe procedura që i ndihmojnë drejtuesit e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme të arrijnë objektivat e tyre. Këto aktivitete janë veprime të nevojshme që duhet të ndërmerren në mënyrë që të adresohen risqet e identifikuara me reagime konkrete. Aktivitetet e kontrollit ndodhin në të gjitha nivelet dhe funksionet e njësisë ekonomike, qoftë kjo ndërmarrje e madhe apo biznes i vogël. Sipas Sampson (1999) aktivitete kryesore të kontrollit në një biznes të vogël janë përqendrimi i lartë i funksioneve vendim-marrëse, kontrolle të zgjeruara mbi personelin dhe mënyra direkte komunikimi.

Kontrollet mund të jenë parandaluese ose zbuluese në varësi të qëllimit të tyre. Kontrollet parandaluese synojnë parandalimin e ndodhjes së gabimeve apo mashtrimeve kurse kontrollet zbuluese synojnë të diktojnë gabime tashmë të ndodhura. Të dyja këto kontrolle duhet të pasohen nga kontrolle korrigjuese në mënyrë që njësia të reflektojë ndryshimet e nevojshme. Kontrollet parandaluese më të njohura janë ndarja e detyrave, autorizimi i veprimeve, dokumentimi i plotë i transaksioneve dhe kontrolli fizik mbi aktivet (Sampson, 1999, fq.9). Nga ana tjetër kontrollet më të zakonshme zbuluese janë rishikimet, analizat, kontrollet e shmangieve, rakordimet, inventarët fizike, kontrollet surprizë të arkës dhe auditimet.

Pavarësisht se bizneset e vogla kanë një madhësi të tillë që nuk lejojnë ndarje të mirëfilltë të detyrave duhet të bëhet një përpjekje për të ndarë të paktën funksionin autorizues dhe miratues të një transaksioni nga funksioni i kryerjes së tij në praktikë. Një tjetër aktivitet kontrolli efektiv për bizneset e vogla duket se është edhe rakordimi periodik i llogarive dhe gjendjes fizike qoftë të inventarit, qoftë të vlerave monetare në arkë (këto të dyja përbëjnë edhe elementet kryesore pasurore të një biznesi të vogël). Në çdo rast aktivitetet e kontrollit duhet të shoqërohen me masa ndëshkimore të përshtatshme në mënyrë që të jenë efektive dhe të luajnë rolin e tyre në ndërgjegjësimin e personelit. P.sh, mungesat në arkë mund tu ngarkohen arkëtarëve në rastin kur verifikohen të tilla.

Një tjetër aktivitet kontrolli që mund të implementohet në bizneset e vogla është edhe shqyrtimi i performancës. Madje mund të vendosen edhe standarde kundrejt të cilës mund të shqyrtohet performanca e punonjësve apo segmenteve. Çfarë mund të funksionojë më së miri në bizneset e vogla, madje shumë më tepër se në bizneset e mëdha janë kontrollet e personelit. Njohja informale me punonjësit dhe mbikëqyrja nga afër në ambientet e punës janë kontrolle të cilat implementohen fare mirë në kushtet e një biznesi të vogël.

Kontrolli fizik mbi aktivet gjithashtu është një element kontrolli i cili mund të implementohet më së miri në një ndërmarrje të vogël apo të mesme. Aksesi në këto aktive mund të kufizohet vetëm në një numër të kufizuar punonjësish, ose aktivet më të rëndësishme mund t'i lihen në ngarkim

punonjësve përgjegjës për operimin e tyre.

Në bizneset e vogla me rëndësi prioritare janë edhe sistemet e komunikimit dhe informimit. Në mënyrë që kontrollet e brendshme të jenë efektive, informacioni i rëndësishëm mbi aktivitetet e shoqërisë duhet të regjistrohet dhe përcillet në një trajtë të tillë që t'i lejojë punonjësit të përmbushin përgjegjësitë e pritura prej tyre. Punonjësit, edhe në bizneset e vogla, duhet të informohen se çfarë pritet prej tyre të kryejnë, çka mund të përmirësojë performancën e tyre. Raportet informative përgatiten nga sistemet e informacionit të cilat janë specifike për bizneset e vogla dhe duhet të marrin në konsideratë nevojat e tyre. Kohët e fundit standardizimi i sistemeve të informacionit të përdorura nga bizneset e vogla ka sjellë edhe një standardizim të kontrolleve mbi këto sisteme informacioni (IIA, 2005, fq.16).

Sipas vrojtimit të kryer nga IFAC mbi elementet më të përdorura të kontrolleve të brendshme pesë aktivitetet e mëposhtme u identifikuan si më kryesoret:

1. *Ndërgjegjësimi nga ana e drejtuesve kryesorë mbi rëndësinë e kontrolleve të brendshme*. Menaxherët e lartë të NVM-ve identifikuan se ndërgjegjësimi i tyre mbi rëndësinë e kontrolleve të brendshme në operacionet e ndërmarrjes kushtëzon në mënyrë domethënëse suksesin e implementimit të një sistemi efektiv kontrolli të brendshëm. Gjithsesi shkalla e ndërgjegjësimit të drejtuesve varion nga një ndërmarrje në tjetrën, në varësi të përgatitjes dhe formimit të çdo drejtuesi.

2. *Përdorimi i sistemeve kompjuterike*. Drejtuesit e NVM-ve theksojnë rëndësinë e madhe që kanë aplikacionet kompjuterike në marrjen e vendimeve si edhe mbështetjen e lartë që ata kanë në këto aplikacione. Sistemet e informacionit përdoren prej tyre edhe si mjete kontrolli të operacioneve të përditshme si p.sh, ecuria e shitjeve sipas pikave të shitjes apo sipas agjentëve të shitjes. Madje shumë prej tyre u cituan të deklarojnë se mbështetja që ata kanë në sistemet e informacionit zëvendëson madje edhe funksionin e auditimit të brendshëm duke qenë se ata i përdorin këto sisteme për të "audituar" apo rakorduar transaksione të ndryshme (fatura shitje me fletë dalje apo mandat pagesa me derdhje në bankë).

3. *Niveli i autoritetit dhe përgjegjësisë*. Duke qenë se NVM-të kanë një numër të vogël punonjësish shpesh aludohet se ndarja e detyrave është e pamundur. Megjithatë vrojtimi nxori në pah se ekziston një nivel jo shumë i sofistikuar i ndarjes së detyrave si edhe shpesh ky aktivitet kontrolli zëvendësohet nga kontrolli mbi tepricat financiare.

4. *Kundërpërgjigja ndaj riskut*. NVM-të janë të ndërgjegjshme për risqet e brendshme që shoqërojnë aktivitetet e biznesit të tyre. Aktivitetet e kontrollit të përshkruara më lart janë pikërisht masa për t'iu kundërpërgjigjur risqeve të brendshme. Por drejtuesit e NVM-ve identifikojnë si risk të jashtëm shumë evident edhe shitjet me kredi. Për t'iu kundërpërgjigjur këtij risku këto NVM kanë krijuar mekanizma të tillë si shqyrtimi paraprak i klientëve, dhënia e të drejtës së shitjes me kredi vetëm për pak klientë të privilegjuar, ndjekjen me

kujdes të pagesave të vonuara nga klientët, bashkëpunimi i ngushtë me përfaqësuesit e shitjeve në terren, etj.

5. *Politikat e burimeve njerëzore dhe kodet e sjelljes dhe etikës*. Pavarësisht se NVM-të nuk zhvillojnë një politikë të mirëfilltë për burimet njerëzore të tyre, ato gjithsesi kanë një kod të përgjithshëm sjelljeje i cili reflekton orientimin e përgjithshëm të ndërmarrjes dhe shërben nga ana tjetër edhe si mekanizëm kontrolli.

6. *Komunikimi*. Pavarësisht se një NVM është e vogël krahasuar me shoqëri të mëdha ekzistojnë disa nivele komunikimi brenda saj si edhe mes saj dhe palëve të tjera.

Gjetjet kryesore dhe konkluzionet

Hyrje

Ky punim u fokusua në kontrollet e brendshme efektive dhe aplikimin e tyre specifik në ndërmarrjet e vogla dhe të mesme. Nga shqyrtimi i literaturës u nxor në pah që jo vetëm në Shqipëri por edhe për vendet e zhvilluara mungojnë studimet e kësaj fushe. NVM-të bëhen objekt i shpeshtë studimi në lidhje me zhvillimin e tyre, qasjen në burimet e financimit por jo në lidhje me kuadrin e kontrollit të brendshëm që aplikojnë. Ndërkohë duke qenë se ato karakterizohen nga një nivel i lartë besimi në kryerjen e aktiviteteve (besim shpesh jo i justifikuar) bien pre e mashtrimeve dhe përvetësimeve që i çojnë pashmangshmërisht drejt falimentimit. Ekzistenca e kontrollit të brendshëm efektiv mund të kufizojë mangësitë në drejtimin e tyre dhe padyshim që rrit shanset për sukses. Nga ana tjetër, punimet kërkimore dhe shkencore që trajtojnë kontrollet e brendshme i shohin ato përherë në kontekstin e shoqërive të mëdha apo të korporatave dhe nuk trajtojnë aplikimin e tyre në NVM. Për këto arsye, si edhe mbështetur në rëndësinë e pamohueshme që kanë NVM-të për ekonominë e një vendi të vogël si Shqipëria, ky punim zgjodhi të fokusohej në një tematikë të tillë të re.

Përfundimet kryesore

Për të bërë një përmbledhje të përfundimeve kryesore po rendisim elementët e mëposhtëm si pikat kryesore për të pasur aktivitete efektive të kontrollit të brendshëm në ndërmarrjet e vogla dhe të mesme.

• *Ambient i përshtatshëm kontrolli*
Përcaktimi i linjave të përgjegjësisë dhe autoritetit dhe nivelet e komunikimit janë me rëndësi për të përcaktuar tonalitetin e përgjithshëm të kontrollit në NVM.

• *Proçes i përshtatshëm i vlerësimit të riskut*
Vlerësimi i risqeve të brendshme si edhe të jashtme ka rëndësi për NVM-të. Ato duhet të shqyrtojnë risqet që rrjedhin nga operacionet e brendshme por edhe risqet që vijnë nga ndikimi i faktorëve të jashtëm.

• *Aktivitete kontrolli të përshtatshme*
Një NVM mbështetet në sistemet e kompjuterizuara të informacionit për të kryer një pjesë të kontrolleve të brendshme që lidhen me rakordimin e transaksioneve të përditshme, si edhe

me kontrollin e inventarëve dhe mjeteve monetare. Veç sistemit të informacionit, NVM-të përdorin edhe mbikëqyrjen direkte për punonjësit, njohjen informale të punonjësve dhe kontrollet e befasishme të arkës.

• *Sisteme efektive monitorimi dhe vlerësimi*

Në kushtet kur NVM-të nuk janë të detyruara me ligj t'i nënshtrohen auditimit të jashtëm dhe as të kenë struktura të mirëfillta të auditimit të brendshëm. përgjegjësia për monitorimin e aktiviteteve dhe për vlerësimin e sistemit të kontrollit të brendshëm, i takon drejtuesve të NVM-ve. Ata duhet të angazhohen në vlerësimin e performancës së punonjësve dhe të mendojnë për hapa korrigjuese të dëmeve të shkaktuara në shoqëri.

Si përmbledhje mund të thuhet se edhe vetë NVM-të janë të ndërgjegjshme për rëndësinë e kontrollit të brendshëm në garantimin e aktiviteteve efektive dhe efiçente, kësisoj ekzistenca e orientimeve dhe udhëzimeve për këto aktivitete kontrolli do të ishte me interes për këto ndërmarrje.

Kufizimet e këtij punimi

Gjetjet kryesore të këtij punimi nuk tentojnë të jenë ezauruese në vetvete dhe duke pasur në konsideratë trajtimin teorik që i është bërë problematikës në fjalë, ky punim vjen në trajtën e një eksplorimi të fushës së kontrolleve të brendshme në NVM. Kufizimet në trajtimin e këtij punimi mund të bëhen premisa të mira për kërkime të mëtejshme në fushën e kontrollit të brendshëm për NVM-të duke e pasuruar atë p.sh, me vrojtime empirike në terrenin e ekonomisë shqiptare në lidhje me aplikimet praktike të kontrollit të brendshëm nga ana e NVM-ve në Shqipëri; apo me një kuadër teorik edhe më të plotë të kategorizuar sipas sektorëve të ekonomisë si p.sh, ofruesit e shërbimeve të konsulencës, njësitë e hoteleri-turizmit, apo ofruesit e shërbimeve të riparimeve të ndryshme.

Dr.Rezarta Perri është pedagoge e Departamentit të Kontabilitetit, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës,
E-mail : rezarta.perri@unitir.edu.al
Msc.Linda Çepani është pedagoge e Departamentit të Kontabilitetit, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës
E-mail: lindita.cepani@unitir.edu.al

LITERATURA

- AMF (Financial Markets Authority). (2005). The Internal Control System: Reference Framework. Website of the Institute of Internal Auditors. <www.theiia.org>
- Aldridge R & Colbert J. (1994). Report on Internal Control, and the Accountant's Response. *Managerial Auditing Journal*, 9, (7), 21-28, http://www.businessmagazines.com
- Bushman M. (2007). Designing an effective internal control system. Website of Associated Content. http://www.associatedcontent.com/user/38548/melissa_ bushman.htm
- lCOSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) (2009). Guidance in Monitoring Internal Control Systems. COSO website. http://www.coso.org. COSOMonitoringGuidanceFeb09Release_002
- European Commission (2003). Commission adopts a new definition of micro, small and medium sized enterprises in Europe. European Union Ëebsite. http://europa.eu/cgibin/etal.pl.
- Higson A. (2002), Indications of Fraud in SMEs, *Fraud Advisory Panel*, www.icaew.co.uk
- Institute of Internal Auditor (2005). "COSO's Theory in to Practice". *Tone at the Top*.Website of the Institute of Internal Auditor. www.theiia.org
- Sampson D. (1999). Understanding Internal Controls: A Reference Guide for Managing University Business Practices. University of California Website. http://www.ucop.edu/ctlacct/under-ic.pdf
- www.ifac.org.
- www.instat.gov.al
- www.minfin.gov.al

Auditimi i publik

Performanca imponuar nga standardet e auditimit

PERFORMANCA E AUDITIMIT NË SEKTORIN PUBLIK

"Unë nuk shoh shumë mënyra për të eliminuar lakminë; kjo është një pjesë e trashëguar e karakterit njerëzor. Kësisoj masat antimashtrim duhet të synojnë në edukimin e njerëzve mbi risqet dhe tipin e kontrolleve teknike që ata duhet të venë në jetë.".

Alan Oliphant

KASEM SEFERI

Pika e parë që duhet analizuar është ajo e diferencave të terminologjisë në lidhje me rrugëzgjidhjet e kontrollit të performancës në sektorin publik, për arsye se përdoren terma të ndryshëm në pjesë të ndryshme të botës dhe, shpesh, referenca bëhet për "vlerën e kontrollit të parasë" (VKP) dhe "kontrollit të performancës" në lidhje me shqyrtimet e përdorimit të burimeve nga organizatat e sektorit publik. Megjithëse kontrolli performancës nganjëherë mund të interpretohet si zgjatje përtej çështjeve të qarta të VKP (për shembull, për të përfshirë cilësinë dhe problemet teknike) termat përdoren në mënyrë këmbese nga shumë kontrollorë, prandaj për qëllimet e këtij trajtimi do të përdoret termi formal "auditim i performancës", i cili është adoptuar nga Standardet e Auditimit të INTOSAI – it.

Auditimi i performancës konsiderohet se është një prej mjeteve më efektive për përmirësimin e performancës dhe qeverisjes dhe, modeli i sistemeve të përmirësimit, të lejon të kesh një koncept të gjerë të efektivitetit të procesit të kontrollit, ndërsa zbatimi i

teorisë në praktikë, shpesh bëhet objekt i kërkimit shkencor, si dhe shpesh një temë e diskutimeve shkencore.

Problemet e zhvillimit të auditimit të performancës janë analizuar nga një numër shumë i madh kërkuesish dhe, problemi shkencor që këmbëngul në kushtin e modeleve korente, nuk përputhet me nevojat praktike korente, për arsye se nuk i ka investiguar mjaft arsyet, që do t'a bënin të mundur realizimin e saktë të një sëre objektivash të përbërë nga objektivat e dëshmuar nga shumë kërkime; në këtë aspekt, qëllimi i kërkimeve ka qenë zhvillimi modelit të sistemit të auditimit të performancës me objekt auditimin e performancës me anë të përdorimit të metodave të analizës sistematike, të logjikës dhe të sintezës.

Niveli i objektivave të integruar përbëhet si vijon: vlerësimi i performancës së modeleve të procesit të auditimit me anë të identifikimit të avantazheve dhe disavantazheve të tyre, vlerësimi i mundësive të zbatimit të kontrollit të orientuar në sistem në praktikën e procesit të kontrollit. Për të arritur këto qëllime, janë analizuar rezultatet e studimeve në kontroll, menaxhim dhe administrim, ligj si dhe fusha të tjera, ndërsa në aspektet teorike të zhvillimit të modeleve të procesit të kontrollit të performancës, studiuesit kanë analizuar literaturë dhe studime të ndryshme dhe, veçanërisht, standardet dhe udhërrëfyesit për procesin e auditimit të performancës bazuar në Standardet e Kontrollit të INTOSAI – it, përvojën praktike si krahasimin e tyre ashtu dhe sintezën.

Auditimi, i krijuar fillimisht si një funksion i orientuar kontabël, është transformuar në profesion të orientuar menaxhimi dhe, në ditët e sotme, auditimi i performancës shihet si një profesion i pavarur, që po luan një rol domethënës në menaxhimin e organizatave dhe politikës së shteteve, gjë që ka bërë që fusha e veprimit të funksioneve të auditimit të performancës dhe rolet të ndryshojnë dhe të zhvillohen nga vitit në vit dhe, pak a shumë, mund të bëhen pretendimet të besueshme në lidhje me performancën e kontrollit njësoj si veprimtaritë e viteve 1960 – të ose gjatë kohës së më të hershme. Auditimi i performancës, si shkallë e gjerë e praktikës së dalluar në mënyrë të ndërgjegjshme vetjake, daton që nga koha e viteve të fundit 1970 – të dhe, veçanërisht, ai u përhap gjerësisht në vitet 1980 – të për shkak të numrit të faktorëve që vijojnë: (i) fushës së zgjeruar në mënyrë të shumanshme të veprimit të veprimtarive të qeverisë: nga funksioni i thjeshtë i ligjit dhe rregullit si dhe administrimit të drejtësisë, pjesa më e madhe e qeverive tashmë janë angazhuar për të luajtur një rol aktiv në zhvillimin ekonomiko – shoqëror, gjë që ka rritur shumë madhësinë e shpenzimeve publike; (ii) ka pretendime konkurruese për caktimin e burimit, për arsye se mungesa e burimeve kërkon një vendim – marrje më të arsyeshme dhe informuese mbi shpenzimet publike, si dhe ka një nxitje për marrjen e vlerës së plotë nga paraja që po harxhohet; (iii) është rritur gjithashtu zhvillimi i institucioneve demokratike, ndërgjegjja e publikut dhe përfaqësuesve të saj, si dhe ka një kërkesë të rritur për

përgjegjshmëri të atyre që menaxhojnë burimet publike; (iv) nevojës për të menaxhuar riskun e detyrimit civil; (v) mundësitë për të rritur fitimet e efiçencës nëpërmjet sistemeve të përmirësuara të menaxhimit të brendshëm, etj.

Në këtë mënyrë, ashtu sikundër programet e qeverive vazhdojnë e rriten në staturë, ashtu ka evoluar dhe e ka zgjeruar fushën e tij të veprimit procesi i auditimit të sektorit publik, përtej kontrolleve thjesht financiare ose të zbatimit të ligjit duke kaluar në procesin e kontrollit të performancës për t'i mbështetur politikëbërësit që të luajnë rolin e tyre mbikëqyrës.

Auditimi i performancës është përkufizuar në mënyra të ndryshme; për shembull Standardet e Kontrollit të INTOSAI – it deklarojnë si vijon: "Procesi i auditimit të performancës lidhet me kontrollin e ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit dhe rrok: (a) kontrollin e ekonomisë për veprimtaritë administrative në lidhje me praktikat dhe parimet e shëndosha administrative dhe politikat e menaxhimit; (b) kontrollin e efiçencës së dobisë së burimeve njerëzore, financiare dhe të tjerë, që përfshin shqyrtimin e sistemeve të informacionit, matjen e performancës dhe monitorimin e përgatitjeve dhe procedurave e ndjekura nga entitetet e kontrolluara për rregullimin e të metave të identifikuara; dhe (c) kontrollin e efektivitetit të performancës në lidhje me arritjen e objektivitetit të entitetit të kontrolluar dhe kontrollin e ndikimit aktual të veprimtarive të krahasuara me ndikimin e qëlluar.".

Në literaturën shkencore auditimi i performancës përkufizohet gjithashtu në mënyra të ndryshme; për shembull: "Procesi i auditimit të performancës është një vlerësim sistematik objektiv në lidhje me procesin e përcaktimit të efektivitetit, ekonomisë, ose efiçencës së tij.".

Ky përkufizim, bashkë me rekomandimet për përmirësim, raportohet për menaxherët, ministrat dhe legjislatorët, që janë përgjegjës për shpalljen e rekomandimeve ose sigurimin e përgjegjshmërisë për veprim shtrëngues; pra, si rrjedhim procesi i kontrollit të performancës është një mjet i rëndësishëm që krijon kushtet për të përmirësuar të përgjegjshmen dhe ndihmën për të krijuar qeverisje që jep përgjigje në lidhje me burimet publike.

Studiuesit argumentojnë se çdo sistem i përgjegjshmërisë publike duhet të rrokë elementët bazë që vijojnë: çdo akt ose veprim bëhet hapur sipas ligjit dhe gjykimit të matur; çdo aktor është përgjegjës për veprimin e tij; çdo akt dokumentohet dhe raportohet publikisht; çdo akt ose veprim është subjekt për rishikimin e kontrollit jo partizan të pavarur dhe profesional tregon se është bërë gabim i qëllimshëm dhe merret veprimi i menjëhershëm korrigjues, që përfshin ndëshkimin atje ku është e përshtatshëm.

Në këtë mënyrë, synimi i auditimit të performancës duhet të vlerësojë performancën e entitetit të kontrolluar dhe menaxhimin në lidhje me ekonominë, efiçencën dhe efektivitetin, si dhe për të siguruar rekomandime mbi

atë si të përmirësohet performanca e entitetit të përmendur.

Në literaturën shkencore prezantohen modele të ndryshme menaxhimi, gjë që kërkon analizën e mjeteve të përbashkëta për menaxherët publik dhe kontrollorët e performancës publike gjithashtu dhe shqyrtimin e modelit logjik të programit.

Procesi i auditimit të performancës funksionon me të njëjtët koncepte të menaxhimit të performancës të përdorur nga menaxherët e programit dhe drejtuesit e tyre: për të planifikuar, monitoruar dhe vlerësuar si përdoren burimet publike për të arritur objektivat e politikës publike; konceptet e inputeve, proceseve, punëve të dobishme dhe rezultateve përfundimtare (vlerësimit nga jashtë) dhe ndikimit, si dhe bashkëlidhjes së tyre me qëllimet e mësipërme të ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit, janë mjete të përbashkëta për menaxherët publik dhe kontrollorët e performancës publike.

Në thelb, efiçenca tregon sa mirë i përdor një organizatë burimet e saj për të prodhuar mallra dhe shërbime dhe, në këtë mënyrë, ajo fokusohet mbi burimet (inputet), mallrat dhe shërbimet (punët e dobishme) dhe përqindjen (produktivitetin) me të cilin përdoren për të prodhuar ose dorëzuar punët e dobishme. Dimensionet e punës së dobishme përfshijnë sasinë dhe cilësinë dhe punët e dobishme dorëzohen te klientët e jashtëm dhe të brendshëm brenda parametrave që lidhen me nivelin e shërbimit; sasia i referohet masës, volumit, ose numrit të punës së dobishme të prodhuar, ndërsa cilësia i referohet atributeve të ndryshme dhe karakteristikave të punëve të dobishme të tilla si besueshmëria, saktësia, respektimi afateve kohore, kortezia e shërbimit (etika) siguria dhe komoditetit.

Megjithatë, ashtu sikundër procesi i auditimit të performancës përfaqëson një vlerësim të proceseve të menaxhimit të performancës publike, ai përdor një sërë konceptesh shtesë që përshkruajnë proceset e tyre përbërës dhe punët e dobishme dhe kyç te kjo gjuhë është koncepti i procesit të gjetjes së kontrollit dhe elementëve të tij përbërës.

Në këtë mënyrë, përbërësi themelor i auditimit të performancës është procesi i gjetjeve të kontrollit që bëhet prej elementëve standart, që përfshijnë kriteret, kushtet, efektet dhe shkaqet; struktura e procesit të gjetjes së kontrollit përcaktohet nga objektivi i tij i kontrollit (hulumtimi kyç që ka nevojë për përgjigje) dhe modeli mbi të cilin ndërtohet auditimi duke përdorur këto elemente.

Kriteret, përfaqësojnë idealin kundrejt të cilit do të matet performanca aktuale që mund të përfshijnë parashikimet, standartet, praktikat, politikat, modele të caktuara, qëllimet e programit, ose perfomancën mesatare në institucione ose programe të njëjtë. Në hartimin e metodave të punës në vend, kontrollorët hartojnë mbledhjen e të dhënave dhe procedurat e analizës për të arritur objektivat e kontrollit. Kriteret mund të vendosen me anë të modeleve të caktuar me programe të

krahasueshme, që nxjerrin në dritë kërkesat ose parashikimet e klientit, që përcaktojnë qëllimin e programit, që identifikojnë nga brenda shënjestrat e vendosuar, që krahasojnë njësitë e krahasueshme brenda së njëjtës organizatë, që lokalizojnë standardet e industrisë ose sektorit, që krahasohen me prirjet historike, që identifikojnë performancën optimale ose mesatare të arritur në një prirje, që krahasojnë kohën e procesit të punës me kohën e kaluar aktuale, ose që krahason ndërhyrjen e performancës së grupit me atë të grupit të kontrollit.

Përfundimisht, pavarësisht natyrës së tij (politikës, programit të projektit, matjes), një ndërhyrje publike mund të analizohet si një sërë burimesh financiare, organizative dhe njerëzore të mobilizuara për të arritur, në një periudhë të dhënë kohe, një objektiv ose sërë objektivash, me synimin e zgjidhjes ose kapërcimit të një problemi ose vështirësie që ndikon grupet e shënjestruar; përdorimi i modeleve logjik mund të ndihmojë kontrollin për të identifikuar dhe vendosur marrëdhënie ndërmjet nevojave ekonomiko – shoqërore që duhen adresuar nga ndërhyrja dhe objektivat, inputet, proceset, punët e dobishme, rezultatet përfundimtare, të cilat përfshijnë rezultatet.

Teorikisht, kjo duhet të jetë e mundshme për auditimet e performancës për të shqyrtuar të gjithë përbërësit dhe marrëdhëniet në modele të tillë, me anë të fokusimit mbi ekonominë, efiçencën dhe efektivitetin; kontrollet e performancës mund të kombinojnë rrugëzgjidhje të ndryshme me theks të ndryshëm mbi njërin ose tjetrin që varet nga rrethanat e veçanta.

Rrugëzgjidhja në mënyrë direkte e performancës fokusohet në mënyrë direkte mbi performancën e arritur dhe përqendrohet mbi inputet, punët e dobishme, rezultatet dhe ndikimet, të qenit e hamendjes se, në qoftë se performanca e arritur është e kënaqshme, ka një risk të vogël të problemeve serioze që janë të pranishëm në hartimin ose vënien në jetë të veprimtarisë ose sistemeve të kontrollit; për shembull, auditime të tillë mund të vlerësojnë nëse politikat e adoptuara janë vënë në jetë në mënyrë të përshtatshme dhe nëse ato kanë arritur objektivat e qëlluar ose nëse ka pasoja të padëshirueshme të vendimeve politike të marrë.

Shqyrtimi në mënyrë direkte i performancës mund të përshtatet atje ku ka kritere të përshtatshëm për të matur sasinë, cilësinë dhe koston e inputeve, punëve të dobishme, rezultateve dhe ndikimeve, ndërsa atje ku performanca e arritur shihet se është e kënaqshme, atëherë veprimtaria dhe sistemet e auditimit shqyrtohen në shkallën e domosdoshme për të identifikuar shkaqet lidhëse.

Rrugëzgjidhja e sistemeve të kontrollit të procesit të auditimit hartohet për të përcaktuar nëse entitetet e kontrolluara kanë hartuar dhe vënë jetë sistemet e menaxhimit dhe monitorimit me qëllim që të optimizojnë ekonominë, efiçencën dhe efektivitetin brenda kufizimeve të dhëna. Puna e kontrollit do të përfshijë analizimin, rishikimin dhe testimin e përbërësve kyç të sistemeve të tillë. Shqyrtimi shpesh do të konsiderojë

nëse masat e zgjedhura janë të qëndrueshme me objektivat e politikës dhe nëse këto të fundit fare janë përkthyer në plane operacionale që përmbajnë objektiva, arritja e të cilëve matet hap pas hapi.

Kjo rrugëzgjidhje do të konsiderojë gjithashtu nëse sistemet në veprim prodhojnë informacion të përshtatshëm, të besueshëm dhe kohor mbi zhvillimin e burimeve financiare, njerëzore dhe të tjera (inputet), kryerja e veprimtarive (proceseve) dhe dorëzimi i punëve të dobishme të cilat duhet të krahasohen me objektivat operacional me mënyrën e treguesve të performancës. Kjo do të shqyrtojë nëse kur dalin mospërputhje, merren veprime të përshtatshme në kohën e duhur të veprimit rregullues për të korigjuar planin operacional, zhvendosjen e burimeve dhe/ose kryerjen e veprimtarive. Kjo rrugëzgjidhje do të përfshijë shpesh shqyrtimin e sistemit të vlerësimit dhe informacionin me qëllim që të vlerësojnë cilësinë e tyre dhe, kur janë të konsideruar të kënaqshëm dhe të përshtatshëm me objektivat e kontrollit, për të përdorur si dëshmi kontrolli gjetjet e vlerësimit, përfundimet dhe rekomandimet.

Të gjithë metodat e auditimit që përdorin organizata të ndryshme konvergojnë rreth konceptit të ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit dhe lidhjeve të tyre; efiçenca është një prej objektivave më të ndërlikuar të procesit të kontrollit të performancës, një koncept relativ që matet me anë të krahasimit të produktivitetit të arritur me normën e dëshiruar, shënjestrën ose standardin; për shembull, sasia e punës së dobishme dhe cilësia e arritur, si dhe niveli i shërbimit të siguruar krahasohen gjithashtu me shënjestrat ose standardet për të përcaktuar se në çfarë shkalle ata mund të shkaktuar ndryshime në efiçencë; pra, mund të thuhet se efiçenca përmirësohet kur bëhen më shumë punë të dobishme të një cilësie të dhënë me të njëjtët ose më pak inpute të burimit, ose kur bëhet e njëjta masë e punës së dobishme me më pak burime.

Efiçenca rrjedh nga marrëdhënia ndërmjet inputeve të burimit dhe punëve të dobishme dhe, kuptohet, se konceptet e efiçencës dhe të ekonomisë lidhen në mënyrë të pazgjidhshme, ndërsa marrja ekonomike e burimeve kontribuon për efiçencën me anë të minimizimit të kostos së inputeve të përdorura për qëllime të punëve të dobishme.

Për të identifikuar çështjet potenciale të efiçencës shërben për:

- arsyeshmërinë e informacionit mbi arritjen e efiçencës e raportuar brenda dhe nga organizata (volume i punës së dobishme, cilësi dhe nivele shërbimi, dobia e stafit, pajisja ose mjetet, ose koston e njësisë së punëve të dobishme);
- ankesat e klientit rreth ndonjë aspekti të shërbimit;
- prirjet në nivelet e burimit të krahasuara me ngarkesën e punës gjatë pak viteve të kaluar;
- përshtatshmëria e struktures organizative për të shmangur dublimin e funksioneve, mbështetësve të panevojshëm të menaxhimit dhe

mospërdorjes së funksioneve të përgjithshme;

- puna e pabërë, mungesshmëria, mbikoha dhe shërbimi kontraktuar;
- mundësitë për të përmirësuar efiçencën, të tillë si përdorimi i kompjuterave dhe teknologjisë tjetër;
- arsyeshmëria e përdorimit të burimit (për shembull, materialet, energjia, etj).

Kur objektivi i auditimit të efiçencës konsideron punët e dobishme, atij shpesh i nevojitet të shqyrtojë proceset me të cilët një organizatë transformon inputet në punë të dobishme, gjë që tregon se vlerësimi mund të përfshijë llogaritjen e kostos për njësi të punëve të dobishme të prodhuar ose raportet e efiçencës së punës dhe krahasimi i tyre me kriteret e pranuara, të cilët mund të rrjedhin nga organizata të njëjta, periudhat e mëparshme ose standardet dhe/ose rezultatet të cilët entiteti i kontrolluar i ka adoptuar në mënyrë të detajuar. Kur objektivi i auditimit të efiçencës rrok rezultatet, mjetet ekonomik zakonisht janë të domosdoshëm për të vlerësuar aftësinë ose potencialin e entitetit të kontrolluar, operimin ose programin për të arritur disa rezultate me një kosto të dhënë. Si shembull, mund të përdoret analiza kosto/efektivitet për të lidhur efektet neto të ndërhyrjes me inputet financiare të nevojshme për të prodhuar këto efekte; për shembull, kriteret e gjykimit mund të ishin kosto për njësi e rezultatit të prodhuar, e cila më pas krahasohet me atë të ndërhyrjeve të tjera të zgjedhura si modele praktike; varësia nga rrugëzgjidhja e kontrollit, tregon se audituesit ose do të shqyrtojnë besueshmërinë e analizës së kryer nga organizmi i auditimit, ose ta kryejnë vetë një analizë të tillë.

Çështjet e efektivitetit mbivendosen dhe zgjerohen përtej efiçencës në efektet e programit dhe ndikimet (rezultatet përfundimtare të matur nga opinionet e jashtme) e lidhin ngushtësisht efiçencën me efektivitetin për arsye se ky është një faktor i rëndësishëm në përcaktimin e metodës së kostos së vogël për arritjen e rezultateve të dëshiruara përfundimtare.

Çështjet e efektivitetit ngrihen kur një entitet ose ndërhyrje nuk prodhon punët e dobishme të parashikuara, rezultatet ose ndikimet dhe prandaj, në këtë mënyrë, kontrolli i efektivitetit do të përqendrohet mbi punët e dobishme, rezultatet ose ndikimet.

Vlerësimi i ndikimit është i vështirë, për arsye se ka vështirësi të konsiderueshme në vlerësimin e ndikimit të ndërhyrjes; për shembull, shkalla me të cilën janë arritur objektivat global dhe madje ndërmjetësit e kësaj ndërhyrje dhe vështirësia ngrihet për arsye se objektivat zakonisht shprehen në terma të tillë të gjërë, gjë që bën të mundur që ato të mos mund të shoqërohen me tregues të matshëm.

Shpesh, një objektiv më i qëndrueshëm i auditimit do të jetë ai për të vlerësuar punët e dobishme ose rezultatet e një ndërhyrje; për shembull, shkalla me të cilën janë arritur objektivat operacional ose të menjëhershëm. Me kusht që objektivat të jenë të veçantë, të matshëm, të arritshëm, të përshtatshëm dhe në kohë, si dhe

arritja e tyre të monitorohet nga nga treguesit e performancës, gjë që ka të ngjarë të sigurojë një bazë reference të qartë dhe të përshtatshme për vlerësimin e efektivitetit.
Në këtë mënyrë kontrollorët duhet të identifikojnë risqet potenciale për arritjen e ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit, dhe, si rrjedhim, të zhvillojnë çështjet e kontrollit; kryesisht, secili koncept është i rëndësisë së barabartë dhe atje ku qëndron parësi e veçantë do të vendoset në bazë të rast pas rastit.

Kurdoherë që është e mundur audituesit inkurajohen që efektivitetin ta konsiderojnë një element të analizës.

Të sigurosh një kuadër teorik për një proces kontrolli me efektivitet është domethënëse për arsye se do t'i ndihmonte kontrollorët e performancës në përpjekjet e tyre për të analizuar dhe vlerësuar vënien në jetë dhe efektivitetin e ndërhyrjeve të qeverisë. Rrugëzgjidhja në procesin e kontrollit të performancës, ose i ashtuquajturi modeli synime dhe mjete për të vendosur mënyrat më të mira për të marrë drejtimet e duhura në zhvillimin procesit të kontrollit të efektivitetit, një përbërje e mirëarsyetuar e një objektivi të tillë kompleks është si vijon: për të përkufizuar formimin e një kombinimi të modelit synime dhe mjete, avantazhet dhe dizavantazhet e tyre, për të vlerësuar mundësitë e zbatimit të kontrollit të orientuar te sistemi në praktikën e procesit të kontrollit.

Me qëllim që të realizohet një objektiv i tillë sugjerohet që të përdoren metodat e bazuara mbi parimet që zbatohen në procesin e realizimit të objektivave të tjerë të procesit të kontrollit të performancës, si për shembull, modelin input – punë e dobishme.

Metodat bazohen mbi idetë dhe konceptet që rezultojnë nga "teoria sistem", atje ku ndërmarrjet ose programet e qeverisë shihen si sisteme të elementëve ndërveprues dhe funksional të ndërvarur; rregullat, burimet, organizmat e qeverisë, etj janë të gjithë shembuj të elementëve që përbëjnë një sistem të këtij tipi për një ndërmarrje të qeverisë. Fokusi është mbi efektivitetin e vetë sistemeve dhe konsiderohet parimi i analizës komplekse dhe vlerësimit, për sa i përket procesit të analizimit dhe vlerësimit të standardeve dhe udhërrëfyesve për procesin e kontrollit të performancës.

Elementët strukturorë të përkufizuar nga modeli sistem janë si vijon: prodhimi, administrimi, hartimi strukturor, mjedisi.

1)Prodhimi është thelbi i modelit sistem, për arsye se në të gjithë prodhimin e shërbimeve, prodhimi dhe konsumi ndodhin njëherazi dhe, në këtë mënyrë, klientët, stafi, metodat e punës dhe burimet janë të gjithë pjesë të sistemit të prodhimit.
2)Administrimi, ose përbërësi i dytë në model është funksion i sistemeve të administrimit për të caktuar burimet, për të planifikuar dhe vënë në jetë veprimtaritë, për të monitoruar dhe vlerësuar progresin etj, etj, kryesisht synimet në bërjen e tij më të lehtë për bashkërenduar dhe kontrolluar operimet e ndërmarrjeve të qeverisë.

Ssistemet e administrimit duhet të kontribuojnë për vënien efektive në jetë të ndërmarrjeve.
3)Hartimi strukturor formon një tjetër kuadër (rreth prodhimit dhe sistemeve administrative). Ndërmarrjet shoqërore dhe qëllimet politike të njëkohëshme nuk janë probleme për të vendosur vetëm për parlamentin dhe qeverinë. Çështje të tjera të rëndësishme janë struktura e organizimit ekzekutiv, rregullat dhe kuadri i buxheteve që drejtojnë operimet në sistemet e prodhimit.
4)Mjedisi, që përfundimisht mund të thuhet se ka një rol të rëndësishëm mbi mënyrën si vihet në jetë një ndërmarrje shoqërore.

Rekomandimet e dhëna për zhvillimin e procesit të auditimit të performancës në sektorin publik bazohen në kërkimin teorik të performancës të koncepteve të auditimit dhe modeleve, i cili ka arritur në përfundimet e mëposhtme:

- synimi i auditimit të performancës është për të vlerësuar performancën e një entiteti të kontrolluar dhe menaxhimin në lidhje me ekonominë, efiçencën dhe efektivitetin si dhe për të siguruar rekomandime mbi atë se si të përmirësohet performanca e entitetit në fjalë;
- konceptet e inputeve, proceseve, punëve të dobishme, rezultateve përfundimtare (të matura nga opinionet e jashtme), ndikimeve, si dhe lidhja e tyre me qëllimet e lartpërmendura të ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit, janë mjete të përbashkëta për menaxherët publik dhe audituesit e performancës publike si të tillë;
- auditimet e performancës mund të kombinojnë performancën në mënyrë direkte dhe rrugëzgjidhjet e sisitemeve të kontrollit të procesit të kontrollit me thekse të ndryshëm, që duhet vënë mbi njërin ose tjetrin që varet nga rrethanat e veçanta;
- audituesit duhet të identifikojnë risqet potenciale për arritjen e ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit, si dhe për këtë arsye të zhvillojnë çështjet e kontrollit; secili koncept kryesisht është i një rëndësie të barabartë dhe atje ku vendoset parësi e veçantë do të vendoset rast pas rasti;
- audituesit inkurajohen të konsiderojnë efektivitetin si një element të analizës kurdoherë që është e mundshme:
  - o në procesin e auditimit të orientuar te sistemi, operimet në një fushë të caktuar të shoqërisë janë pika e nisjes dhe kjo shprehet duke lejuar një ndërmarrje të veçantë për të formuar bazën si për studim ashtu dhe për vlerësimin përfundimtar;
  - o në procesin e auditimit të orientuar te sistemi, fusha e veprimit të analizës përkufizohet në lidhje me "sistemin" që formohet nga vetë ndërmarrja dhe forcat/aktorët që ndikojnë realizimin e kësaj ndërmarrje;
  - o në procesin e auditimit të orientuar te sistemi, të dhënat mbi rezultatet përfundimtare (të matura nga opinionet e jashtme) përfshihen gjithnjë në bazë për analiza dhe vlerësime.

Auditimi i performancës është një mjet menaxhimi i përparuar që po bëhet gjithnjë e më shumë i sofistikuar me qëllim që rehatojë nevojat e komuniteteve të ndryshme dhe niveleve të qeverisë mbi shërbimet që radhiten nga siguria publike dhe punët publike deri te zhvillimi ekonomik dhe,

prandaj objekti i procesit të auditimit të performancës për entitetet përbërëse të strukturave të qeverisë, që bëjnë ndërmarrje të ndryshme, që përfshihen në mbledhjen e të ardhurave dhe shpenzimet e qeverisë, investimin e kapitalit njerëzor, konsumin e qeverisëdhe shpenzimet kapitale që kanë ndikim në rritjen ekonomike, synon rekomandimet e mëposhtme për qeverinë në lidhje me:

- monitorimin e qeverisë nga afër të procesit të dhënies së kontratave për projekte kapitale, për të parandaluar mbi vlerësimin e kostove të ekzekutimit, gjë që do të sillte një ndikim domethënës të shpenzimeve publike kapitale mbi rritjen ekonomike;
- kanalizimin efektiv të fondeve publike për veprimtari prodhuese, që do të kenë një ndikim domethënës në rritjen ekonomike;
- krijimin dhe funksionimin e një partnershipi ndërmjet qeverisë dhe sektorit privat në sigurimin e shërbimeve thelbësore të infrastrukturës që do të promovonin rritjen ekonomike dhe zhvillimin;
- bashkërendimin e shpenzimeve të konsumit të qeverisë me të gjithë krahët e qeverisë për të parandaluar efektin e "daljes jashtë kontrollit" të investimeve të qeverisë;
- hartimin e politikave fiskale që nuk rrisin koston e zbatimit të legjislacionit tatimor, që rrisin arbitraritetin dhe nivelin e korrupsionit në administratën fiskale;
- shkallën e lartë të transparencës dhe përgjegjshmërisë mbi shpenzimet e qeverisë në sektorë të ndryshëm të ekonomisë me qëllim që parandalojë kanalizimin e fondeve publike për llogari private të zyrtarëve të qeverisë.

Kasem Seferi është këshilltar për Ekonominë pranë Presidentit të Republikës.

LITERATURA

- Alan T. Peacock and Jack Wiseman, "The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom"
- Barzelay, M. Central Audit Institutions and Performance Auditing: A Comparative Analysis of organizational Strategies in the OECD. International Journal of Policy, Administration and Institutions, Governance, Vol 10, No3, 1997;
- Corry D. "Public Expenditure: Effective Management and Control", the Dryden Press. London 1997;
- Raportet e Kontrollit të Lartë të Shtetit për periudhën korrik 2007 – qershor 2012.

Auditimi publik

Auditimi dhe efektiviteti i enteve publike

AUDITIMI SI NJË FAKTOR NË RRITJEN EKONOMIKE

Pas viteve 90 Shqipëria hyri në rrugën e liberalizimit të ekonomisë dhe ju hap rrugë iniciativës së lirë, duke aplikuar sistemin ekonomik të moderuar kapitalist. Në fillimet e tij ky sistem u mirëprit nga publiku në tërësi duke krijuar unanimitet thuajse total në qëndrimin pozitiv ndaj tij. Me kalimin e viteve ky mendim filloi të lëkundet duke krijuar qëndrime kontradiktore ndaj këtij sistemi. Nostalgji të të kaluarës të nxitura dhe nga rudimente ideologjike politike forcuan këtë qëndrim negativ ndaj tij. Qëndrime që buronin dhe nga ndjesia se "shteti" nuk ekzistonte më dhe përkrahja ndaj popullsisë ishte venitur. Me kalimin e viteve dhe forcimin ekonomik të vendit këto qëndrime filluan të mos mbështeteshin. Stabilizimi i ekonomisë eci hap pas hapi me idenë e re se mbështetja nuk mund të gjendet në shtet, por në sektorin privat.

DR. EDVIN STEFANI

Shteti nuk ka pse të "mendoje" për gjithçka. Popullsia në tërësi është faktori për zhvillimin ekonomik dhe mirëqenien e saj. Sidoqoftë roli i shtetit është ekzistent. Ai ka marrë rolin e ri të përgjegjësit për stimulimin dhe zhvillimin ekonomik. Në këtë aspekt ai ka përgjegjësinë kryesore të rialokimit të fondeve publike. Një rialokim i tillë ka vërtetuar se rrit mirëqenien totale të shoqërisë, duke plotësuar boshllëqet që tregu i lirë nuk mund të plotësojë. Në këtë aspekt e mira publike bashkekziston me të mirën private duke mos e

konkurruar njëkohësisht atë. Raporti midis të mirës publike dhe private përcaktohet kryesisht nga fazat e zhvillimit ekonomik të një vendi. Ajo çka nuk ndryshon është domosdoshmëria e ekzistencës të së mirës publike. Shembuj si mbrojtja dhe siguria kombëtare janë tipike që tregojnë domosdoshmërinë e ekzistencës *të* së *mirës publike*. Ky është një term teknik i përdorur nga ekonomistët për të specifikuar ato produkte dhe shërbime të cilat nuk mund të alokohen përmes aktivitetit të zakonshëm rishpërndarës të tregut. Zakonisht është e pamundur të përcaktohet çmimi i tregut dhe përfitimi konkret që mund të marrë përdoruesi i një të mire publike. Një arsye për këtë është se zakonisht përfitimi është i përbashkët dhe nuk mund të shijohet individualisht. Nëse pranë portës së shtëpisë në buzë të rrugës ndezim një dritë që të ndriçojnë rrugicën zakonisht të errët të lagjes, në nuk mund të ndalim të tjerët të përfitojnë nga kjo dritë. Ndriçimi i rrugëve natën është në këtë mënyrë një e mirë tipike kolektive që emërtohet e mirë publike. Kjo e mirë nuk mund të krijohet nga secila portë e rrugicave të çdo lagjeje. Zakonisht ajo financohet nga shteti në një standard të pranuar dhe në shërbim të të gjithëve. Financimi i tyre bëhet pikërisht me shumat e mbledhura nga shteti përmes taksave dhe tatimeve. Kuptohet që standardi publik i ndriçimit varet nga shuma e parave të shpenzuara. Nëse mblidhet më shumë atëherë ndriçimi mund të jetë i një cilësie më të lartë.

Jo vetëm të mirat publike janë një arsye për mbledhjen e vlerave nga shteti. Dhe të ashtuquajturat të Mira Individualisht të Konsumueshme janë arsye për ekzistencën e barrave tatimore. Një shembull tipik i të mirës Individualisht të Konsumueshme është arsimi. Kuptohet rëndësia e arsimit për të ardhmen e një individi. Në këtë këndvështrim arsimi i shërben tërësisht individit dhe është një e mirë e konsumueshme nga vetë ai. Për të pasur të drejtën për të mësuar duhet të paguhet. Arsimi dhe Institucionet Arsimore janë me kosto të larta administrimi. Këtë të mirë në këtë këndvështrim mund t`a përdorin vetëm familjet e pasura. Për këtë arsye një pjesë e mirë e institucioneve arsimorë krijohen dhe financohen nga shteti. Një gjë e tillë bëhet që jo vetëm familjet e pasura të kenë të drejtën për të arsimuar fëmijët e tyre. Kjo bëhet sepse në tërësi shoqëria do të përfitonte më shumë nëse niveli arsimor i tërë shoqërisë do të zhvillohej, madje duke rritur dhe përfitimin e familjeve të pasura.

Arsye për aplikimin e sistemit rishpërndarës janë dhe të ashtuquajturat Kosto të Jashtme. Këto janë kosto prodhimi, por pa ndikuar në prodhues. Kosto të tilla janë ndotja. Dihet që sidomos në zonat industriale banorët vuajnë nga ndotja, por përfitimin e procesit të prodhimit që është në vetvete ndotësi e ka vetëm prodhuesi. Analiza ekonomike tregon se nëse prodhuesi nuk paguan për këtë të mirë ai aktualisht është duke krijuar një avantazh konkurrues. Për këtë ai duhet të paguajë në mënyrë që të mos krijohen

shtrembërime në treg. Sistemi tatimor në këtë rast mund të krijojë një detyrim monetar mbi këtë prodhues. Në këtë mënyrë rritet dhe kosto e prodhimit dhe çmimi i tij. Të ardhurat e gjeneruara mund të përdoren për të kompensuar banorët e ndotur. Sidoqoftë rruga më e mirë është ajo e krijimit të rregulloreve për të minimizuar ndotjen dhe sistemi rishpërndarës në këtë rast mund të financojë procesin e krijimit të sistemit parandalues të ndotjes si dhe të strukturës për kontrollin e nivelit të saj.

Disa të mira janë monopole natyrale. Energjia hidroelektrike është e kufizuar nga ekzistenca e lumenjve. Është e kuptueshme që monopoli i prodhimit të saj do të jetë nga shteti si përfaqësuesi më i mirë i interesave kombëtare. Në rast të një monopoli privat mund të lindin kosto publike pasi ai aplikon çmime më të larta në interes të tij. Vetë shteti është shpesh i tentuar nga kjo mundësi. Në disa raste për të zbutur këtë mundësi abuzimi krijohen mundësi për koncesione private për krijimin e energjisë nga lumenj sekondarë. Në vende si ai i yni ku numri i burimeve hidroenergjike është i lartë, ekziston mundësia e heqjes së monopolit të shtetit së bashku me të gjithë kostot që e shoqërojnë atë.

Sistemi rishpërndarës është në fuqi për të financuar skemat e shërbimeve publike. Financimi përmes tatimeve bëhet ndaj të sëmurëve (sistemi shëndetësor), të papunëve dhe ndaj skemave të tjera të përfitimit publik. Kjo është shprehje e vendimit shoqëror që ata që punojnë ndajnë një pjesë të vlerës që ata krijojnë dhe e japin atë për palë të treta më në nevojë. Në këtë mënyrë sistemi zbut pabarazitë ndaj shtresave shoqërore me të ardhura të ndryshme.

Në vetvete procesi i rishpërndarjes së vlerave ka shoqëruar zhvillimin e njeriut duke qenë pjese e natyrës se tij shoqërore. Nëse njeriu primitiv bënte një shpërndarje të prerë midis individëve të bashkësisë, nëse ndërtoheshin monumente kushtuar zotave apo mbahej një ushtri, anëtarë të caktuar të shoqërisë kishin detyra të konsumonin vlera që krijoheshin nga pjesëtarë të tjerë dhe e kundërta. Krijimi i bashkësive dhe jeta në grup e njeriut nënkupton një rishpërndarje të vlerave që krijohen nga secili anëtar i bashkësisë. Rishpërndarja e vlerave nënkupton ndërgjegjësimin e njeriut se disa detyra në shoqëri duhet të bëhen nga disa pjesëtarë dhe disa detyra nga pjesëtarë të tjerë. Teoria e avantazhit konkurrues e vërteton një përmirësim të tillë të mirëqenies shoqërore. Kështu udhëheqësi shpirtëror i fisit nuk gjuante pre pasi ishte zakonisht i paaftë fizikisht për t'a realizuar atë. Zakonisht në moshë ai i siguronte bashkësisë qetësinë shpirtërore. Gjuetari, zakonisht i ri në moshë, kishte më të lehtë të gjuante dhe më të vështirë të krijonte komfort shpirtëror. Në këtë mënyrë është vërejtur se specializimi i detyrave ka rritur mirëqenien e shoqërisë që në hapat e para të saj. Kuptohet se rishpërndarja e vlerave ka marrë forma të ndryshme me evoluimin e shoqërisë njerëzore. Me hyrjen në funksion të parasë dhe me fuqizimin e saj kjo rishpërndarje vlerash mori

formën e një tarife monetare, përgjegjësia e mbledhjes dhe përdorimit të saj ishte zakonisht e një personi (mbret, prijës, udhëheqës etj). Detyra e tij ishte rishpërndarja e vlerave me qëllim maksimizimin e vlerës së shoqërisë. Efektiviteti i kësaj rishpërndarje ka evoluar me zhvillimin e shoqërisë dhe rendit shoqëror. Nëse në shoqëritë primitive rishpërndarësi mbante një pjese të madhe të vlerave, kjo pjesë ka rënë gjithnjë e më shumë me evoluimin e shoqërisë. Gjithashtu ka evoluar edhe pjesa e rishpërndarë, pra ka ndryshuar pjesa që mban për vete krijuesi i vlerave dhe pjesa që jep për të tjerët. Nëse në një shoqëri primitive ndarja e vlerave kishte më shumë elementë subjektiv se sa objektiv, në një shoqëri më të evoluar elementët e fundit mbizotërojnë. Në këtë kuptim një shoqëri e evoluar me një moral dhe rregull më të lartë, mbizotërohet nga gjykimi objektiv (mirëqenia e shoqërisë në krahasim me atë të individit, efektiviteti ekonomik) dhe më pak mbizotërohet nga gjykimi subjektiv (dëshira personale për të mos ndarë me të tjerët vlera, mbizotërimi i personit ndaj shoqërisë). Në këtë mënyrë shoqëria ka bërë, vazhdon dhe do të vazhdojë të bëjë rishpërndarje të vlerave në funksion të maksimizimit të mirëqenies.

Në një shoqëri hipotetike në të cilën në momentin që krijohet vlera e tatueshme, krijuesi i saj do të derdhte detyrimin ndaj shtetit nuk do të ishte e nevojshme krijimi dhe mbajtja e një administratë shtetërore. Teorikisht për çdo vlerë krijuesi duhet të ndante pjesën e shtetit dhe t`a përdorte atë për financimin e të mirës publike. Kjo shoqëri hipotetike do të kishte në këtë mënyrë kosto rishpërndarës zero dhe në këtë mënyrë përfitim maksimal pasi dhe shuma e përdorur për të krijuar të mirën publike do të ishte maksimal. Një model i tillë shoqërie nuk mund të ekzistojë. Kjo pasi në procesin e parë të ndarjes së vlerës midis krijuesit dhe shtetit do të mbizotëronin elementët subjektivë të përfitimit personal të krijuesit. Ai nuk do të kishte tendencë të mbante me shumë vlerë për vete dhe më pak për financimin e të mirës publike. Së dyti në procesin e financimit të të mirës publike do të kishte kosto të paevitueshme si ato të kohës oportune të humbur për derdhjen në buxhet të fondit etj. Në praktikë është gjetur zgjidhja që të krijohet një sistem vetdeklarues me të drejtën e kontrollit ndaj tij.

Në mënyrë që rishpërndarja të rrisë maksimalisht mirëqenien, duhet që dhe kostot e këtij procesi të jenë sa më të ulëta. Këto kosto janë dy llojesh, kosto të mbledhjes së fondeve publike dhe kosto të menaxhimit dhe realizimit të të mirës publike. Këto kosto përballohen nga një pjesë e të hyrave publike. Në këtë mënyrë jo të gjithë të hyrat publike përdoren për financimin e të mirave publike. Sa më të vogla të jenë këto kosto aq më shumë mbetet për të shpenzuar për financimin e të mirës publike. Në këtë këndvështrim reduktimi i kostove ndikon në mënyrë direkte në përmirësimin e mirëqenies së shoqërisë.

Në kostot e mbledhjes së fondeve publike hyjnë kosto të administratës

që merret me kontrollin dhe mbledhjen e të hyrave publike. Këto kosto zakonisht janë në formën e pagave të administratës tatimore dhe doganore. Gjithashtu në këto kosto përfshihen fondet e shpenzuara për krijimin e kushteve të administratës për të punuar. Këto kosto zakonisht janë në formën e shpenzimeve operative, si trajnime, mallra të konsumit si kancelari, karburant. Në këto kosto bëjnë pjesë edhe shpenzimet e investimeve kapitale që nënkuptojnë investimet në ndërtesa, makineri afatgjata etj.

Nga një studim për i realizuar për vendet anëtare të OSBE dhe jo, rezulton se një përqindje të lartë të shpenzimeve agregate administrative zënë kostot e pagave. Kjo paraqitet dhe në Tabelën 1 në fund të këtij materiali.

Vihet re se:

- kostot e administratës në raport me kostot agregate të funksionit të mbledhjes së tatimeve varion nga 60 deri në 90%

- e parë në periudhën 2005 – 2009 pjesa e kostove të pagave varion rreth 72%. Për vendet jo anëtare kjo jashtë OSBE kjo përqindje është lehtësisht më e ulët dhe në rënie në vitin e fundit

- arsyeja për një kosto më të ulët, në disa vende shihet si arsye e përdorimit të burimeve të jashtme sidomos në funksione të tilla si IT, kosto të një vlere të lartë

Raporti i kostove administrative ndaj mbledhjes së të ardhurave që quhen dhe "kosto të mbledhjes" përfaqëson treguesin kryesor të efiçencës/efektivitetit të administrimit. Ky raport krijohet nga pjesëtimi i kostove agregate të një organi mbledhës i të ardhurave dhe të ardhurave të mbledhura nga ai në një vit fiskal. Raporte të tilla janë një praktikë e njohur në shumë vende anëtare të OSBE, si pjesë e transparencës me publikun. Këto raporte nuk mund të përdoren tërësisht për të evidentuar efiçencën/efektivitetin e organit. Faktorë të tjerë duhen marrë parasysh në këtë evidencë. Këta faktorë janë:

- ndryshimet në normat tatimore. Ndryshimet ligjore në uljen e normave tatimore ndikojnë direkt në të ardhurat e mbledhura duke përkeqësuar raportin, pa ndonjë ndryshim në efiçencën/efektivitetin e organit në punën e tij.

- ndryshimet makroekonomike. Fluktacionet e zhvillimit ekonomik pasqyrohen dhe në treguesit e të ardhurave të mbledhura nga organet, pavarësisht nga performanca e punës së tyre.

- shpenzime të jashtëzakonshme të organit. Investimet kapitale janë raste të tilla që ndikojnë negativisht në raport.

- ndryshimet në natyrën e të ardhurave të mbledhura nga organi.

Ndryshimet ligjore si për shembull kalimi në administrim i akcizës nga organet tatimore në organet doganore që ndodhi në vendin tonë do të përkeqësoj këtë raport për organet tatimore në përmirësim të atyre doganore

Nga krahasimi i të dhënave për vendet anëtare rezulton:

- kostot e mbledhjes ndryshojnë shumë midis vendeve.

- ndryshimet strukturore dhe legjislative janë një faktor më i rëndësishëm se sa efiçenca/efektivitet i organit për vendet jashtë OSBE.

- për shume vende ndikim të madh ka pasur kriza botërore duke përkeqësuar raportin.

- për pak organe të vendeve të zhvilluara ndikimi në përkeqësimin e raportit është nga faktorët strukturorë

Këto konkluzione tregojnë diçka të rëndësishme. *Vendet me stabilitet politik kanë kosto administrimi që varen nga efiçenca/efektiviteti i organit. Kjo do të thotë se efektiviteti i kontrolleve ndaj organeve rritet me zhvillimin ekonomik dhe stabilitetin politik dhe fiskal.* Në kushte të një ndryshimi strukturor si në normat tatimore, ecurinë makroekonomike raporti i kostove të mbledhjes përkeqësohet duke zbehur influencën e kontrolleve ndaj organeve taksambledhëse.

Një tjetër tregues i kostove të mbledhjes është ai i kostove agregate të një organi taksambledhës dhe P.B.B-së. Për vendet anëtare të OSBE ky tregues paraqitet në Tabelën 2 në fund të këtij materiali.

Konkluzione të studimit, midis të tjerave janë se raportet e larta vihen re si pasojë e ndikimit të efiçencës së organit, duke ruajtur rezervat për vërtetësinë e të dhënave të marra nga buletinet statistikore të secilit shtet.
Në këtë aspekt një rol të rëndësishëm në uljen e kostove janë përmirësimi i efiçencës / performancës së organeve shtetërore. Një përmirësim i tillë do të ndikonte në një zhvillim ekonomik më të qëndrueshëm duke ulur kostot e krijimit të të ardhurave buxhetore dhe duke rritur vlerën e të mirave publike. Roli i KLSH në këtë përmirësim është i qenësishëm me ekzistencën e tij. Përmirësimi i efiçencës/efektivitetit të organeve është pjesë e vazhdueshme e punës së KLSH, pjesë e programeve të punës rutinë të saj.
Një zhvillim ekonomik i qëndrueshëm përfshin tre zona të aktivitetit:

- shoqërinë
- ekonominë
- mjedisin

Zhvillimi ekonomik ka të bëjë më konceptin e atij zhvillimi ekonomik që nuk krijohet në kurriz të të ardhmes së vendit, pa marrë borxhe që do të ndikojnë në rritjen e momentit të vlerave të konsumuara të të mirës publike dhe pagimin e kësaj kostoje jo nga buxhetet aktuale, por nga brezat e ardhshëm. Arritja e këtij zhvillimi të qëndrueshëm ndikohet nga kontrollet e kryera nga organet e pavarura

shtetërore si KLSH. Vihet re se shtetet që zakonisht udhëhiqen nga klasa politike tentojnë të përmirësojnë të tashmen në kurriz të të ardhmes. Për më tepër rritja e shpenzimeve buxhetore në formën e zgjerimit të tepërt të vendeve të punës për të përfituar politikisht është gjithashtu një realitet. Një tendencë e tillë është e kuptueshme, nëse konsiderojmë sistemin politik zgjedhor që mbizotëron sot në botë. Ky sistem udhëheq dhe shpesh përbën një tregues të rëndësishëm të politikave të ndjekura nga qeveritarët. Për "të shpëtuar" nga ky ndikim krijohen organe kontrolluese me dy kritere kryesore:

• pavarësia politike, për të mos qenë pjesë e cikleve të politikës. Kriteret e përdorura për këtë janë zgjedhja e formave të organizimit në formën e kryetarëve, zakonisht figura të pavarura nga politika dhe me një vizion të lartë që kanë për mision të shkëputen nga influencat politike të momentit.

• pavarësia ekonomike, cikle kohore të operimit që nuk përputhen me afatet kohore të ciklit politik dhe buxhete që nuk lidhen me organet qeveritare.

Në këtë mënyrë bëhet më e lehtë për organet e kontrollit të kenë si qëllim primar të tyre përmirësimin e qëndrueshëm ekonomik.
Ne vitin 1992, 105 vende në deklaratën e Rios mbi Zhvillimin dhe Mjedisin u zotuan për aplikimin e principeve të një zhvillimi të qëndrueshëm për punën e tyre. Këto principe u ritheksuan në 2002 në Mbledhjen Ndërkombëtare mbi Zhvillimin e Qëndrueshëm në Johanesburg, Afrika e Jugut. Konkluzionet e këtij takimi ishin se Kontrolli i Lartë i Shtetit ka ndikim thelbësor në zhvillimin ekonomik të qëndrueshëm të një vendi.
Udhëzimet e OSBE-së për matjen e treguesit të një zhvillimi të qëndrueshëm janë:

• treguesit e zhvillimit që janë aplikuar duhet të jenë të lehtë për t`u lexuar, të tregojnë një tendencë të qëndrueshme në kohë, reagojnë ndaj forcave të duhura, është e lehtë për t'u matur evolucioni i tyre.

• Treguesit duhet të jenë analitikisht të arsyeshëm. Kjo do të thotë se ata duhet të jenë të bazuar në qëllime të qarta për zhvillim të qëndrueshëm.

• Treguesit duhet të jenë ekonomikisht të matshëm

KLSH duhet të fokusohet në kontrollin e këtyre treguesve për të matur zhvillimin ekonomik të qëndrueshëm të një vendi.
Roli i KLSh për të ndikuar në zhvillimin e qëndrueshëm të një vendi është shprehur dhe në orientimet më të fundit që jep organizata ndërkombëtare e auditimit të lartë. Ky orientim thekson se KLSh nëpër botë duhet të kuptojë rëndësinë e rolit të tij në zhvillimin ekonomik. Për këtë në punën e saj KLSH duhet të kushtojë një rëndësi më të veçantë auditimit të organeve që ndikojnë në

zhvillimin e një vendi. Çfarë është konstatuar nga një studim i realizuar nga M. David Gelfand, Peter W. Salsich, JR mbi zhvillimin ekonomik dhe monitorimin e tij nga KLSH:

Pika 1: Auditimi i Performancës i Agjencive të Zhvillimit nuk është Frekuent ose Tërësisht i plotë
Çdo tatimpagues dëshiron që: Shtetet duhet të kryejë shumë rregullisht auditime të performancës për t'u siguruar se zhvillimi ekonomik monitorohet dhe vlerësohet në mënyrë adekuate, dhe se kompanitë e subvencionuara konsiderohen përgjegjëse.

Çfarë kemi gjetur:

Vetëm 17 shtete kërkojnë auditime të rregullta të performancës së agjencive. Në 33 shtete, auditimet e performancës mbi zhvillimin ekonomik kryhen vetëm afërsisht çdo 15 vjet.

• Nga shtetet që nuk kanë urdhëruar programe auditimi të performancës, katër arritën të selektoheshin pas programit.

• Qëllimi i auditimeve është shumë i kufizuar: ata zakonisht mbikëqyrin shpenzimin e taksave për zhvillimin ekonomik , dhe rrallë vlerësojnë aktivitetet për zhvillimin ekonomik të një shtetit si një e tërë.

Pika 2: Auditorët e Shtetit janë të kufizuar nga Praktikat primitive të Monitorimit të Shtetit

Çfarë duan tatimpaguesit: Agjencitë duhet të monitorojë shpenzimet e programeve të tyre, e cila përfshin grumbullimin e të dhënave për të matur rezultatet e aktiviteteve dhe programit të tyre si dhe monitorimin e performancës së kompanive që marrin subvencione për zhvillim.

Çfarë kemi gjetur:

• Agjencitë kanë dështuar për të kryer mbledhjen dhe monitorim e të dhënave bazë, të tilla si arritja e krijimit të vendeve të punës dhe nivelet e pagave të kompanive të subvencionuara.

• të dhënat e paraqitura të kompanisë nuk vërtetohen gjithmonë.

• Agjencitë nuk mbledhin të dhëna mbi rezultatet e programit të tilla si shtimi i vendeve të reja të punës ose ulja e papunësinë në një zonë të planifikuar.

• Agjencitë nuk kanë objektiva të matshme të performancës: kjo është një nga zbulimet më negative, sepse pa standarde specifike kundrejt një programi apo projekti që mund të vlerësohen, është e pamundur për auditorët për të përcaktuar efektshmërinë.

• Agjencitë mbështeten së tepërmi mbi "analizat e konsumatorit" të kompanive të subvencionuara.

Pika 3: Dështimi i Auditimeve në vlerësimin e efektshmërisë

Çfarë duan tatimpaguesit: Auditimet e performancës duhet të vlerësojnë efektshmërinë e një agjencie, programi, apo strategjie të zhvillimit ekonomik.
Efektshmëria thjesht nënkupton se nëse programi arrin qëllimet për të cilat ai është krijuar, dhe nëse prodhon një përfitim neto publik, të matur duke kërkuar te treguesit e performancës dhe duke krahasuar ato me shpenzimet e projektit.
Çfarë kemi gjetur:

• Pjesa më e madhe e auditimeve nuk janë në gjendje të nxjerrin ndonjë konkluzion rreth efektshmërisë për shkak të mbikëqyrjes së dobët të agjencisë.

• Shumë auditime e përcaktojnë shumë ngushtësisht efektshmërinë, si fokusimi nëse një program është duke përmbushur kërkesat e njohura me ligj në vend të vlerësimit të efektit të tij mbi treguesit e duhur ekonomik.

• Pak auditime fokusohen mbi efektshmërisë.

• Pak auditorë përpiqen të përcaktojnë nëse rezultatet e vëzhguara të tilla si shtimi i vendeve të punës mund t'i atribuohet programit të vlerësuar.

Pika 4: Auditorët zbulojnë pak dëshmi sesa efektive janë Programet e Zhvillimit Ekonomik
Çfarë duan tatimpaguesit: Agjencitë e zhvillimit ekonomik duhet të jenë të afta të krijojnë tregues të matshëm të efektshmërisë, të tilla si shtimi e vendeve të punës në industri të përcaktuara ose ulja e papunësinë në një zone gjeografike të caktuar.

Çfarë kemi gjetur:

• Pak auditorë që studiojnë efektshmërinë arrijnë në përfundimin se programet kanë pasur një efekt minimal mbi veprimtarinë e zhvillimit ekonomik dhe/ose kushtet ekonomike të zonave të përcaktuara.

• Subvencionet janë dhënë kur ata nuk kanë qenë të nevojshme.

• Subvencionet nuk janë përcaktuar mjaftueshëm.

• Programet nuk janë përdorur siç kanë pasur qëllim ligjvënësit.

Pika 5: Qeveria është Një Objektiv i Lehtë: Auditorët zbulojnë Shumë Praktika Shqetësuese
Çfarë duan tatimpaguesit: Agjencitë duhet të ndjekin politika konkrete të gatshme për të vendosur sesi duhet të shpenzohen paratë e taksapaguesve, për t'u siguruar se shpenzimi është bërë sipas qëllimit të programit.

Çfarë kemi gjetur:

•Katërmbëdhjetë agjenci nuk aplikojnë kritere të qëndrueshme kur japin subvencione.

• Agjencitë nuk ndjekin praktika biznesi të mendimit praktik: 34 auditë kanë zbuluar agjenci që kanë pranuar që kreditë të mos paguhen në kohë në norma shkuese, duke dhënë ose

marrë të holla për kompani që kishin dështuar më parë për të plotësuar kërkesat e programit, ose ndryshe kishin keq administruar paratë e tatimpaguesve.

• Agjencitë janë fajtore për gabime etike dhe ligjore: të paktën shtatë auditorë zbuluan se mungesa e përmbushjes sipas rregullave të programit na çon në nivelin e mospërmbushjes së programit sipas ligjit.

Pika 6: Auditimet janë përdorur dobët
Jo shpesh çohen deri në fund auditimet kritike, dhe pak auditë marrin mbulimin mediatik që ato meritojnë.
Konsumatori përfundimtar i veprimtarive të shtetit është në të vërtetë qytetari i thjeshtë i shtetit. Me fjalë të tjera, justifikimi për të pare përpjekjet për zhvillim ekonomik të një shteti janë nëpërmjet përmirësimit të kushteve ekonomike në shtet, mirëqenia ekonomike e rezidentëve të saj do të përmirësohet. Nëse aktivitetet për zhvillim ekonomik të një shteti nuk përmirësojnë jetën ekonomike të banorëve të ... ato nuk mund të justifikohen. Rezidentët e shtetit janë, kështu, personat kyç me të cilin duhet të gjykohen rezultatet.
Përfundimisht roli i organeve të kontrollit si KLSH dhe format e saj të ngjashme në vende të ndryshme është parësor në zhvillimin ekonomik të vendit. Procesi i rialokimit të kryer nga shteti është shprehje e dëshirave të shoqërisë njerëzore për të përmirësuar mirëqenien e saj. Ky proces rialokimi shprehet përmes buxhetit të shtetit. Ky proces ka kosto të cila ndikojnë në mosrealizimin e përfitimit maksimal nga rialokimi. Këto kosto lidhen me efiçencën/efektivitetin e organeve shtetërore. Kjo performancë ndikohet nga ciklet politike dhe nga vetë performanca e brendshme e administratës. Performanca e këtyre organeve përmirësohet nga roli kontrollues i KLSH. Në këtë mënyrë KLSH shprehet si një faktor në zhvillimin ekonomik të një vendi. Evidenca statistikore për vendet anëtare të OSBE dhe jo anëtare tregon për një tendencë të rritjes së shpenzimeve buxhetore për organet mbledhëse të të ardhurave. Kjo rritje ka dy faktorë, të jashtëm ose të lidhur zakonisht me ciklet politike dhe të brendshëm që lidhen me performancën e administratës së organeve. Rekomandimet e OSBE dhe konkluzionet e Mbledhjeve Botërore të Kontrolleve të shtetit janë se KLSH ka një rol të qenësishëm në ndikimin e një zhvillimi të qëndrueshëm ekonomik.

Dr. Edvin Stefani është Kontrollor i Lartë në Kontrollin e Lartë të Shtetit.

LITERATURA

- Tax Administration in OECD and selected non – OECD countries: comperative information series (2010), centre for tax policy and administration, Mars 2011
- Minding the Candy Store: State Audits of Economic Development by Good Jobs First A project of the Institute on Taxation and Economic Policy
- Ron Snell. March 1998. A Review of State Economic Development Policy: A Report from the Task Force on Economic Development Incentives. National Conference of State Legislatures: Denver. National Association of State Development Agencies, et al. August 1999. Evaluating Business Development Incentives. Economic Development Administration, U.S. Department of Commerce: Washington, D.C
- State and Local Taxation and Finance, M. David Gelfand, peter Ë. Salsich, JR
- Problemi Fiscali nell`Europa del Mercato Unico, mario Baldassarri, Paolo Roberti
- David Gram, "Auditor: Economic Council May Be Violating Law," Associated Press State and Local Wire, June 6, 2000.

Tabela 1

Pagat mesatare/kostot agregate për funksionet e mbledhjes së tatimeve të shtetit					
Vendet	2005	2006	2007	2008	2009
Vendet e OSBE	72.5	72.7	73.1	71.1	72.4
Jashtë OSBE	69.6	69.7	72.1	63.4	63.7
Të gjithë vendet	70.1	70.2	71.1	68.7	69.7

Tabela 2

Shpenzimet e administrimit të një organi taksambledhës/PBB					
Mesataret (%)	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Shpenzime për organet për mbledhjen e tatimeve/ PBB	0.222	0.214	0.211	0.199	0.208
Shpenzime për të gjitha organet që sjellin të ardhura	0.259	0.248	0.243	0.224	0.234

Auditimi publik

Performanca e njësive të auditimit të brendshëm

ROLI I AUDITIMIT TË BRENDSHËM PËR NJË QEVERISJE TË MIRË PUBLIKE

Situata aktuale e ekonomisë globale e përfshirë nga kriza po nxjerrë në pah çështje të rëndësishme që lidhen me dështimin në qeverisjen dhe mirëadminitrimin e fondeve. Në mënyrë të veçantë këto çështje marrin një ndjeshmëri të lartë në sektorin publik, ku mënyra si përdoren fondet publike dhe cilësia e shërbimeve që ofrohen prej organizatave të sektorit Publik, është shumë e rëndësishme për të gjithë qytetarët qoftë si përdorues të shërbimeve ashtu dhe si taksapagues. Për këtë qëllim kërkohet që qeverisja e shërbimeve publike të jetë në standardet më të larta. *Qeverisja e mirë çon në menaxhim të mirë, performancë të mirë, administrim të mirë të parave publike, angazhim të mirë publik dhe së fundmi dhe rezultate të mira.*

DR. HYSEN MUCEKU

Hyrje

Audituesit e brendshëm, duke pasur një pamje objektive nga brenda organizatës, luajnë një rol mjaft të rëndësishëm në procesin e qeverisjes duke bërë me dije menaxhimin, organin drejtues/titullarin dhe audituesit e jashtëm mbi problemet e rrezikut dhe kontrollit dhe duke vlerësuar efektivitetin e menaxhimit të riskut.

Qeverisja efektive e organizatave kërkon një sistem të kontrolleve dhe ekuilibrave, në mënyrë që të sigurohet që çështjet e duhura t'i drejtohen personave të duhur. *Një sistem efektiv i qeverisjes së organizatës vendos një*

lidhje midis menaxhimit, vendimmarrësit, audituesve të jashtëm, dhe audituesve të brendshëm në një mënyrë të tillë që të krijohet një kuadër, i cili jo vetëm plotëson interesat dhe nevojat e tyre, por dhe siguron një nivel të mjaftueshëm të besimit tek njëri - tjetri apo tek e gjithë organizata në tërësi.

Auditimi i qeverisjes është një element bazë për një qeverisje të mirë publike. Duke ofruar një vlerësim objektiv të paanshëm nëse burimet publike janë menaxhuar në mënyrë efektive dhe me përgjegjësi për të arritur rezultatet e synuara, audituesit ndihmojnë organizatat qeveritare (subjektet e sektorit publik) që të kenë përgjegjshmëri dhe integritet, të përmirësojnë operacionet, dhe të nxisin besimin midis organizatave, qytetarëve dhe gjithë grupeve të interesit.

Nisur nga fakti që suksesi i qeverisjes matet kryesisht nga aftësia e saj për të ofruar shërbime të suksesshme dhe realizimin e programeve të saj në mënyrë të përshtatshme dhe të drejtë, veprimtaritë e auditimit të qeverisjes duhet të kenë autoritetin dhe kompetencat (aftësitë) për të vlerësuar integritetin financiar dhe efektivitetin. Për më tepër, ai duhet të mbrojë dhe të ruajë vlerat kryesore të organizatës, përderisa si organizatë e sektorit publik ajo i shërben të gjithë qytetarëve.

Audituesit ndihmojnë vendimmarrësit duke bërë vlerësimet e duhura nëse organizatat publike po kryejnë atë ç'ka pritet prej tyre dhe atë që i është ngarkuar të kryhet prej tyre, duke shpenzuar fondet për qëllimet e synuara, dhe në pajtueshmëri me kuadrin ligjor e procedural. Pra, auditimet bashkëkohore fokusohen në çështje të tilla si : "Politika që shqyrtohet është implementuar sipas qëllimit për të cilin është hartuar ?"; dhe nëse "Menaxherët kanë zbatuar sisteme efektive të menaxhimit të riskut ?". Auditimi mbështet strukturën qeverisëse duke verifikuar që raportet e agjencive dhe programeve të performancës financiare dhe programatike duke testuar apo provuar përshtatshmërinë, pajtueshmërinë me rregullat dhe qëllimet e organizatës. Për më tepër, auditimet e brendshme kontribuojnë për përgjegjshmërinë publike duke siguruar eksesin e informacioneve të tilla për grupet përkatëse të interesit brenda dhe jashtë organizatës. Në vijim, menaxherët kanë detyrën për të vlerësuar rreziqet dhe të krijojnë sisteme efektive të kontrollit për arritjen e objektivave dhe identifikimin e rreziqeve. Audituesit vlerësojnë dhe raportojnë për suksesin e këtyre përpjekjeve.

Gjithashtu, audituesit luajnë një rol të rëndësishëm në zbulimin dhe parandalimin e korrupsionit, përfshirë mashtrimin, veprimet e papërshtatshme apo abuzive, dhe keqpërdorime të tjera të pushtetit/detyrës dhe burimeve që u janë vënë në dispozicion zyrtarëve, punonjësve të sektorit publik. Audituesit monitorojnë efektivitetin e strukturës se kontrollit të brendshëm të ngritur nga menaxhimi për të identifikuar dhe pakësuar kushtet të cilat mund të sigurojnë baza për veprimtari korruptive.

Audituesit japin vlerësime nga brenda organizatës për të mbështetur vendimmarrësit duke vlerësuar se, cilat programe apo politika po funksionojnë

dhe cilat jo, duke shpërndarë praktikat më të mira dhe informacion të standardizuar, dhe duke kërkuar horizontalisht në të gjithë organizatat publike dhe vertikalisht midis niveleve të ndryshme të qeverisjes për të gjetur mundësi për të huazuar, adaptuar apo ri-organizuar praktikat e menaxhimit. Veprimtaria audituese ndihmon gjithashtu për të institucionalizuar ndryshimet e reja organizative duke ofruar informacion të vazhdueshëm për përmirësimin e politikave. Audituesit e kryejnë punën e tyre në mënyrë sistematike dhe objektive duke krijuar një koncept të detajuar të operacioneve dhe duke arritur në konkluzione bazuar në evidencën që ata mbledhin.

Audituesit duke ofruar një përshkrim të drejtë të problemeve, burimeve, roleve dhe përgjegjësive të kombinuara me rekomandime të dobishme, ndihmojnë palët e interesuara për të rikonsideruar problemet dhe programet.

Duhet pasur parasysh se, kur punohet për përmirësimin e performancës së programeve specifike dhe duke i lidhur problemet e nxjerra nga një auditim mund *të rritet aftësia dhe kapaciteti i qeverisjes* për t'u përfshirë apo lidhur me probleme të ngjashme. Auditimet duke u fokusuar në kontributin e tyre si vlerësues të brendshëm kanë kontribut të rëndësishëm në dhënien e përgjigjeve për çështje të përgjithshme si : "A ka sjellë politika rezultatet e pritshme apo atë që synohej ?". Njëkohësisht me funksionin e përgjegjshmërisë auditimet kontribuojnë dhe në përmirësimin e funksioneve të organizatës dhe qeverisjes së saj.

Audituesit gjithashtu ndihmojnë organizatën të shohë përpara në terma afatgjatë duke identifikuar tendencat dhe duke sjellë në vëmendje probleme emergjente apo sfidat kritike të pritshme para se ato të kthehen në kriza.

Një metodë e rëndësishme e auditimit – Auditimi mbi Bazë Risku (ABR)- fokusohet në kuadrin e përgjithshëm të menaxhimit të rrezikut në organizatë e cila ndihmon për të identifikuar dhe zbuluar rreziqe të papranueshme. Nëpërmjet auditimit mbi bazë risku, veprimtaria audituese jep informacion të dobishëm dhe të përshtatshëm për organizatën lidhur me menaxhimin e rreziqeve të saj. Auditimet të fokusuar në parashikime ndihmojnë për t'i dhënë përgjigje çështjeve si : "cilat ndryshime apo zbatime të politikës mund të përballen në të ardhmen me rreziqe apo kërkesa të tjera ?".

Kur audituesit e sektorit publik fokusohen tek tendencat dhe tek e ardhmja, ata ndihmojnë në vendimmarrje, ata gjithashtu luajnë një rol kyç duke ndihmuar drejtuesit në identifikimin dhe vlerësimin e rreziqeve.

Në vijim, vlerësimi i rrezikut nga vetë audituesit siguron që burimet e auditimit janë përdorur në mënyrë efektive duke u fokusuar në fushat që janë më shume të ekspozuara ndaj këtyre risqeve.

Një strukturë e mirë qeverisëse kërkon zbatimin e drejtë dhe të paanshëm të kuadrit ligjor. Mungesa e strukturave të mira të qeverisjes dhe e zbatimit të qeverisjes së mirë rrit riskun për *korrupsion publik, i cili përcaktohet si keqpërdorim i pushtetit të besuar për përfitime private.* Si rrjedhojë parime të qeverisjes si : Përgjegjshmëria, transparenca, ndershmëria dhe paanësia janë thelbësore në sektorin publik. Ato përfaqësojnë bazën mbi të

cilën duhet të ndërtohet një qeverisje e mirë publike.

Zhvillimet kryesore të auditimit të brendshëm në vendin tonë

Kontrolli i Brendshëm Financiar Publik (KBFP) si një kombinimin i tre elementëve: përgjegjshmërisë menaxheriale, auditimit të brendshëm dhe harmonizimit qendror, është përgjegjësi e çdo drejtuesi publik zbatimi i tij me qëllim që të garantoj se, fondet publike po shpenzohen me maturi, pasi kontrolle të tilla ndihmojnë për të luftuar mashtrimin dhe korrupsionin, si dhe të parandaloj keqpërdorimin e fondeve publike. Sistemi synon të përcaktoj metoda të përshtatshme dhe transparente për të marrë garanci të arsyeshme se fondet publike do të shpenzohen në përputhje me objektivat e identifikuara nga Qeveria dhe të miratuara nga Parlamenti

Në kuadrin e reformave të ndërmarra në Shqipëri në fushën e menaxhimit të financave publike, auditimi i brendshëm merr një rol të veçantë dhe mjaft të rëndësishëm për dhënien e sigurisë mbi përdorimin me dobi, kursim dhe frytshmëri të fondeve publike. Si një veprimtari e pavarur, që jep siguri objektive dhe këshilla për drejtimin, i projektuar për të shtuar vlerën dhe për të përmirësuar veprimet e organizatës, ai e ndihmon njësinë publike për të arritur objektivat e veta, me anën e një mënyre të disiplinuar dhe sistematike për të vlerësuar e përmirësuar frytshmërinë e menaxhimit të riskut, proceset e kontrollit dhe të qeverisjes së njësisë publike.

Në procesin e integrimit europian të vendit tonë përcaktohet detyrimi i ngritjes dhe funksionimit të një sistemi të qëndrueshëm dhe modern të Kontrollit të Brendshëm Financiar Publik, si rrjedhojë dhe vetë auditimit të brendshëm si një nga elementët kryesorë të këtij sistemi. Në këtë këndvështrim, kryerja e auditimit është një shërbim i detyrueshëm për çdo subjekt publik.

Modernizimi i sistemit të menaxhimit të financave publike ka çuar në një rritje të fokusit në drejtim të sistemeve të auditimit dhe kontrollit. Reformat e ndërmarra në fushën e financave publike kanë krijuar bazën e plotë funksionale për fuqizimin e rolit të auditimit të brendshëm në sektorin publik. Rritja e performancës së procesit të buxhetimit, kontabilitetit dhe përgjegjshmërisë për rezultatet e arritura, kërkojnë metoda të reja dhe moderne të veprimtarisë së sistemeve të kontrollit e të auditimit, të ndryshme nga sa janë përdorur në të kaluarën.

Auditimi modern dhe sistemet e kontrollit shkojnë përtej pajtueshmërisë me kuadrin ligjor dhe rregullator, ato i referohen më shume se kurrë lidhjes së auditimit dhe kontrollit me rezultatet që ato ofrojnë. Në fakt, *fuqizimi dhe modernizimi i sistemit të auditimit të brendshëm është vendimtar dhe i rëndësisë thelbësore për të mbështetur menaxherët publike në arritjen e objektivave dhe në mënyrë të veçantë për të bërë qeverisjen publike më efektive*.

Bazuar në legjislacionin dhe standardet bashkëkohore të auditimit të brendshëm, ushtrohet edhe veprimtaria e auditimit të brendshëm në vendin tonë, ku Njësia Qendrore e

Harmonizimit për Auditimin e Brendshëm zhvillon dhe koordinon veprimtarinë e auditimit të brendshëm në të gjithë nivelet e qeverisjes qendrore dhe vendore.

Nga analiza e sistemit në vendin tonë konstatohet se, sistemet dhe fushat që auditimi i brendshëm ka vlerësuar prezent një nivel të lartë risku janë: Sistemet e menaxhimit financiar, Investimet në vepra strategjike, Subjektet apo fushat me dobësi të theksuara në sistemin e kontrollit të brendshëm, e cila shfaqet me mangësitë në kuadrin rregullator e procedural brenda vetë subjektit publik, Menaxhimi i burimeve njerëzore, Subjekte me nivel të ulët të njohurive dhe përdorimit të sistemeve të teknologjisë së informacionit, pasi ka ende subjekte që përpunojnë informacionet e tyre në mënyrë manuale, ku risku i gabimeve në llogaritje apo të dhëna shfaqet mjaft i lartë. Auditimi i Brendshëm, i karakterizuar nga zhvillime dhe progres pozitiv, ende vijon të mos ketë një ndarje të qartë funksionale nga roli i inspektimit financiar. Shkalla e ulët e ndërgjegjësimit të titullarëve kundrejt mbështetjes së funksionit të auditimit, kuptimit të rolit dhe përfitimeve si dhe dobive, vijon të ketë ndikime në mënyrën e organizimit dhe realizimit të kësaj veprimtarie. *Përmirësimi i vijueshëm i mjedisit për një kuptim dhe konceptim të drejtë të funksionit të auditimit të brendshëm për menaxhimin do të synojë rritjen e ndërgjegjësimit dhe kuptimin e saktë të auditimit të brendshëm si mbështetje dhe ndihmë për menaxhimin e subjektit publik në përmbushjen e objektivave* .

Zhvillimet aktuale të sistemit të auditimit të brendshëm që konsistojnë në: *miratimin e ndryshimeve të ligjit, miratimin e manualit dhe përgatitjen e një baze metodologjike bashkëkohore* për ushtrimin e veprimtarisë së auditimit të brendshëm përbën një bazë të fuqishme që kjo veprimtari të ushtrohet në përputhje me standardet dhe praktikat më të mira të vendeve të BE-së dhe të ndikojë në mirëqeverisjen e njësive të sektorit publik.

Audituesit e brendshëm mund të veprojnë në mënyrë më efektive për vendimmarrësit (organin drejtues/titullarin) *si një konsulent që i siguron atij* (organit vendimmarrës) *informacion të pavarur dhe objektiv*. Atëherë organi drejtues ka auditimin "e tij" të brendshëm, dhe nxit një marrëdhënie dypalëshe mbështetëse auditim i brendshëm – organ drejtues. Për të marrë apo krijuar një koncept të plotë të operacioneve të organizatës, *është thelbësore që drejtimi i lartë të marrë në konsideratë punën e auditimit*. P.sh audituesit mund ta informojnë titullarin e organizatës mbi çështje të tilla si: kultura, etika, transparenca dhe marrëdhëniet e brendshme. Në vijim auditimi i brendshëm bashkëkohor bazohet në kuadrin organizativ për: identifikimin, reagimin dhe menaxhimin e risqeve të ndryshme strategjike, operacionale, financiare dhe të pajtueshmërisë me të cilat përballet organizata. Si rezultat, *audituesit mund të japin siguri objektive mbi efektivitetin e kuadrit organizativ si një i tërë, përfshirë veprimtaritë e monitorimit të menaxhimit dhe sigurinë, si dhe mbi menaxhimin e risqeve kyç individuale*.

Menaxhimi po mbështetet gjithnjë e më shumë tek audituesit e brendshëm për të përmirësuar proceset e qeverisjes. Profesioni i auditimit të brendshëm ka shumë mundësi për t'u bërë një

element strategjik në qeverisjen e organizatës në përgjigje të kërkesave në rritje të qeverisjes dhe direktivave të menaxhimit për të forcuar kontrollet dhe menaxhimin e riskut. Standardet Ndërkombëtare po kërkojnë që audituesit të vlerësojnë dhe të japin rekomandime për të përmirësuar proceset e qeverisjes dhe të konfirmojnë rëndësinë e tyre në veprimtarinë e menaxhimit të riskut.

Megjithatë, auditimi i brendshëm do të jetë gjithnjë përballë sfidës të qëndroj i pavarur dhe objektiv, duke qenë pjesë e organizatës. Në fakt një auditim i brendshëm pasiv i cili të ishte përgjegjës thjesht vetëm për riskun dhe për të eliminuar plotësisht atë nuk do të ofronte atë ç'ka organizata dhe palët e interesuara presin prej tij, prandaj auditimi i brendshëm kërkon njohje të gjithanshme të veprimtarive të organizatës, mprehtësi, gjykim të mirë dhe komunikime efektive.

Dr. Hysen Muceku është Drejtor i Përgjithshëm i Auditimit të Brendshëm në Ministria e Financave

LITERATURA

- Graham John, Bruce Amos Tim Plumtre(2003) "Principles for Good Governance in 21-st Century" Policy Brief No.15 – August 2003.
- The Institute of Internal Auditors (2006) "Organizational Governance, guidance for internal auditors "Position Paper, July 2006.
- The Institute of Internal Auditors (2006) "The role of internal auditing in public sector governance", Professional guidance, November 2006;.
- Jeffrey Carmichael Chairman, Australian Prudential Regulation Authority, Dani kaufmannsenior Manager, World Bank Institute (2001), "Public Sector Governance and the Finance Sector", June 2001.
- ASX Corporate Governance Council Principles of Good Corporate Governance.
- Welcome to the world PIFC, 2006.
- Manuali i Auditimit të Brendshëm, botim i vitit 2010.
- Raporti vjetor 2011 i Njësisë Qendrore të Harmonizimit për Auditimin e Brendshëm.

Standardet

Zbatimin e Standardit Ndërkombëtar të Auditimit (ISSAI) 40

CILËSIA E KONTROLLIT PËR INSTITUCIONIN SUPREM TË AUDITIT

Në këtë punimi do të synohet të njihemi mbi zbatimin e Standardit Ndërkombëtar të Auditimit (ISSAI) 40 "Cilësia e kontrollit për Institucionin Suprem të Auditimit".
ISSAI 40, mbështetet në parimet kryesore të Standardit Ndërkombëtar Mbi Kontrollin e Cilësisë (ISQC 1), si dhe përcakton një kuadër të përgjithshëm për kontrollin e cilësisë
Ky standard fokusohet në aspekte organizative të cilësisë së veprimtarisë audituese të institucioneve supreme të kontrollit.

LULJETA NANO

Hyrje

Qëllimet bazë të Standardit Ndërkombëtar të Auditimit (ISSAI) 40 janë parimisht dy:
Së pari, të zhvillojë një kod të përgjithshëm të për kontrollin e cilësisë në Institucionin Suprem të Auditit (ISA)[1].
Dhe së dyti, të ndihmojë institucionet supreme të krijojnë ruajnë një sistem të përshtatshëm të kontrollit të cilësisë që mbulon gjithë veprimtarinë e tyre.

[1] Funksionin e Institucionit Suprem të Auditit në Shqipëri e luan Kontrolli i Lartë i Shtetit.

ISSAI 40 është pjesë e standardeve të cilët përbëjnë *parakushtet* për funksionimin e Institucioneve Supreme të Auditimit që janë (ISSAI 10-99) ku përmendim :

ISSAI 10 "Deklarata e Meksikos mbi pavarësinë e ISA"
ISSAI 20 "Parimet e transparencës dhe përgjegjshmërisë"
ISSAI 30 "Kodi i etikës"
ISSAI 40 "Kontrolli i cilësisë për ISA"

ISSAI 40, mbështetet në parimet kryesore të Standardit Ndërkombëtar Mbi Kontrollin e Cilësisë (ISQC 1), si dhe përcakton një kuadër të përgjithshëm për kontrollin e cilësisë
Ky standard fokusohet në aspekte organizative të cilësisë së veprimtarisë audituese të institucioneve supreme të kontrollit.
Elementët kryesore të sistemit të kontrollit të cilësisë janë:

1- Përgjegjësia e lidershipit
2- Kërkesat etike përkatëse
3- Miratimi dhe vazhdimi
4- Burimet njerëzore
5- Performanca e punës së ISA
6- Monitorimi

Elementi i Parë: Përgjegjësia e lidershipit për cilësi

Parimi kryesor i cili duhet të jetë i përshtatur për Institucionin Suprem të Auditimit është : Përgjegjësia e lidershipit për cilësi në Institucionin e ISA
Ky parim ka të bëjë me faktin se një ISA duhet të vendosë politika dhe procedura të hartuara për të nxitur një kulturë të brendshme veprimi sipas së cilës cilësia është themelore në funksionimin e ISA. Këto politika duhet të instalohen nga Kryetari i ISA i cili mban përgjegjësi të plotë për sistemin e kontrollit të cilësisë në institucion.
Cilët janë objektivat që duhet të arrihen në këtë drejtim?
-Përgjegjësi e qartë për cilësinë e punës audituese
-Implementimi i një kulture pune që e vë theksin në cilësi
-Sigurimi i burimeve të mjaftueshme për të mbajtur sistemin e kontrollit të cilësisë. Marrja e masave që të komunikohet tek i gjithë stafi i ISA i politikave dhe procedurave për kontrollin e cilësisë.
Përgjegjësia e menaxhimit për cilësi mund të strukturohet mbi bazën e strategjisë, komunikimit, udhëzimeve të punës vlerësimit të performancës dhe monitorimit.
Për arritjen e objektivave të mësipërme ISA mund të përdorë instrumente ndër të cilët përmendim: Krijimi i një dokumentacioni të përgjithshëm që përshkruan të gjithë sistemin e kontrollit të cilësisë. Kjo mund të përfshihet në rregulloren e funksionimit të ISA-it.
Hartimi i një programi të veçantë trajnimi për menaxherët e rinj për të garantuar që ata e njohin sistemin e sigurimit të cilësisë për të cilin kanë përgjegjësi.
Aplikimi i procedurave që ISA të sigurohet se po rekrutohen drejtuesit e afte dhe kompetente.

Elementi i dytë : Kërkesat etike

Parimi i përshtatur për ISA duhet të jete:
Një ISA duhet të vendosë politika dhe procedura të hartuara që të sigurojë

garanci të arsyeshme se ISA së bashku me stafin dhe palët e kontraktuara vepron në përputhje me kërkesat etike. Institucioni Suprem i Auditimit nëpërmjet aplikimit të këtij elementi synon që stafi gjatë funksionimit dhe përmbushjes se detyrave duhet të demonstrojë sjellje të përshtatshme etike. Ky element i këtij standardi është i lidhur ngushtë me standardin ISSAI 30 –(shih me lart) "Kodi i Etikës" dhe nëpërmjet këtij elementi ISA duhet të arrijë objektivin që të garantojë që politikat dhe procedurat dhe parimet fondamentale të etikes profesionale veprojnë siç duhet në institucion . Parimet referuar ISSAI 30 janë:

- Integriteti
- Pavarësia, objektiviteti dhe paanshmëria
- Sekreti profesional
- Kompetenca

Cilat mund të jene instrumentet përkatëse që një ISA mund të përdorë për arritjen e këtyre objektivave?

-Në kuadrin rregullator të brendshëm duhet të përfshijë Udhëzime të brendshme etike dhe të sigurohet që stafi është në dijeni të këtyre udhëzimeve.

-Stafi i ISA-t përfshirë dhe Kryetarin e saj duhet të deklarojë me shkrim për të konfirmuar përputhshmërinë me kërkesat etike.

-Duhet të ekzistojnë procedura të cilat të parashikojnë njoftimin e kryetarit të ISA-it për shkeljet e kërkesave etike nga stafi i nivelit drejtues të larte të mesëm dhe atë të ulet.

-SAI duhet të sigurojë procedura dhe të zbatojë politika të cilat sigurojnë rotacionin e stafit kryesor të auditimit me synim uljen e riskut të familjaritetit me organizatën që auditohet.

-Po kështu ISA në vijimësi duhet të organizojë aktivitete për edukimin, trajnimin e stafit me kodin e etikes dhe duhet në mënyrë të vazhdueshme të fokusohet në monitorimin e veprimtarisë së stafit të ISA-te nëse kryen funksionet në përputhje me kërkesat etike.

Elementi i trete: Pranimi dhe miratimi

Parimi i përshtatur për ISA:

SAI duhet të vendosë politika dhe procedura të hartuara për të ofruar garanci të arsyeshme që do të kryen auditime dhe punë të tjera ku ISA:

A- Është kompetente të kryejë punën e tij dhe ka aftësinë e mjaftueshme duke përfshirë kohen dhe burimet për ta bërë këtë gjë

B- Mund të veprojë me kërkesat etike përkatëse

C- Ka marrë në konsideratë integritetin e organizatës së audituar dhe ka parashikuar se si të trajtojë riskun operacional.

Sipas këtij parimi politikat dhe procedurat e ISA-t duhet të pasqyrojnë gamën e punës së kryer. Në shumë raste ISA-t kanë pak liri për punën që ata kryejnë .

Objektivat e ISA- në lidhje me këtë element të kontrollit të cilësisë kanë të bëjnë me faktin që ISA duhet të trajtojë rreziqet e ndryshme që dalin gjatë kryerjes së punës. Bazuar në udhëzime të caktuara ISA duhet të kryejë vlerësimin e e përgjithshëm të riskut dhe të përcaktojë identifikojë dhe të planifikojë si duhet të adresimin dhe menaxhimin e tij.

Po kështu ISA zakonisht punon me burime të kufizuara dhe për këtë duhet të marrë masa të përshtatshme që të arrijë *një balancë të përshtatshme* midis

burimeve që ka në dispozicion dhe gamës së punës me synim arritjen e një niveli të lartë cilësie.
Për këtë është e nevojshme që në institucion të instalohet një sistem i prioritetin të punës në mënyrë që të merret në konsideratë nevoja e sigurimit të cilësisë së punës audituese. Por në rastet kur burimet e ISA janë të pamjaftueshme ISA duhet të ketë procedura që të sigurojnë që mungesa e burimeve duhet të bëhet prezent tek Kryetari i ISA-t dhe deri në autoritetet legjislative dhe buxhetore pra duhet të hartohet një sistem raportimi që të identifikohet çdo mungesë burimesh.
Instrument tjetër për arritjen e objektivave për këtë element është hartimi i një plani vjetor përfshirë prioritetin e detyrave punës administrative zhvillimin profesional etj.

Elementi i katërt: Burimet njerëzore.

SAI duhet të vendosë politika dhe procedura të hartuara për ti dhënë një garanci të mjaftueshme se ka burime të mjaftueshme dhe kompetenca aftësi dhe angazhim për kërkesat etike të domosdoshme:

A) Për të kryer punën e saj në përputhje me standardet përkatëse dhe kërkesat ligjore rregullatore në fuqi

B) Për ti bërë të mundur ISA të nxjerrë raporte që janë të përshtatshme .

Objektivi i këtij parimi është që ISA duhet të synojë të sigurojë një staf të mjaftueshëm që të zotërojë kompetencë, aftësi dhe të jetë plotësisht i angazhuar në zbatimin e parimeve etike.

Për këtë ISA duhet të hartojë dhe aplikojë politika dhe procedura në *menaxhimin e burimeve njerëzore të cilat duhet të konsiderohen Asete në dhe jo Kosto për institucionin.*
Për këtë ISA duhet të hartojë strategjinë e burimeve njerëzore e cila duhet të përmbajë nënstrategji për rekrutimin e stafit të ri dhe kualifikimin e stafit ekzistues, vlerësimi i performancës se audituesve, zhvillimi profesional, zhvillimi i karrierës, zbatimi i standardeve të etikës etj.

Elementi i 5. Performanca e punës audituese

SAI duhet të vendosë politika dhe procedura të hartuara për të dhënë garanci të arsyeshme se auditimet e saj dhe puna tjetër kryhen në përputhje me standardet përkatëse dhe kërkesat ligjore dhe rregullatore në fuqi dhe se ISA gjeneron raporte të përshtatshme.
Këto politika dhe procedura duhet të përfshijnë:

a. Çështje që kanë lidhje me nxitjen e cilësisë së punës audituese.

b. Përgjegjësinë e mbikëqyrjes dhe

c. Përgjegjësinë e rishikimit.

Për zbatimin e këtij elementi parimi ISA duhet të ketë si objektiv që të garantojë që udhëzimet dhe procedurat janë në përputhje me standardet.
Me synim që të garantohet një cilësi e qëndrueshme është e nevojshme që ISA të caktojë përgjegjësitë e nivelit drejtues të stafit për sigurimin e cilësisë.

Për arritjen e objektivave të mësipërme ISA duhet:

-Të hartojë Udhëzime në të cilat të përcaktohen qarte procedurat të cilat inkurajojnë sigurimin e një cilësie të lartë të punës audituese dhe parandalojnë kryerjen e auditimeve me cilësi të ulët.

-Angazhimi i eksperteve të fushës për çështje të caktuara, sigurimi i metodologjive të auditimit duke reflektuar në to praktikat dhe eksperiencat me të mira ta institucioneve analoge.

-SAI duhet të balancojë konfidencialitetin e dokumentacionit me nevojën për transparence dhe përgjegjshmëri. Për këtë është e nevojshme të vendosë procedura transparente për shenjen e informacionit procedura këto në përputhje me legjislacionin.

Elementi i 6. Monitorimi

SAI duhet të vendosë një proces monitorimi garantuar një siguri të mjaftueshme se politikat dhe procedurat për sistemin e kontrollit të cilësisë janë të përshtatshme ë mjaftueshme dhe funksionojnë me efektivitet.

Procesi i monitorimit duhet të përfshije një konsiderim dhe vlerësim në vazhdimësi të sistemit të kontrollit të cilësisë së ISA përfshirë një vlerësim kampioni të punës së përfunduar nga punët e kryera nga ISA

Standardi kërkon që:

- Përgjegjësia e procesit të monitorimit t'i caktohet një individi ose individëve me përvojë dhe autoritet të mjaftueshëm dhe të përshtatshëm të ISA.

- Monitoruesit të kryejnë vlerësimin e të jenë të pavarur (d.m.th ata nuk duhet të marrin pjesë në punë ose ndonjë vlerësim të kontrollit të cilësisë).

Nëpërmjet këtij elementi ISA ka për objektiv të ruajë sigurimin e cilësisë dhe kjo kërkon monitorim të vazhdueshëm.

Si mundet të arrijë ISA këtë objektiv?.

Nëpërmjet kryerjes së monitorimeve të pavarura dhe raportimit të rezultateve të monitorimit Kryetarit të ISA-it.

- Kur e sheh të përshtatshme ISA mund të angazhojë stafin e një tjetër ISA ose të një stafi të përshtatshëm që të kryejë rishqyrtim të pavarur të sistemit të përgjithshëm të sistemit të kontrollit të cilësisë. (kjo në përputhje me ISSAI 20 parimi 9).

- Nëse është e përshtatshme ISA-s mund të konsiderojë të tjera mjete për monitorimin dhe cilësinë e punës së tyre të cilat mund të përfshijnë po jo të limitohet në to; përmendim:

-Trupa të pavarura akademike

-Reagimi i subjekteve të audituara etj.

Po kështu ISA duhet të ketë procedura për trajtimin e ankesave apo deklaratave që kane të bëjnë me cilësinë e punës audituese të ISA-T

Nga ana tjetër ISA duhet të marrë masa të bëjë publike raportet e monitorimit.

Është e rëndësishme për ISA-n që "Monitorimi" të mos shërbeje si një "Mjet" për dhënien e masave sanksionuesve ndaj stafit auditues për të gjitha mangësitë që janë evidentuar gjatë procesit monitorues.

Në përfundim mund të konkludohet se instalimi i Sistemit të kontrollit të

cilësisë dhe Monitorimit është pjesë e Politikës së Përgjithshme që një ISA ka për cilësinë .

Politika e ISA-t për cilësinë duhet të përcaktohet nga niveli drejtues i do ISA, duhet të përqendrohet tek përfitimet dhe ruajtjen e besueshmërisë dhe kredibilitetit institucional por nga ana tjetër duhet të behet kujdes me efektivitetin dhe efiçencën e kostos se sistemit të kontrollit dhe cilësisë.

Luljeta NANO,
është Kryekontrollore në Kontrollin e Lartë të Shtetit

LITERATURA

- Standardet Ndërkombëtare të Auditimit të Institucioneve të Auditimit Suprem (ISSAI)
- Standardet Ndërkombëtare të Auditimit (IFAC)
- Deklarata e Meksikës
- Kodi i Etikes për Institucionet Supreme të Auditimit (ISSAI 30)
- SAI Audit Methodology Workshops 2002-2006
- Public Sector External Audit
- Documents Collection 2010, SIGMA, www.sigma.org
- SAI Instambul Agreement March 2011

Auditimi

Performanca e funksionimit të enteve publike

KORRUPSIONI DHE MASHTRIMI: ROLI I AUDITUESIT

Ky studim mbështetet mbi bazën e eksperiencës personale dhe mësimeve të nxjerra nga pjesëmarrja në workshopin "Mbi Korrupsionin dhe Mashtrimin Financiar, si dhe Rolin e Audituesve në parandalimin dhe zbulimin e tyre", mbajtur në datat 23-25 prill 2012 në Qendrën për Ekselencën në Finance (CEF) në Lubjanë, Slloveni.

SALI AGAJ

Hyrje

Korrupsioni dhe mashtrimi financiar janë pengesa serioze për një drejtim efektiv, rritje ekonomike, stabiliteti dhe vendim marrje si në sektorin publik ashtu dhe në atë privat. Për këtë arsye është në interesin e shoqërisë që shfaqjet e korrupsionit dhe mashtrimit të reduktohen në nivele minimale.

Audituesit e jashtëm dhe të brendshëm mund dhe duhet të luajnë një rol të rëndësishëm në zbulimin e premisave të korrupsionit dhe rasteve të mashtrimit. Megjithëse deri tani nuk ka qenë detyrë primare e audituesve zbulimi dhe raportimi i veprave penale korruptive, në kuadrin e thellimit të luftës kundër korrupsionit si një problem global, është e nevojshme që kjo kategori profesionistesh të zotërojë një kuptim me të mirë lidhur me rolin dhe përgjegjësitë e tyre për parandalimin e korrupsionit si dhe në procesin e nxjerrjes së përgjegjësisë për këto vepra penale.

Korrupsioni shfaqet me rastet e shërbimeve, komisioneve (të shpërblimit) ryshfeteve dhe përfitimeve

të tjera pa lënë gjurmë në dokumentet zyrtare, ndërsa mashtrimi konsiston në përfitime të pamerituara, duke anashkaluar kontrollet e duke shkelur dispozitat. E thënë ndryshe, në rastin e një mashtrimi, ndryshe nga korrupsioni, mbeten gjurmë në dokumentet e subjekteve përkatës (publike dhe private) e veçanërisht në deklarimet financiare.

Për këtë arsye është i domosdoshëm dallimi ndërmjet auditimit të mashtrimit, ku shkeljet mbështeten në dokumentet e subjektit që auditohet dhe auditimit të korrupsionit, i cili nuk mund të evidentohet me dokumente.

Duhet pasur parasysh fakti se është shumë e vështirë për audituesit të zbulojnë korrupsionin, dhe se përcaktimi i saktë i dëmit ekonomik për këto raste është i pamundur. Megjithatë, konkluzionet e raporteve të auditimit për korrupsionin vlerësohen si të domosdoshme, në mënyrë që entet publike në përgjithësi dhe Qeveria në veçanti të marrë masa parandaluese në luftën kundër tij.

Kuptimi i mashtrimit dhe korrupsionit

Mashtrimi përkufizohet si paraqitje e gabuar e fakteve, me paramendim dhe në mënyrë të qëllimshme, me qëllim nxjerrjen e përfitimeve personale. Sipas Manualit për Menaxhimin Financiar dhe Kontrollin të Ministrisë së Financave (2010), "*Mashtrimi financiar është veprimi, apo moskryerja e një veprimi në mënyrë të qëllimshme, që lidhet me paraqitjen e fakteve të rreme, të pasakta, apo të paplota si dhe me abuzime, të cilat kanë pasoja negative për të ardhurat dhe shpenzimet e një njësie publike apo private*"[1]

Pasaktësitë në deklarimet financiare mund të rrjedhin nga gabimet ose mashtrimi. Faktori kryesor dallues ndërmjet mashtrimit dhe gabimit është nëse kjo pasaktësi është e qëllimshme apo e paqëllimshme.

Mashtrimi është një koncept i gjerë nga ana ligjore, ndërsa audituesi duhet të merret me mashtrimin që rrjedh nga deklarimet e gabuara financiare.

Korrupsioni përfshin sjelljen në mënyrë të paligjshme ose abuzimin me pushtetin nga ana e zyrtarëve në sektorin publik dhe privat, nëpërmjet dhënies apo pranimit të një favori me anë të të cilit ata sigurojnë pasuri ose privilegje për veten dhe/ose të afërmit e tyre.

Korrupsioni është një problem global i përbashkët për vendet e zhvilluara dhe sto në zhvillim duke arritur proporcione shqetësuese për shoqërinë. Thyerja e barrierave midis sektorit publik dhe privat dhe në veçanti privatizimi i shërbimeve, partneriteti i sektorit publik me atë privat, shkëmbimet e personelit midis dy sektorëve etj, kanë rritur të ashtuquajturat "zonat gri" ku konflikti i interesave midis atyre që punojnë në sektorin privat dhe atyre që punojnë në sektorin publik është shumëfishuar. Të gjitha këto zhvillime, pavarësisht avantazheve që sjellin, kanë si efekt anësor rritjen e hapësirave për korrupsion.

Në vendet në tranzicion dukuritë e korrupsionit janë edhe më të dukshme për shkak të intensitetit më të lartë të faktorëve që e mundësojnë atë, por

[1]Ministria e Financave, Manuali për Menaxhimin Financiar dhe Kontrollin (2010), fq. 103

edhe të sistemeve dhe procedurave të brishta menaxheriale të cilat ndikojnë ndjeshëm në konsolidimin e rendit ekonomik dhe politik.
Korrupsioni ka pasoja të pallogaritshme në dobësimin e sistemit ekonomik dhe atij politik. Ndër pasojat kryesore mund të përmendim:

- deformimin e konkurrencës;

- shpërndarjen e padrejtë të burimeve publike dhe shpërdorimin e tyre;

- shkaktimin e skandaleve që dobësojnë besimin e qytetarëve në institucionet publike, etj.

Efekti më i dukshëm i korrupsionit është humbja e besimit publik për politikanët, jetën politike dhe shtetarët në tërësi.
Ndikimi mbi biznesin dhe shoqërinë e gjerë është edhe më i madh sepse ai devijon burimet produktive për sektorët joproduktive dhe bën një individ të pasur në kurriz të taksapaguesve. Kjo sëmundje rrit rreziqet dhe kostot për biznesin, dëmton besimin e investitorëve, frenon rritjen ekonomike dhe është cilësuar si takse mbi të varfrit.
Korrupsioni vepron si një pengesë e fortë për investimet e huaja direkte dhe redukton dëshirën e investitorëve të huaj të formojnë ndërmarrje të përbashkëta me kompanitë vendore apo të investojnë drejtpërdrejt. Sipas Shigeo Katsu, Zëvendës President i Bankës Botërore për Rajonin e Evropës dhe Azisë Qendrore**, "…***Nga shpeshtësia e ryshfeteve të ndryshme, përqindja vjetore e të ardhurave që përdoren për ryshfete dhe mendimet e manaxherëve mbi shkallën në të cilën korrupsioni pengon ecurinë e biznesit, në mund të evidentojmë elementët që pengojnë investimet të cilat nxisin një zhvillim më të lartë"*[2]
Subjektet private kur përfshihen në korrupsion, luajnë një rol aktiv në kuptimin që ato janë shpesh në anën dhënëse (në dallim nga ana marrëse). Në disa raste, punonjësit e subjekteve private angazhohen në korrupsion pasiv (pra përfitojnë pagesa dhe favore të tjera të paligjshme), kur vetë subjektet prokurojnë shërbime dhe mallra nga subjekte të tjera.

Po si është niveli i korrupsionit dhe mashtrimit, apo më mire të themi, perceptimi tij tek në në Shqipëri?

Sipas sondazhit të IDRA (Instituti për Kërkime dhe Alternativa Zhvillimi) të titulluar "Korrupsioni në Shqipëri, perceptime dhe përvoja" theksohet se "*Perceptimi mbi korrupsionin në Shqipëri vazhdon të mbetet i lartë. Nga 20 grupe/institucione të vlerësuara në sondazhin e publikut të gjerë në 2010,14 prej tyre konsiderohen si më shumë të korruptuara sesa të ndershme dhe vetëm 6 prej tyre kanë marrë më pak se 50 pikë në shkallën e vlerësimit nga 0-100 pikë, ku 0 do të thotë "Shumë i ndershëm" dhe 100 do të thotë "Shumë i korruptuar". Drejtuesit fetarë, Presidenti, media, ushtarakët, mësuesit e shkollave publike dhe drejtuesit e OJF-ve shihen si më pak të korruptuarit. Doganierët, tatimorët, ministrat, parlamentarët dhe doktorët janë vlerësuar si më të korruptuarit"*[3]

[2] Raport i Bankës Botërore "Antikorrupsioni në tranzicion", Vëllimi II, fq. 39
[3] IDRA (Instituti për Kërkime dhe Alternativa Zhvillimi), Sondazhi

2. Mashtrimi financiar, roli i audituesit në parandalimin dhe zbulimin e tij

Parandalimi dhe zbulimi i mashtrimit financiar mund të realizohet nëpërmjet auditimeve të brendshme dhe të jashtme. Workshopi "Mbi Korrupsionin dhe Mashtrimin Financiar, si dhe Rolin e Audituesve në parandalimin dhe zbulimin e tyre" i CEF sugjeroi dy forma auditimi.

1. "Auditimi i fortë" bazuar mbi procedura, kritere dhe sanksione për drejtuesit,

2. "Auditimi i butë" bazuar në vlera dhe norma të përbashkëta, dhënien e shembullit të duhur dhe "kontrollit shoqëror" nga kolegët.

Auditimet e forta:

- Fusha e natyrshme e audituesit
- Procedura të qarta, kritere, shpërblime dhe sanksione të qarta;
- Ndarje e qartë e detyrave, linjave të raportimit dhe të përgjegjësisë;
- Ndarje e detyrimeve, administrate moderne, raportim i mire dhe periodik

Auditimet e buta:

- Synojnë kulturën e administratës;
- Njerëzit e bëjnë gjene e duhur, sepse duan ta bëjnë gjene e duhur;
- Kodi i sjelljes i bere nga drejtuesit dhe stafi;
- Atmosfere e hapur, lejohet kritika dhe ajo merret seriozisht;
- Zyrtar me integritet (për këshilla & ankesa konfidenciale);
- Drejtimi behet duke dhënë shembullin vete drejtuesi;
- Koleget reagojnë ndaj sjelljes se papërshtatshme;
- Ka sesione në grup (diskutime lidhur me dilemat e punës)

Si kryhet mashtrimi financiar?

Gjatë marrjes së vendimit për t'u përfshirë në në mashtrim financiar funksionari instinktivisht mbart brenda vetes 2 pyetje bazë:

Pyetje 1: Cili është probabiliteti për t'u zbuluar dhe cili është përfitimi personal?

— *për një probabilitet të lartë për t'u zbuluar dhe një fitim të ulet personal, ju në këtë ent keni nevoje për auditime të forta*

Pyetje 2: A mund ta justifikoj sjelljen time? A e është vërtet kaq gabim, tek e fundit?

— *për ndryshimin e sjelljes, ju në këtë ent keni nevoje për auditime të buta.*

Efektiviteti i auditimit

Për të ndryshuar sjelljen shpejt, ju keni nevoje për auditime të forta në njësinë publike (kritere të qarta, sanksione të forta, njerëz që forcohen të mbajnë rregullin);

Për të ndryshuar sjelljen në mënyrë afatgjate, ju keni nevoje për auditime të buta;

Megjithatë, auditimet e buta pa ndonjë auditim të forte nuk kanë sukses. Edhe e kundërta është e vërtetë.

Trekëndëshi i mashtrimit financiar

"Korrupsioni në Shqipëri, perceptime dhe përvoja", fq. 4

Presioni mbi punonjësin për të kryer mashtrimin:
- Probleme financiare
- Shume ambicioz, por jo shume i suksesshëm
- Standard shume i larte jetese (makina, shtëpi, biznese)

Sjellja / arsyet:
-"Bosi im e bën po ashtu" ose "Nuk jam i vetmi"
-"Meritoj shume me tepër rroge pe rate çfarë bëj" ose "Me trajtojnë shume keq"
-"Nuk vjedh, i kthej vetes"

Shanset për mashtrim:
- Pune me risk të larte (arkëtar, doganier, tatimor, pune me blerje për entin) dhe:
- Nuk ka auditim të duhur të brendshëm, ose
- Drejtues jo kompetente, ose
- Me shume përparësi për marrëdhëniet personale.

Mashtrimi: Konkluzione

- Gjithsecili në njësi duhet kontrolluar.
- Përshtypja e parë nuk është gjithnjë me e drejta.
- Sjellje e mirë në të kaluarën nuk nënkupton sjellje të mirë në të ardhmen.
- Gjithkush e ka një çmim!

Sipas Manualit për Menaxhimin Financiar dhe Kontrollin të Ministrisë së Financave (2010), faqe 104-105 nënvizohet se "Titullarët e njësive publike kanë përgjegjësinë për ngritjen e sistemeve për menaxhimin e risqeve të njësisë publike, duke përfshirë edhe riskun e mashtrimit financiar, apo të korrupsionit. Çdo njësi përballet me një gamë risqesh për mashtrime dhe parregullsi, që janë specifike për veprimtarinë e saj dhe që vijnë nga burime të jashtme, ose të brendshme. Risku për një mashtrim, ose parregullsi konkrete matet zakonisht nëpërmjet probabilitetit që ai të materializohet dhe impaktin që do të kishte mbi fondet dhe reputacionin, nëse do të verifikohej në praktikë. Çdo njësi duhet të identifikojë, klasifikojë dhe vlerësojë sa e ndjeshme është karshi mashtrimit dhe korrupsionit, duke i trajtuar me hollësi risqet kryesore".

Në terma të përgjithshëm risku për mashtrime, ose parregullsi përfshin:

a. Vlerësimin e ndjeshmërisë së njësisë në tërësi ndaj mashtrimit dhe korrupsionit;
b. Identifikimin e zonave që janë më të prekshme ndaj risqeve për mashtrim dhe parregullsi;
c. Vlerësimin e shkallës së riskut të mashtrimit dhe parregullsive;
d. Përgjigjen ndaj riskut të mashtrimeve dhe parregullsive;
e. Vlerësimin e efektivitetit të strategjisë së riskut ndaj mashtrimit dhe parregullsive.

Përgjigja e njësisë publike ndaj riskut të mashtrimit duhet t'i përshtatet risqeve, me të cilat ajo përballet. Në mënyrë tipike, ajo do të përfshijë disa, ose të gjitha pikat e mëposhtme:.

Së pari, hartimi i një Deklarate Politikash mbi Parregullsitë dhe Mashtrimet, si dhe Planin e Veprimit kundër Parregullsive (dy dokumentet bazë, që duhet t'i ketë çdo njësi publike).

Së dyti, krijimin dhe kultivimin e një kulture që lufton mashtrimet dhe

parregullsitë. Mund të jetë e dobishme që gjithë punonjësit të bëjnë një deklaratë të qartë, të angazhimit të tyre, për një sjellje etike, që rrit sensibilizimin kundër korrupsionit dhe mashtrimit.

Së treti, verifikimet gjatë procesit të rekrutimit dhe ruajtja e një morali të lartë të stafit, mund të jenë gjithashtu të rëndësishme.

Së katërti, ndarja e përgjegjësive për menaxhimin e risqeve të përgjithshme dhe atyre konkrete për mashtrim dhe parregullsi, në mënyrë që këto procese të integrohen në drejtimin e përgjithshëm.

Së pesti, vendosja e kontrolleve të brendshme, efektive nga pikëpamja e kostos, për të frenuar mashtrimin dhe korrupsionin, në përpjesëtim me risqet e identifikuara.

Së gjashti, zhvillimi i aftësive dhe ekspertizës për të menaxhuar riskun e mashtrimit dhe parregullsive me efektivitet, dhe për t'ju përgjigjur mashtrimit dhe parregullsive me efektivitet, në rastet kur ato vërehen. Ngritja e mekanizmave dhe ekspozimi i tyre i mjaftueshëm për të gjithë stafin dhe publikun për të raportuar dyshimet e mashtrimit.

Së shtati, dhënia e një përgjigje të shpejtë dhe efektive kundër rasteve të mashtrimit dhe parregullsive, të vërejtura në praktikë, dhe shfrytëzimi i një stafi të trajnuar dhe me përvojë për hetimin e tyre në baze të marrëveshjeve të lidhura me Ministrin e Financave dhe rregullimeve që ka vendosur Ligji Nr. 10294, date 1.07.2010 "Për Inspektimin Financiar Publik".

Së teti, ngritja e sistemeve për të monitoruar ecurinë e hetimeve në bashkëpunim me Ministrinë e Financave.

Së nënti, mundësia e caktimit (në rast mungese ekspertize) të Auditimeve të Brendshëm për të investiguar, në rastet kur kërkohen, për mashtrimet dhe parregullsitë si dhe përdorimi i përvojës së tyre për të forcuar kontrollet, në funksion të parandalimit të këtyre rasteve.

Dhe së fundmi, vlerësimi i vazhdueshëm i efektivitetit të masave kundër mashtrimit dhe parregullsive në kufizimin e rasteve të mashtrimit dhe korrupsionit. Gjithashtu dhe bashkëpunimi me palët e interesuara për t'i trajtuar mashtrimet dhe parregullsitë, nëpërmjet shkëmbimit të të dhënave, hetimeve të përbashkëta, etj.

Korrupsioni dhe roli i audituesit

Audituesit sapo krijojnë dyshime mbi prezencën e parregullsive apo të veprimeve korruptive duhet të njoftojnë menjëherë nivelin më të lartë të menaxhimit. Ekzaminimi i plotë i veprimeve mund të kërkojë edhe përfshirjen e specialistëve të tjerë në përfundim të ekzaminimeve një raport i shkruar duhet formuluar duke shprehur edhe opinionin e ekspertit. Raportimi në kohë ndihmon menaxhimin e subjekteve private dhe agjencitë publike të zbatimit të ligjit që të merren efektivisht me trajtimin e mëtejshëm të veprimeve korruptive dhe parandalimin e korrupsionit në të ardhmen.

Raportimi mbi korrupsionin përbëhet nga komunikime të ndryshme me shkrim për përdorim të brendshëm ose përfundimtar të menaxhimit në lidhje me statusin dhe rezultatet e auditimit të kryer.

Shkrimi i raportit duhet të marrë parasysh kërkesat e mëposhtme:

- Zbulimet duhet të paraqiten në një mënyrë të pakthyeshme që do të thotë se faktet e paraqitura të jene të provuara dhe të qarta; e njëjta gjë vlen edhe për shprehjet me stil të dykuptimësi dhe gjuhë abstrakte;
- Promovimi i gjuhës më të zakonshme dhe të një stili të saktë të të shprehurit;
- Toni polemik, ofendues dhe tendencioz duhet të shmanget;
- Klasifikimi i zbulimeve (ato të rëndësishmet duhet të paraqiten në sintezat e përfundimeve);
- Asnjë supozim nuk mund të bëhet në raporte.

Audituesit gjatë tërë punës së tyre duhet të jetë të kujdesshëm për të identifikuar shenjat paralajmëruese që i korrespondojnë çdo faze të proceseve të auditimit, të cilat lenë shteg për veprime korruptive.

Këto shenja paralajmëruese duhen konsideruar si faktor risku për procesin e auditimit në evidentimin e rasteve korruptive.

Për shembull, faktorët e riskut në rastin e prokurimeve të investimeve apo blerjeve publike janë si më poshtë:

- Kërkesat e përcaktuara në fazën e analizës se nevojave janë jo të përshtatshme;
- Informacion i pamjaftueshëm dhe jo i qartë për furnizuesit potenciale;
- Vendosja e periudhave të shkurtra të furnizimit pa arsye;
- .Mungesa e analizës se nevojave: produkti i kërkuar është më tepër se nevojat;
- Ofertuesit përcaktojnë kërkesat për blerje të mallrave.
- Përfshirja pajustifikuar e zyrtarëve të lartë (te subjektit publik ose privat) në fazën e përzgjedhjes dhe vlerësimit;
- Specifikimet teknike të mallrave dhe shërbimeve nuk janë të përcaktuara qartë;
- Pranimi i një numri shumë i kufizuar i ofertave;
- Dyshime në lidhje me konfliktin e interesave;
- Dëshmi e marrjes së hershme të informacionit të prokurimit nga disa kontraktorë
- Kërkesa për oferte nuk është shpallur si duhet (nuk ka qenë transparente);
- Kriteret e vlerësimit nuk janë të qarta dhe lene shteg për interpretime të ndryshme
- Ndryshimet në ofertat e bëra pas marrjes së tyre në rrugë formale;
- Kontraktori paraqet ofertën joreale që tregon marrëveshjet e fshehta ose ofertën qarkulluese që do të thotë se ofertuesit janë marre vesh paraprakisht.
- Tërheqja e pazakontë e ofertave;
- Kontraktuesit përdorin konkurrentët si nënkontraktojë; duke kryer me shumë se 50 % të punimeve,
- Arsyetimi për justifikimin e prokurimit të drejtpërdrejtë (psh se ofertuesi është burimi i vetëm në atë rast) nuk është i mjaftueshëm;
- Ndryshimet në rritje në koston e mallrave (punimet shtesë) dhe shërbimeve pas lidhjes së kontratës;
- Zgjatje pajustifikuar e kontratës dhe pas mbarimit të afatit;
- Ankesat në lidhje me cilësinë e mallrave dhe shërbimeve të marra;
- Inspektimet e përcipta për t'u siguruar për cilësinë e mallrave dhe shërbimeve të marra;
- Fatura të dyshimta.

Roli i ISA-t në luftën kundër mashtrimit & korrupsionit

Lufta kundër korrupsionit kërkon një sulm shumëformësh. Kërkon reforma në administratën publike, në sistemin gjyqësor, në informacionin publik dhe në vlerat kulturore të shoqërisë.
Audituesi individual dhe madje edhe një departament apo njësi e tere qeveritare apo në sektorin publik nuk mund të propozoje veprime dhe masa që s'mund të zbatohen nga të audituarit e tyre. Ka veprime të cilat duhet të merren nga Qeveria, ose që kërkojnë vullnet politik të shtetit. për veprime të tilla, vetëm një institucion si institucioni suprem i auditimit (SAI) mund të marre nismën. për këtë, vete ISA duhet të jete i fuqishëm dhe me burime të shumta. Duhet zhvilluar një mekanizëm që të fuqizoje ISA-n dhe veprimin që ai mund të marre, me qellim që të parandaloje ose minimizoje korrupsionin. Ky veprim është shume i rëndësishëm, sepse nëse ISA nuk është i forte dhe i afte të luaje një rol lideri, nivelet e tjera me të ulta të auditimit dhe audituesit e brendshëm nuk janë në gjendje të bëjnë diferencën në luftën kundër korrupsionit.
Edhe pse ka një marrëveshje të përgjithshme që ISA duhet të luaje një rol efektiv në promovimin e transparencës, qeverisjes se mire dhe përgjegjësisë, ende shumica e ISA-t në vendet në zhvillim nuk kane pavarësi të mjaftueshme dhe burime për ta luajtur këtë rol.
Vetëdija për rolin në luftën kundër korrupsionit do të ishte e pamjaftueshme, nëse nuk do të shoqërohej me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për ushtrimin e këtij roli (identifikimi dhe raportimi) ndonëse nuk pritet që audituesit të kenë ekspertizën e një personi, përgjegjësia primare e të cilit, është zbulimi dhe hetimi i korrupsionit.
Një qasje e re ndaj korrupsionit në zhvillimin e profesionit të audituesit është e diktuar nga skandalet ndërkombëtare të kontabilitetit të kompanive të profilit (duke filluar nga ajo e kompanisë Enron në vitin 2002), të cilat kanë vënë në pikëpyetje efektivitetin e qeverisjes korporatave dhe mekanizmave të mbikëqyrjes dhe, ç'ka është me e rëndësishme për këtë udhëzues, cilësinë e raporteve financiare dhe të auditimit.
Një letër e IFAC sugjeron një rol të ri për organet kombëtare të kontabilitetit dhe auditimit të cilat duhet të inkurajojnë bashkëpunimin e këtyre organizatave me ligjvënësit dhe aktorët e tjerë për të ç'rrënjosur korrupsionin. Në kuadër të kësaj përpjekje për të rritur ndërgjegjësimin dhe nxitur debatin, IFAC bën disa propozime:

- edukimin për ndërgjegjësimin e profesionisteve të sektorit në lidhje me efektet negative të korrupsionit mbi marrëdhënien mes kontabilistëve dhe publikut;
- IFAC këshillon komitetet e auditimit për të shqyrtuar nëse ekzistojnë politikat e duhura antikorrupsion dhe të këmbëngulin që veprimet korruptive të raportohen;
- Këshillohen kontabilistët, ekspertët kontabël, audituesit që të promovojnë kodet e sjelljes në subjektet ku ata punojnë me qëllim që të mund të parandalohen aktivitetet korruptive;
- Inkurajohet roli individual i kontabilistit dhe audituesit në frenimin e praktikave korruptive duke nxitur të auditimi mund të zbulojë rrethana apo

ngjarje që ndikojnë se entiteti i audituar i zbatonte ose jo ligjet dhe rregullat”

- Në fund të fundit, në besojmë se zbatimi i standardeve më të larta profesionale nga kontabilistët është një nga mbrojtjet më të mira kundër korrupsionit. Propozimet për ridimensionimin e rolit të kontabilisteve, eksperteve kontabël, audituesve, në luftën kundër korrupsionit plotësojnë dijen e kahershme se këta profesioniste luajnë një rol të rëndësishëm në shoqëri, duke siguruar informacion të besueshëm dhe transparent si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat. një rol i tille i gjere dhe jetik nuk mund të mos e shpalose potencialin e tij edhe në fushën antikorrupsion.

Nga ana tjetër, roli i audituesve është më tepër efikas në promovimin e transparencës, drejtësisë dhe të funksionit mbikëqyrës brenda organizatave të cilat auditohen.

Ata kanë autoritet hetues të zgjeruar brenda subjektit të audituar për të mbledhur provat të cilat identifikojnë veprimtari korruptive apo të paligjshme.

Ndonëse përgjegjësia kryesore për parandalimin dhe zbulimin e korrupsionit mbetet tek autoritetet administrative, policia, prokuroria dhe institucione të tjera hetimore të cilat janë të veshura me pushtetin për të hetuar korrupsionin, ISA mund të kontribuojë me përpjekjet e tyre në këtë luftë të vazhdueshme në mënyrat e mëposhtme:

- duke përmirësuar përgjegjshmërinë e përgjithshme financiare brenda subjekteve private të cilat auditohen dhe këshillohen duke ndikuar në këtë mënyrë në krijimin e një klime të transparencës dhe qeverisjes së mirë.
- duke identifikuar e dokumentuar kryerjen e veprimeve konkrete që dyshohen se janë korruptive.

Në përgjithësi mund të thuhet se roli dhe përgjegjësitë e ISA-t kane të bëjnë më shumë me parandalimin e korrupsionit se sa me zbulimin e fakteve që identifikojnë kryerjen e tij.

Puna e ISA-t, që gjate auditimit bën vlerësimin e sistemeve kontabël dhe të kontrollit të brendshëm është shume efikase sa i takon parandalimit. Sipas standardit ISSAI 1240, “Audituesi duhet të arrijë të njohë në mënyrë të mjaftueshme sistemet kontabël dhe të kontrollit ë brendshëm. Ai duhet të përdorë gjykimin profesional për të vlerësuar rrezikun...” (ISSAI 1240, Nota praktike, fq. 54).

Roli dhe përgjegjësitë e ISA-t në luftën kundër korrupsionit dhe mashtrimit mund të përmblidhet si më poshtë:

1. identifikimi i mangësive strukturore, procedurale dhe organizative brenda organizatave
qe auditohen ose këshillohen si dhe raportimi i tyre në nivelet më të larta menaxheriale;

2. mbështetja dhe inkurajimi i auditimit të brendshëm të organizatave që auditohen ose këshillohen duke ndikuar kështu në përmirësimin e qeverisjes dhe, për pasoje, në marrjen e masave proaktive parandaluese kundër korrupsionit;

3. identifikimi i diskrecionit të tepruar në duart e vendimmarrësve dhe këshillimi për ridimensionimin e tij në mënyrë që të mos dëmtohet efiçenca në menaxhim dhe, nga ana tjetër, të

minimizohet mundësia e vendimmarrësve për korrupsion.

4. shtrirja e sferës se kontrollit jashtë organizatës se audituar apo të këshilluar për të vlerësuar në terren sesa të kënaqur janë përdoruesit/klientët me shërbimet/mallrat e ofruar nga subjekti në ato raste kur organizimi i strukturave të brendshme vendimmarrëse, procedurat dhe kontrolli i brendshëm janë formalisht në rregull,;

5. konsultimi i burimeve të jashtme të informacionit sa here që është e nevojshme që të arrihet një përfundim në lidhje e faktin nëse subjekti i audituar apo i këshilluar i kryen transaksionet me vlerën e tregut.

Në këtë kontekst, duhet kujtuar se audituesit mund të ndodhen nën përgjegjësi penale për deklarimet e rreme, nëse pranojnë t'i bëjnë ato. Problemet dhe sfidat me të cilat përballen audituesit kërkojnë jo vetëm aftësi të lartë teknike, por edhe besimin e fortë për të kundërshtuar metodat e vjetra në të cilat janë rrënjosur praktikat korruptive e të mashtrimit të kontabilitetit, të tilla si fshehja e të ardhurave, mbivendosja e shpenzimeve dhe manipulimi i destinacionit të tyre duke punuar me dy grupe të ndryshme të pasqyrave financiare, të cilat synojnë të shmangen nga taksat që rezulton në nivele të larta të ekonomive hije.

SAI do të ndjeje një presion në rritje nga qeveria, agjencitë e zbatimit të ligjit dhe shoqëria civile për marrjen e një roli gjithnjë e me të madh në luftën kundër korrupsionit. Tabela e mëposhtme tregon qarte rolin e audituesit të ISA në luftën kundër korrupsionit.

Situata	Roli i audituesit
Mungesa e provave dokumentare	Tregon mundësi për korrupsion
Përplasje mes kontraktorëve dhe funksionareve publike	Baze për auditim pjesëmarrës
Përplasje mes qytetareve dhe funksionareve publike	Nuk ka rol
Fuqi të fshehta të Funksionareve Publike	Te insistoje në bërjen publike të manualeve për përcaktimin e funksioneve
Zbulimi i korrupsionit	Nuk ka rol
Hetimi i korrupsionit	Bashkëpunon me hetuesit.

Rekomandime për ISA-n në luftën kundër praktikave të korrupsionit dhe mashtrimit financiar:

- ISA duhet të këtë fuqi të kontrolloje llogarite e taksapaguesve individuale, nëse ka një dyshim të arsyeshëm që të bën të besosh se korrupsioni ka ndodhur për shkak të një përplasjeje mes punonjësve tatimore dhe taksapaguesit, duke i shkaktuar humbje të rëndësishme buxhetit të shtetit.

- Qeveria duhet të vendose një komision të përhershëm për rishikimin e të gjitha procedurave, rregullave, manualeve dhe madje edhe ligjeve, me qellim që të modifikohen këto procedura dhe rregulla për të minimizuar shanset për korrupsion. ISA duhet të punoje me këtë komision si një partner i ngushte.

Roli i audituesit në auditimin ndaj korrupsionit

- ISA duhet t'i hape dyert e tij ndërveprimit me publikun. Ai duhet të përcaktoje një mekanizëm për të përfshire publikun e gjere ose individët e interesuar në planifikimin e auditimeve. Përqendrimi duhet të jete në marrjen e sugjerimeve lidhur me auditimin e atyre sektorëve dhe enteve ku publiku mendon se janë me të mëdha shanset për korrupsion.

- ISA duhet t'i publikoje raportet e auditimit në një gjuhe të lehte për t'u kuptuar nga publiku i gjere dhe t'i shpërndajë gjerësisht këto raporte. Kjo do t'i jepte zemër publikut të interesohet me shume për punët e shtetit dhe të jete me llogari kërkues ndaj qeverise.

- Ka pasur shume buzëkuq në zbatimin e rekomandimeve të auditimeve. Megjithatë, në vendet në zhvillim nuk ka rregullim institucional që të siguroje se planet e ardhshme të zhvillimit marrin parasysh rekomandimet e mëparshme të auditimeve. Kjo duhet bere në interes të ekonomisë, efiçencës dhe efektivitetit të ISA-t dhe që të hyhet thelle në vrimat joetike të qeverisjes.

- Komuniteti ndërkombëtar duhet të intensifikoje përpjekjet për zhvillimin e materialeve trajnuese për auditimin ndaj korrupsionit, duke trajnuar trajnerët në vendet në zhvillim. Ai duhet t'u japë me shume ndihme teknike dhe financiare vendeve në zhvillim, për të fuqizuar ISA-t e tyre.

Sali Agaj është Kontrollor i Lartë, në Kontrollin e Lartë të Shtetit.

LITERATURA

- Workshop "The role of auditor in detecting and preventing fraud and corruption", April 23-25, 2012
- ISSAI 1240 "The auditor's responsabiliies relating to fraud in an audit of financial statements"
- Magnus Borge, 9th International Anti-Corruption Conference, 10-15 October 1999, Durban, South Africa. "The role of Supreme Audit Institutions (SAIs) in Combating corruption'
- INTOSAI's Working Group on the Fight Against Corruption and Money Laundering, Policy Paper 12, 2011
- Manuali per Menaxhimin Financiar dhe Kontrollin i Ministrisë se Financave (2010), fq. 104-105
- IDRA (Instituti per Kerkime dhe Alternativa Zhvillimi); "Korrupsioni ne Shqiperi, perceptime dhe pervoja", 2009, fq. 4, fq. 18-19.

Bashkëveprimi ndërinstitucional në auditimin publik

MBIVENDOSJA E AUDITIMIT - KOSTO SHTESË DHE MUNDËSITË PËR REDUKTIMIN E TYRE

Mbivendosja e funksioneve, mungesa e një ndarje të qarte të roleve dhe e përgjegjësive është një nga problemet që evidentohet jo rralle në sektorin publik e cila shkakton rritjen e kompleksitetit të procedurave administrative dhe përgjegjshmëri të ulet të strukturave, me një reflektim të drejtpërdrejt në nivelin e qeverisjes. Këto dukuri jo vetëm që shtojnë kostot administrative por paralizojnë edhe funksionimin e strukturave duke cenuar rezultatet dhe objektivat e vendosura.
Auditimi i brendshëm dhe i jashtëm kane për mision të evidentojnë dhe vlerësojnë këto dukuri që pengojnë arritjen e objektivave me kursim dobi dhe frytshmëri dhe të japin rekomandimet e duhura për të përmirësuar qeverisjen. Por problemi vjen e behet me kompleks kur vete auditimi si funksion "vuan" pikërisht nga dukuri të tilla.

GJON NDREJA

Auditimi si funksion i vetëm

Ne se do të përpiqeshim të formulonim një kuptim të përbashkët mbi auditimin e jashtëm dhe të brendshëm , të gjitha përpjekjet tona mund të përqendroheshin duke e paraqitur atë si një funksion të pavarur vlerësimi , i cili ka për qellim të shtojë vlerën e parave dhe të burimeve publike si dhe të përmirësoje qeverisjen. Pavarësisht fokusit të punës , standardeve që aplikon, faktit se kujt i raporton etj, qëllimi i këtij shërbimi është padyshim maksimizimi i vlerës se burimeve publike. në këtë kuptim mund t'i japim të drejte vetes që për qëllime të arsyetimeve që kane të bëjnë me përmbushjen e misionit që përmendëm

me sipër, këtë funksion ta unifikojmë duke e konsideruar auditimin(të brendshëm dhe të jashtëm) si një funksion i vetëm. Kjo edhe për shkak se sektori publik konceptohet si unik në pikëpamje të parimeve të qeverisjes.
Misioni i auditimit për maksimizimin e vlerës se burimeve publike mund të plotësohet nëpërmjet dy drejtimeve kryesore të cilat kane të bëjnë me rritjen e efektivitetit të strukturave të auditimit si dhe me uljen e kostos administrative për realizimin e funksionit. Auditimi është pjese e sistemit të kontrollit të brendshëm dhe ndërtimi e funksionimi i këtij shërbimi i nënshtrohet të njëjtave kërkesa e parime si edhe elementet e tjerë të këtij sistemi dhe që kane të bëjnë me raportin e kostos me përfitimin. E thënë me fjale të tjera, as një menaxher si në sektorin publik dhe privat nuk do ta ngrinte dhe mbante një strukture auditimi, në se kostot për mbajtjen e kësaj strukture do të ishin me të mëdha se përfitimet që rrjedhin nga realizimi i funksioneve të tij. Rritja e kostove të auditimit është një problem mjaft i diskutuar sot në boten e biznesit kur volumi i transaksioneve është shtuar me hapa të shpejte, ekonomia po shkon drejt globalizimit, shkalla e kompleksitetit të ekonomisë është rritur etj. Është kjo një nder arsyet që i kane detyruar organizatat e auditimit të perfeksionojnë teknikat dhe metodat e auditimit që synojnë uljen e kostove të auditimit dhe rritjen e efektivitetit të tij. Përveç sa përmendëm me sipër rritja e kostos se auditimit është rrjedhojë edhe faktorëve të tjerë që kane të bëjnë me mbivendosjen e funksioneve të auditimit të jashtëm, auditimit të brendshëm dhe inspektimit të cilët në lufte "për zona influence" shkaktojnë kosto të larta administrative dhe ulin efektivitetin dhe efiçencën e këtij shërbimi në veçanti dhe të burimeve publike në tërësi.

Situata e mbivendosjeve. Shkaqet dhe pasojat

Shërbimi i auditimit (i brendshëm dhe i jashtëm) në vendin tone, për nga përqasja e veprimtarisë se tij me standardet ndërkombëtare duhet konsideruar në hapat fillestare dhe për rrjedhoje profili i tij nuk mund të thuhet se është qartësisht auditim. Me gjithë hapat pozitive të viteve të fundit akoma menaxheret e të gjitha niveleve nuk kane një kuptim të qarte për rolin dhe përgjegjësitë e strukturave të auditimit të brendshëm në sektorin publik. Nga ana tjetër auditimi i jashtëm i sektorit publik që përfaqësohet nga Kontrolli i Larte i Shtetit ka një qasje paternaliste ndaj auditimit të brendshëm dhe ka ruajtur akoma profilin represiv të Inspektimit të Shtetit. Inspektimi financiar i sapo krijuar shihet me xhelozi nga auditimi i brendshëm dhe i jashtëm për shkak se ata mendojnë se inspektimi ka "shkelur" në territorin e tyre. Kjo paqartësi e roleve dhe e përgjegjësive, mungesa e besimit, si dhe standardet e ulëta profesionale që aplikojnë, kane krijuar një mbivendosje të punës se tyre dhe për rrjedhoje një kosto administrative shtese.
Mbivendosja e pare serioze ekziston, në mes të veprimtarisë audituese të Kontrollit të Larte të Shtetit dhe strukturave të auditimit të brendshëm. Kjo mbivendosje ekziston si në pikëpamje të shtrirjes se auditimit ashtu edhe të teknikave që përdorin të dy

këto shërbime. Misioni kryesor i Kontrollit të Larte të Shtetit duhet të fokusohet në certifikimin e buxhetit të shtetit dhe në funksion të kësaj ai depërton pa kufizim në ekzaminimin e veprimtarisë se subjekteve publike. Por kjo sipas pikëpamjes time nuk presupozon auditimin e të gjithë subjekteve pa dallim . Shpesh here Kontrolli i Larte i Shtetit vepron si auditim i brendshëm duke përfshirë në planet e tij vjetore të auditimit të gjitha subjektet publike pa dallim për një periudhe 2-3 vjeçare. Nga ana tjetër metodat dhe teknikat e auditimit dominohen akoma nga revizioni dokumentar dhe shqyrtimi radhazi i gjithë transaksioneve pavarësisht se ato janë audituar nga auditimi i brendshëm. Shpesh strukturat e auditimit brendshëm janë tërhequr nga misionet e tyre të auditimit për shkak të respektimit dhe prioritetit të KLSH-se. Në planet e tyre të auditimit të subjekteve publike por edhe në ekzaminim shpesh përfshihet gjithë veprimtaria e subjektit publik pavarësisht në se kjo mund të jete audituar qofte edhe para një muaji nga auditimi i brendshëm.

Kontrolli i Lartë i Shtetit duhet të heqë dore gjithashtu edhe nga veprimtaritë e inspektimit të cilat përgjithësisht iniciohen nga letrat e publikut. Këto letra ai duhet ti adresoje strukturave të inspektimit financiar përjashtuar rasteve kur rëndësia e tyre është e atille sa vlerësohet se këto të fundit nuk e kane pavarësinë dhe kompetencën e duhur profesionale ose çështjet e referuara janë jashtë juridiksionit të tyre. Auditimi e përdor inspektimin si një nga teknikat për të programuar auditimin në subjekt ose për të vlerësuar risqet por ai nuk duhet të udhëhiqet në veprimtarinë e tij nga inspektime jashtë procesit të auditimit për shkak se rrezikohet të cenoje edhe pavarësinë e tij.

Inspektimi është një test përgjithësisht i atëçastshëm, i menjëhershëm, që kryhet për llogari të niveleve të menaxhimit, për të verifikuar në se veprimtaritë e strukturave vartëse janë kryer në përputhje me ligjet rregullat dhe politikat e subjektit. në këtë kuadër të inspektosh do të thotë të verifikosh në vend punën e veprimtarinë e një njeriu, të një grupi njerëzish, të një institucioni, të një ndërmarrjeje etj. duke nxjerr përfundimet përkatëse, të krahasueshme kurdoherë me ligjin dhe rregullin. Me tej të inspektosh do të thotë të zbulosh dobësitë e të metat, të identifikosh përgjegjësitë dhe personat që i kane shkaktuar ato, ti raportosh ato në nivelet përkatëse menaxheriale dhe të propozosh masa për korrigjimin e tyre dhe ndëshkimin e ndjekjen fajtoreve.

Referuar praktikave me të mira europiane inspektimi financiar është një shërbim që krijohet pranë ministrit të financave i cili është edhe përgjegjës përpara qeverise për menaxhimin e buxhetit të shtetit. Qëllimi i inspektimit financiar është mbrojtja e interesave financiare të shtetit, kundrejt abuzimit, mashtrimit dhe korrupsionit në përputhje me parimet e ligjshmërisë, objektivitetit dhe transparencës. Inspektimi ndjek sinjalet për dëmtimin e interesave financiare të shtetit në të gjitha agjencitë qeveritare dhe shoqëritë tregtare me kapital shtetëror. Ai vihen në lëvizje gjithashtu nga nëpunësi pare autorizues, ministri, kryeministri, prokuroria si dhe nga media. Mbivendosja e funksioneve të

auditimit me inspektimin bart në vetvete një sere rreziqesh jo vetëm financiare por edhe të imazhit të funksionit. Duke dashur t'i kontribuojmë shkëputjes se auditimit nga inspektimit me poshtë kemi përshkruar disa dallime që lehtësisht lexuesit mund të shohin rreziqet e mbivendosjes.

Po ndërsa inspektimi është një vlerësim në një moment, në një kohe të caktuar , i cili identifikon shmangiet pozitive dhe negative në raport me ligjin dhe rregullin, auditimi është një proces i gjere dhe i gjate vlerësimi i këtyre veprimtarive. Inspektimi është i fokusuar të produkti të shkelja dhe parregullsitë, auditimi është i fokusuar të procesi që i ka mundësuar ato. Inspektimi përdor teknika të kontrollit e verifikimit ndërsa auditimi ato të analizës dhe shqyrtimit. Inspektimi vlerëson veprimtaritë e kryera në raport me ligjin dhe rregullin, ndërsa auditimi vlerëson edhe vete ligjin ose rregullin. Inspektimi orientohet drejtpërdrejt nga titullari në objektin e punës se tij ndërsa auditimi është i pavarur në planifikimin, ekzaminim dhe raportim. Inspektimi është një vegël një instrument, ndërsa auditimi është një funksion. në punën e tij inspektimi orientohet nga sinjalet përkundër auditimit që orientohet nga vlerësimi i rrezikut. Auditimi e përdor inspektimin si një nga teknikat paraprake për të programuar një auditim ose për të ekzaminuar veprimtari të caktuara krahas metodave të tjera të shqyrtimit ekzaminimit dhe vlerësimit që ndërmerr. Inspektimi është një mjet dhe një qellim në vetvete ndërsa auditimi e përdor inspektimin si një nga mjetet dhe teknikat e shumta .Dhe se fundi Auditimi është një shërbim i pavarur sigurie dhe si i tille një profesion besimi me impakte publike. Tek shërbimet e auditimit kërkohet që të kenë besim jo vetëm menaxheret por edhe publiku i gjere ndërkohë që inspektimi nuk "merakoset" shume për besimin e publikut.

Auditimi i brendshëm ndodhet gjithashtu në një situate mbivendosje serioze. Shpesh here ata me veprimet e tyre kërkojnë të "sfidojnë" Kontrollin e Larte të Shtetit duke vepruar si auditim i jashtëm. Mjafton të përmendim faktin se të gjitha njësitë e auditimit në ministritë dhe institucionet qendrore auditojnë njësitë që kane vartësi administrative pavarësisht se kane një buxhet të miratuar nga Kuvendi ose nga bordet kur ato janë shoqëri aksionere. Auditimi i ministrive të linjës nuk përfill jo vetëm auditimin e brendshëm por as auditimin e jashtëm të emëruar nga asambleja e aksionerëve sipas ligjit "Për tregtaret dhe shoqëritë tregtare"

Një situate mbivendosje në kufijtë kritike ekziston në organet e qeverisjes vendore. në këto njësi që administrojnë vetëm në përqindje të caktuar të buxhetit qendror kane akses për auditim strukturat e auditimit të brendshëm të njësisë qeverisjes vendore,auditimi i brendshëm i prefekturës,auditimi i Ministrisë Arsimit, Shëndetësisë, Financave dhe Kontrolli i Larte i Shtetit. Një situate e tille jo vetëm që bart mbi vete një kosto shtese administrative por është njëherazi edhe një cenim i parimeve të autonomisë vendore.

Karta e autonomisë vendore e ratifikuar nga Kuvendi i Shqipërisë me Ligjin 8548 date 11.11.1999 sanksionon pavarësinë e organeve të qeverisjes

vendore dhe përcakton qartë raportet midis tyre dhe qeverise qendrore. Parimet e kësaj Karte janë sanksionuar edhe në një seri ligjesh të tjera që rregullojnë veprimtarinë e qeverisjes vendore si dhe në disa vendime të Gjykatës Kushtetuese të Republike se Shqipërisë. Një nga dispozitat e kësaj Karte dhe pikërisht neni 8 i saj ka disa rregullime mbi "Kontrollin administrativ të veprimeve të bashkësive vendore".

Karta lexohet ndryshe për interesa aspak profesionale por me qëllime të pastra politike, nga subjekte të ndryshme të përfshira në këtë debat. Më se pari duket se koncepti "kontroll administrativ" nuk kuptohet qarte veçanërisht nga prefekturat. Kontrolli administrativ nuk është një auditim e aq me tepër një auditim financiar siç pretendohet nga prefektura. Referuar përkufizimeve të standardeve profesionale kontrolli administrativ është: **"**Një seri veprimesh, si pjese integrale e sistemit të kontrollit të brendshëm, lidhur me procedurat e duhura administrative për vendimmarrjen menaxheriale që realizojnë efiçencën me të lartë ekonomike dhe administrative dhe të politikave administrative". Nga ky përkufizim kuptohet qarte se sa larg janë kompetencat e Prefektit për të ushtruar një auditim financiar në njësitë e qeverisjes vendore. Por le të vazhdojmë me tej referuar Kartës. në nenin 8 pika 1 ajo parashikon se "Çdo kontroll administrativ mbi bashkësitë vendore mund të ushtrohet vetëm sipas formave dhe në rastet e parashikuara nga Kushtetuta ose nga ligji". Kushtetuta e Republikës se Shqipërisë njeh si të vetmin autoritet të jashtëm për të ushtruar auditim në qeverisjen vendore, Kontrollin e Larte të Shtetit. Kushtetuta, Karta e autonomisë vendore prevalojnë mbi të gjitha dispozitat e tjera të ligjeve që i kane njohur të drejtën subjekteve të tjera për të kryer auditime në njësitë e qeverisjes vendore..

Karta parashikon gjithashtu se "kontrolli administrativ mund megjithatë të kuptoje një kontroll të ushtruar nga autoritetet e nivelit me të larte lidhur me detyrat,zbatimi i të cilave i është kaluar bashkësive vendore" në këtë kuptim i vetmi veprim i përligjur i autoriteteve të qeverise qendrore, sipas kësaj dispozite është inspektimi ose kontrolli administrativ (verifikimi) i procedurave për të verifikuar në se grantet e akorduara nga qeveria janë vendosur në destinacionin e duhur ose jo. Kjo në të vërtetë garantohet nga sistemi i thesarit i cili është barriera e sigurte për të siguruar destinacionin e fondeve, megjithatë ndonjë procedure administrative që lidhet me këtë mund të kontrollohet nga qeveria qendrore. Kur them kontrollohet, nuk kam parasysh auditimin e tyre pasi ai është tjetër gjë por vetëm një verifikim i procedurave administrative i cili nuk përfshin rregullshmërinë financiare ose veprimet të tjera që kane të bëjnë me keqmenaxhimin, shpërdorimin apo abuzimet të cilat janë detyre parësore e inspektimit financiar, por edhe e auditimit të brendshëm të njësisë, komisioneve përkatëse të këshillave dhe Kontrollit të Larte të Shtetit kur gjate rrjedhës normale të procesit të auditimit ndeshen me këto fenomene. në ushtrimin e kontrollit administrativ, Karta përcakton se duhet të mbahet shume mire parasysh parimi i proporcionalitetit sipas të cilit autoriteti kontrollues duhet të

vlerësojë dhe të respektoje proporcionin midis shkalles se ndërhyrjes në autonominë vendore, me shkallen e interesave që kërkon të mbroje. i pare nga ky këndvështrim veprimi i Prefekturave për të audituar buxhetin e njësive të qeverisjes vendore nuk është aspak i përligjur.

Pozicionin e sakte të njësive të auditimit të brendshëm e ka përcaktuar ligji "Për Menaxhimin e Sistemit buxhetor në Republikën e Shqipërisë" dhe Ligji për Auditimin e Brendshëm në Sektorin Publik. Referuar këtyre ligjeve të cilat reflektojnë standardet me të përparuara ndërkombëtare auditimi i brendshëm është funksion i menaxhimit të buxhetit dhe të burimeve publike. Kësisoj titullari i njësisë se entit publik është përgjegjës për ngritjen e funksionit të auditimit të brendshëm dhe krijimin e të gjithë hapësirave të nevojshme në mënyrë që të ndihmohet menaxhimi të përmbushur përgjegjësitë e tij.

Duke u përpjekur të vlerësojmë dhe të evidentojmë disa nga shkaqet që gjenerojnë situata e mbivendosjes mendoj se me se pari ka të beje me një kuptim të hershem të rolit të auditimit i cili në pamjen e disa menaxhereve ka akoma pamjen e policit. Nga ana tjetër ai konceptohet prej tyre si një segment apo instrument për të ushtruar pushtetin, përkundër rolit të këshilltarit të menaxhimit që parashikojnë Satndartet profesionale. Rrjedhoje e këtij koncepti janë mbivendosjet në ligje të ndryshme veçanërisht ai i Prefektit që i jep atij të drejtën të auditojë organet e qeverisjes vendore. Reminishencat e funksioneve të se kaluarës të auditimit e joshin vete auditimin për t'i dhënë vetes pushtet duke e orientuar atë nga inspektimi apo nga karakteri represiv i tij.

Rrjedhoje e gjithë këtyre dukurive negative janë kostot e larta administrative që përballojnë taksapaguesit, janë shtimi i kompleksitetit dhe procedurave administrative, ngadalësimi dhe here-here paralizimi i veprimtarive menaxhuese dhe i vendimmarrjeve efikase që reflektohet tërësisht në performancën e ulet të burimeve publike

A mund të shmangen mbivendosjet dhe si ?

Eksperiencat e mira të vendeve të Europes dhe me tej, tregojnë se shmangia e mbivendosjeve të auditimit mund të behet nëpërmjet vendosjes se një bashkëpunimi institucional në mes të auditimit të jashtëm dhe auditimit të brendshëm. Ky bashkëpunim konsiston në radhe të pare në ndryshimin e filozofisë se auditimit të jashtëm lidhur me qasjen ndaj auditimit të brendshëm. Siç edhe e përmendëm qasja e deritanishme e auditimit të jashtëm ndaj auditimit të brendshëm ishte një qasje paternaliste me elemente represioni, kundrejt një qasje komplementare që kërkohet.

INTOSAI i ka kushtuar një vëmendje të veçante vendosjes se bashkëpunimit me auditimin e brendshëm dhe madje ai ka përgatitur dhe nënshkruar një marrëveshje me Institutin e Auditëve të Brendshëm. Komiteti i Standardeve të INTOSAI në Manama, Bahrein me 23-24 Prill i ka kushtuar një takim të veçante çështjes se bashkëpunimit me auditimin e brendshëm dhe domosdoshmërisë

nënshkrimit të një marrëveshje bashkëpunimi.
INTOSAI ka publikuar gjithashtu një udhëzues se si ISA e të gjitha vendeve anëtare duhet të bashkëpunoje me auditimin e brendshëm në sektorin publik për realizimin e misionit të tyre. Ky dokument në radhe të pare qartëson rolet dhe përgjegjësitë e auditimit të brendshëm dhe auditimit të jashtëm në plotësimin e përgjegjësive të tyre. Ne baze të parimeve të angazhimit të ndersjelltë, komunikimit të vazhdueshëm,mirëkuptimit dhe besimit reciprok këto institucione duhet të vendosin bashkëpunim në fushat dhe mënyrat e mëposhtme:

- Komunikimi dhe shkëmbimi planeve të auditimit dhe i strategjive të zhvillimit
- Vendosja e takimeve në një mënyrë sistematike dhe diskutimi i çështjeve me interes të përbashkët.
- Organizimi i trinimeve të përbashkëta dhe ndarja e materialeve të trajnimit.
- Zhvillimi i metodologjive të auditimit
- Përdorimi i punës se njeri tjetrit gjate auditimit.
- Vlerësimin e sistemit të kontrollit të brendshëm
- Raportimin e deklarimeve financiare
- Vlerësimin dhe menaxhimin e riskut
- Hetimin e mashtrimit dhe korrupsionit
- Zhvillimin e procedurave të auditimit.

Ky bashkëpunim mund të realizohet në të gjitha fazat e procesit të auditimit si në atë të planifikimit të auditimit,gjate kryerjes se auditimit në fazën e raportimit dhe veçanërisht në atë të ndjekjes se rekomandimeve por të dy palët duhet të bëjnë kujdes që të shmangen disa rreziqe potenciale gjate këtij bashkëpunimi dhe që kane të bëjnë me kompromiset e besimit të cenimit të pavarësisë dhe objektivitetit,shmangien e konkluzioneve të gabuara kur përdorin punët e njeri tjetrit etj.
Përdorimi i punës se auditimit të brendshëm nga ISA është një nga mënyrat për të shmangur mbivendosjet gjate auditimit. Por INTOSAI nëpërmjet një standardi të veçante me Nr. 1620 të veçante ka porositur që të behet kujdes në këtë drejtim duke përcaktuar edhe disa kritere se kur puna e auditëve të brendshëm do të përdoret dhe përcakton se:

- puna e kryer nga auditët e brendshëm nga individë që kanë teknike adekuate
trajnimit dhe aftësi;
- Puna e auditëve të brendshëm është e mbikëqyrur, shqyrtuar dhe dokumentuara si duhet;
- Dëshmi të mjaftueshme auditimi janë marrë për të mundësuar brendshme
Auditët e brendshëm për të nxjerrë konkluzione të arsyeshme;
- Konkluzionet e arritura janë të përshtatshme në rrethanat dhe se raportet e përgatitura nga auditët e brendshëm janë në përputhje me rezultatet e e punës së kryer; dhe
- Çdo përjashtime ose çështje të pazakonta publikuara nga auditorët e brendshëm janë zgjidhur si duhet.

E thënë me fjale të tjera auditët e jashtëm të ISA përpara se të përdorin punën e auditëve të brendshëm duhet të sigurohen se auditimi i brendshëm ka pasur pavarësinë dhe objektivitetin e duhur për kryerjen e auditimit, se ai nuk ka qene objekt i kufizimeve të

mundshme dhe se ai ka respektuar standardet e punës gjate kryerjes se auditimit.

Ne frymën e këtyre dokumenteve me datën 8 Maj 2012 me nismën e Kryetarit të KLSH-se z.Bujar Leskaj u nënshkrua midis tij dhe z. Ridvan Bode, ministër i Financave një marrëveshje bashkëpunimi e cila mbështetur në standardet e INTOSAI dhe IIA ka përcaktuar fushat e bashkëpunimit duke përcaktuar edhe mekanizmat përkatëse për realizimin e këtij bashkëpunimi. Kjo marrëveshje ka dhënë frytet e para në vendosjen e një bashkëpunimi me Njësinë Qendrore të Harmonizimit të Metodologjisë se Auditimit të Brendshëm ku kane filluar të zhvillohen trajnime të përbashkëta,janë zhvilluar ide lidhur me rolet dhe përgjegjësitë e palëve në këtë marrëveshje janë përgatitur publikime etj.

Sekretariati teknik i krijuar sipas kësaj marrëveshje pritet të përcaktojë konkretisht fushat dhe veprimtaritë e bashkëpunimit si dhe modalitetet e realizimit të tyre. Pritshmëritë e këtij bashkëpunimi janë fokusuar në uljen e kostos administrative të auditimit, zgjerimin e kapacitetit të auditimit si rrjedhoje e shmangies se mbivendosjeve dhe e përdorimit të punës se auditimit të brendshëm,ndjekjen efikase të rekomandimeve, forcimin e rolit antikorrupsion të strukturave të auditimit, inkurajimin e qeverisjes se mire dhe rritjen e besimit të publikut.

Gjon Ndreja është ekspert i jashtëm pranë Kontrollin të Lartë të Shtetit

Performanca

Performanca imponuar nga standardet e auditimit

PËR NJË NDJESHMËRI MË TË LARTË MBI PERFORMANCËN E AUDITIMIT

Audituesit e performancës punojnë mbi bazën e normave profesionale të auditimit dhe kriteret që përbëjnë bazën e vendimeve të performancës. Kur vlerësohet produkti (malli apo shërbimi) i një organizate, objektivat vjetore të prodhimit, apo objektivat për të përmirësuar cilësinë ose reduktimin e kostove, përbëjnë pikat fillestare logjike. Kur vlerësohet efektiviteti i programeve të politikave, normat dhe kriteret mund të gjenden në objektivat e politikave dhe të treguesve.

PETER VAN DER KNAAP

Sipas standardit ndërkombëtar ISSAI 3000, një auditim i performancës është "Shqyrtimi i pavarur i efiçencës dhe efektivitetit të organizatave qeveritare, e veprimeve ose politikave të tyre, me kujdesin e duhur për ekonominë. [1]"

Qëllimi i auditimit të performancës është që të çojë në përmirësime. Audituesit e performancës punojnë mbi bazën e normave profesionale të auditimit dhe kriteret që përbëjnë bazën e vendimeve të performancës. Kur vlerësohet produkti (malli apo shërbimi) i një organizate, objektivat vjetore të prodhimit, apo objektivat për të përmirësuar cilësinë ose reduktimin e

INTOSAI, Udhëzuesit e Implementimit për auditimin e performancës: Standardet dhe udhëzimet për auditimin e performancës bazuar në Standardet e Auditimit të INTOSAI-t dhe përvojës praktike, Standardet Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit 3000 (2010), f. 11.

kostove, përbëjnë pikat fillestare logjike. Kur vlerësohet efektiviteti i programeve të politikave, normat dhe kriteret mund të gjenden në objektivat e politikave dhe të treguesve. Të marra së bashku, këto norma dhe kritere, dhe veçanërisht objektivat e politikave dhe treguesit, përbëjnë një kornizë relativisht të qëndrueshme të referimit. Për politikanët, politikë-bërësit dhe gjithashtu audituesit e performancës, kjo ka përparësi të rëndësishme: ajo ofron fokus, transparencë dhe parashikueshmëri. Objektivat dhe treguesit formohen lehtë për të kuptuar kornizat e referencës në një debat politik të orientuar. Normat dhe kriteret e qarta, së bashku me kontrollet e shëndosha të cilësisë në procesin e auditimit, ndihmojnë për të prodhuar raporte të besueshme mbi performancën e qeverisë.

Udhëzime e reja të INTOSAI-t: pavarësisht këtyre avantazheve, një rrezik i rëndësishëm i auditimit të performancës që fokusohet në mënyrë të vendosur në objektivat dhe treguesit është se auditorit i mungon shpjegimi i vërtetë i agjencisë zhgënjyese apo performancës së programit. Auditimet e tilla të performancës mund edhe të bëhen më pak të rëndësishme. Përafrimi i objektivave dhe treguesve gjithashtu mbart rrezikun e (1) keqkuptimit të nevojave të grupeve të interesit ", (2) rezistencës për të ndryshuar, dhe (3) sjelljes jofunksionale strategjike.

Sikurse politikani holandez dhe profesor i administratës publike Mary-Louise Bemelmans të Universitetit Videc dhe kolegët e saj kanë vënë në dukje: "Shumë shpjegime për rezultatet zhgënjyese të politikës tregojnë një "boshllëk(hendek)" mes qëllimeve të politikave të thjeshta dhe skemave në njërën anë, dhe kompleksit dhe natyrës gjithnjë në ndryshim të problemeve shoqërore në anën tjetër". Ata parashikojnë një tip të ri përgjegjësie, në të cilën auditimi i sektorit publik duhet të luajë rolin e tij duke (1) marrë një qasje dinamike më tepër se një qasje statike, (2) duke u përqendruar kryesisht në rezultate, më tepër se në proces, si dhe (3) duke theksuar nevojën për mësim të përgjegjshëm dhe të vazhdueshëm. Si pjesë e kësaj, audituesit e performancës duhet të konsiderojnë nëse synimet e politikave dhe skemat ende lidhen me problemet reale të shoqërisë dhe shqetësimet e palëve të interesit..

INTOSAI njeh nevojën për auditime të performancës që lejojnë më shumë kompleksitet. Udhëzimet e reja të auditimit të performancës në Standardet Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (Issai) 3000 nxisin një orientim drejt nevojave të qytetarëve**:** ndikimi aktual i aktiviteteve krahasuar me ndikimin që synohej, duhet të auditohet. Ndryshe nga auditimi i pajtueshmërisë, audituesit e performancës nuk duhet të shikojnë vetëm nëse programet politike janë duke u realizuar sipas planit. As të përqendrohen shumë hollësisht nëse objektivat janë arritur, kritere janë plotësuar, dhe treguesit janë kapur. Sipas ISSAI 3000, "progresi dhe praktikat duhet të ndërtohen nga të mësuarit mbi përvojën."

Iniciativat për Promovimin e Përgjegjshmërisë në Auditimin e Performancës

Gjykata Holandeze e Auditimit (NCA) thekson nevojën për të mësuar. Audituesit duhet të jenë më të përgjegjshëm për atë që të audituarit dhe palët e interesit kanë për të thënë në lidhje me rëndësinë e pyetjeve të auditimit, kuptimin e rezultateve të ndërmjetme të auditimit, si dhe dobinë e rekomandimeve të mundshme. Për të arritur këtë, NCA ka zgjedhur në mënyrë aktive një qasje më të hapur dhe të përgjegjshme, duke përfshirë më shumë metoda pjesëmarrjeje. Duke ndjekur shembullin e Zyrës Kombëtare të Auditimit të Mbretërisë së Bashkuar, NCA ka zhvilluar metoda pjesëmarrëse në auditime të ndryshme dhe në aktivitete të tjera përfshirëse të palëve të interesit, që ekipet e auditimit mund të përdorin gjatë fazave të ndryshme të procesit të auditimit. Audituesit e NCA kanë përcaktuar për të analizuar aktorët kryesorë të politikës, grupet e tjerë të interesit si dhe interesat e tyre përkatëse. Veprime të tilla si takimet në fillim të auditimit dhe seanca debati për diskutimin e rezultateve të ndërmjetme dhe mjetet e mundshme janë konsideruar dhe kompletuar së bashku me afatin kohor të procesit të auditimit.

Ekspertët dhe panelet e palëve të interesuara janë një pjesë e rëndësishme e këtij procesi. Përveç kësaj, NCA dëshiron të dijë se çfarë ndodh me rekomandimet e auditimit, pasi raportet e auditimit janë publikuar, kështu që në mënyrë aktive monitoron aktivitetet dhe kundërmasat në vijim të ministrave. Auditimet për vijueshmërinë adresojnë dy përmasa: (1) A bënë ministritë atë që premtuan se do të bënin? (2) Cilat ndryshime-pozitive dhe negative, në të vërtetë u zhvilluan në lidhje me çështjet në rrezik? Këtu, hidhen pyetje edhe më të vështira: Si arriti ndjekja e rekomandimeve të auditimit të kontribuojë në cilësinë e proceseve të zbatimit? Në çfarë shkalle u zgjidh problemi social ?

Kontrolle të realitetit: Testimi i politikave, teorive, objektivave dhe treguesve

"Kontrollet e realitetit" janë nisma me e fundit e NCA për të zhvilluar një përafrim me të përgjegjshëm ndaj auditimit të performancës. Nga viti 2009 deri me 2011 NCA kreu 20 prej tyre. në gjuhen e krijuesve dhe zhvilluesve të produktit, një kontroll realiteti është një test për t'u siguruar se një ide është e zbatueshme në boten reale. NCA qëllimisht e përdor këtë fjale disi provokative. Qëllimi i NCA është t'i japë qeverise dhe Parlamentit informacion mbi pasojat e programeve të politikave publike dhe nëse këto programe vlerësohen në publik. NCA e nisi duke pare në një numër problemesh që preknin qytetaret dhe bizneset, si dhe në mënyrat se si qeveria i përktheu këto probleme në objektiva dhe masa të politikave të saj. Pyetja qendrore ishte se kush ishte kontributi aktual i masave të politikave qeveritare për të gjetur zgjidhjet, gjykuar nga (1) interesat e grupit të prekshëm të politikave (qytetaret, bizneset ose institucionet që po kalojnë një seri të veçante problemesh) dhe nga (2) provat në diskonim të efektivitetit të programit?
NCA përdori pyetjet e mëposhtme në auditimet e saj:

- Si lidhen këta grupe interesi (veprimtare kyçe) me objektivat, kriteret dhe logjika e ndërhyrjes (ose teoria e politikave) e qeverise qendrore?

- A i njohin këta veprimtare rendësinë dhe vlerën e këtyre elementeve dhe a i përdorin ata këto?

- Si i vlerësojnë ata ndërhyrjet aktuale ose mjetet e politikave, si dhe mënyrën se si programi i politikave është zbatuar?

- Në çfarë mase arriti të këtë efekt shpenzimi i planifikuar?

- Çfarë efekti konkret patën politikat e zbatuara mbi ata që ishin të përfshirë drejt për se drejti?

- Çfarë informacioni u dha nga qeveria qendrore lidhur me efektivitetin e masave të marra?

Audituesit e NCA intervistuan përfaqësues nga grupet e interesit dhe veprimtare të tjerë kyçe, për të zbuluar se çfarë mendonin ata rreth objektivave zyrtare dhe kritereve të ndërhyrjeve ose masave të politikave qeveritare. Përveç kësaj, u ekzaminua edhe përdorimi aktual i skemave të politikave nga grupet e interesit, duke përdorur të dhëna të disponueshme nga agjencitë, statistikat dhe raportet e monitorimit dhe të vlerësimit. Aty ku ishte e përshtatshme dhe e mundshme, audituesit vrojtuan negociata të jetës reale, takime, transaksione dhe kështu me radhë. Se fundmi, rezultatet iu vunë përpara politikëbërësve për të pasur reagimin e tyre. Dy shembuj të këtyre kontrolleve të realitetit përfshijnë përmirësimin e sigurisë se bizneseve të vogla dhe përmirësimin e efiçencës se energjisë në shtëpitë. në rastin e pare, një skeme subvencioni i inkurajon bizneset e vogla që të marrin pasa parandaluese kundër krimit. një element kyç në programin e politikave ishte kompensimi i bizneseve të vogla për koston e këshillimit të përshtatur për to në përmirësimin e sigurisë. në praktike, megjithatë, shume nga bizneset punësuan

Në praktike, megjithatë, shume konsulentë dhe specialiste të sigurisë të punësuar punojnë me formate standarde. NCA gjeti që edhe pse 80 për qind e grupit të interesit (bizneseve të vogla) e konsideronin kontrollin e sigurisë të dobishëm, vetëm 8 për qind e tyre mendonin se ky skanim (kontroll) ia vlente 350 euro. në shembullin e dyte, në të tre subvencionet shtetërore për të përmirësuar efiçencën e energjisë në shtëpitë ekzistuese, NCA gjeti një tension të qarte mes objektivit për t'i lehtësuar pronaret e shtëpive nga barrat administrative të aplikimit dhe deklarimit të kostove dhe mosdashjes se këtyre pronareve për t'ua lëne këto detyra kontraktorëve. NCA ia raportoi gjetjet e saj Parlamentit në maj 2010 dhe 2011. Kontrollet e realitetit zbuluan se lidhja mes politikave dhe praktikes linte shume për të dëshiruar. Edhe pse produktet e pritura (grantet, subvencionet, faqet në internet dhe këshillimi) ishin në pjesen me të madhe të realizuara sipas planit (siguruar efektiviteti), përfituesit ose nuk ishin shume të familjarizuar me to, ose nuk mund t'i përdornin ato, ose nuk

panë nevoje për t'i përdorur, ose shprehen një nevoje me të madhe për masa të tjera. Zgjedhja e instrumenteve mund të karakterizohet si me baze ofertën (dëshirën dhe mundësitë e qeverise për të dhëne shërbime). NCA shpesh vërejti një përafrim "pushke" në politikat qeveritare. në vend të ndërhyrjeve me baze provat në terren-ku do të kishte një marrëdhënie të qarte dhe të bazuar mire mes ndërhyrjes dhe efektit që kërkohet prej saj- politika qeveritare në me të shumtën e herës zgjodhi subvencionin ose incentivat të tjerë financiare. "Paraja bën çudira" duket se ka qene perspektiva dominuese në këto programe, edhe atëherë kur faktorë të tjerë(kulturore, teknike ose juridike) ishin prapa problemeve shoqërore. Kontrollet e realitetit treguan rendësin që politike-bërësit të testojnë aktivisht nëse të vërtetat dhe opinionet e tyre pas politikave që zbatojnë kane kuptim, si përpara futjes se masave të këtyre politikave, ashtu edhe gjate zbatimit të tyre. Vlerësimet paraprake, megjithatë, shpesh mungojnë. NCA gjeti një mungese të dhënash të rëndësishme dhe informacioni që të ndiqnin zbatimin dhe rezultatet e ndërhyrjeve të politikave dhe të bënin korrigjimet e duhura. në shume raste NCA gjeti se mënyra se si ishin projektuar ndërhyrjet e politikave qeveritare çonin në procese zbatimi shume komplekse. Lidhjet e shumta mes qeverise, organizatave ndërmjetëse, veprimtareve kyçe dhe grupeve përfituese të ndërhyrjeve krijonin kanale shume të gjata dërgimi të shërbimeve dhe rrezikun se shume duar ishin përfshirë. Si rezultat, politikat e zyrës dhe logjika institucionale mund të dëbojë rendësin shoqërore të ndërhyrjes, duke vene në rrezik si efiçencën ashtu dhe efektivitetin e saj.

Konkluzione dhe sfida

Ndërsa objektivat dhe treguesit e politikave janë ndihmues të rëndësishëm, audituesit e performancës duhet gjithnjë të jene të ndërgjegjshëm për rreziqet që ato sjellin. Megjithatë, të bëhesh me përgjegjës nuk është një proces i lehte. Nismat e fundit të NCA për të sjelle me shume përgjegjësi në auditimet e saj të performancës ilustrojnë sfidat në këtë proces. Se pari, është problemi i kohës. Paralajmërime të hershme në formën e kontrolleve të realitetit mund të parandalojnë programe inefiçente ose infektive që të shkojnë nga shiu në breshër. Ndërkohë, që për ministritë dhe agjencitë, auditimet dhe vlerësimet e hershme mund të çojnë në një ndjesi që programit nuk i është dhënë shansi për ta demonstruar vlerën e tij. Se dyti, përgjegjësia nuk duhet keqkuptuar për të përdorur shqetësimet dhe ankesat e veprimtareve kyçe në mënyrë diskriminuese kundër agjencive që auditohen. është relativisht e lehte të gjesh ankesa dhe pabarazi mes synimeve të një programi të politikave publike dhe nevojave dhe dëshirave të grupit përfitues. Edhe atëherë kur ndërhyrjeve qeveritare duken se u mungon rëndësia në sytë e përfituesve, mund të këtë arsye shume të mira për këto ndërhyrje. Se treti, duhet të këtë drejtësi në kritiken ndaj përdorimit të objektivave dhe treguesve të performancës se politikave. Kontrollet e realitetit treguan se një format nuk u qëndron të gjithave, kur vjen puna e nismave të politikave. Megjithatë, sërisht objektivat dhe kriteret janë dhe

do të jene gjithnjë versione të thjeshtëzuara të realiteteve të dëshiruara, të cilat mund të sjellin përqendrimin e nevojshëm për debat, zbatim dhe vlerësim. Auditimi përgjegjës i performancës nuk nënkupton që audituesit duhet të braktisin kriteret e tyre tradicionale për gjykim, ose të bëhen marres pasive të interpretimeve dhe kritereve të te tjerëve. As edhe që audituesit duhet t'i bashkohen korit ankues që mohon çdo lloj përfitimi nga objektivat dhe treguesit e performancës të politikave qeveritare. në një shoqëri demokratike, qeveria ka një detyrim moral të organizoje përgjegjësinë dhe reflektimin e saj. Me ngritjen e internetit dhe medieve të reja shoqërore, ka tani me shume mundësi se kurrë që të angazhosh publikun e gjere në politike-bërjen dhe vlerësimin. Të mësuarit dhe organizmi i të mësuarit të orientuar nga politikat janë thelbësore në këtë proces dhe këtu auditimi i performancës ka një rol të rëndësishëm për të luajtur.

Peter van der knaap është Drejtor i Auditimit të Performancës në Gjykatën e Auditimit të Holandës
peter.vanderknaap@rekenkamer.nl

**Shkëputur nga: International Journal of Government Auditing, Prill 2012, Vol. 39, Nr. 2, faqe 10-13*
Përshtati në shqip: Alkida Llakaj

Info Kontrolli i Lartë i Shtetit

VEPRIMTARI TË KONTROLLIT TË LARTË TË SHTETIT PËR PERIUDHËN JANAR-PRILL 2012

1. Me datën 20 janar 2012, Kontrolli i Lartë i Shtetit finalizoi në praninë e përfaqësuesve të medias së shkruar dhe audiovizive, si dhe përfaqesuesve nga shoqëria civile, Analizën Vjetore të Veprimtarisë për vitin 2011.

Foto nga analiza vjetore e KLSH-së

Në këtë analizë pune asistoi dhe Inspektori i Përgjithshëm i Inspektoratit të Lartë të Deklarimit dhe Kontrollit të Pasurive, z.Adriatik Llalla.

2. Me 19 janar 2012, Kryeministri Berisha priti në një takim Kryetarin e Kontrollit të Lartë të Shtetit, zotin Bujar Leskaj, të cilit i uroi zgjedhjen në këtë post dhe suksese në realizmin e detyrës së tij.

Foto nga takimi i Kryeministrin Berisha me Kryetarin e KLSH-së

Kryeministri theksoi se lufta kundër korrupsionit dhe transparenca e qeverisjes janë gur themeli në një shtet demokratik.

Duke e vlerësuar KLSH si një institucion themelor në këtë drejtim, Kryeministri theksoi se qeveria do të mbështesë punën e këtij institucioni.

3. Kryetari i Institucionit të Kontrollit të Lartë të Shtetit, zoti Bujar Leskaj, zhvilloi më 19 janar 2012 një takim miqësor me Profesorin e shquar të Financave Publike pranë Universitetit të Bambergut në Gjermani dhe një sërë Universitetesh të tjera Europiane, Prof.Dr Heinz-Dieter Wenzel, i cili mban dhe titullin Doctor Honoris Causa nga Universiteti Publik i

Tiranës dhe nga shumë universitete të tjera prestigjioze.

Foto nga takimi i Dr. Bujar Leskaj me Prof.Dr Heinz-Dieter Wenzel.

Kontributi i Profesor Wenzel do të jetë mjaft i vlefshëm për institucionin e KLSH, në rritjen e forcimin e marrëdhënieve në fushën e trajnimeve dhe specializimeve, ku në fokus të tyre do të jetë zgjerimi i bashkëpunimit me institucionin homolog të Landit të Bavarisë

4. Me 2 shkurt 2012, Presidenti i Republikës, Prof. Dr. Bamir Topi priti Kryetarin e Kontrollit të Lartë të Shtetit, Dr. Bujar Leskaj.

Foto nga takimi i Presidentit Topi me Kryetarin e KLSH-së.

Në këtë takim të parë institucional, Kryetari i Shtetit e përgëzoi z.Leskaj për zgjedhjen në këtë post të lartë me përgjegjësi duke i uruar suksese dhe punë të mbarë në detyrën e tij në krye të një institucioni të pavarur kushtetues.

5. Më 20 mars 2012, KLSH paraqiti përpara Komisionit të Ekonomisë dhe Financave të Kuvendit Raportin mbi Veprimtarinë e institucionit gjatë vitit 2011.

Foto nga Komisioni i Komisionit të Ekonomisë dhe Financave të Kuvendit.

Në fjalën e tij, Kryetari i KLSH z. Leskaj u përqendrua në punën e bërë nga institucioni për zbatimin e kërkesave të Rezolutës së Kuvendit të datës 2 qershor 2011, në performancën e KLSH gjatë vitit 2011, në masat reformuese të deritanishme dhe në objektivat e programuara për vitin në vazhdim 2012.

6. Më 25 janar 2012, z. Bujar LESKAJ priti në një takim z. Joop VROLIJK dhe z. Jan Pieter LINGEN, përfaqësues të SIGMA-s, të cilët ndodhen në Tiranë në kuadrin e përpilimit të raportit vlerësues për KLSH, për vitin 2011.

Gjatë takimit me përfaqësuesit e SIGMA-s, z.Leskaj shprehu falënderimet dhe vlerësimin e tij për raportet e hartuara dhe për mbështetjen që SIGMA i ka dhënë KLSH-së gjatë këtyre viteve si dhe theksoi se ky bashkëpunim do të forcohej më shumë gjatë mandatit të tij si Kryetar i KLSH-së. Z.Leskaj, paraqiti një ekspoze të përgjithshme të objektivave dhe u ndal në disa prej pikave kyçe lidhur me situatën në KLSH, duke

theksuar si më të rëndësishme çështjen e reformës ligjore dhe të ndryshimit të ambienteve për KLSH-në.

Z.Leskaj u dorëzoi të dy përfaqësuesve të SIGMA-s, kopjen në anglisht të Projekt-Idesë së paraqitur prej tij në Komisionin e Ekonomisë dhe të ripunuar me stafin e KLSH-së, e cila do të shërbejë si një bazë për krijimin e Planit të ardhshëm Strategjik të institucionit, 2013-2015, ku sigurisht do të jetë vendimtare edhe mbështetja dhe sugjerimet dhënë nga SIGMA. Mbështetjen e SIGMA-s, z.Leskaj e konsideroi si mjaft të rëndësishme edhe për përftimin nga KLSH-ja të projekteve të binjakëzimit në të ardhmen, me qëllim rritjen profesionale të institucionit dhe thithjen e eksperiencave më të mira.

Përfaqësuesit e SIGMA-s e falënderuan nga ana e tyre z.Leskaj për mikpritjen dhe për dhënien e Projekt-Idesë. Ata theksuan se mbështetja e SIGMA-s do të ishte e plotë për KLSH-në si në drejtim të mendimeve apo sugjerimeve, në këtë rast për reformën ligjore, por edhe konkrete, në zhvillimin e trajnimeve apo projekteve të binjakëzimit, me qëllim rritjen e kapaciteteve të institucionit.

7. Në datat 15-16 shkurt 2012, me ftesë të Kryetarit të Kontrollit të Lartë të Shtetit, z.Bujar Leskaj zhvilloi një vizitë zyrtare në Tiranë, një delegacion i nivelit të lartë i Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm të Republikës së Kosovës, i kryesuar nga z. Lars Lage Olofsson, Auditor i Përgjithshëm i Kosovës dhe personalitet i auditimit ndërkombëtar. Kjo vizitë u zhvillua në kuadër të bashkëpunimit dhe intensifikimit të marrëdhënieve bilaterale ndërmjet Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm të Republikës së Kosovës.

Gjatë takimit me homologun kosovar, Kryetari i KLSH-së, z.Leskaj e njohu z.Olofsson me një ekspoze të detajuar të hapave historike të zhvillimeve institucionale, ku një vend të veçantë zë dhe strategjia e mbështetur në projekt-iden, në të cilën përfshihet vizioni koherent mbi modernizimin e institucionit të KLSH-së.

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Dr. Bujar Leskaj dhe z. Lars Lage Olofsson, Auditor i Përgjithshëm i Kosovës

Z.Olofsson shprehu kënaqësinë që ndodhej në Tiranë dhe prezantoi etapat kryesore të veprimtarisë së Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm të Kosovës, e cila është në hapat e saj të parë dhe përpjekjet që po ndërmerren, si në rekrutimin e personelit auditues ashtu dhe në zbatimin e standardeve ndërkombëtare të auditimit.

Më 15 shkurt, në praninë e organeve të ndryshme të medias u nënshkrua Marrëveshja e Bashkëpunimit ndërmjet institucionit të Kontrollit të Lartë të Shtetit dhe Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm të Republikës së Kosovës.

Kjo marrëveshje konsiston në respektimin e reciprocitetit dhe bashkëpunimit të përbashkët dhe dobiprurës, si dhe në principet e

implementuara nga Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve të Larta të Kontrollit (INTOSAI) dhe Organizata Europiane e Institucioneve të Larta të Kontrollit (EUROSAI). Në këtë marrëveshje palët shprehin vullnetin e tyre të përbashkët për të bashkëpunuar në zbatimin e plotë të standarteve ndërkombëtare të sektorit të auditimit publik dhe praktikave më të mira Europiane, shkëmbimin e eksperiencave në zhvillimin e institucioneve respektive, si dhe prezantimin e Fjalorit të Auditimit Publik Shqiptar të standartizuar.

Z. Olofsson vlerësoi vizionin e ri të KLSH dhe punën që po zhvillohet në këtë institucion për përmirësimin e cilësisë së auditimeve financiare dhe për thellimin e vëmendjes ndaj auditimit të performancës, duke kërkuar një bashkëpunim të gjerë me institucionet e tjera të shtetit që luftojnë korrupsionin. Ai dha këshilla shumë të vyera për drejtimet e kooperimit ndërkombëtar të KLSH dhe u shpreh i gatshëm të vijojë me nisma konkrete bashkëpunimin e nisur.

8. Më 27 shkurt 2012, Kontrolli i Lartë i Shtetit (KLSH) dhe Inspektorati i Lartë i Deklarimit dhe Kontrollit të Pasurive (ILDKP) nënshkruan një Marrëveshje Bashkëpunimi në prani dhe të përfaqësuesve të organeve mediatike, me qëllimin e krijimin e një bazë të dhënash për raste të dyshuara korrupsioni në administratën publike.

Në ceremoninë e zhvilluar në ambientet e ILDKP-së, Kryetari i KLSH, z. Bujar Leskaj, dhe Inspektori i Përgjithshëm i ILDKP-së, z.Adriatik Llalla, shprehën impenjimin për koordinimin ndërinstitucional për ndëshkimin e zyrtarëve që abuzojnë me pushtetin publik.

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Bujar Leskaj dhe Inspektori i Përgjithshëm i ILDKP-së, z.Adriatik Llalla

Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit, z.Leskaj, në fjalën e tij theksoi rëndësinë e veprimit ndërinstitucional në luftën kundër korrupsionit, si edhe u shpreh se "sot po formalizojmë një marrëveshje, e cila tashmë ka nisur të aplikohet në praktikë. Mendojmë se ka çështje konkrete që kanë nevojë për kontroll ndërinstitucional, me qëllim efikasitetin në luftën kundër konfliktit të interesave e fshehjes së pasurisë dhe, në përgjithësi, kundër veprimeve abuzive të zyrtarëve me pushtetin publik.

Inspektori i Përgjithshëm i ILDKP, z. Llalla, e cilësoi Marrëveshjen si një moment shumë të rëndësishëm në aktivitetin ndërinstitucional. "Dokumenti i firmosur sot është një mekanizëm më shumë në luftën kundër korrupsionit, pasi dy institucionet kanë një bazë të dhënash mbi raste të dyshuara të abuzimit me pushtetin publik. Nëpërmjet kësaj marrëveshjeje do të krijohen lehtësira të mëdha për shkëmbimin e informacionit në një kohë shumë të shpejtë, e cila do të shoqërohet me efikasitet të lartë dhe forcë goditëse më të madhe".

9. Më 8 mars 2012. Kryetari i Kontrollit të Lartë të Shtetit z.Bujar Leskaj takoi Përfaqësuesen e Përhershme të Bankës Botërore në Shqipëri, Znj. Kseniya Lvovsky dhe z.Rajeev K. Swami, Specialist i Lartë i Menaxhimit Financiar për Rajonin e Evropës dhe Azisë Qendrore të BB .

Z. Leskaj vlerësoi kontributin e Bankës Botërore për rritjen e kapaciteteve të institucioneve të ndryshme qeveritare dhe institucioneve të tjera shtetërore të vendit dhe u shpreh optimist në ndihmën konkrete në nivel të ekspertizës që ky institucion prestigjoz ndërkombëtar mund t'i ofrojë KLSH-së.

Ai i prezantoi zj. Lvovsky përparësitë strategjike të KLSH-së, sikurse janë intensifikimi i punës për zbatimin e standardeve të përditësuara të INTOSAI dhe rritja e performancës së stafit të institucionit në auditimin e performancës dhe në atë financiar, krahas thellimit të luftës kundër korrupsionit dhe parandalimin e tij.

Nga ana e saj, Zj. Lvovsky e uroi Kryetarin Leskaj për këndvështrimin e ri strategjik të institucionit, duke cilësuar se KLSH ka një pozicion shumë jetik për t'u dhënë jo vetëm donatorëve, por edhe taksapaguesve shqiptarë sigurinë se paratë e tyre shpenzohen si duhet.

Ajo premtoi se Banka Botërore do t'i shikonte shumë shpejt mundësitë konkrete të saj për dhënien e asistencës teknike për KLSH.

10. Më 23 mars 2012, Kontrolli i Lartë i Shtetit dhe Autoriteti i Konkurrencës nënshkruajnë një Marrëveshje Bashkëpunimi, të nisur nga interesi dhe ndjeshmëria e qytetarëve si taksapagues dhe konsumatorë për efiçiencë e përgjegjshmëri maksimale të administratës publike në shpenzimin e fondeve publike.

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Dr. Bujar Leskaj dhe Kryetarja e Autoritetit të Konkurrencës, Prof. As. Dr.Lindita Lati.

Të dyja institucionet kanë vënë re se interesat e qytetarëve preken ndjeshëm nga deformimet e kontratave publike në proceset e prokurimeve, ankandeve, koncesioneve, apo çdo forme tjetër të partneritetit publik-privat, si dhe nga fakti që zbatimi i këtyre kontratave luan një rol të rëndësishëm në tregun vendas, duke ndikuar edhe në shkallën e konkurrencës, si dhe në shfaqjen e dukurive si kufizimi, pengimi apo deformimi i konkurrencës në treg. Kontrolli i Lartë i Shtetit merr përsipër të njoftojë në një kohë sa më të shpejtë Autoritetin e Konkurrencës për rastet kur gjatë auditimeve të tij konstatohen praktika të administratës publike, ose kontrata administrative si prokurime, ankande, koncesione etj. që mund të ndikojnë negativisht në shkallën e konkurrencës.

Ndërsa Autoriteti i Konkurrencës merr përsipër që në përfundim të kontrolleve apo hetimeve të tij, në rast zbulimi të praktikave abuzive apo arbitrare që cënojnë interesat pasurore të shtetit, t'i dërgojë sa më shpejtë KLSH një kopje të dokumenteve të nevojshme.

11. Më datën 23 Prill 2012, në ambientet e KLSH-së, u nënshkruan gjashtë marrëveshje bashkëpunimi mes KLSH-së dhe disa prej organizatave të pavarura (OJF) më të spikatura të vendit në luftën kundër korrupsionit dhe rritjen e transparencës, përkatësisht me lëvizjen "Alternativa Civile", e drejtuar nga z. Mentor Kikia; me "Qendrën për Transparencë dhe Informim të Lirë", e drejtuar nga z. Sami Neza; me "Institutin e Studimeve Bashkëkohore", i drejtuar nga z. Artan Hoxha, me "Institutin për Demokraci dhe Ndërmjetësim", i drejtuar nga z. Sotiraq Hroni; me "Transparency Internacional në Shqipëri", drejtuar nga z. Lutfi Dervishi dhe me "Lëvizjen Evropiane Shqipëri", drejtuar nga z. Gledis Gjipali.

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Bujar Leskaj me lëvizjen "Alternativa Civile", e drejtuar nga z. Mentor Kikia

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Bujar Leskaj me "Qendrën për Transparencë dhe Informim të Lirë", e drejtuar nga z. Sami Neza.

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Bujar Leskaj me "Institutin e Studimeve Bashkëkohore", i drejtuar nga z. Artan Hoxha

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Bujar Leskaj me "Transparency Internacional në Shqipëri", drejtuar nga z. Lutfi Dervishi

Foto nga momenti i nënshkrimit të marrëveshjes nga Kryetari i KLSH-së Bujar Leskaj me "Lëvizjen Evropiane Shqipëri", drejtuar nga z. Gledis Gjipali.

Marrëveshjet lidhen nën moton e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve të Larta të Auditimit, INTOSAI, "Experentia mutual ominibus prodest"

(Eksperienca e përbashkët u shërben të gjithëve) dhe synojnë kontribute dhe aktivitete të përbashkëta të KLSH-së dhe shoqatave, si vrojtime, prognoza dhe studime të përbashkëta, pjesëmarrje reciproke në seminare, simpoziume, konferenca, në luftën kundër korrupsionit, mundësisht parandalimin e tij si dhe rritjen e transparencës së institucioneve publike.

Për KLSH-në është e vyer eksperienca dhe ekspertiza e organizatave të shoqërisë civile për realizimin e analizës se riskut në përzgjedhjen e auditimeve dhe kontrolleve të tij, si dhe në hartimin e rekomandimeve dhe raporteve për përmirësimin e performancës së institucioneve që auditon.

Marrëveshjet parashikojnë edhe mundësinë e shkrimit të projekteve të përbashkëta, apo aplikimit të tyre pranë donatoreve të interesuar, për forcimin real të luftës ndaj korrupsionit, luftë e cila mund të ketë sukses vetëm me punë të përbashkët në sistem.

12. Më datë 25 prill 2012 në Ljubjanë të Sllovenisë, Dr. Bujar Leskaj, Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit, nënshkroi një Marrëveshje Bashkëpunimi me homologun e tij, Presidentin e Gjykatës së Llogarive të Sllovenisë, Dr. Igor Šoltes. Marrëveshja u nënshkrua në prani të ambasadorit të Republikës së Shqipërisë në Slloveni, z. Sandër Kovaçi.

Delegacioni shqiptar i KLSH-së, i kryesuar nga kryetari Dr. Bujar Leskaj, ndodhej në Ljubjanë me rastin e një vizite i ftuar nga presidenti i Gjykatës Sllovene të Auditimit, Dr. Igor Šoltes.

Kryetari i KLSH Dr. Bujar Leskaj gjatë nënshkrimit të marrëveshjes së bashkëpunimit me Presidentin e Gjykatës së Llogarive të Sllovenisë, Dr. Igor Šoltes

Marrëveshja ishte frut i një korrespondence tremujore. Ajo u përgatit në bazë të parimeve të përbashkëta të respektit, besimit dhe bashkëpunimit dypalësh të Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve të Auditimit Suprem (INTOSAI) si edhe të Organizatës Europiane të Institucioneve të Auditimit Suprem (EUROSAI). Në Deklaratën e Limës (Neni 15) theksohet se shkëmbimi ndërkombëtar i eksperiencës dhe i informacionit shërben si një mjet i mirë ndihmues për institucionet e kontrollit të lartë, për të përmbushur detyrën e tyre.

Kjo përfshin shkëmbimin e mësimeve të nxjerra, sikundër trajnimin e audituesve dhe këshillimin mbi metodat e auditimit. Duke patur parasysh ndryshimet në kuadrin ligjor dhe ekonomik të secilit shtet, është e mundur të përdoret eksperienca e fituar nga të tjerët si bazë rritjen e efektivitetit dhe efiçiences së auditimit.

Dokumenti i nënshkruar është shumë i rëndësishëm për KLSH-në. Institucioni Suprem i Auditimit në Slloveni është modern, një ndër institucionet më profesionale në Evropë. Nëpërmjet mbështetjes së parashikuar në marrëveshje, KLSH dhe Gjykata e

Llogarive e Sllovenise do të shkëmbejnë eksperiencë në auditimin financiar, atë të përputhshmërisë dhe të performancës, si dhe në çertifikimin e deklaratave financiare. Ata po ashtu do të eksplorojnë mundësitë për të përgatitur projekte të përbashkëta, për të forcuar kapacitetet e KLSH në planifikimin strategjik dhe përdorimin e teknikave të auditimit modern.

13. Më 8 maj 2012, Kontrolli i Lartë i Shtetit dhe Ministria e Financave nënshkruan një Marrëveshje

Kryetari i KLSH Dr.Bujar Leskaj gjatë nënshkrimit të marrëveshjes së bashkëpunimit me Ministrin e Financave, Dr. Ridvan Bode

Bashkëpunimi, në bazë të legjislacionit vendas në fuqi dhe të standardeve ndërkombëtare të auditimit të jashtëm suprem të organizatës INTOSAI.Ministria e Financave dhe
Kontrolli i Lartë i Shtetit janë institucione kyçe në mirëmenaxhimin e financave të shtetit. E para i menaxhon këto financa, e dyta e auditon këtë menaxhim, mbi bazën e parimeve të ekonomicitetit, efektivitetit dhe efiçiencës së përdorimit të burimeve. Interesi i përbashkët është mirëmenaxhimi i parave të taksapaguesve shqiptarë.
Marrëveshja lidhet mbi bazën e Nenit 26 të Ligjit për Auditimin e Brendshëm, i cili kërkon që strukturat e përgjithshme të këtij auditimi të bashkëpunojnë me Kontrollin Lartë të Shtetit në shkëmbimin e çdo informacioni të vlefshëm, që lidhet me sistemin e auditimit, në dërgimin e programeve vjetore të punës, për të shmangur mbivendosjet në procesin e auditimit, etj., mbi bazën e nenit 70 të Ligjit për Menaxhimin e Sistemit Buxhetor, si dhe bazuar në Standardin 9150 të INTOSAI:"Koordinimi dhe Bashkëpunimi mes Institucioneve të Auditimit Suprem dhe Audituesve të Brendshëm në Sektorin Publik".
Ministri i Financave Bode theksoi gjatë nënshkrimit se me këtë bashkëpunim mund të ulet kosto e auditimeve dhe të rritet efiçienca e tyre. Kryetari i KLSH Leskaj nënvizoi kërkesat e standardeve ndërkombëtare të fushës për këtë bashkëpunim mes auditimit të jashtëm dhe të brendshëm dhe u shpreh se pavarësia e institucionit të tij kushtetues me këtë ndërveprim nuk cënohet, përkundrazi, rritet, pse rritet edhe presioni i përbashkët kundër akteve të mashtrimit financiar dhe korrupsionit.
Kjo marrëvëshje bashkëpunimi parashikon komunikimin e ndërsjelltë të planeve dhe strategjive të auditimit të të dyja institucioneve, dokumentimin e proceseve operacionale dhe sistemeve të enteve të audituara, zhvillimin dhe kryerjen e procedurave të koordinuara të auditimit; si dhe investigimin e përbashkët të rasteve të dyshuara si mashtrim financiar apo korrupsion.

14 Kryetari i KLSH, z. Bujar Leskaj zhvilloi më dt. 17 maj 2012 një takim me znj. Ina Rama, Prokurore e Përgjithshme e Republikës së Shqipërisë, në ambientet e Prokurorisë së Përgjithshme.

Foto nga takimi i Kryetarit të KLSH-së, z. Bujar Leskaj me Prokuroren e Përgjithshme znj. Ina Rama.

Gjatë takimit u vlerësua puna e përbashkët në luftën kundër abuzimit dhe korrupsionit dhe u diskutua rreth rritjes së bashkëpunimit të mëtejshëm midis dy institucioneve. Gjithashtu u trajtuan problematika të ndryshme për çështje të veçanta, si përcaktimi më i detajuar i shkeljeve që përbëjnë vepër penale, i rasteve të sjella tej afateve të parashkrimit, etj.

U ra dakort nga ana e KLSH dhe Prokurorisë se Përgjithshme puna për zgjidhjen e këtyre problemeve, gjë e cila do të ndikojë në rritjen e efikasitetit të luftës kundër korrupsionit dhe mashtrimit financiar me pronën publike.

Në takimin midis Prokurores së Përgjithshme, znj. Ina Rama dhe Kryetarit të KLSH, z. Bujar Leskaj, u diskutua gjithashtu edhe mbi referencat për nënshkrimin e një Marrëveshjeje të re Bashkëpunimi midis dy institucioneve, me synimin e forcimit së bashkërendimit të punës.

15. Në datën 23 maj, në Varshavë të Polonisë, z. Bujar Leskaj, Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit nënshkroi një Marrëveshje Bashkëpunimi me homologun e tij, Presidentin e Zyrës polake të Auditimit Suprem (NIK), z. Jacek Jazierski.

Foto nga takimi i z. Bujar Leskaj, Kryetar i Kontrollit të Lartë të Shtetit me Presidentin e Zyrës polake të Auditimit Suprem (NIK), z. Jacek Jazierski.

Marrëveshja u nënshkrua në prani të ambasadorit të Republikës së Shqipërisë në Poloni, z. Florent Çeliku.

Marrëveshja prodhoi rivitalizim të marrëveshjes së mëparshme të viteve 2006-2009. Ajo u përgatit në bazë të parimeve të përbashkëta të respektit, besimit dhe bashkëpunimit dypalësh të Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve të Auditimit Suprem (INTOSAI) si edhe të Organizatës Europiane të Institucioneve të Auditimit Suprem (EUROSAI).

Dokumenti i nënshkruar është me shumë vlera për KLSH-në. Institucioni Suprem i Auditimit në Poloni është modern, një ndër institucionet më të mëdha dhe profesionale në Evropë. Presidenti i tij z. Jazierski ka qenë deri në fund të vitit të kaluar President i EUROSAI dhe përfaqëson një nga figurat më të njohura në komunitetin e auditimit suprem.

Nëpërmjet mbështetjes së parashikuar në marrëveshje, KLSH dhe Zyra e Auditimit Suprem e Polonisë do të shkëmbejnë eksperiencë në veprimtarinë e tyre audituese. Në fillim të korrikut 2012, një grup prej 10-15 audituesish nga KLSH do të trajnohen

për auditimin e performancës në Qendrën e Trajnimeve të NIK në Poloni, ndërsa në shtator ekspertë të metodologjisë anti-korrupsion në institucionin polak të auditimit priten të vijnë për një aktivitet të përbashkët në Tiranë.

Profil

ORGANIZATA NDËRKOMBËTARË TË INSTITUCIONEVE SUPREME TË AUDITIT

INTOSAI

NJË VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM MBI INTOSAI-N

INTOSAI është organizata profesionale e Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI) për vendet që i përkasin Kombeve të Bashkuara (OKB) ose agjencive të saj të specializuara dhe njihet si organi ndërkombëtar që përfaqëson SAI-t. SAI-t luajnë një rol të rëndësishëm në auditimin e operacioneve dhe llogarive të qeverisë, si dhe në promovimin e menaxhimit të shëndoshë financiar të saj. INTOSAI ofron forume për audituesit qeveritarë nga e gjithë bota, për të diskutuar çështje me interes të përbashkët dhe për të qenë të informuar me zhvillimet më të fundit rreth auditimit, standardeve profesionale dhe praktikave më të mira. Në përputhje me këto objektiva, moto e INTOSAI-t është "nga eksperienca e përbashkët, fitojnë të gjithë."

E themeluar në vitin 1953, gjatë Kongresit të parë në Kubë të 34 SAI-ve, INTOSAI ka 189 anëtarë me të drejta të plota dhe 4 anëtarë të asociuar. Që atëherë, INTOSAI ka ofruar një kuadër të institucionalizuar, për të përmirësuar pozitën profesionale dhe kapacitetet e SAI-ve.

Në vitin 1977, INTOSAI miratoi Deklaratën e Limës, me udhëzime për rregullat e auditimit. Kjo deklaratë është një ndërthurje e qëndrimit filozofik dhe konceptual të INTOSAI-t me Deklaratën e Pavarësisë së Meksikë dhe thekson parimet e pavarësisë dhe vlerat demokratike. INTOSAI nxjerr standarde ndërkombëtare dhe udhëzime për auditimet e përputhshmërisë, financiare dhe të

performancës, si dhe ofron udhëzime për mirë qeverisjen.

INTOSAI ka pesë gjuhë zyrtare: Arabisht, anglisht, frëngjisht, gjermanisht dhe spanjisht. Ai është një grup vullnetar, suksesi i të cilit varet nga mbështetja e vazhdueshme profesionale dhe financiare e anëtarëve të tij. INTOSAI pranon se pika e tij e fortë, qëndron në diversitetin kulturor, gjuhësor, dhe qeveritar të anëtarëve së tij dhe kërkon një përfaqësim të balancuar të rajoneve dhe sistemeve të auditimit.

INTOSAI operon nëpërmjet konsultimeve dhe konsensusit, pavarësisht nga madhësia gjeografike apo fuqitë ekonomike. Ai thekson respektin për sovranitetin kombëtar dhe për barazinë e anëtarëve të tij.
INCOSAI, kongresi i mbajtur çdo 3 vjet në vende të ndryshme, është organi më i lartë i INTOSAI-t, i cili përfshin të gjithë anëtarësinë. Çdo vend ka një votë, dhe asnjë prej tyre nuk ka të drejtën e vetos. Bordi Drejtues, i përbërë nga 18 SAI-anëtare, është përgjegjës për anëtarësinë.

INTOSAI ka partneritet edhe me organizata të tjera: Bashkimi Ndër Parlamentar (IPU), Federata Ndërkombëtare e Kontabilistëve (IFAC), Instituti i Auditueseve të Brendshëm (IIA), Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD), si dhe Banka Botërore dhe komunitete të tjerë donatorësh. Gjithashtu, INTOSAI bashkëpunon edhe me OKB-në, në promovimin e mirë qeverisjes dhe luftën kundër korrupsionit.

INTOSAI bën pjesë në një marrëveshje historike me 15 organizata, duke përfshirë institucionet ndërkombëtare të donatorëve dhe agjencitë e zhvillimit të vendit, për të rritur kapacitetin e zhvillimit të SAI-ve rreth botës. Ky Memorandum Mirëkuptimi, i nënshkruar në Tetor të vitit 2009, përbën themelet për forcimin e kapaciteteve të Sai-ve, për të rritur efektivitetin e tyre si instrumente të llogaridhënies, transparencës, mirë qeverisjes dhe anti-korrupsionit, në vendet e tyre. Sipas Statutit të INTOSAI-t, Sekretari i Përgjithshëm i tij është Audituesi i Përgjithshëm i Austrisë dhe selia e tij është në Vjenë. Drejtori i Planifikimit Strategjik (DSP) i raporton drejtpërdrejt Sekretarit të Përgjithshëm dhe në konsultim me të, siguron arritjen e objektivave strategjike. Detyrat kryesore të Sekretariatit të Përgjithshëm janë, të veprojë si një urë lidhëse, si brenda INTOSAI-t, ashtu dhe me partnerët e jashtëm, për të vënë në dukje punën dhe cilësinë e INTOSAI-t dhe anëtarëve të tij. Gjithashtu, Sekretariati i Përgjithshëm, punon për të rritur rolin e INTOSAI-t dhe anëtarëve të tij, si institucione auditimi të pavarur, kompetent dhe efektiv, duke rritur transparencën, përgjegjshmërinë dhe besueshmërinë për të mirën e të gjithëve. Në vitin 2001, SAI Norvegjez, ndërmori nismën "Iniciativa për Zhvillim" e INTOSAI-t, ndërsa Zyra e Llogaridhënies së Qeverisë së SHBA, publikon Gazetën Ndërkombëtare të Auditimit të Qeverisë.

Detyra kryesore e Institucioneve Supreme të Auditimit (SAI), është që të

shqyrtojnë nëse fondet publike janë shpenzuar në mënyrë ekonomike dhe efikase, në përputhje me rregullat ekzistuese. SAI-t duhet të jenë të pavarur nga subjektet që ata auditojnë dhe duhet të jenë të mbrojtur nga çdo formë ndikimi nga jashtë. Është gjithashtu e rëndësishme, që metodat e tyre të auditimit, të bazohen në njohuritë aktuale shkencore dhe teknike dhe që audituesit të kenë kualifikimet e duhura profesionale, si dhe integritetin moral. Vetëm një auditim i jashtëm, i pavarur, në bashkëpunim me metodologjitë dhe stafin profesional, mund të garantojë një raportim të paanshëm, të besueshëm, objektiv dhe rezultativ. INTOSAI ofron mbështetje të ndërsjellë për SAI-t dhe nxit shkëmbimin e ideve, njohurive dhe përvojës mes tyre. Ai gjithashtu, siguron që SAI-t të dëgjohen brenda bashkësisë ndërkombëtare dhe promovon përmirësim e vazhdueshëm mes anëtarëve të tyre.

Gjatë periudhës së planifikimit strategjik 2005-2010, vëllimi i madh i aktiviteteve të INTOSAI-t, ndihmoi në plotësimin e nevojave profesionale dhe kërkesave të SAI-ve. Ndër të tjera, këtu përfshihen miratimi i Deklaratës së Meksikës, mbi pavarësinë e SAI-ve, si dhe miratimi i Standardeve Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (Issai).
Udhëzime për Mirë Qeverisje (INTOSAI GOV). Komiteti për Standarde Profesionale dhe Komiteti për Shkëmbimin e Njohurive, kanë zhvilluar një numër të konsiderueshëm standardesh, udhëzimesh dhe praktikash më të mira për komunitetin INTOSAI. Prioriteti kryesor strategjik për periudhën e ardhshme, do të jetë ndihma ndaj SAI-ve, në zbatimin e kuadrit Issai, në mënyrë sa më të suksesshme. Veç kësaj, krijimi i një Komiteti Drejtues të Shkëmbimit të Njohurive, do të rriste efikasitetin e procesit të shkëmbimit të njohurive. Komiteti për krijimin e Kapaciteteve, ka zhvilluar edhe një sërë udhëzuesish dhe materialesh, të tilla si Ndërtimi i Kapaciteteve në SAI, projekte të cilat financohen nga donatorët. Këto materiale, të cilat janë ndihmë e madhe për INTOSAI-n, anëtarët e tij dhe partnerët e tyre, kanë për qëllim të ndihmojnë, të udhëzojnë dhe të monitorojnë projektet e krijimit të kapaciteteve. Për më tepër, Strategjia e Komunikimit të INTOSAI-t, ka përmirësuar dhe forcuar ndjeshëm komunikimin e brendshëm dhe të jashtëm.

Nënshkrimi i Memorandumit të Mirëkuptimit (MM) mes INTOSAI dhe Komunitetit të Donatorëve, theksoi fokusin strategjik të INTOSAI-t në krijimin e kapaciteteve. Ky Memorandum, vendos një bashkëpunim për të forcuar kapacitetin e SAI-ve, për të rritur efektivitetin e tyre si instrumente të përgjegjshmërisë, transparencës, mirë qeverisjes dhe anti-korrupsionit në vendet e tyre. Si pjesë e financimit të donatorëve, zhvillimi i planeve strategjike dhe zhvillimi në të gjithë organizatën, do të jetë gjithashtu me prioritet të lartë në axhendën e INTOSAI-t për planin e ri strategjik.
Mbështetja e ndërtimit të kapaciteteve institucionale mes SAI-ve, për të lehtësuar punën e tyre, do të jetë një nga prioritetet strategjike të periudhës së ardhshme. Dokumenti shoqërues i

këtij plani strategjik, është Raporti i INTOSAI-t mbi Planin Strategjik 2005-2010, i cili përshkruan rezultatet pas zbatimit të planit të parë strategjik dhe paraqet arritjet, si dhe një strukturë organizative më të detajuar.

Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI), vepron si një organizatë mbrojtëse për komunitetin e auditimit të jashtëm të qeverisë. Për më shumë se 50 vjet, ajo ka ofruar një kornizë të institucionalizuar mbi institucionet supreme të auditimit, për të nxitur zhvillimin dhe shkëmbimin e njohurive, për të përmirësuar auditimin e qeverisë dhe rritjen e kapaciteteve profesionale në mbarë botën, si dhe për të forcuar ndikimin e SAI-ve anëtare në vendet e tyre përkatëse. Në përputhje me moton e INTOSAI-i, 'Experientia mutua omnibus prodest', shkëmbimi i përvojës mes anëtarëve të INTOSAI-t, si dhe gjetjet nga auditimi, janë një garanci se auditimi i qeverisë vazhdimisht përparon me zhvillime të reja.

INTOSAI është një organizatë autonome, e pavarur dhe jo-politike. Ajo është një organizatë jo-qeveritare, me status special konsultativ me Këshillin Ekonomik dhe Social (ECOSOC) të Kombeve të Bashkuara. INTOSAI u themelua në vitin 1953 me iniciativë të Emilio Fernandez Camus, atëherë kryetar i SAI-t të Kubës. Në atë kohë, 34 SAI-t u takuan për Kongresin e parë të INTOSAI-t, në Kubë. Aktualisht, INTOSAI ka 190 anëtarë me të drejta të plotë dhe 4 anëtarë të asocuar.

Organizimi

INTOSAI realizon misionin e saj përmes një shumëllojshmërie të organeve, programeve dhe aktiviteteve.

Organet kryesore janë:

- Kongresi,
- Bordi Drejtues,
- Sekretariati i Përgjithshëm dhe
- Grupet rajonale të punës.

Komisioni i Administrimit dhe Financave, përgatit vendimet të cilat miratohen nga Bordi Drejtues.

Drejtori i Planifikimit Strategjik, siguron koordinim efektiv dhe zbatimin e Planit Strategjik.

Bordi drejtues

Bordi Drejtues i INTOSAI-t përbëhet nga 18 anëtarë. Si rregull, ai mblidhet çdo vit, mes Kongreseve. Për të siguruar përfaqësim të balancuar të të gjitha vendeve anëtare, çdo grup pune rajonal i INTOSAI-t dhe llojet kryesore të sistemeve të tyre të auditimit publik, janë të përfaqësuar në Bord.

Nisma për Zhvillimin e INTOSAI-t dhe Gazeta Ndërkombëtare e Auditimit të Qeverisë, gjithashtu janë të përfaqësuara në Bordin Drejtues.

Kryetari i Bordit është kreu i SAI-t që organizon kongresin e fundit.

Komiteti i Administrimit dhe Financave (FAC)

Komiteti i Administrimit dhe Financave (FAC) këshillon Bordin Drejtues të INTOSAI-t.

Detyrat dhe Përgjegjësitë:

- Të bashkëpunojë me Sekretariatin e Përgjithshëm në planifikimin financiar;
- Mbikëqyr dhe kontrollon zbatimin e buxhetit;
- I rekomandon Bordit Drejtues, për miratim, detyrimet fillestare për anëtarët e asociuar;

• Rekomandon rregullat e detyrimet e anëtarëve të plotë;
• I raporton Bordit Drejtues dhe Kongresit nëse kërkohet.

Anëtarët e FAC

Bordi drejtues formon Komitetin e Administrimit dhe Financave, të përbërë nga pesë prej anëtarëve të tij me fuqi vote;

SAI-t anëtar me të drejtë vote:

• Arabia Saudite (Kryetar)
• Shtetet e Bashkuara të Amerikës (Zv-Kryetar)
• Kina
• Ekuadori
• Norvegjia

SAI-t anëtare ex-officio:

• Austria (INTOSAI Sekretariati i Përgjithshëm)
• Meksika

Sekretariati i Përgjithshëm

Që nga viti 1968 (me rezolutën e Kongresit të 6-të të INTOSAI-t në Tokio), Sekretariati i Përgjithshëm i INTOSAI-t, është i vendosur në Vjenë, Austri, në Gjykatën e Auditimit të Republikës së Austrisë. Ai siguron mbështetje administrative qendrore për INTOSAI-n, menaxhon buxhetin e tij, ndihmon Bordin dhe Kongreset, lehtëson komunikimin midis anëtarëve, si dhe organizon seminare dhe studime të veçanta.
Kryetari i Gjykatës së Auditimit të Republikës së Austrisë, është Sekretari i Përgjithshëm i INTOSAI-t.

Grupet Rajonale të Punës

Grupet Rajonale të Punës, nxisin qëllimet e INTOSAI-t në rajon, duke u siguruar anëtarëve, mundësitë e bashkëpunimit profesional dhe teknik, mbi baza rajonale.
Bordi Drejtues i INTOSAI-t, ka njohur këto shtatë grupe rajonale të punës:

OLACEFS	Organizata e Institucioneve të Larta të Auditimit të Amerikës Latine dhe Karaibeve	themeluar më 1965
AFROSAI	Organizata e Institucioneve Supreme të Auditimit të Afrikës	themeluar më 1976
ARABOSAI	Organizata e Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve Arabe	themeluar më 1976
ASOSAI	Organizata e Institucioneve Supreme të Auditimit të vendeve Aziatike	themeluar më 1978
PASAI	Shoqata e Institucioneve të Larta të Auditimit të Paqësorit	themeluar më 1987
CAROSAI	Organizata e Institucioneve Supreme të Auditimit të Karaibeve	themeluar më 1988
EUROSAI	Organizata e Institucioneve Supreme të Europës	themeluar më 1990

Kongreset

Kongresi është organi suprem i INTOSAI-t, është i përbërë nga të gjithë anëtarët.
Një herë në tre vjet, ai mban takime të rregullta, të cilat kryesohen nga SAI organizator. Ai i ofron të gjithë anëtarëve, mundësinë për të ndarë përvojat, diskutuar çështje, për të kaluar rezoluta dhe rekomandime, të cilat çojnë në përmirësimin e përgjegjshmërisë së qeverisë në mbarë botën.
Pjesëmarrësit përfshijnë delegacione të SAI-ve anëtare, si dhe përfaqësuesit e Kombeve të Bashkuara, Bankës Botërore dhe organizata të tjera ndërkombëtare dhe profesionale.

Statutet
Nëntor 2007
Statuti i INTOSAI-t u miratua në Kongresin e XIV të INTOSAI-t, i cili u mbajt në Tetor 1992 në Uashington, DC, të Shteteve të Bashkuara të Amerikës.

Ai zëvendësoi Urdhrin e Përhershëm të INTOSAI-t, i cili kishte qenë në fuqi që nga viti 1968 dhe ndryshuar në vitin 1977. Kongresi XVII i INTOSAI-t, i cili u mbajt në Tetor të vitit 2001 në Seul, Republika e Koresë, vendosi të rrisë numrin e anëtarëve që shërbejnë në Bordin Drejtues nga 16 në 18. Kongresi i XVIII i INTOSAI-t, i cili u mbajt në Tetor të vitit 2004 në Budapest, miratoi disa ndryshime në statutin e INTOSAI-t, në lidhje me zbatimin e Planit Strategjik të INTOSAI-t për vitet 2005-2010. Kongresi XIX i INTOSAI-t, i cili u mbajt në Nëntor të vitit 2007 në Mexico City, miratoi një amendament të statutit në lidhje me anëtarët e asociuar.

EUROSAI

Informacion i përgjithshëm

EUROSAI (Organizata Evropiane e Institucioneve Supreme të Auditimit) është një nga grupet rajonale, pjesë e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve të Larta të Auditimit (INTOSAI).
Institucionet Supreme të Auditimit (SAI) të 190 vendeve anëtare të plota dhe katër vendeve anëtare të asociuara të INTOSAI-t, listohen si një organizatë mbështetëse e Kombeve të Bashkuara.
Gupet e tjera rajonale të INTOSAI-t janë OLACEFS, AFROSAI, ARABOSAI, ASOSAI, PASAI dhe CAROSAI.

Edhe pse EUROSAI është institucioni më i ri nga shtatë grupet rajonale të INTOSAI-t, ideja e një organizate evropiane të SAI-ve daton që nga themelimi i INTOSAI në vitin 1953. Hapat e para aktive në drejtim të krijimit të EUROSAI-t u zhvilluan në vitin 1974 gjatë Kongresit të VIII të INTOSAI-t në Madrid (1974). Ndërmjet viteve 1975 dhe 1989, SAI-t e Italisë dhe Spanjës me mbështetjen e Komiteti të Kontaktit të Kryetarëve të SAI-ve të vendeve të Komunitetit Ekonomik Evropian hapën rrugën për krijimin e EUROSAI-t, duke përgatitur projektet fillestare për statutin e EUROSAI-t. Në qershor të 1989, në Kongresin e XIII-të të INTOSAI-t, mbajtur në Berlin, u miratua

"Deklarata e Berlinit" për krijimin e Organizatës Evropiane të SAI-ve.
Në nëntor të vitit 1990, në Madrid u zhvillua Konferenca Themeluese dhe Kongresi i EUROSAI-t. Në këtë Kuvend u zgjodh për herë të parë Kryetari dhe Bordi Drejtues i EUROSAI-t. Statutet ishin diskutuar dhe miratuar, si dhe selia e përhershme dhe Sekretariati i Përgjithshëm u vendosën në zyrat e Gjykatës Spanjolle të Auditimit.
EUROSAI u themelua nga 30 anëtarë (SAI-t e 29 shteteve evropiane dhe Gjykata Evropiane e Audituesve). Tani numri i vendeve të anëtarësuara është 50 (SAI-t e 49 shteteve evropiane dhe Gjykata Evropiane e Audituesve).

Objektivat e organizatës, të përcaktuara në nenin 1 të statutit të saj, kanë të bëjnë me nxitjen e bashkëpunimit profesional midis vendeve anëtare të EUROSAI-t, për të inkurajuar shkëmbimin e informacionit dhe dokumentacionit. Kjo gjë çoi në zhvillimin e auditimit të sektorit publik dhe stimuloi krijimin e një partneriteti me akademikët e universiteteve në lidhje me këtë temë, për të punuar në drejtim të harmonizimit të terminologjisë në fushën e auditimit publik.

Roli i ekipeve të EUROSAI-t

Kongresi i EUROSAI-t është autoriteti suprem i organizatës dhe përbëhet nga të gjithë anëtarët e tij. Roli i tij më i rëndësishëm është që të diskutojë dhe të miratojë rekomandimet për çështjet me interes të përbashkët profesional dhe teknik. Një herë në çdo tre vjet, EUROSAI organizon takime të rregullta, secili prej të cilëve kryesohet dhe thirret nga kreu i SAI-t anëtar që organizon Kongresin.
Ndërmjet kongreseve, Bordi Drejtues i EUROSAI-t ndërmerr të gjitha hapat që i konsideron të nevojshme për të arritur qëllimet e EUROSAI-t, duke përfshirë edhe kryerjen e detyrave të caktuara nga Kongresi për Bordin Drejtues.
Sekretariati mban kontakte me anëtarët, mbështet Bordin Drejtues dhe organet në misionin e tyre.
Organet e tjera të EUROSAI-t janë të rëndësishme në avancimin e punës së EUROSAI-t ndërmjet Kongreseve. Pjesa më e madhe e punës së tyre lind nga shqyrtimi i çështjeve në kongrese. Që nga krijimi i Ekipeve të Orientuara në Kongresin e tetë të EUROSAI-t dhe në bazë të nenit 9.5 të statutit të EUROSAI-t, organet e EUROSAI-t ekzistojnë në forma të ndryshme:

- Katër Ekipet janë krijuar për të çuar përpara punën e EUROSAI-t drejt arritjes së qëllimeve strategjike të tij, duke kontribuar edhe në zbatimin e strategjisë së INTOSAI-t në Evropë. Ekipet veprojnë në nivel të punës, në një mjedis bashkëpunues dhe gjithëpërfshirës, duke iu nënshtruar rishikimit të Planit Strategjik të EUROSAI-t. Ekipet janë një pjesë e përhershme e strukturës së EUROSAI-t.
- Grupet e punës janë ngritur nga Kongresi, që të merren me një sërë çështjesh, që janë me interes të ndërsjellë për SAI-t anëtare, si dhe me çështjet profesionale, të cilat lidhen me një praktikë më të gjerë të auditimit. Mandatet e grupeve të punës mund të zgjaten, por nuk duhet të konsiderohen si të përhershme.
- Task Forcat janë ngritur nga Kongresi ose Bordi Drejtues, për një periudhë të kufizuar kohore, për t'u

marrë me detyra të veçanta, të një natyre teknike ose organizative.

- Projekti dhe Grupet e Studimit mund të themelohen nga një ekip, grup pune ose task forca për një periudhë të kufizuar, për të lehtësuar punën e këtij organi.

1.1 **ROLI I EKIPEVE**

Janë katër ekipe të krijuara nga Kongresi për të arritur qëllimet strategjike të EUROSAI-t:
Ekipi 1: Ndërtimi i kapaciteteve.
Ekipi 2: Standardet profesionale.
Ekipi 3: Shkëmbimin e njohurive.
Ekipi 4: Qeverisja dhe komunikimi.

Qëllimi i Ekipeve është të arrijnë qëllimet strategjike brenda periudhës së vlefshmërisë së planit strategjik të EUROSAI-t. Ata janë ekipe të ngritura, ku detyrat e secilit përcaktohen në planin strategjik.
Ndërsa Ekipet 1-3 janë përgjegjës për zbatimin e zonave të veçanta të planit strategjik, Ekipi 4 duhet të sigurohet që çështjet e ndërprera, përfshirë bilancin, koherencën dhe pajtueshmërinë me planin strategjik, janë trajtuar në mënyrën e duhur.

Grupet e punës / Task Forca

Në përputhje me nenet 9.5 të statutit të EUROSAI-t dhe 13 te Procedurat Standarde, Kongresi i EUROSAI-t është kompetent për krijimin e komisioneve teknike, grupeve studimore dhe për përcaktimin e funksioneve të tyre.
Këto organe janë krijuar për të mbështetur Kongresin në nivel teknik, në veprat dhe iniciativat konkrete, duke i besuar mandate të veçanta. Këto organe mund të krijohen nën një bazë të përhershme ose me afat konkret për zhvillimin e detyrës "ad hoc". Themelimi, dhënia e mandateve të reja dhe shpërbërja e këtyre organeve janë nën përgjegjësinë e Kongresit.
Gjithashtu Bordi Drejtues i EUROSAI-t mund të ngrejë grupe pune, komitete dhe projekte / grupe studimi për ta mbështetur atë në zbatimin e veprimeve të kompetencës së tij.
Anëtarët e EUROSAI-t mund të marrin pjesë në këto organe vullnetarisht. Çdo grup pune, task force ose komitet teknik duhet të zgjedhë kryetarin e vet. Të gjithë anëtarët, që marrin pjesë në komitetet teknike ose grupet e studimit duhet të përfaqësohen nga delegatët apo përfaqësuesit e tyre, të cilët mund të ndihmohen nga ekspertë ose këshilltarë.

Grupet e punës, Task Forcat dhe Komisionet, që aktualisht janë duke operuar në kuadër të EUROSAI-t:

- **Grupi i punës për Auditimin e Mjedisit** (themeluar në vitin 1999 - Kongresi IV). Drejtuar nga SAI i Norvegjisë.
- **Grupi i punës për Teknologjinë e Informacionit** (themeluar në vitin 2002 - Kongresi V). Drejtuar nga SAI i Zvicrës.
- **Task Force për Auditimin e Fondeve të Caktuara për Katastrofat dhe Fatkeqësitë** (themeluar në vitin 2008 - Kongresi VII). Drejtuar nga SAI i Ukrainës.
- **Komiteti i Monitorimit për ngritjen dhe funksionimin e bazës së të dhënave elektronike për praktikat, në cilësinë e auditimit** (themeluar në vitin 2001- Kongresi VIII, për zhvillimin dhe mbajtjen e përditësuar të punës së bërë nga ana e Grupit të Punës së EUROSAI-t për hartimin e një Udhëzuesi mbi Praktikat më të mira në

cilësinë e auditimit, krijuar në vitin 2008). Drejtuar nga SAI i Hungarisë.

- **Task Forca e Auditimit dhe Etikës** (themeluar në vitin 2011- Bordi Drejtues). Drejtuar nga SAI i Portugalisë.

Komisioni i Trajnimit të EUROSAI-t

Krijimi i një Komisioni të Trajnimit të EUROSAI-t (KTE) u miratua nga Bordi Drejtues në mbledhjen e XXI-të, të mbajtur në Madrid (Spanjë) në vitin 2000, pas një takimi të jashtëzakonshëm (XIX) në Paris, në nëntor të vitit 1999 dhe një takimi përgatitor në Frankfurt në fillim të vitit 2000.

KTE-ja ishte e përbërë nga tetë vende anëtarë: SAI i Republikës Çeke, Danimarkës, Francës, Gjermanisë, Polonisë, Portugalisë, Spanjës dhe Mbretërisë së Bashkuar. SAI i Francës dhe i Spanjës bashkëkryesojnë Komitetin.

Në takimin e XXXI të Bordit Drejtues të EUROSAI-t (Reikjavik, 11 shtator 2006) u ra dakord që të përfshiheshin në Komsionin e Trajnimit si anëtarë të rinj, SAI i Lituanisë dhe Hungarisë, që kishin qenë vëzhgues respektivisht në Komsionin e vitit 2002 dhe 2005. Në takimin e XXXII të Bordit Drejtues (Bernë, 13 shtator 2007), SAI i Federatës Ruse u bë anëtar i Komitetit të Trajnimit të EUROSAI-t, pasi kishte marrë pjesë në këtë Komitet si vëzhgues.

Disa subjekte të tjera kanë marrë pjesë rregullisht në mbledhjet e KTE-së: Gjykata Europiane e Audituesve, Komiteti për Ngritjen e Kapaciteteve të INTOSAI-t, Iniciativa për Zhvillimin e INTOSAI-t dhe SIGMA.

KTE-ja, nën autoritetin e Bordit Drejtues, ishte në krye të çështjeve që lidheshin me trajnimin brenda rajonit të EUROSAI-t.

Misioni i EUROSAI-t në lidhje me trajnimet është:

"Të rrisë zhvillimin profesional dhe institucional të anëtarëve të EUROSAI-t".

Misioni përcakton qëllimin kryesor të aktiviteteve trajnuese të EUROSAI-t. Ai gjithashtu pasqyron supozimin zhvillues të EUROSAI-t, që kapaciteti profesional i individit të jetë i ndërvaruar me zhvillimin institucional të SAI-t. Për këtë arsye, këto dy nivele duhet të jenë njëkohësisht në qendër të vëmendjes për aktivitetet e trajnimit të EUROSAI-t. EUROSAI i kushton vëmendje të veçantë SAI-ve më në nevojë për ngritjen e kapaciteteve.

Vizioni i EUROSAI-t në lidhje me trajnimet është:

"EUROSAI kontribuon në përmirësimin e vazhdueshëm dhe zhvillimin e auditimit të sektorit publik të rajonit".

Vizioni shpreh qëllimin e EUROSAI-t në lidhje me trajnimin. Duke respektuar dhe vlerësuar diversitetin e rajonit, supozimi i tij kryesor është se ka gjithmonë hapësirë për zhvillim dhe përmirësim. Duke lehtësuar shkëmbimin e përvojës dhe mundësitë për të mësuar nga njëri-tjetri, si dhe ekspertët e jashtëm, EUROSAI duhet të kontribuojë në përmirësimin e vazhdueshëm dhe zhvillimin e auditimit të sektorit publik të kryer në rajon.

Kongresi i EUROSAI-t

Kongresi i EUROSAI-t është organi më i lartë i Organizatës. Sipas neneve 5-9 të Statutit, Kongresi është i përbërë nga

të gjithë anëtarët e Organizatës. Ai organizon seanca të zakonshëm çdo tre vjet.

Kongresi Kushtetues i EUROSAI-t u mbajt në Madrid (Spanjë) në vitin 1990. Kongreset në vijim u zhvillua në:

• 1993, Stokholm (Suedi);
• 1996, Pragë (Republika Çeke);
• 1999, Paris (Francë);
• 2002, Moskë (Rusi);
• 2005, Bon (Gjermani);
• 2008, Krakov (Poloni);
• 2011, Lisbonë (Portugali).

Kongresi ka detyrat dhe detyrimet e mëposhtme:

- Të krijojë udhëzimet e nevojshme për të arritur objektivat e EUROSAI-t.
- Të miratojë raportet e organeve të tjera kushtetuese të EUROSAI-t mbi aktivitetet e tyre përkatëse.
- Të miratojë propozimet e paraqitura nga një ose më shumë anëtarë të saj ose nga Bordi Drejtues.
- Të miratojë:
  - Buxhetin për periudhën midis dy Kongreseve të zakonshëm.
  - Kontributet financiare të anëtarëve.
  - Llogaritë e EUROSAI-t.
- Të krijojë komisione teknike dhe grupe pune për të përcaktuar funksionet e tyre.
- Të zgjedhë katër anëtarë të Bordit Drejtues.
- Të zgjedhë vendin ku do të mbahet takimi tjetër i Kongresit.
- Të ndryshojë Statutin e EUROSAI-t, me propozimin e Bordit drejtues ose me një të tretën e anëtarëve të EUROSAI-t, duke e miratuar rezolutën e Kongresit me një shumicë prej dy të tretave të të pranishmëve. Në këtë rast ndryshimi i propozuar duhet t'u dërgohet anëtarëve të EUROSAI-t 30 ditë përpara.
- Të hartojë rregullat dhe rregulloret e veta.
- Të caktojë audituesit e EUROSAI-t.

Që nga Kongresi i tetë (Lisbonë), Kryesia e EUROSAI-t është mbajtur nga Presidenti i SAI-t të Portugalisë. Kongresi i nëntë do të zhvillohet në Holandë në vitin 2014.

Sekretariati i EUROSAI-t

Sipas neneve 13-14 të Statutit të EUROSAI-t, Sekretariati i Organizatës është mbajtur përherë nga Gjykata e Llogarive e Spanjës, e cila është edhe selia e EUROSAI-t. *Sekretari i Përgjithshëm i EUROSAI-t është kryetari i Gjykatës Spanjolle të Auditimit.*

Sekretariati i mban vendet anëtare të EUROSAI-t në kontakt dhe promovon marrëdhëniet mes tyre gjatë intervalit midis Kongreseve. Sekretariati është gjithashtu përgjegjës për hartimin e një plani të propozimeve të paraqitura në organet qeverisëse, me kërkesë të anëtarëve. Sekretariati publikon revistën vjetore "Revista EUROSAI" dhe një buletin tremujor "Buletini i EUROSAI-t", të cilat gjenden në faqen e internetit të EUROSAI-t.

Sekretariati gëzon *përgjegjësitë* e mëposhtme:

- Të përgatisë mbledhjet e Bordit Drejtues.
- Të zbatojë vendimet e Kongresit dhe të Bordit Drejtues.
- Të përgatisë projekt-buxhetin e EUROSAI-t dhe ta paraqesë atë në Bordin Drejtues.
- Të paraqesë pasqyrat financiare, përveç një raporti financiar vjetor të Bordit Drejtues.

- Të realizojë buxhetin dhe të mirëmbajë llogaritë dhe regjistrimet e EUROSAI-t.
- Të kryejë detyrat e caktuara nga Kongresi ose nga Bordi Drejtues.

Bashkëpunime me Institucione dhe Organizata të tjera

EUROSAI gjithashtu zhvillon aktivitetin e tij në bashkëpunim me organizata të tjera dhe institucione ndërkombëtare.

Bashkëpunimi me organizatat e tjera ndërkombëtare të institucioneve të Auditimit.

EUROSAI mban rregullisht Konferenca bashkërisht me OLACEFS. Deri më sot janë zhvilluar gjashtë Konferenca (Spanjë, Kolumbi, Mbretëria e Bashkuar, Peru, Portugali dhe Venezuelë). Konferenca e shtatë e përbashkët e EUROSAI dhe OLACEFS u zhvillua në Gjeorgji në vitin 2012, ku mori pjesë edhe KLSH. Në përfundim të këtij takimi, u formulua dhe Deklarata e Tbilisit, e cila inkurajon SAI-t të kontribuojnë ndjeshëm për arritjen e një qeverisje të mire, në ruajtjen dhe mbajtjen e funksionit efikas të auditimeve të zhvilluara, që të lëshojnë rekomandime për qëllim përforcimin e menaxhimit publik, si dhe të bëjë transparent informacionin mbi këto çështje për shoqërinë.

Bashkëpunimi midis EUROSAI-t dhe ASOSAI-t ka nisur në vitin 2011. Konferenca e parë u organizua nga Bordet Drejtuese të dy organizatave, në Stamboll, më 22 – 24 Shtator 2011.

EUROSAI ka mbajtur kontakte të rregullta edhe me Organizatën Evropiane të Institucioneve Rajonale të Auditimit (EURORAI). Deri më tani janë organizuar dy konferenca, në Portugali në vitin 2001 dhe në Danimarkë në vitin 2003.

Bashkëpunimi me Konfederatën Evropiane të Institucioneve të Auditimit të Brendshëm (ECIIA)

Më 7 mars 2011, EUROSAI dhe ECIIA nënshkruan në Romë një Marrëveshje Bashkëpunimi. Kjo Marrëveshje ka për qëllim krijimin e një procesi bashkëpunimi që do t'u mundësojë dy organizatave përfitime reciproke dhe shkëmbim njohurish. ECIIA ndihmon dhe përfaqëson profesionin e auditimit të brendshëm në të dy sektorët privat dhe publik në të gjithë Evropën, duke ndjekur objektivin global të sigurimit të udhëheqjes dinamike për profesionin e auditimit të brendshëm.

Marrëveshja EUROSAI-ECIIA u nënshkrua me një fokus të veçantë në zbatimin praktik të arritjeve të tyre në nivel evropian, në kuadër të kontekstit më të gjerë të ofruar nga bashkëpunimi mes Komitetit të Standardeve Profesionale të INTOSAI-t dhe Institutit të Audituesve të brendshme (IIA, nënshkruan në dhjetor 2010), një Memorandum Formal Mirëkuptimi (rinovimi i marrëveshjes së tyre origjinale në korrik 2007), duke mbështetur reciprokisht synimet dhe objektivat e njëri-tjetrit.

Qëllimi i procesit të bashkëpunimit mbulon lehtësimin e shkëmbimit të informatave, zhvillimin e të kuptuarit të përbashkët në lidhje me përgjegjshmërinë në sektorin publik dhe auditimin, ndarjen e përvojave në zbatimin e kuadrit të praktikave ekzistuese dhe standardeve profesionale, si dhe konsultime të përbashkëta për çështjet me interes për të dy palët. Për të nxitur dhe vënë në praktikë bashkëpunimin, EUROSAI dhe ECIIA ranë dakord për të zhvilluar një platformë të përbashkët.

Një marrëveshje të ngjashme ka nënshkruar edhe KLSH me Ministrinë e Financave. Marrëveshja u lidh mbi bazën e Nenit 26 të Ligjit për Auditimin e Brendshëm, i cili kërkon që strukturat e përgjithshme të këtij auditimi të bashkëpunojnë me Kontrollin e Lartë të Shtetit në shkëmbimin e çdo informacioni të vlefshëm, që lidhet me sistemin e auditimit, në dërgimin e programeve vjetore të punës, për të shmangur mbivendosjet në procesin e auditimit, etj., mbi bazën e nenit 70 të Ligjit për Menaxhimin e Sistemit Buxhetor, si dhe bazuar në Standardin 9150 të INTOSAI: "Koordinimi dhe Bashkëpunimi mes Institucioneve të Auditimit Suprem dhe Audituesve të Brendshëm në Sektorin Publik". Kjo marrëvëshje bashkëpunimi parashikon komunikimin e ndërsjelltë të planeve dhe strategjive të auditimit të të dyja institucioneve, dokumentimin e proceseve operacionale dhe sistemeve të enteve të audituara, zhvillimin dhe kryerjen e procedurave të koordinuara të auditimit, si dhe investigimin e përbashkët të rasteve të dyshuara si mashtrim financiar apo korrupsion.

Bashkëpunimi me Iniciativën për Zhvillim të INTOSAI-t (IDI).

Iniciativa për Zhvillim e INTOSAI-t është baza për promovimin e ndërtimit të kapaciteteve. Ajo është themeluar në vitin 1986 me misionin për të ndihmuar në zhvillimin dhe përmirësimin e kapaciteteve të auditimit të SAI-ve dhe për të trajtuar në mënyrë efektive çështjet e reja të auditimit përmes trajnimit dhe ndarjes së informacionit.

IDI ka bashkëpunuar në mënyrë të përhershme me Komitetin e Trajnimit të EUROSAI-t gjatë viteve 2000 – 2011. EUROSAI bashkëpunon me IDI-n në zhvillimin e Programit të Trajnimit Afatgjatë Rajonal (LTRTP). LTRTP u realizua në dy faza, kryesisht nëpërmjet seminareve dhe aktiviteteve të tjera të trajnimit: Faza I u zhvillua mes viteve 2000 dhe 2002 dhe fokusohej në vendet kandidate të BE-së (EUROSAI siguroi burime njerëzore në këtë fazë). Faza II (2003-2005), përfshiu SAI nga Evropa Lindore, Ballkani dhe Republikat e Azisë Qendrore dhe u mbajt në dy gjuhë në rusisht dhe anglisht (EUROSAI kontribuoi në këtë fazë edhe me një mbështetje financiare që përfaqësonte 9.5% të shumës totale të projektit).

Në vitin 2006 EUROSAI ka bashkëpunuar me IDI-në për "Auditimin e borxhit publik". Ky Program është ekzekutuar në vendet e Bashkësisë së Shteteve të Pavarura (CIS) dhe në Mongoli. Ndërmjet viteve 2009 dhe 2011, EUROSAI ka ofruar mbështetje financiare për programin trans-rajonal të IDI-t "Ngritja e Kapaciteteve në Auditimin e Menaxhimit të Borxhit Publik".

Bashkëpunimet me SIGMA-n.

SIGMA është një iniciativë e përbashkët e Organizatës për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim (OECD) dhe Bashkimit Evropian (BE), për të siguruar mbështetje për vendet partnere në përpjekjet e tyre për të modernizuar sistemet publike të qeverisjes. Kjo përfshin: vlerësimin e përparimit të reformave dhe identifikimin e prioriteteve, duke ndihmuar në procesin e ndërtimit të institucioneve dhe ngritjen e kornizave ligjore, si dhe lehtësimin e ndihmës

nga BE-ja dhe donatorë të tjerë, duke ndihmuar në projekte dhe zbatimin e planeve të veprimit. Përfshirja e SIGMA-s në aktivitetet me SAI-t ka filluar që në vitin 1998. Që atëherë, SIGMA ka dhënë asistencë teknike, udhëzime dhe këshilla, duke ndihmuar në arritjen e reformave institucionale, miratimin e standardeve të njohura ndërkombëtare të auditimit, zbatimin e metodave të auditimit në përputhje me praktikat e BE-së, duke punuar ngushtë me ECA-n në implementimin e Strategjisë së saj për Zhvillim për SAI-t.
Bashkëpunimi me EUROSAI-n po vazhdon, duke përfshirë pjesëmarrjen në Kongresin 3 vjetor, në seminare teknike dhe takimet e Komitetit të Trajnimit të EUROSAI-t në vitet 2000 – 2011.

Bashkëpunime me Universitetet.
EUROSAI, në cilësinë e tij si Organizatë, nuk mban marrëdhënie të rregullta bashkëpunimi me universitetet, por merr këtë objektiv parasysh, jo si një qëllim në vetvete por si një qëllim të tërthortë që konsiderohet në zhvillimin e aktivitetit të trajnimit.
Shumica e anëtarëve të EUROSAI-t bashkëpunojnë me institucionet e arsimit të lartë. Disa nga format e bashkëpunimit janë:

- Organizimi i seminareve dhe konferencave të përbashkëta.
- Trajnimi i audituesëve nga profesorë universiteti.
- Promovimi i studentëve në Institucione të Auditimit.
- Zbatimi i leksioneve në universitet nga auditues publikë.
- Pjesëmarrja e audituesve të Institucioneve të Auditimit në projekte kërkimore të universiteteve.
- Organizimi i përbashkët i diplomave master dhe studimeve pasuniversitare për çështjet të lidhura me administratën.
- Auditimi i fondeve publike.

Në bazë të Strategjisë së Trajnimeve 2008 – 2011, për të forcuar bashkëpunimet me universitetet, Komiteti i Trajnimit të EUROSAI-t hartoi një raport në vitin 2010 në lidhje me zonat ku kjo linjë e bashkëpunimit ka nevojë t'i jepet një shtysë.

Profil

Institucione supreme të auditit

GJYKATA E AUDITIMIT E REPUBLIKËS SË SLLOVENISË

Në prill 2012 KLSH nënshkroi një marrëveshje bashkëpunimi me Gjykatën e Auditimit të Sllovenisë, një ndër institucionet supreme të auditimit më moderne dhe me ekspertizë të plotë në Evropë
Nëpërmjet mbështetjes së parashikuar në marrëveshje, KLSH dhe Gjykata e Llogarive e Sllovenisë do të shkëmbejnë eksperiencë në auditimin financiar, atë të përputhshmërisë dhe të performancës, si dhe në certifikimin e deklaratave financiare. Ata po ashtu do të eksplorojnë mundësitë për të përgatitur projekte të përbashkëta, për të forcuar kapacitetet e KLSH në planifikimin strategjik dhe përdorimin e teknikave të auditimit modern.

Gjykata Sllovene e Auditimit. Informacion i përgjithshëm mbi Gjykatën Slloveve të Auditimit.

Kushtetuta e Sllovenisë citon se Gjykata e Auditimit të Republikës Sllovene është organi më i lartë për mbikëqyrjen e llogarive shtetërore, të buxhetit të shtetit dhe të të gjitha shpenzimeve publike në Slloveni. Kushtetuta më tej parashikon që Gjykata e Auditimit është e pavarur në kryerjen e detyrave të saj dhe organizimi dhe kompetencat e Gjykatës së Auditimit janë të përcaktuara me ligj. Gjithashtu kjo Gjykatë parashikon që aktet me të cilat ajo ushtron kompetencat e saj të auditimit nuk mund të ndryshohen apo të hidhen poshtë nga gjykatat apo organe të tjera shtetërore. Misioni i Gjykatës së Auditimit është të informojë publikun mbi rezultatet e auditimit të organeve shtetërore dhe përdoruesve të tjerë të fondeve publike. Përveç kësaj, për shkak të përvojës dhe ekspertizës së saj në praktikat më të mira, Gjykata e Auditimit jep këshilla për organet shtetërore dhe përdorues të tjerë të fondeve publike, për të përmirësuar operacionet e tyre financiare.

Duke zbuluar parregullsi dhe joefikasitet, Gjykata e auditimit vë me përgjegjësi organet shtetërore dhe bartës të funksioneve publike, duke kontribuar në mirëqenien e qytetarëve të Republikës së Sllovenisë dhe Bashkimit Evropian.

Veprimtaria e Gjykatës së Auditimit.

Audituesit e Gjykatës së Auditimit mbledhin prova për çështjet e mëposhtme: nëse të ardhurat e buxhetit të shtetit janë mbledhur si duhet, nëse shpenzimet e buxhetit të shtetit ishin në përputhje me rregullat dhe nëse operacionet financiare të përdoruesve të fondeve publike ishin të përshtatshme, dmth në përputhje me parimet e ekonomisë, efikasitetit dhe efektivitetit. Auditorët gjithashtu vlerësojnë nëse fondet publike janë përdorur në përputhje me qëllimet e përcaktuara. Gjatë procedurës së auditimit, audituesit japin këshilla për përdoruesit e fondeve publike për shmangien dhe eliminimin e gabimeve, parregullsive dhe joefikasitetit në operacionet e tyre financiare. Gjykata e Auditimit gjithashtu boton opinione detyruese mbi çështjet e financave publike.

Kë mund të auditojë Gjykata e Auditimit

Gjykata e Auditimit mund të kontrollojë veprimet e çdo përdoruesi të fondeve publike. Një përdorues i fondeve publike është një entitet ligjor publik, apo njësi e tij, një subjekt privat ligjor ose një person fizik që ka marrë ndihma nga buxheti i Bashkimit Evropian, buxheti i shtetit ose buxheti i një autoriteti lokal, apo që kryen një shërbimi publik ose siguron të mira publike mbi bazën e një koncesioni. Një subjekt ligjor privat mund të auditohet nga Gjykata e Auditimit në qoftë se ai është një kompani, bankë apo kompani sigurimesh në të cilat shteti apo një autoritet lokal ka shumicën e aksioneve. Opinionet e Gjykatës së Auditimit mbi këto operacione duhet të konsiderohen nga çdo organ shtetëror, organi i autoriteteve lokale dhe përdoruesit e fondeve publike ndaj të cilit kryhet auditimi. Në bazë të kompetencave të saj, Gjykata e Auditimit gjithashtu ka disa detyrime që përcaktojnë qëllimin vjetor të punës së saj. Sipas nenit 1, Gjykata e Auditimit duhet të kryejë auditime vjetore mbi rregullsinë e zbatimit të buxhetit të shtetit (rregullsinë e veprimeve të shtetit), rregullsinë e veprimeve të institutit publik të sigurimeve shëndetësore dhe rregullsinë e operacioneve të institutit të sigurimeve të pensioneve publike. Çdo vit, Gjykata e Auditimit duhet të rishikojë rregullsinë e operacioneve për një numër adekuat të qyteteve, komunave si dhe ofruesish komercial dhe jo-komercial të shërbimeve publike - numri i tyre duhet të përcaktohet në programin vjetor të punës.

Si i zbaton Gjykata e Auditimit detyrat e saj?

Detyra themelore e Gjykatës së Auditimit është të shqyrtojë dhe të kontrollojë veprimet e përdoruesve të fondeve publike. Nga auditimi i këtyre operacioneve, ajo merr të dhënat e duhura dhe të mjaftueshme për të shprehur një opinion mbi përdorimin e tyre:

• Në auditimin e pasqyrave financiare, ajo vlerëson integritetin dhe saktësinë e pasqyrave;

• Në auditimin e rregullsisë së operacioneve, shpreh një opinion mbi

përputhshmërinë e veprimeve me rregullat dhe udhëzimet që përdoruesit e fondeve publike duhet të ndjekin;
• Në auditimin e përformancës, shpreh një mendim për ekonominë, efikasitetin dhe efektivitetin e veprimeve të përdoruesëve të buxhetit.
Të gjitha raportet e lëshuara nga Gjykata e Auditimit paraqiten në Asamblenë Kombëtare dhe në njësinë e audituar. Gjykata e Auditimit, çdo vit, duhet ti dorëzojë Asamblesë Kombëtare një raport vjetor për punën dhe gjetjet e saj më të rëndësishme.

Si e vendos Gjykata cilat auditime do të ndërmarrë.

Gjykata e Auditimit i ushtron kompetencat e saj krejtësisht e pavarur dhe është përgjegjëse për miratimin e programit të saj të punës. Në hartimin e programit vjetor të punës, Gjykata e Auditimit konsideron përgjegjësitë ligjore, si dhe propozimet direkte dhe indirekte nga deputetët, Kuvendi, qeveria, ministrat, autoritetet vendore, shoqëria civile, mediat dhe qytetarët individualë, duke përfshirë dhe prioritetet dhe strategjitë e saj. Në përzgjedhjen e auditimeve për t'u përfshirë në programin vjetor të punës, Gjykata e Auditimit përpiqet t'u përgjigjet pritjeve të publikut sa më me efikasitet të jetë e mundur; megjithatë ajo duhet të mbetet e pavarur në përcaktimin dhe identifikimin e punës së saj në mënyrë që të jetë në gjendje të japë gjykime objektive, e cila vlen edhe për informimin publik.

Organizimi i Gjykatës së Auditimit.

Gjykata e Auditimit të Republikës së Sllovenisë ka tre anëtarë: një president dhe dy zëvendës presidentë. Ata propozohen nga Presidenti i Republikës dhe emërohen nga Kuvendi Popullor për një afat prej nëntë vjetësh, me shumicën e votave të të gjithë deputetëve në një votim të fshehtë. Kryetari dhe dy nënkryetarët formojnë Senatin e Gjykatës së Auditimit. Përveç anëtarëve, Gjykata e Auditimit gjithashtu ka deri në gjashtë auditues shtetërorë të lartë, të cilëve kreu i departamenteve të auditimit u ka dhënë statusin e zyrtarëve publikë. Ata emërohen nga kryetari i Gjykatës së Auditimit për një afat prej nëntë vjetësh. Gjykata e Auditimit ka edhe shërbime përkrahëse përveç shërbimeve të saj të auditimit. Ajo mund ti zgjedhë të gjithë punonjësit e saj në mënyrë të pavarur. Në vitin 2004 Gjykata e Auditimit krijoi një njësi në Maribor, që zbaton kontrollin mbi përdorimin e fondeve publike në Sllovenine verilindore. Arsimimi i pjesës më të madhe të punonjësve, është ekonomi dhe legjislacion, por ka edhe auditues nga sfonde të tjera akademike. Gjykata mund të ftojë edhe ekspertë nga jashtë apo grupe ekspertësh të huaj, për të marrë pjesë në auditimet e tyre.

Ndikimi i punës së Gjykatës së Auditimit.

Gjykata e Auditimit lëshon një raport mbi auditimet e ndërmarra për përdoruesit e fondeve publike. Raporti i dorëzohet Asamblesë Kombëtare dhe subjektit të audituar si dhe publikohet në faqen e internetit të Gjykatës. Në këtë mënyrë, publiku informohet vazhdimisht për punën e Gjykatës. Në raportet e saj, Gjykata e Auditimit gjithashtu ofron edhe këshilla dhe rekomandime për përdoruesit e fondeve publike me qëllim rritjen e përmirësimeve në operacionet

financiare. Nëse gjatë auditimit janë evidentuar shkelje apo parregullsi, subjekti i audituar duhet të paraqesë një dëshmi mbi masat e ndërmarra për përmirësimin e parregullsive dhe operacioneve të tyre. Objektivi i Gjykatës së Auditimit është të ndihmojë institucionet të përmirësojnë operacionet e tyre duke kryer kontrolle dhe konsultime. Në këtë mënyrë, operacionet e administratës publike janë përmirësuar dhe janë dhënë garanci që paratë për funksionimin e organeve shtetërore, institucioneve publike dhe qeverisjes vendore, të cilat janë mbledhur nga qytetarët në formën e taksave ose të kontributeve të tjera të përcaktuara me ligj, janë përdorur si duhet, në përputhje me qëllimet e përcaktuara dhe me efikasitet. Gjykata e Auditimit shqyrton përdorimin e fondeve publike dhe vazhdimisht i raporton konstatimet e saj për publikun.

Në prill 2012, në Ljubjanë të Sllovenisë, KLSH nënshkroi një Marrëveshje Bashkëpunimi me Gjykatën e Llogarive të Sllovenisë. Marrëveshja synon bashkëpunim të ndërsjelltë dhe trajnime për stafin e KLSH.

Profil

Institucione supreme të auditit

ZYRA E LARTË E AUDITIMIT NË POLONI, NIK

Zyra e Lartë e Auditimit e Polonisë, NIK
Zyra e Lartë e Auditimit ose NIK (emri i mëparshëm ka qenë Dhoma e Lartë e Kontrollit) është organi më i lartë i pavarur i auditimit, misioni i të cilit është të mbrojë shpenzimet publike. Për më shumë se 90 vjet, NIK ka vlerësuar funksionimin e shtetit polak dhe menaxhimin e fondeve publike.

Misioni dhe Vizioni
Misioni i Zyrës së Lartë të Auditimit është të promovojë efiçencën ekonomike dhe efikasitetin në shërbimin publik në dobi të Republikës së Polonisë.
Vizioni i Zyrës së Lartë të Auditimit është të jetë një institucion i lartë auditimi, raportet e të cilit duhet të jenë një burim i pritur dhe i kërkuar informacioni për organet e shtetit dhe publikut në përgjithësi.

Tradita e auditimit të shtetit në Poloni
Si pasojë e evolucionit të monarkisë në Evropë gjatë dekadës së parë të viteve 1500, thesari mbretëror dhe thesari publik u ndanë, kështu që u bë e nevojshme për të kontrolluar rrjedhën e parave në mes tyre. Për këtë arsye, elitat politike në atë kohë u përpoqën të krijojnë një sistem të tillë të llogarive që do të jetë efektiv dhe njëkohësisht nuk do të dëmtonte prestigjin e monarkut. Nevoja për të kontrolluar shpenzimin e fondeve publike dhe politikat fiskale të monarkut, formuan bazën për sistemin auditues. Pra, tradita e auditimit të buxhetit të shtetit në këtë vend, ka lindur shekuj më parë. Për shkak të rolit të tij në ligjbërje, Parlamenti e ka zhvilluar mandatin e tij në auditimin e shtetit.

Zyra e Kontrollit të Lartë të Shtetit
Polonia më në fund fitoi përsëri pavarësinë në vitin 1918 pas Luftës së Parë Botërore. Në shkurt 1919, Kryetari i Shtetit, Jozef Piłsudski, nënshkroi një dekret per Zyrën e Lartë të Kontrollit të Shtetit (Najwyższa Izba Kontroli

Państwowej). Ky ishte një organ i pavarur, në varësi të drejtpërdrejtë të Kryetarit të Shtetit, dhe përgjegjësia e tij ishte auditimi i të ardhurave shtetërore, shpenzimeve dhe menaxhimi i aseteve publike. Ai gjithashtu, monitoron punën e institucioneve dhe menaxhimin e fondeve dhe njësive të vetë-qeverisura, duke nxjerrë raporte mbi buxhetin e shtetit. Kështu u sigurua kontrolli i plotë mbi financat publike.

Zyra e Lartë e Kontrollit në Republikën e Dytë të Polonisë (1918-1939)

Kushtetuta e miratuar në mars të vitit 1921, mundësoi që Zyra e Lartë e Kontrollit të Shtetit, bazuar në parimin e përgjegjësisë kolegjiale, të ishte e autorizuar për auditimin e gjithë administratës shtetërore, sa i përket financave të saj dhe llogarisë. Çdo vit, NIK ishte i detyruar të paraqesë opinionin e tij për votën e miratimit për qeverinë, në dhomën e ulët të Parlamentit (polonisht: Sejmi). Presidenti i Nik ishte përgjegjës direkt për performancen e Nik dhe për punonjësit e saj. Më 3 qershor 1921, Akti mbi Auditimin e Shtetit u miratua dhe ishte në fuqi deri në përfundim të Republikës së Dytë të Polonisë në vitin 1939. Kjo mundësoi që NIK të ishte një organ i pavarur në bashkëpunim me Parlamentin.

Zyra e Lartë e Auditimit në Republikën Popullore të Polonisë (1945-1989)

Pas mbarimit të Luftës së Dytë Botërore në vitin 1945, pushteti më i lartë në vend ka qenë Këshilli Kombëtarë (polonisht: Krajowa Rada Narodowa, Shkurtimi: KRN.), i cili ka themeluar Zyrën e Auditimit (BIURO Kontroli) që është menaxhuar në fakt nga Presidiumi i KRN-së. Në këtë mënyrë, auditimi i shtetit është dashur të jetë zyrtarisht i pavarur ndaj administratës. Në vitin 1949, Parlamenti krijoi Zyren e Kontrollit te Lartë (Najwyższa Izba Kontroli, Shkurt. NIK).

U përshtat gjithashtu dhe akti mbi NIK në mënyrë që Presidenti i NIK të emërohej nga SEJM dhe të ishte përgjegjës ndaj tij. Akti gjithashtu siguroi që NIK të përbëhej nga nëntë departamente, tri zyra dhe degët rajonale. Presidenti i NIK ishte anëtar i Këshillit të Shtetit. Kjo pavarësi relative e auditimit të shtetit përfundoi në vitin 1952, kur NIK u zëvendësua me Ministrinë e Kontrollit të Shtetit. Në këtë mënyrë, parimi i pavarësisë së NIK u shkel: NIK, i cili ishte një institucion suprem i auditimit, funksiononte si një nga ministritë dhe pjesë e qeverisë, veprimtaria e të cilit monitorohej. Si rezultat i ndryshimeve në politikën e brendshme polake, që u zhvilluan pas mesit të 1956, NIK u rivendos në vitin 1957 sërish në varësi të Sejm. Sejmi gjithashtu, emëronte dhe shkarkontë Presidentin e NIK. Në vitin 1976, Akti mbi NIK u ndryshua dhe NIK u shndërrua sërish në një organ qeveritar, të mbikëqyrur nga ana e Kryeministrit edhe pse emri i saj mbeti i pandryshuar. Së fundi, pavarësia e Zyrës Supreme të Auditimit u rivendos në vitin 1980 dhe auditimi i shtetit ishte përsëri në duart e Sejm-it. Në këtë mënyrë, funksioni kontrollues i Sejm-it u rrit ndjeshem.

Zyra e Lartë e Auditimit në Poloni pas vitit 1989

Në vitin 1989 morën fund regjimet komuniste dhe Republika Popullore e Polonisë u shndërrua përsëri në Republikën e Polonisë. Edhe pse në një farë mënyre pavarësia e saj ishte e

kufizuar gjatë periudhës së komunizmit, NIK mbijetoi si një strukturë e veçantë organizative. Kështu, Polonia demokratike, kishte një institucion të gatshëm që të fillonte menjëherë aktivitetin e tij të auditimit. Megjithatë, për shkak të kushteve të reja shoqërore dhe politike, pas vitit 1989 lindi nevoja për krijimin e një ligji të ri për Zyrën e Lartë të Auditimit. Ai u miratua përfundimisht nga Sejmi më 23 dhjetor 1994 dhe modernizoi auditimin shtetëror në Poloni.

Baza ligjore për të vepruar

Detyra themelore e NIK-ut është të kontrollojë veprimtarinë e organeve të administratës shtetërore, Bankën Kombëtare të Polonisë (NBP), personat juridikë shtetërorë dhe subjektet e tjera shtetërore organizative. NIK mund të kontrollojë gjithashtu aktivitetet e organeve të qeverisjes vendore, për sa i përket ligjshmërisë së tyre, menaxhimit të shëndoshë, efikasitetit dhe integritetit. NIK ndërmerr auditime të urdhëruar nga Sejmi (Dhoma e Ulët e Parlamentit polak) ose nga organet e tij, me kërkesë të Presidentit, të Kryeministrit ose me iniciativën e vet.

Funksionimi dhe organizimi i NIK-ut është parashikuar në Kapitullin 9 të Kushtetutës së Republikës së Polonisë dhe në Ligjin për NIK-un, më 23 dhjetor 1994 (me amendimet e paraqitura nga Ligji i 22 janarit 2010).

Struktura e Organizimit të NIK

Statusi i ri i Zyrës së Lartë të Auditimit u miratua nga Parlamenti, më 26 gusht 2011 dhe brenda 3 muajve, Presidenti i ri rregulloi organizimin e brendshëm institucional. Gjatë kësaj kohe, u transformuan departamentet më të rëndësishme dhe u krijuan njësi të reja organizative. Sipas ndryshimeve, Zyra e Lartë e Auditimit përbëhet nga 14 departamente auditimi në fusha të ndryshme të veprimtarive shtetërore si dhe nga 4 departamente administrative, të cilat ofrojnë shërbime të brendshme për NIK. Këto njësi janë vendosur në zyrat qendrore të NIK në Varshavë. Veç kësaj, NIK ka edhe 16 njësi rajonale në çdo rajon administrativ të Polonisë, të cilat përfshihen në auditime direkte.

Këshilli i NIK

Këshilli i Zyrës së Lartë të Auditimit është organi që zbaton parimin e kolegjialitetit të NIK-ut, si është parashikuar nga Kushtetuta polake dhe dispozitat statutore. Këto organe kanë kompetenca të gjera, p.sh. miratimin dhe kalimin e rezolutave më të rëndësishme të NIK-ut, dokumente të cilta është i detyruar t'ia paraqesë Sejm-it. Këshilli i NIK-ut përfshin: Presidentin si Kryetar, Zëvendës-presidentin, Drejtorin e Përgjithshëm dhe 14 anëtarë.

Përbërja dhe mënyra e punës së Këshillit të NIK-ut

Shtatë ekspertë të ligjit ose të ekonomisë dhe shtatë drejtorë të njësive të auditivit. Këshilltarët e Presidentit të NIK-ut emërohen nga anëtarët e Këshillit të NIK-ut dhe nga Marshalli i Sejm-it, me kërkesë të Presidentit të NIK-ut pas marrjes së mendimit nga Komiteti i Sejm-it. Mandati i anëtarit të Këshillit të NIK-ut është 3 vjet.

Personat, duke qenë pjesë e këshillit, janë të pavarur në kryerjen e funksioneve të tyre dhe mund të kenë mendime kundërshtuese mbi rezolutat

që votohen. Garancia e pavarësisë së anëtarit, kur ata janë të emëruar në mënyrë të veçantë nga ana e NIK, është votimi i fshehtë, si dhe fakti se përfundimi i kontratës së punës në lidhje me punonjësit, duke u emëruar anëtar i Këshillit kërkon pëlqimin e Këshillit të NIK-ut.

Presidenti i NIK-ut mund të ftojë persona të tjerë përveç anëtarëve të Këshillit në mbledhjet e tij.

Mbledhjet e Këshillit thirren nga Kryetari i NIK-ut me iniciativën e vet ose me kërkesën e të paktën 1/3 së anëtarëve të Këshillit. Mbledhjet kryesohen nga kryetari i NIK-ut ose një zëvendës-president i emëruar nga kryetari. Në vitin 2010, janë mbajtur 15 Mbledhje të Këshillit, nga të cilat njëra kishte natyrën e seminarit. Takimet në formë seminari janë vendi i debatit për çështje të rëndësishme të funksionimit të shtetit dhe roli i NIK-ut për ndërtimin e shtetit nën sundimin e ligjit.

Kompetencat e Këshillit

Këshilli i NIK-ut ka kompetenca të gjera. Ky organ miraton rezolutat, duke iu referuar planit vjetor të punës së Zyrës së Lartë të Auditimit, si dhe projekt-buxhetin e saj. Çdo vit Këshilli miraton dokumentet që NIK është i detyruar të paraqesë para Sejm-it, që do të thotë analizën e ekzekutimit të buxhetit të shtetit, supozimet e politikës monetare dhe raportin e NIK-ut mbi aktivitetin për vitin e kaluar. Përveç kësaj, Këshilli i kalon për shqyrtim Sejm-it, opinione mbi miratimet e Këshillit të Ministrave dhe propozimet për probleme të veçanta, në lidhje me veprimtarinë e autoriteteve publike.

Këshilli i NIK-ut mund të ofrojë këshilla për programin e auditimit, si dhe informacion për rezultatet e auditimeve veçanërisht të rëndësishme, drejtuar nga presidenti i NIK-ut. Çdo çështje tjetër drejtuar nga presidenti i NIK-ut apo paraqitur nga të paktën 1/3 e anëtarëve të Këshillit është subjekt për këshilla. Këshilli i NIK-ut rishikon pasqyrat, që i referohen nenit 54, fraksion 3 të Ligjit për Zyrën e Lartë të Auditimit.

Detyrat e këshillit përfshin shqyrtimin e vlerësimeve, komentet dhe gjetjet e përfshira në pasqyrat e post-auditimit të paraqitura nga Presidenti ose nënkryetari i NIK-ut.

Në vitin 2010, Këshilli shqyrtoi rezerva për 52 pasqyra post-auditimi, nga të cilat gjashtë ishin të përfshira në total, 30 pjesërisht dhe 16 në tërësinë e tyre.

Bashkëpunimi me Parlamentin

NIK është organi më i lartë i auditimit të shtetit dhe i raporton Sejm-it (dhoma e ulët e Parlamentit). NIK i paraqet Sejm-it mbi 150 deklarata auditimesh, duke përmbushur në këtë mënyrë misionin e tij për të informuar Kuvendin mbi gjendjen e shtetit dhe të financave publike.

Në seancat plenare të Sejm-it, NIK paraqet dokumentat më të rëndësishme dhe opinionin e tij mbi çështjet më të rëndësishme që lidhen me kontrollet që kryen. Përfaqësuesit e NIK marrin pjesë edhe në mbledhjet e komisioneve parlamentare dhe të nën-komiteteve.

NIK i paraqet Sejm-it dokumentet e mëposhtme:

- Analiza e ekzekutimit të buxhetit të shtetit dhe udhëzimet e politikës monetare.
- Opinione mbi miratimet e qeverisë.
- Deklarimet mbi rezultatet e auditimeve të urdhëruar nga Sejmi dhe organet e tij.

- Deklarimet mbi rezultatet e auditimeve të kryera me kërkesë të Presidentit dhe Kryeministrit si dhe rezultatet e auditimeve të rëndësishme.
- Mocionet në Sejm për shqyrtimin e problemeve të caktuara në lidhje me organet që kryejnë detyra publike.
- Prononcimet mbi kundërshtimet për sa i përket veprimtarisë së Ministrave, Krerëve të Zyrave Qendrore ose Presidentit të Bankës Kombëtare që vijnë nga auditimet e kryera nga NIK.
- Raport mbi aktivitetin e vitit të shkuar.
- Informacion se si janë përdorur gjetjet e auditimit në lidhje me ligjvënien dhe aplikimin e tij.

Gjithashtu, NIK është i detyruar të paraqesë tek Sejm edhe një plan periodik pune. Rezultatet e auditimit nuk duhet të bëhen publike pa u dorëzuar më parë tek Sejm-i. Presidenti i NIK merr pjesë në seancat plenare të Sejm dhe çdo vit i paraqet Sejm-it "Analizën e ekzekutimit të buxhetit të shtetit dhe udhëzimet mbi politikën monetare".

Çdo vit, përfaqësues të NIK marrin pjesë në qindra mbledhje parlamentare (në 2006 - 916 mbledhje, në 2007 - 720, në 2008 - 966, në 2009 - 932, në 2010 - 719). Ata paraqesin dhe japin shpjegime mbi rezultatet e auditimeve, si dhe japin opinione mbi nismat ligjore të deputetëve. NIK bashkëpunon rregullisht me Komitetin Shtetëror të Auditimit, i cili është përgjegjës për të dhënë mendim mbi planin e punës të NIK, raportet vjetore të aktivitetit të tij, mbi buxhetin dhe raportin e ekzekutimit të tij etj. Komisioni kryen vlerësimin periodik të aktivitetit të Nik, duke përfshirë edhe analiza e deklarata mbi rezultatet e auditimit dhe ecurinë e zbatimit të rekomandimeve të auditimit. Komiteti gjithashtu merret me veprimtaritë ndërkombëtare të Nik, bashkëpunimet me organe të tjera të auditimit në Poloni dhe me analizimin e ankesave dhe sugjerimeve drejtuar Nik.

Politika Mjedisore e NIK

NIK angazhohet për të kufizuar efektet e dëmshme që aktivitetet e saj mund të kenë në mjedisin natyror. Kjo është arritur përmes konsumit racional të energjisë elektrike dhe të burimeve natyrore (kryesisht letër) si dhe përmirësimit të menaxhimit të mbeturinave. NIK gjithashtu synon të promovojë qëndrimet pro-mjedisore mes punonjësve të saj dhe të përmirësojë vazhdimisht përpjekjet e saj për sa i përket kujdesit ndaj mjedisit.

Politika mjedisore e NIK po zbatohet në kuadër të sistemit të menaxhimit të mjedisit të quajtur Zyra e Gjelbër, e cila është në përputhje me standardet ndërkombëtare. Punonjësit e NIK dhe personat e tjerë që punojnë për NIK ose në emër të tij, janë bërë të vetëdijshëm për nismën e Zyrës Gjelbër.

Presidenti i NIK, Jezierski Jacek, është përfshirë në zbatimin e politikave mjedisore duke ofruar resurset e nevojshme. Në Korrik 2011 Shoqëria Gjermane Lloyd Polen, konfirmoi se sistemi i menaxhimit të mjedisit i përdorur nga NIK, i përmbush kërkesat e standardeve ndërkombëtare. Për këtë arsye, NIK u pajis me certifikatën mjedisore përkatëse, e vlefshme deri më 17 Korrik 2014.

Veprimtaria

Zyra e Lartë e Auditimit i dorëzon Sejmit, analizën e ekzekutimit të buxhetit të shtetit dhe udhëzimet e politikës monetare, të opinioneve në votimin e miratimit të qeverisë, konstatimeve për

rezultatet e kontrolleve dhe raportet vjetore mbi veprimtarinë e saj.

Auditimet e NIK

Në vitin 2010, nga auditimet e NIK, rezultoi se dëmi nga parregullsitë financiare ishte rreth 4 miliardë dollarë. Çdo shtetas që paguan taksat për shtetin, kërkon të jetë i sigurt që këto para shpenzohen në mënyrë të përshtatshme. NIK, si monitorues i fondeve publike, kujdeset për shpenzimet efikase dhe të besueshme të këtyre fondeve. Veç zbulimit të parregullsive, NIK propozon edhe zgjidhjet e mundshme që synojnë shpenzime më efikase në të ardhmen. Auditimet e NIK zbulojnë se në cilat fusha shteti funksionon mirë dhe në cilat duhet të bëhen përmirësime. Disa përmirësime bëhen gjatë kontrolleve, ndërsa të tjera në përfundim të tyre. Nëse parregullsitë rrjedhin nga vakume në rregullore apo nga dispozita ligjore të paqarta, NIK propozon ndryshime në ligj.

Shpenzimet publike që kërkojnë auditimin e NIK

Zyra e Lartë e Auditimit heton çdo fushë ku përfshihen shpenzimet publike dhe përdorimi i pasurive shtetërore. NIK gjithashtu kontrollon nëse institucionet publike bëjnë punën e tyre në mënyrë efektive, efikase dhe ekonomikisht. Çdo vit, NIK auditon mijëra subjekte, duke paraqitur kështu pamjen e përgjithshme të funksionimit të shtetit.

Deklarimet mbi rezultatet e auditimit i paraqiten Sejm-it (Dhoma e ulët e Parlamentit polak) dhe institucioneve përgjegjëse për funksionimin e duhur të subjekteve të audituara.

Buxheti i shtetit në mikroskop

Auditimi më i rëndësishëm që kryen NIK, është ekzekutimi i buxhetit të shtetit. Çdo vit, NIK-u auditon rreth 400 subjekte në kuadër të kontrollit të ekzekutimit të buxhetit të shtetit. Ky auditim është detyra kryesore në planin vjetor të punës së NIK-ut. Në një seancë plenare të Parlamentit, Presidenti i NIK-ut paraqet çdo vit rezultatet e auditimit mbi ekzekutimin e buxhetit të shtetit. Ato përshkruhen në dokumentin e titulluar "Analiza e ekzekutimit të buxhetit të shtetit dhe udhëzime mbi politikën monetare".

Planifikimi vjetor

Plani i auditimeve për vitin e dhënë, zhvillohet në bazë të drejtimeve prioritare të auditimit, të vendosura çdo 3 vjet nga Kolegji i NIK-ut. Në vitet 2009 – 2011, NIK ka vlerësuar nëse shteti ka funksionuar normalisht, nëse burimet publike janë menaxhuar në mënyrë efektive dhe se si ka qenë ecuria e Polonisë në BE. Auditimet e planifikuara për vitin 2011 ishin të përqendruara kryesisht në buxhetin e shtetit, gjendjen e financave publike, ekonominë, sigurinë e shtetit dhe qytetarëve, mbrojtjen shëndetësore, ekologjinë, arsimin, problemet sociale dhe aktivitete që kanë të bëjnë me anëtarësimin e Polonisë në Bashkimin Evropian.

Standardet e auditimit të NIK

Standardet e auditimit të NIK-ut kanë lejuar ruajtjen e nivelit profesional të auditimeve të kryera. Ato ofrojnë një platformë për planifikimin, punën dhe vlerësimet e rezultateve të auditimit. Gjithashtu, ato pasqyrojnë arritjet e NIK-ut dhe janë modifikuar në bazë të zgjidhjeve metodologjike të auditimit.

Standardet e auditimit përbëhen nga 17 grupe çështjesh që mbulojnë fazat dhe procedurat më të rëndësishme të auditimit. Ato janë zhvilluar në bazë të ligjeve polake, standardeve të auditimit të INTOSAI-t, udhëzimeve evropiane zbatuese të INTOSAI-t, standardeve të Federatës Ndërkombëtare të Kontabilistëve (FNK) dhe përvojës së gjatë të NIK-ut. Standardet e auditimit të NIK-ut së bashku me udhëzimet metodologjike përbëjnë Manualin e auditimit.

Bashkëpunimet Ndërkombëtare

NIK është i përfshirë aktivisht në veprimtaritë në arenën ndërkombëtare duke bashkëpunuar me Institucionet e Larta të Auditimit në Evropë dhe në botë, si dhe me organizatat ndërkombëtare dhe institucionet e auditimit të vendeve të tjera. Bashkëpunimi me SAI-t e tjerë, lejon që NIK të rrisë njohuritë e tij mbi praktikat më të mira të standardeve të auditimit dhe të përhapë përvojën e tij në arenën ndërkombëtare. Në këtë kuadër mund të përmendim edhe bashkëpunimin e NIK me Kontrollin e Lartë të Shtetit.

Më datën 23 maj, 2012 në Varshavë të Polonisë, z. Bujar Leskaj, Kryetar i KLSH nënshkroi një Marrëveshje Bashkëpunimi me homologun e tij, Presidentin e NIK, z. Jacek Jazierski.

Nëpërmjet mbështetjes së parashikuar në marrëveshje, KLSH dhe Zyra e Auditimit Suprem e Polonisë do të shkëmbejnë eksperiencë në veprimtarinë e tyre audituese. Në fillim të korrikut 2012, një grup prej 10-15 audituesish nga KLSH morën pjesë në trajnimin për auditimin e performancës në Qendrën e Trajnimeve të NIK në Poloni.

NIK si anëtare e INTOSAI-t

INTOSAI ka 189 anëtarë auditimi nga e gjithë bota, duke përfshirë NIK-un (që nga viti 1959)..

INTOSAI publikon udhëzime ndërkombëtare dhe zhvillon metodologjinë e aktiviteteve të auditimit, si dhe ofron trajnime dhe lehtëson shkëmbimin e informacionit dhe eksperiencave midis anëtarëve të saj. NIK është përfshirë në mënyrë aktive në veprimtaritë e INTOSAI-t, po ashtu edhe përfaqësues të NIK-ut janë të pranishëm në strukturat e INTOSAI-t dhe marrin pjesë në nën-komitete, grupet e punës dhe kongrese.

NIK-u luan edhe rolin e audituesit të Organizatës Evropiane për Kërkimet Bërthamore.

Zyra e Lartë e Auditimit polak u caktua si auditues i jashtëm i Organizatës Evropiane për Kërkimet Bërthamore (CERN). NIK duhet ta kryejë këtë funksion nga viti 2013 deri në 2015.

Ky është një dallim i Zyrës së Lartë të Auditimit polak dhe gjithashtu hera e parë kur funksioni i audituesit të jashtëm i është dhënë një SAI "të ri" anëtar (që u bashkua me CERN pas vitit 1989).

CERN (Organizata Evropiane për Kërkime Bërthamore) u themeluar në vitin 1954. Selia e saj është vendosur në Gjenevë. Aktualisht, janë 20 vende organizatore . Buxheti i tij i tejkalon 1 miliard CHF. Afërsisht tre mijë ekspertë dhe teknologë punojnë në baza të rregullta, por numri i njerëzve që bashkëpunojnë me CERN arrin në 8 mijë.

Profili i Presidentit të NIK, Jacek Jezierski

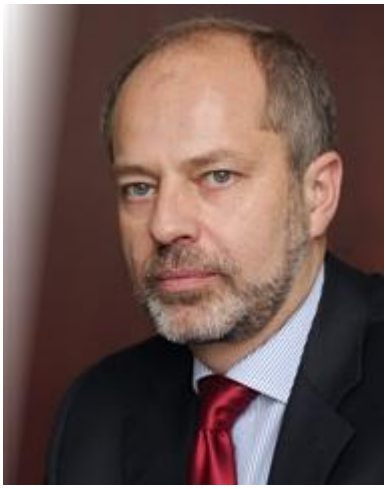

(Jacek Jezierski)

Jacek Jezierski lindi më datë 11 Prill 1958, në Gdansk. Ai u diplomua në Fakultetin e Biologjisë dhe të Shkencave të Tokës, në Universitetin e Gdansk-ut. Në vitin 1988 Jezhierski mori pjesë një ekspeditë shkencore njëvjetore të qendrës kërkimore të Akademisë Polake të Shkencave (APSH) në Arqipelagun e ishujve Spitsbergen, në Arktik.

Ai nisi karrierën e tij profesionale në vitin 1983, në qendrën ornitologjike të APSH-së në Gdansk. Gjatë viteve 1985-1990 Jezierski punoi për Klubin Malor "Trójmiasto". Në vitet 1990-1992, ai punoi në Zyrën Ekologjike të Komitetit Kombëtar të "Solidarność"-it.

Në datën 15 Qershor të vitit 1992 Jacek Jezierski u zgjodh në Zyrën më të Lartë të Auditimit si Zëvendës Drejtori i ekipit për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Infrastrukturës së Ndërtimit, e cila ndyshoi emërtimin në Departamenti i Mbrojtës së Mjedisit dhe Ndërtimit.

Në datën 1 Gusht 1998 ai u zgjodh si Zëvendës President i NIK-ut. Në 22 Gusht 2007 u zgjodh si President i NIK-ut. Nga viti 2008 Jezierski është Kryetari i Bordit Drejtues i EUROSAI-t.

Content of the English version

Title	Author	Page
Editorial	**Prof. Dr. Omer Stringa** Economic Faculty (TU)	**139**
Financial reporting reform: challenges and problems	**Prof. Dr. Jorgji Bollano** Chairman Of The National Council Of Accountants	**143**
To know the basic principles that the work of the Independent Audit Regulators is based on	**Prof. Asoc. Dr. Hysen Çela** Managing Partner nH EuroConsult shpk	**147**
Challenges toward a modern institution of public external audit.	**Dr. Bujar Leskaj** Chairman of the Supreme State Audit	**151**
Internal control value for small and medium enterprises	**Dr. Rezarta Perri** Economic Faculty (TU) **Msc.Linda Çepani** Economic Faculty (TU)	**163**
The performance of the audit in the public sector	**Kasem Seferi** Economic Adviser to the President of the Republic	**167**
Audit as a factor in economic growth	**Dr. Edvin Stefani** State Supreme Audit	**171**
The role of internal audit for a good public governance	**Dr. Hysen Muceku** General Director of Internal Audit, Ministry of Finance	**175**
Quality control in audit	**Luljeta Nano** State Supreme Audit	**179**

Corruption and Fraud: The Role of Auditors	**Sali Agaj** State Supreme Audit	**183**
Overlapping audit additional cost	**Gjon Ndreja** External expert, State Supreme Audit	**187**
For a higher sensitivity in the performance of an audit	**Peter van der Knaap** Court of Audit of the Netherlands	**191**
INFO-ALSAI		**197**
INTOSAI- The international organization of the Supreme Audit Institutions		
EUROSAI- The European Organizations of the Supreme Audit Institutions	Profile	**201**
The Court of Audit of Slovenia	Profile	**213**
The Supreme Audit Office in Poland, NIK	Profile	**217**

Editorial

by PROF. DR. OMER STRINGA

The purpose of an audit is to evaluate an organization, system, process, product or project based on the testing procedures. Auditing refers to procedures performed to give an assessment of the efficiency in operation of an entity or organization, to controls and checks on its economic performance, to the fair presentation of financial data of an organization against the standards that it applies or should apply. Quality planning and execution of audits should be the primary focus of activity of a supreme State audit institution, so that its work creates value for the auditee, the economy and the society as a whole.

Preparation and implementation of an accessible and clear methodology is the basis to ensure that audits reach their goals. The methodology should be established and reviewed, so that it is in accordance with the internationally recognized standards, which must be strictly observed. Implementation of audit methodology requires that all stages and steps need to be performed to arrive at a fair assessment in an audit. Among others, the implementation of a methodology establishes the basis on which an audit can be assessed and therefore, allows a supreme state audit institution to more effectively monitor the quality of performed audits.

In contemporary practice, audits are selected and planned based on the assessment of the risk an audit organization takes in auditing another organization, in relation to the audit purpose. These types of audits, if implemented and executed properly is believed to be the most appropriate ones to efficiently and effectively achieve the purposes of an audit. The risk level conditions the timing, nature and depth of testing procedures to be performed to achieve the audit purpose. In few words, the greater the risk, the more testing procedures should be carried out to ensure that we successfully achieve the audit purpose. If the auditor does not evaluate the right risk, then it is possible that planned and carried out testing procedures are not insufficient or are inadequate to achieve the audit purpose.

To ensure that we have a fair assessment of the risk, first of all it is necessary an appropriate methodology.

Further it is required that auditors understand and appreciate the organization at their best (for example, they have a full picture of (1) the sector in which it operates, (2) the structure, (3) the preparation, experience and character of its managers and key employees, (4) the main processes, (5) the internal controls, (6) the factors that constrain behavior within organization, (7) the ethics and regulation codes, (8) the role of information technology, and (9) the performance indicators of the organization being audited. Also, the auditors should consider their own experience with the organization in previous years. As it is understood, it is necessary for auditors to have the necessary preparation and training to look beyond the numbers and understand the environment and the economic and operational realities of an organization.

During the recent years, the role and the dependency of organizations from information technologies have significantly increased. This role and dependence will become increasingly larger in the coming years. One of the main priorities for supreme auditors in Albania will be the development of appropriate skills to assess the role of information technology, the functioning of this technology and the impact it has on the level of risk in an auditee.

Just after the identification of the risks that are associated with the operation of an organization, we can pass to the next stage that deals with the identification and assessment of the effectiveness of internal controls, to respond to operational risks. At this stage, the supreme auditor identifies and assesses the control procedures built by the organization to respond to identified risks. These controls can be grouped into two types: prevention and detection. The first assessment that should be done at this stage is whether there are adequate controls to respond to all identified risks. The second assessment to be made is whether the identified controls are built (designed) to effectively respond to risks. Thirdly, it should be evaluated by testing whether the controls are built and operate efficiently. Here the auditor can create real added value for the auditee by presenting the results of the performed tests, the observed gaps or weaknesses, as well as the recommendations on how to improve the work and management of the organization in the future.

Once we have evaluated the risks and the effectiveness of controls to respond to these threats within an organization, we can move on to the preparation and implementation of testing procedures that are sufficient to allow us to assess whether financial data show the right economic value of the organization. The results of these procedures should be analyzed on ongoing basis and, if necessary, be modified or reviewed depending on the findings that the auditors make during the audit.

To express an opinion on the performance of an organization is required to identify the key processes, the measures to be used, as well as the quality of the data upon which the

measurement is based. The efficient execution of the phases and steps outlined above during the audit of the supreme State audit institution has the competitive advantage to create value for the organization being audited, by giving a fair opinion on its performance against the objectives for which it was created. By providing an independent perspective based on the testing procedures performed and the results of the testing, supreme State audit institutions can help the organizations improve their performance and operational efficiency. In financial terms, audit firms or State Supreme Audit may identify initiatives in the field of good management and cost improvement to help the organization, and as a result the economy and society as a whole, to achieve strategic goals.

Prof. Dr. Omer Stringa teacher at the Economic Faculty, University of Tirana.

Financial reporting

Reporting sistem reform in Albania

FINANCIAL REPORTING REFORM: CHALLENGES AND PROBLEMS

Reform in the field of financial reporting in Albania has its beginnings with the political and economic changes in the 90s. These changes called for the creation of a new legal and institutional infrastructure in the field of accounting and financial reporting. Its Creation and development was mainly conducted considering the legislation developed in the Western countries and to some extent in some Eastern ones, which were in transition, not neglecting our experience.

PROF. DR. JORGJI BOLLANO

Economic and social development of the country, making more complex and rigorous the financial reporting and international auditing, the engagement of the Albanian government to sign the Stabilization and Association Agreement with the EU, all these

showed that the financial reporting requirements of the time were considered inadequate. These were the reasons that the National Accounting Council took the initiative for the Law No. 9228, dated 29.04.2004 "On Accounting and Financial Statements." The law treats in a simple and concise way how to solve the problems and requirements through various accounting standards. The Law has also defined the types of accounting standards (national or international) that should be applied by the entities.

The accounting legislation and the accounting standards have their own importance in the successful accomplishment of the mission of the professional accountants, internal auditors or independent auditors. In the complexity of managing an entity, the essential picture of it would be a regular and honest accounting in the measuring instruments which leads to:

1.Legal security - which means that:
• The entity is in line with the law; Its landscape is complete, in working order and protected from all fines and penalties;
• The entity is equipped with a test instrument. Accounting records everything, meaning all economic activities carried out by partners.;

2.Fiscal security - which means that:
• Many of the taxes are calculated on the basis of accounting data, eg turnover for calculation of VAT, income tax, etc..
• Tax Controls on the entity are a verification of its accounting.

3. A safe management - that means: It would be irresponsible to administer an entity without measuring instruments. Accounting is a compass for the management of the entity.

Complete and correct implementation of the Law "On Accounting and Financial Statements" and Accounting Standards arising from it, requires an ongoing commitment not only from the entities that will implement them, but also from professional organizations or other state bodies, including the National Accounting Council, the State Supreme Audit, the General Directorate of Taxation, etc.. Each of these organizations or institutions should define its view and the means of achieving it.

Strengths and weaknesses in the implementation of standards

The greatest achievement is that Albania, starting from 2008, is implementing an accounting system and is preparing the financial statements based on the International Financial Reporting Standards and the National Accounting Standards, developed in full coherence with the International Financial Reporting Standards. We are on the way to implement the international accounting standards. Its progress was presented even in the European Commission Progress Reports on Albania during the last decade. To reach the correct and full implementation of these standards, I think that are needed some interventions as follows:

1. Becoming an accountant should be a process that starts at school and continues indefinitely while exercising. By this, we must understand that the university education should provide the theoretical foundations of future professionals or accounting audits and for this we should review the curricula and programs.

2. Professional organizations and other state bodies, should consider as a priority in their training and continuing education of the compliers and auditors of financial statements, by updating the programs with changes in

the standard treatment by the relevant competent bodies as well as reflecting the problems arising from the practice and that seek solutions.

3. Encourage and stimulate individual works or co-authorship of accounting educators and professionals as well as of the various professional organizations.

4. To be given a special importance to the business environment according to the importance of the implementation of accounting and auditing standards. The business community, especially senior management must understand that financial statements are drafted not only for the tax office, but also for many other users. In this context, I think that a much more efficient solution to this would be an additional change in the law "On Accounting and Financial Statements," which dealt with the establishment of appropriate penalties in cases of violation.

5. Set up the necessary structures, professionally capable to solve problems dealing with assessments and revaluations of assets, just as required by the standards.
6. Increase limits for classifying economic units by changing the legislation in the same way as the other countries in the region, which will bring a cost reduction for business information.
7. Expand and further intensify cooperation and exchange of experience with regional counterparts in the field of accounting and auditing.

Prof. Dr. Jorgji Bollano
Chairman of the National Council of Accountants

AUDIT REGULATORS

Principles of prudential supervision

RECOGNIZING THE BASIC PRINCIPLES OF WORK OF THE INDEPENDENT AUDIT REGULATORS

In the framework of approximation the Albanian legislation with the Aquis Communitaire, in the field of auditing, this alignment implies compliance with international auditing guidelines. One of the aspects is the creation and strengthening of the public oversight system. According to the Law 10091 dated 5.03.2009, Albania has established the public Supervisory Board of Auditors, since September 2009.

by PROF. AS. DR. HYSEN ÇELA

manager at Managing Partner nH EuroConsult sh.p.k.

On July 30 2002, in USA was approved the law known as "Sarbanes-Oxley Act" (SOX), which was officially renamed as the Law on Public Companies Accounting Reform and Investor Protection. Informally the law was named Sarbanes-Oxley, in honor of those who proposed it (Paul Sarbanes and Michael G. Oxley). Approval of this law was made primarily because of U.S. corporate giants financial scandals, such as Enron, WorldCom, Tyco, etc. His foremost goal was the treatment and reconsideration of accountability, responsibility and transparency in relation to the reporting of financial situation of companies. In view of this goal, the law gave way to the creation of public oversight systems for public companies and accounting for better supervision and regulation auditor

independence, corporate responsibility, as well as improving the quantity and quality of information that should be provided in the financial statements of companies. Since September 2009 according to the Law 10091 dated 5.03.2009, Albania has established the public Supervisory Board of Auditors, whose activity is focused on the regulatory and supervisory aspects of professional accounting and auditing field.

A supervision and regulation system of the audit can be effective when he meets certain conditions to the advance. which means that it exists within a suitable external environment. The main prerequisite is the existence of a well-developed legal framework and a good corporate governance framework. The elements of this framework should address:

• Principles and comprehensive well-defined standards and generally accepted accounting and auditing;
• Requirements for the preparation and publication of financial statements in accordance with these principles and standards;
• A system that requires the implementation of standards in order to ensure compliance with (eg the establishment of penalties, the rights of shareholders to establish penalties for managers responsible when there is non-compliance
• The arrangements and corporate governance practices that support high-quality corporate reporting and audit quality practices;
• Effective arrangements for the education and training of the accountants and auditors.

The basic principles of public oversight are processed by IFIAR[1] and are briefly given below:

1. Responsibilities and powers of audit regulators should serve the public interest and be clearly and objectively defined in law. Audit regulators should have a mandate to work in the public interest and to protect investors through the requirement to improve the quality of audit.

2.Audit regulators should be independent in their functioning. Independence means the ability to perform activities of regulatory nature and to take and implement decisions without outside interference from those who are subject to regulation.
3. Audit Regulators should be transparent and accountable.
Audit regulator must have public accountability in the use of his powers and resources, in order to ensure he has the integrity and reliability. In addition, the decisions and actions of the regulatory audit should be subject to appropriate review, including the right of appeal to a higher authority than it.
4. Audit regulators should have full authority to enforce the implementation, which includes the ability to ensure that their inspection results or recommendations are

[1] (The International Forum of Independent Audit Regulators)

addressed in an appropriate manner. These mechanisms must act in the proper time and effectively, and their results should be followed by an appropriate system of investigations and convictions in the cases of the execution of inappropriate or inconsistent audit.

5. Audit Regulators must ensure that their staff is independent of the profession and they have sufficient personnel with appropriate competencies.

In order that the audit regulators must be effective, it is a prerequisite that they have sufficient staff with appropriate competence.

6. Audit regulators should be objective, not to have a conflict of interest and maintain an appropriate confidentiality.

Audit regulators must maintain the highest standards of ethical conduct to provide the public confidence in the impartiality of their decisions.

7. Audit Regulators should develop and implement appropriate arrangements to ensure cooperation with other regulators and audit when necessary by third parties.

Given the global nature of financial markets, to improve the quality of the audit, it is necessary and important the cooperation and exchange of information with other regulators and third-parties, including financial market regulators.

8. Audit regulators should at least conduct periodic inspections of audit firms that perform audits of public interest entities to assess compliance with applicable professional standards and requirements, laws and regulations of independence.

Inspection process should be subject to an appropriate internal quality control that operates within the regulatory audit to ensure high quality and durability.

9. Audit regulators should ensure that they implement a risk-based inspection program.

Audit regulators should have a process for assessing the environmental risks of the audit and audit risks in individual regulated firms and their audit engagements.

10. Audit regulators should ensure that inspections include effective procedures for the review of audit firm as well as their engagement files.

Risk-based inspection methods should be reflected in the firm's review (procedures) as well as inspection procedures audit files. The inspection procedures should include testing of selected audit files in order to evaluate the effectiveness of the firm's quality control system and to evaluate its compliance with laws, regulations and applicable professional standards.

11. Audit regulators should have a mechanism for reporting the facts found by the inspection and to ensure that audit firms make corrections.

According the IFIAR statute, Basic Principles discussed above are intended to promote an independent and effective surveillance globally, contributing in this way to fulfill the target of its members by improving and increasing the quality of the audit, to better serve to the public interest and protection of investors.

Prof.As.Dr. CPA Hysen Çela manager at Managing Partner nH EuroConsult sh.p.k..

Public Audit

FOR A MODERN VISION OF SUPREME PUBLIC AUDIT IN ALBANIA

Challenges of today are extremely demanding and establish a supreme audit institution, specifically the Supreme State Audit Institution (SAI) of Albania in front of a great test. Allover the world with market economy countries strict budgetary and financial discipline of public administration has become an absolute priority. SAI in his role as the highest institution in the country for any kind of audit, especially audit of public finance management performance, carries a prominent responsibility for the management of State property and the implementation of State budget, through audits that see the use of public resources in an economic, effective and efficient way.

By DR. BUJAR LESKAJ, Chairman of Albania's Supreme State Audit

Political and economic changes that occurred after 1990 allowed for the creation of a public finance supreme audit institution according to the forms that exist in market economies. Given current conditions where the transition versus a market economy in Albania is at its end, when the financial and economic crisis in Eurozone is still present and in the pursuit of internationally accepted auditing standards which are constantly evolving, it is necessary for Albania to advance a new approach for a modern supreme audit institution. It has to contain:

1. Contemporary vision for ALSAI, on the basis of the best practices of EU countries and strict adherence to international audit standards of INTOSAI. ALSAI will format its work, by organizing it according to principles of INTOSAI declarations of Mexico (2007) and Johannesburg (2010), according to best practices of homologue institutions in advanced countries of EU, and based

entirely on the constitutional and legal framework of the country.

In its work, ALSAI can and should reflect the five key principles of a good governance; transparency, accountability, efficiency,participation and coherence in action. In order to accomplish this, ALSAI can and should perform strongly the international audit standards, as well as the latest Declarations adopted by INTOSAI in its two congresses, in Mexico 2007 and South Africa 2010, deepening also the content of Lima Declaration of 1977.

The Mexico Declaration consolidated the eight principles of SAIs independence as follows;

1. The existence of an appropriate and effective constitutional/ statutory / legal framework and its de facto implementation.
2. The independence of SAI leaders and members, including the security of residence and the legal immunity in carrying out their normal duties.
3. A sufficiently long term and full freedom in performing the SAI functions.
4. Unlimited access to information.
5. The right and duty to report on their work.
6. Freedom to decide on the content and timing of audit reports and to publish and distribute them.
7. Existence of effective mechanisms that follow SAI recommendations.
8. Financial,managerial/administrative autonomy and appropriate availability of material, monetary and human resources.

ALSAI must show professionalism and integrity in respect of these basic international standards. It should be deepened, especially in implementing the requirements of Section 163 of the Constitution and the Third Principle of the Mexico Declaration which requires that SAI be empowered to audit:

• the use of public money, sources or assets from a holder or their beneficiaries, regardless of their legal nature;
• collection of revenues that should go to government or other public institutions;
• legality and regularity of the accounts of government or other public institutions;
• quality of management and financial reporting; as well as the
• use of resources in an economic way, the government or other public institutions efficiency and effectiveness.

Even IMF in its Code of Good Practices, on Fiscal Transparency in 2007, requires that managerial roles and policies of the public sector be clear and known by the public. “Public finances and policies should also be subject to control by a national audit structure, independent of the executive” (Section 4.3.1 of the Code)

On the other hand, The Johannesburg Agreements (known also as the South Africa Declaration on Supreme Audit International Standards) of INTOSAI Congress in November 2010, are of the same importance for ALSAI, because they focus on values and benefits of SAIs, as well as in today’s challenges. INTOSAI has adopted in this congress a strategic plan 2011-2016 with six priorities;

1.“Ensure independence of SAIs.

2.Implement the improved international standards adopted at the Congress of 2010.
3.Strengthen the SAI's capacity building.
4. Demonstrate the value and benefits of SAI.
5.Further the fight against corruption.
6. Enhance INTOSAI communication (among member states)" (South Africa Declaration, November 2010)

These priorities, I believe that can and should be part of ALSAI strategic plans for 2012-2018.

ALSAI should improve the methodology of its work towards the realization of an audit method based increasingly in risk assessment, which would increase efficiency and save resources actually spent in traditional audits. ALSAI should focus in the qualification and specialization of its auditors (specialization according to the audit type and sector) improve training and establish a system of continuous education in the workplace.

Requirements of the Organic Budget Law and the Law on Management of Budgetary System at the Republic of Albania, as well as other laws which meet the administration procedures of state property and financial reporting, will better focus ALSAI's work in the assessment of the administration way and the use of resources.

The unobtained objectives of the ALSAI's Strategic Plan 2009-2012, will be carried to the new ALSAI's Development Plan 2012-2015, which will be build on the advantages of the latest resolutions of INTOSAI in Mexico and South Africa, by conducting the Eighth Priority of the 12 Recommendations of the European Commission to Albania, contained in the EC Progress Report of 2011 to intensify the fight against corruption, according to which "is required to show an effective implementation of the anti-corruption strategy and action plan" (EC Progress Report for Albania 2011, p.28).

On the other hand, the EU Stabilization and Association Agreement, raises the task

"The cooperation between Pairs will be focused on priority fields related to Community legislation in the fields of public internal financial control (PIFC) and the system of external audit in Albania, in accordance with standards and methodologies accepted worldwide as well as with the best practices of EU" (Article 90 of MSA). On this regard the ALSAI will strengthen more the cooperation and interaction with EU institutions and important partners as SIGMA, aiming to fully benefit from their support in order to completely adapt the ALSAI activity with the required standards by EU for a supreme audit institution. We will aim the strengthen of cooperation with SIGMA, aiming that through assistance processes and Peer Review, could be supported the strategic development of ALSAI following the best practices of EU countries.

The ALSAI Development Strategy 2012-2015 will be a product of a wide cooperation and discussion with you, members of the Assembly, with all the stakeholders, and above all, the result of a public discussion, with its publication as a draft on the ALSAI's website and in all social networks. Intensifying the use of modern methods of information technology will be one of the basic instruments to increase the performance of ALSAI's work and facilitate the cross-audits of financial transactions.

2. *Deepening the ALSAI mission in the fight against corruption and misuse of public property administration.*

ALSAI in the recent years has tried to give its contribution to the detection and identification of corruption and abuse in many state controlled institutions.

However, we are all aware that this has not always been successful, as because of the institution's weakness, and for other reasons. In this regard, there remains much to be done.

ALSAI's deterrent function against corruption and abuse, through risk analysis and audits based on this analysis, as well as the performance audit, were often not satisfying. At the conditions where our economy is developed nowadays, amid strong pressure from crisis and economic difficulties of the neighbor countries, the deterrent mission against corruption and abuses to the state economy takes a significant role, given the large amount of damage caused by financial fraud and corruption, as well as the focus given to the fight against corruption today.

The fight without compromise against corruption is also added by the principle No.5 (Further the fight against corruption) of Johannesburg Declaration of INTOSAI 2010, also the Recommendation Nr.8 of the European Commission for Albania's integration. This effort has priority even in the most developed and democratic countries of Europe. Thus, according to the UK NAO: "Our work with the fight against financial fraud, allows us to prepare a unique perspective on reducing the cost of corruption to the UK economy. Our assessment to the cost of corruption and financial fraud, is amounted to 30 billion pound per year. We encourage the spread of best practices and a wider understanding of risks of this phenomena on the economy, as a way of working to reduce the damage brought by this phenomena" (NAO, Publication "Good practices in tackling corruption and financial fraud", p. 4, 2008).

The International Conference of Anti-Corruption, held in South Africa 12 years ago (October 1999), laid the groundwork to an efficient approximation of the preventive work of SAIs against corruption and abuses. At its core document, titled "The Role of SAIs in the Fight Against Corruption" is stated that: SAIs agreed that it is very difficult to discover the many forms of corruption, being that the State loss and damage does not appear necessary in the account registers or in the financial statements of the audited entity. However, statistical indicators show a
relation between various indicators of public finances and the perceived level of corruption. Therefore, the SAIs agree that the laws and regulations, along with the proper audit, can prevent and reduce the financial fraud and corruption. Examples of sectors, highly exposed towards corruption are:

-collection of taxes and other sources of revenues;

-tenders, procurement, and contract management;

-concessions, permits and licenses;

-recruitment of personnel administration
-customs and
-the privatization process ("The role of Supreme Audit Institutions in the Fight Against Corruption", p.4, 1999).
ALSAI should deepen its risk analysis in the financial audit of the above sectors, by strengthening and combining its fighting role against corruption with the deterrent role, which it should exercise vigorously.
Magnus Borge, Director of the INTOSAI Development Initiative and publisher of the above document, in June 2008 stated that: "the central role of SAIs in fight against corruption, is the promotion of sound financial management and the encouragement of strong mechanisms of internal audit in the public structures.
In particular, strong systems of financial management, based on the effective financial reporting and in the publication of any deviation have a halting effect at those who attempt to commit corruption".

According to the International Conference of Anti-Corruption in South Africa, "SAIs follow some practices in the identification of target areas of corruption and abuses, from the review of audit work last year, on systematic assessments of programs, projects or institution's weaknesses, based on the history of past abuse, from managerial weakness or media denunciations. These two approaches, represent different concepts of risk management. In the first approach, programs, projects and institutions are listed with low, medium and high risk to define an audit plan. This allows the SAIs to allocate resources at the vulnerable program or institution, by also building additional audit procedures, if necessary. Almost always, audits on high risk entities have identified significant corruptive and abusive activity.
The second approach, concentrates more on sectors and activity areas, than in institutions and specific governmental and state projects. It becomes the basis of a target strategy, for that sector which is a strong threat to public resources, to reduce or eliminate this threat" (Magnus Borge, "The Role of SAIs in the Fight Agaist Corruption", summary documents of the International Conference of Anti-Corruption in South Africa, p.16, 1999).

I believe that these approaches have a current value for the ALSAI activity, and should become the main focus for ALSAI's staff. The fight against corruption and its deterrent role towards corruptive and abusive actions of state property will be central policies and actions in the Development Strategy 2012-2015, following the current strategy 2009-2012, by improving the audit methodology.
From now on, any bad positioning of Albania in the ranking of countries in the fight against corruption from Transparency International Organization will be considered as a result of poor work of ALSAI.

3.*Turning attention* to the performance audit, parallel to the financial audit consolidation.
So far, in the ALSAI's work has prevailed the financial audit, focusing in the audit of financial statements and financial discipline, without considering efficiency, effectiveness and economic

results indicators of the state institution, subject to audit. According to INTOSAI, the performance audit is defined as:

"(a) the audit of economic use of resources in the administrative activity, in conformity with sound administrative principles and practices and appropriate management policies;

(b) the effective audit of human and financial resources use and other resources, including the information systems examination, performance indicators and monitoring system;

(c) the audit of efficient performance in relation with the objectives fulfillment of the audited entity as well as the actual audit of activities impact, compared to the aimed impact" (INTOSAI, "Implementation Manual for the Performance Audit", p. f. 3, 2004).

With reference to the British experience, "the performance measurement is the meaning of what we get for the money we spend. The employee or performance auditor must provide help to government institution's colleagues he audits, to direct them in:

- developing performance frameworks and indicators
- the improvement of data quality
- tracking performance and report to Board members and the public
- using performance measures to improve or incentives performance
- link performance to resources allocation decisions
- undertake organizational assessments

(NAO Manual "Measuring governance performance, 2010", p. 28, june 2010).

According to Mr.Amyas Morse, Comptroller and Auditor General of UK NAO, "Measuring government performance is vital. It shows whether the taxpayer is getting value for money and lets government learn from experience and improve performance. Any new performance metrics need to be clear, measurable and directly related to the resources used to deliver them" (from Mr. Morse's speech on July 14, 2010 to the House of Lords).

Measuring performance of the audited institutions might get transformed into the ALSAI advantage, parallel to the prevention of corruption and abuses. The differentiation of duties, in the near future, could bring to the auditors' specialization in the performance audit, where prevails the reformative, orientating and consulting role. If the administrative activities have been made economically, the audit aims to evaluate if they are compatible with the sound administrative principles and practices and in compliance with the economic policies of management. Effective audit, aims to assess the effective use of financial resources and others; including the information systems examination, evaluation of performance indicators and monitoring systems and procedures to be followed by the audited entities to correct the detected deficiencies.

Efficient audit, aims to assess the performance efficiency linked to the targeted objectives of the audited entities as well as the actual impact of activities compared to the predicted effect.

Performance audit is not a regular one (thus, to be carried-out by standard determined procedures) and finalized with a formal opinion. Its roots have no relation with the audit of private

entities. It is considered an independent examination, which is not done on repeating basis. Originally, this type of audit is wider and exposed to judgments and interpretations. It has at disposal numerous choice approaches to investigate and evaluate and on the other hand it requires a large variety of knowledge, matched up to the traditional audit.

Dissimilarly, the performance audit is useful to measure the public accountability, meaning that responsible persons for the government programs implementation or ruling ministries have the responsibility to guide them effectively and efficiently.

Performance audit it's a way to effectuate control and get information on conducting methods as well as different government activities results from main activists, including: taxpayers, the Parliament, executive directors, citizens, civil society and media.

Performance audit acts to give response to answers as: Do we get the best service from the money spent? Is it possible to spend money better or wisely?

Performance audit is tightly linked to good governance. The main criteria of good governance is exactly the fact that all public services (or government programs), should be subject to audit.

ALSAI stands in front of a strong challenge, to direct its activity to performance audit, because it serves to assess the public accountability. Focusing on performance audit will be one of the main pillars of the new Strategic Plan of ALSAI, 2012-2015. The performance audit manual, will be implemented not just as a procedure, but as a thinking and acting philosophy from the ALSAI staff. It considers that audit is not a goal itself, but a preventing instrument to the corruption and abuse of state property, a corrective and consulting instrument to the audited entity. Jointly with the internal auditors of state institutions, based on law No. 9720 date. 23.04.2007 "For the Internal Audit in Public Sector", and public financial inspectors of the Ministry of Finance, based on law No. 10294 date. 01.07.2010 "For the Public Financial Inspection", the ALSAI will coordinate the financial audit activity, in order not to have unnecessary duplications, focusing itself to the financial audit and much more to the performance audit

4. *Implementation of synergy policies and actions with the other state structures of the same field*, as for example the Anti-Corruption Department to the Council of Ministers, the Audit General Directorate and Directorate of Public Financial Inspectorate to the Ministry of Finance, especially the General Prosecutor's Office, safeguarding the ALSAI independence as the highest institution of economic and financial control. The experience has shown that ALSAI has lost the efficiency of proper interpositions in cases of acting alone, or when conceived its activity as apart from the other similar institutions. Has come time to cooperate in concrete and intensively with state structures in charge of similar duties with part of ALSAI's tasks, as the Department of Fight against Corruption in the Council of Ministers, Audit

General Directorate and Directorate of Public Financial Inspectorate in the Ministry of Finance, or any other which follows the ALSAI's proposals as the General Prosecutor's Office as the main central institution of State Prosecution.

The Anti-Corruption Strategy 2008-2013 of the Albanian government requires a stronger cooperation with main institutions fighting the corruption, based on common and institutionalized commitments and specifically: "Exchanging information is not just among law implementation agencies, but every state body having a role and responsibility in preventing and fighting corruption, aiming the exchange of information not just as part of legal and institutional responsibility obligation, but on functional basis, pro-active and faster periodicity". (p. 16, Intersectorial Strategy of Prevent and Fight against Corruption and Transparent Governance 2008-2013).

It must be emphasized that ALSAI's independence is not at risk while interacting proper policies and activities with the up-mentioned institutions, contrariwise enhance its efficiency and effectiveness in the execution of constitutional obligations.

I will propose the immediate realization of an institutional collaboration through Memorandums of Cooperation with the mentioned four structures. The legal basis already exists for it, for example, Art.26 of law No. 9720 date. 23.04.2007 "For the Internal Audit in the Public Sector", requires expressively the cooperation with ALSAI as well as Art.8, p. "d" of law No. 10294 date. 01.07.2010 "For the Public Financial Inspection".

In these agreements, beside the exchange of information, if it will be judged worthy, might be planned interventions and common audits (especially for the first three structures), in order to enhance audit efficiency and effectiveness. Such approach is practical in the most developed countries of the EU, members of INTOSAI (ex. UK NAO for the prevention of corruption and financial fraud cooperates with the National Authority of Financial Fraud Prevention and British Audit Commission. The same cooperation exists among the Bundesrechnungshof, the supreme audit institution in Germany with the regional German Courts).

It is necessary, a special cooperation with the General Prosecutor's Office, considering the rare cases of consideration for the recommendations and notifications of ALSAI. An agreement, memorandum of cooperation with this institution, will lead to the intensification of knowledge between the institutions, as well as the better understanding of one another's profiles and increase of cooperation and communication links. The absence of information and communication, often has taken to cooperation failures in the efforts done.
Whether there is any draft or agreement with the General Prosecutor's Office, it will be a concrete and intense act of cooperation in the near future. If not, this agreement will

be one of the first steps to be undertaken.

On the other side, the results of audits carried out from teams in common with the institutions mentioned, or supervised or confirmed from parallel institutions experts, are welcomed even though the burden is greater in the public and deliver a strong message of common commitment in the fight against corruption and abuses with the state property administration.

5. *Intensification of consultations with the Parliament's Economy and Finance Commission, for the strategic approaches of ALSAI 2011-2018, in order to enhance quality of services to the Parliament, as a constitutional obligation.*

Under way of articles 162 and 164 of the Constitution and tasks deriving from the Parliament resolution for the consolidation of cooperation with the Parliament, in improving legal acts, especially the Law for the State Supreme Audit Institution, in improving administration of monetary and material values and enhancing the implementation of recommendations rate of ALSAI, this institution will organize and activate all the time a meeting and consulting calendar with Parliament representatives, specifically with members of the Commission. Based on your experience as lawmakers and professionals, in the future ALSAI will address to your occurrence for ideas and suggestions with regard the designing and implementation of the Strategic Development Plan 2012-2015. This plan, in appraisal of the Strategic Plan 2009-2012 with regard the improvement of legal framework, audit methodology, enhance of human resources and administrative support, including IT, will focus further on in the latest INTOSAI-s congresses recommendations, which I think are not very well known (considering the representation in the ALSAI webpage). By implementing the constitutional obligation, ALSAI will serve as the number one and reliable structure. In informing the Parliament for the administration of state property, as for the parliamentary majority and opposition, by means of reports and meetings and consultations with members of Parliament, especially of your Commission. The constitutional and legal notification, will extend effectively and professionally even toward the public.

6. *Intensive cooperation with university experts and academics of public finance audit and accounting organizations and other fields of economy.*

Based on Article 5 of ALSAI's basic law, which formulates that the institution, might contract contemporary experts. ALSAI, in front of challenges needs to gather the best expertise on this field, strengthening the links and even by institutionalizing
with accountant's organizations, experts and public finance professors in the main universities of the country as well as academics on the field. ALSAI might have relations and organize consultations on its activity with IEKA and other professional organizations. It doesn't mean to underestimate the institution's expertise itself, but it will be in the interest of increasing the professionalism of ALSAI's staff, to face

efficiently important audits, specially performance ones.
The cooperation might be multifunctional, by inviting experts as lecturers in the ALSAI's staff training, by involving them in the audit teams or in performance audits of specific economy sectors, with high risk as well as for the staff's testing.
The expertise gained from them, has value as an independent and high professional level opinion.

This method is recommended by the IMF in its Best Practices Code on Fiscal Transparency (p.4.3.4 page 4), where it's said "independent experts should be invited to evaluate fiscal previsions….."

The new challenges, make it indispensable the enhancement of ALSAI's audit capacities. We are all aware, that their professional level is not the appropriate, regardless of efforts done, since 1992.

7. *Increasing the cooperation with international organizations as INTOSAI and EUROSAI, with the EC delegation in Albania and other EU institutions, such as SIGMA, with the European Court of Auditors, with regional SAI's and especially with the Auditor's General Office of Kosovo*.

The Johannesburg Declaration (2010) of INTOSAI has attended to a special point of it (point 6), the cooperation among Supreme Audit Institutions in member countries. It is appreciated so far, the cooperation with the UK NAO and the Netherlands Court of Accounts in preparing the strategic plans. This cooperation must be continued and intensified in exchange information visits and/or trainings by experts of these SAI-s or EU developed countries, or EUROSAI's Training committee, may be organized for the ALSAI's staff.
Contacts and cooperation possibilities will be increased with IDI of INTOSAI and EUROSAI structures, mostly in the fight against corruption. Will be considered the possibility to cooperate with ECA, which supervise the external audit of EU countries, especially to increase the level of performance auditors. The Court has the power to audit each person or organization using EU funds, including the national authorities in the EU member countries, other EU institutions and even other countries outside the EU, but do benefit from EU funds. In accordance with Vitor Caldeira, President of ECA, "the Court carries out audits, through which it assesses the collection and spending of EU funds. The Court, examines whether financial operations have been regularly recorded and disclosed, legally and according to the rules and if they are managed to assure the economic use of funds, their efficiency and effectiveness. The Court promotes accountability and transparency by assisting the EP and EC in overseeing EU budget implementation.
The Court brings added value to EU financial management through its reports and opinions…..the Court is well recognized for its integrity, impartiality, professionalism, its efficiency and the quality of its audits and opinions….the entry into force of the Lisbon Treaty, reaffirmed the Court's mandate and status as a central EU institution". (from the welcome speech on the website of the Court, 2010)

ECA parallel to its reports of financial audit, gives opinions with the regard EU financial legislation and EU action in fighting corruption and financial fraud, cooperating with the European Office of Financial anti-Crime.

In the region, ALSAI, will further on develop the regional contacts with homologue structures and intensify the relations with the General's Auditor Office of Kosovo (so far, in the ALSAI's website there is displayed only one visit of this Office's delegation, on march 2008), by giving and exchanging experiences and trainings in common. I do think that beside gaining experience from the most
developed EU SAI's and the region's SAI's, we have a lot to cooperate with the new supreme audit structure of Kosovo.

8. *Human resources development in ALSAI, as required by INTOSAI standards (Mexico resolution 2007 and South Africa 2010) and in compliance with challenges to effectively fight corruption*.

The Resolution of Central and Eastern SAI's Presidents, and ECA during the Prague meeting in October 1999, in its seventh recommendation formulates: "SAI's, must assure that their human and financial resources are used efficiently to enable an efficient execution of their mandate. As a reason, SAI's necessitate to develop and institutionalize their policies and measures to guarantee for SAI to be organized for producing audit work and professional efficient reports of high quality".

Quality and professionalism will be key words of each staff member of ALSAI, after integrity and independence. The auditor would not follow the cliché of fine applier or fuss-declarations, unfortunately a phenomena encountered constantly in the past. The most important thing, ALSAI will not follow assumptive abuse "findings". Every employee will be assessed on correct and clear criteria of integrity and professionalism, on respect of law requirements No. 8549 date 11.11.1999 "For the Civil servant status", law 9131 date 08.09.2003 "For the Ethic rules in Public Administration" and law No. 9367, date 07.04.2005 "For the prevention of Conflict of Interests in the Execution of Public Functions".

It will be actualized the new job prescription for everyone, based on INTOSAI standards for the SAI's employees, according to the last Mexico Declarations 2007 and Johannesburg 2010, aiming to assure auditors of high moral and professional integrity, depending only to the Constitution, the law and ALSAI's Code of Ethics. In cooperation with the Economy Faculty at the University of Tirana and other universities in the country, the ALSAI will organize an annual conference to bring the most advanced opinion in the area of financial and performance audit, based on the actual experiences as well, promoting the most skilled specialists. Based on article 20 of ALSAI's Basic Law, for auditors training, all the auditors will be trained in continuity to fulfill their tasks professionally and find themselves in the respect of ethic standards and INTOSAI standards.

9. *Improvement of transparency in relation to the public, through a vast partnership with the media and NPO-s fighting corruption*.

In accordance with Magnus Borge, Director of IDI, the fighting and preventing role of SAI's to corruption, enhances much more by cooperating effectively with the media. "SAI's can play a large role in the fight against corruption, by communicating and making public the corruption risks and corruptive cases, whenever identified. This role includes raising awareness of public opinion to the importance of transparency and accountability of records, producing valuable and timely audit reports, accessible to the public". (SAI's role in the fight against corruption, booklet, common booklet of INTOSAI and Transparency International, 2008). Borge, notes as well that some SAI's have established relations with the media, to declare in public, cases of financial fraud and corruption.

This approach might be at the focus of the ALSAI's everyday work with the media and NPO-s fighting corruption. The ALSAI needs to gain access in public and for this, it is necessary to: a) completely transform the webpage, creating links with other state structures fighting corruption and NPO-s of the field;

b) provide information, periodically to the electronic and written media, interested in the good management of public property;

c) cooperate as a partner in the publication of professional magazines in this area, by contributing with essays, commentaries from the most active members of its staff;

d) increase access to ALSAI's bulletins for the main public opinion actors such are the media, analysts and NPO's committed against corruption and/or interested to cooperate.

ALSAI has as a primary need for a complete investment, meaning that the public, should fully understand its mission and activities as well as the improvement of the present image. To make this possible, it will be prepared a communication strategy 2012-2015, aiming to raise the access and for the public, to fully understand the ALSAI's role and mission in fighting corruption and misuse of state property, as well as its oriented and repairing role in the performance of the audited entities.

This strategy will be equipped with a concrete action plan 2012-2015, enabling round informing tables and consultations with NPO-s fighting corruption and/or interested to cooperate, as well as the media.

Dr. Bujar Leskaj Chairman of Albania's Supreme State Audit

Note: [1] *This paper is detached from the material presented by Dr. Bujar Leskaj to the Parliament's Commission on Economy and Finance dated 14 December 2011, in his capacity as a candidate for President of the SAI, nominated by the President of the Republic by Decree no. 7163 dated November 17, 2011.*

It was presented to AlSAI auditors on the first working day of Dr. B. Leskaj as President of the SAI on December 23, 2011.

INTERNAL CONTROL

INTERNAL CONTROL AS VALUE FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRICES

Small and medium enterprises (SMEs) are important for the economy of a country, especially for a small country like Albania. For this reason, they are subject of continuous studies about their development, their access to financial resources, etc.. The purpose of this study is to make a theoretical assessment of internal control elements in small and medium enterprises as well as to determine those elements of internal control that are more effective for SMEs.

DR. REZARTA PERRI
MSC. LINDA ÇEPANI

Abstract

The literature review shows that research and scientific works dealing with the internal control mostly see it in the context of large companies or corporations. Meanwhile, SMEs can take advantage from the internal controls implementation due to their delicate conditions deriving from their small size. The existence of effective internal control can limit the shortcomings in their direction and certainly increases the chances of success.Based on this study findings is recommended that SMEs' managers, auditors and their professional associations should be aware of the importance of internal control to ensure effective and efficient activities. This study is the first step in addressing the most appropriate activities and effective internal audit for SMEs.

Development of internal control. Key elements and concepts

This part of the paper includes a literature review about the main issues of internal control for SMEs. This review is to identify the main issues addressed by different authors and to use these elements in determining the most appropriate theoretical framework for the application of internal controls for SMEs. From the literature review is

noted that the application and practice of internal auditing has existed for a relatively substantial time. For over 60 years he is already known world-wide as a genuine profession with practicing professionals from over 165 countries (IIA, 2005, p 1). Internal auditors' main focus is to "control" the internal control, witch means that the main objective of these professionals is the evaluation and improvement of the effectiveness and efficiency of internal controls in the organization. With the increasing of the society complexity and the business world where they operate, the internal audit gained even greater importance (Institute of Internal Auditors, 2005, p. 1). However, most of the definitions and concepts related to internal control are defined by accounting and auditing professional organizations worldwide.

Effective internal controls for SMEs

The first part of this paper is focused on the history of the development of internal control, as well as the concepts and elements of it. The other part of the paper continues with the exploration of the objectives of an effective system of internal control. The focus will be on the key components of the internal control system and the basic principles that support these constituent elements.

Effective internal controls

Effective internal control is considered as the internal control system in the which the design, the functions, and the control programs achieve the desired results (Aldridge & Colbert, 1994, p. 21). Although the internal control systems operate at different levels of effectiveness, a system of internal control is considered effective when it meets the following key attributes:

1. Appropriate control environment.
2. Appropriate process for the risk assessment.
3. Appropriate activities for operational control.
4. Effective communication and information systems.
5. Effective monitoring and evaluation systems.

Conclusions

To make a summary of the main conclusions we list the following elements as key points to have effective internal control activities in small and medium enterprises.

* Convenient control environment

Defining the lines of responsibility, authority, and communication levels is important to determine the overall tonality of the control in SMEs.

* Appropriate risk assessment process

Assessment of internal and external risks is important for SMEs. They should consider the risks arising from internal operations but also the risks that arise from the influence of external factors.

• Appropriate control activities

SMEs rely on computerized information systems to carry out a part of the internal controls related to the reconciliation of daily transactions, as well as inventory control and cash. In addition to the information system, SMEs also use direct supervision for

employees, informal employee recognition and surprise checks of cash.

• Effective monitoring and evaluation systems

In conditions where the SMEs are not required by law to undergo external audit nor have the proper structure of internal audit, the responsibility for monitoring and evaluating the activities of internal control system, belongs to SME managers. They should be involved in the assessment of the performance of the employees and to consider corrective steps for the damage caused to society.

In summary, it can be said that even SMEs are aware of the importance of internal control to ensure effective and efficient activities, thus the existence of the guidelines and instructions for these control activities would be of interest to the enterprise.

Dr.Rezarta Perri profesor at the Finance Department, Economic Faculty, University of Tirana. *E-mail : rezarta.perri@unitir.edu.al*
Msc.Linda Çepani profesor at the Finance Department, Economic Faculty, University of Tirana. *E-mail: lindita.cepani@unitir.edu.al*

Public Audit

PERFORMANCE AUDIT IN THE PUBLIC SECTOR

"I do not see many ways to eliminate greed; This is an inherent part of human nature. Thus Anti-Fraud measures should be aimed at educating people about the risks and the type of technical controls that they have put in place. "

Alan Oliphant

by KASEM SEFERI, economic advisor to the President of the Republic of Albania

For the purposes of this article, it will be used the formal term "performance audit", which was adopted by INTOSAI audit Standards.

Performance audit is considered one of the most effective tools for improving performance and governance and upgrading systems model. It allows to have a broader concept of effectiveness of the audit process. The application of theory in practice often becomes the object of scientific research and often a topic of scientific discussion.

Performance audit is defined in different ways; eg INTOSAI Audit Standards declare as follows: "The process associated with performance audit of economy, efficiency and effectiveness and embraces: (a) audit of the economy for administrative activities about the practices and principles of sound administrative and management policies; (b) audit of the efficiency of the usefulness of human, financial and other, which includes consideration of information systems, performance measurement and monitoring of the preparations and procedures followed by regulating audited entities and identifying the deficiencies; and (c) control of the effectiveness of performance in relation to achieving the objective of the entity and audit of the actual impact of activities compared to the intended impact".

In scientific literature, the performance audit is also defined in different ways; for example: "The process of performance audit is a systematic

evaluation in connection with the objective of determining the effectiveness, economy, or its efficiency".
Essentially, efficiency indicates how well an organization uses its resources to produce goods and services and, thus, it focuses on the resources (inputs), goods and services (useful work) and percentage (productivity) which used to produce or deliver useful work.

When you directly examine performance, you can adapted, where appropriate, criteria to measure the quantity, quality and cost of inputs, useful jobs, results and impacts which are in place, and where the achieved performance is found satisfactory. It is then that the operations and systems of audit examine the extent necessary to identify the causes. To identify efficiency issues for:

- reasonable information on the efficiency reported by the organization (such as the volume of useful work, quality and service levels, the usefulness of staff, the equipment or tools it uses, or the cost of unit);
- customer complaints about any aspect of the service;
- trends in the levels of the source compared to the workload during the past few years;
- the adequacy of the organizational structure in order to avoid unnecessary duplication of functions, of useless supporters of management and the non-use of general functions;
- the work which is undone, overtime and contracted services;
- opportunities to improve efficiency, such as the use of computers and other technology;
- efficiency of use of resources (for example, materials, energy, etc.).

Effectiveness issues arise when an entity does not produce the foreseen useful work, the results or effects, and therefore, in this way, audit on effectiveness will focus on useful work, its results or effects.
Impact assessment is difficult, because there are considerable difficulties in assessing the impact of the intervention, for example, the extent to which global objectives are achieved, the mediators of this intervention. The difficulty arises because the objectives are usually expressed in such wide terms that in majority of cases they can not be associated with measurable indicators.
Whenever possible, auditors are encouraged to consider effectiveness an element of analysis.
Methods based on ideas and concepts resulting from the "system theory", where companies or government programs are seen as systems of functional interactive and interdependent elements. The focus is on the effectiveness of the systems themselves, and is considered as the principle of complex analysis and evaluation with regard to the process of analyzing and evaluating the standards and guidelines for performance audit.
Recommendations for the development of performance audit in the public sector are based on theoretical research of performance audit concepts and models, which has reached the following conclusions:

• The aim of performance audit is to assess the performance of an auditee's management about the economy, efficiency and effectiveness of its operation and to provide recommendations on how to improve the performance of the entity in question;

• Concepts of inputs, processes, useful works, final results (as measured by external opinions), as well as their connection with the above purposes of economy, efficiency and effectiveness, are common tools for public managers and auditors of public performance as such;

• Performance audits can directly combine performance and control systems with different accents, to be put on one or the other depending on the particular circumstances;

• The auditor should identify potential risks to the achievement of entity's economy, efficiency and effectiveness.

• Auditors are encouraged to consider efficiency as an element of the analysis whenever possible.

As a general conclusion, a performance audit is an advanced management tool and seeks the following recommendations to the government in connection with:

- government monitoring closely the process of awarding contracts for capital projects, to prevent the assessment of costs of execution, which would bring a significant impact on capital public expenditure on economic growth;

- the effective channeling of public funds for productive activities, which will have a significant impact on economic growth;

- establishment and operation of a partnership between the government and the private sector in providing essential services infrastructure that will promote economic growth and development;

• coordination of government consumption spending by all arms of government to prevent the effect of "exit out of control" government investment;

• fiscal policy that does not increase the cost of implementation of tax legislation, which increases the arbitrariness and the level of corruption in tax administration;

• high degree of transparency and accountability on government spending in different sectors of the economy in order to prevent the channeling of public funds to private accounts of government officials.

Kasem Seferi - economic advisor to the President of the Republic of Albania

Audit and public entities effectiveness

AUDIT AS A FACTOR IN ECONOMIC GROWTH

After the 90's, Albania went into the path of economic liberalization and the free initiative. In its infancy, this system was welcomed by the public as a whole and immediately in a few years this view began rolling. Through the years and the strengthening of the country these attitudes were no more supported and along with the stabilization of the economy the idea that reliance can not be found in the state, but in the private sector was consolidated.

*By **DR. EDVIN STEFANI,** Senior Auditor at the Supreme State Audit of Albania*

The State does not have to "be responsible" about everything. The population as a whole is the key factor for economic development and its welfare. However, the role of the State is existent. It has a new role as the responsible for stimulating the economic development. In this regard it has the main responsibility based on relevant policies on the reallocation of public funds. In this respect the public goods coexists with the private goods by not competing it at the same time. The relationship between public and private goods is mainly determined by the economic development phases of a country. The importance is the necessity of the existence of the public goods. The defense and the national security are typical examples of showing the necessity of the of the

public goods existence. If we decide to put a light at the edge of the street of our house, we can't stop the others to benefit from this light. However the so-called Individually Consumable Goods are also the reason for the existence of tax burdens. A typical example of Individually consumable good is the education. In this perspective, the education totally serves to the individual and is a consumable good by him.

The reason for the application of the redistributive system are also the so-called external costs. These are manufacturing costs, but without affecting the producer. Such cost is the pollution. The redistribution process itself has accompanied the development of human values as part of its social nature. The value redistribution means human awareness that some tasks in society should be made by some members and other tasks by other members. In this sense, a society evolved to a higher moral order, dominated by objective judgment (the welfare of society as opposed to the individual, economic efficiency) and less dominated by subjective judgment (personal desire not to share value with others, the domination of the individual towards society). In order that the redistribution increases the maximum welfare, the costs of this process should be much lower. The smaller the costs, the more remains to be spent in public goods financing, directly contributing to the improvement of the society's welfare.

The studies conclusions have shown something important. Countries with political stability have management costs that depend on the efficiency / effectiveness of their bodies. This means that the effectiveness of controls toward the government, grows with economic development and political and fiscal stability.

In this regard, an important role in reducing costs has the improving of the efficiency / performance of state bodies. Such improvement would affect in a more sustainable economic development by reducing the costs of generating revenues and increasing the value of public goods. ALSAI's role in this improvement is essential to its existence. Improving the efficiency / effectiveness of the bodies is part of the ongoing work of the ALSAI, part of its routine work programs.

Economic development should not create expenses for the future of the country, it should have no debts that will affect the growth of the costs that will be payed by the future generations. To achieve this sustainable development, it should be influenced by audits performed by independent state bodies as SSA. Note that states that usually are led by political classes tend to improve the present at the expense of the future. Further rise in government spending in the form of excessive expansion of jobs for political advantage is also a reality. To "escape" from this bodies there are created audit institutions that have two main criteria:

- political independence, not being part of the political cycle. The criteria used for the selection of the forms of organization with chairpersons, usually

personalities that are independent from politics and have a higher vision, whose mission is to break from political influences of the moment;

• economic independence, time cycles of operation that do not comply with the political cycle timeframes and budgets that are not related to governmental bodies.

ALSAI should focus in controlling indicators to measure sustainable economic development of a country.

ALSAI's role is to influence the sustainable development of a country, which is expressed in the most recent guidelines of the international organizations of supreme audit. From a study conducted by Mr. David Gelfand, Peter W. Salsich, JR in economic development and monitoring of the SSA are some of the conclusions:

Point 1: Performance Audit of Development Agencies is not frequent or complete

Point 2: State auditors are restricted by primitive practices of State Monitoring Point 3: The failure of Audits in assessing the effectiveness due to the poor supervision of the agency. Point 4: Auditors reveal little evidence of how effective are the Economic Development Programs

Point 5: Audits not always are taken to the end and a few audits get the media coverage that they deserve.

Finally, the role of supervisory bodies as the SSA and its related forms in different countries is the primary in the economic development of the country. These costs relate to the efficiency / effectiveness of state agencies. This performance is influenced by political cycles and the internal performance of the administration itself. The performance of these bodies is improved by the ALSAI's audit role. In this way ALSAI is considered as a factor in the economic development of a country. OSCE recommendations and the conclusions of worldwide meetings of SAIs are that SAIs have a vital role in influencing sustainable economic development.

Dr. Edvin Stefani *Senior Auditor at the Supreme State Audit of Albania*

ROLE OF INTERNAL AUDIT FOR GOOD PUBLIC GOVERNANCE

Current situation of the global economy and the crisis has highlighted important issues relating to governance failure and good administration of funds. These issues bear a high sensitivity in the public sector, especially the way the public funds are used and the quality of services provided by public sector organizations. This is very important to all citizens, whether as service users and as taxpayers. For this purpose, public service governance is required at the highest standards. Good governance leads to good management, good performance, good management of public money, good public engagement and ultimately good results.

DR. HYSEN MUCEKU

Performance of internal audit units

ROLE OF INTERNAL AUDIT FOR GOOD PUBLIC GOVERNANCE

Effective governance of the organization requires a system of checks and balances, in order to ensure that relevant issues are been addressed to the appropriate persons. An effective system of governance of the organization establishes a link between management, stakeholders, external auditors and internal auditors in such a way to create a framework that not only meets their interests and needs, but also provides a sufficient trust in each other or to the entire organization as a whole.

Government Audit is a key element for good public governance. By providing an objective, fair assessment whether the public resources are managed

effectively and responsibly to achieve the intended results.

Auditors help government organizations (public entities) to have accountability and integrity, improve operations, and promote confidence between organizations, citizens and all stakeholders. At the same time they make appropriate assessments if public organizations are doing what is expected and what is the charge carried by them, funds spent for the purposes intended and in accordance with the legal and procedural framework.

Auditors carry out their work in a systematic and objective way by creating a detailed concept of operations and reaching conclusions based on the evidence they gather at the same time offering a fair description of the problems, resources, roles and responsibilities, combined with recommendations.

Also they help the organization to look ahead in the long run by identifying trends and bring attention to emerging problems or expected critical challenges before they become crises.

A good governance structure requires the implementation of a fair and impartial legal framework. Lack of good governance structures increases the risk to public corruption, which is defined as the misuse of entrusted power for private gain. Consequently governance principles as: accountability, transparency, honesty and fairness are essential in the public sector.

Key developments of Internal Audit in our country

Public Internal Financial Control (PIFC) as a combination of three elements: managerial accountability, audit and central harmonization, make responsible every public leader to implement these elements in order to assure that public funds are spent wisely, combat fraud and corruption and prevent the misuse of public funds.

In the context of reforms in Albania in the area of public finance management, internal audit takes a special and very important role to provide security on the use and benefit of saving and effective use of public funds.

In the process of European Integration of our country the obligation of the establishing and functioning of a stable and modern system of Public Internal Financial Control, emphasizes the importance of internal audit as one of the key elements of this system.

In this context, the performance of the audit is a mandatory service for any public entity.

Improved performance of the budgeting process, accounting and accountability for the results achieved, requires new methods and modern operation of controlling systems of the audit, other than as used in the past.

Based on the legislation and standards of internal audit, internal audit activity exercised in our country is coordinated by the Central Harmonization Unit for Internal Audit at all levels of central and local government.

From the analysis of the system in our country was found that, systems and internal audit areas that present a high level of risk are: **financial management systems**, **investments in strategic works and human resource management**. The low level of knowledge and use of information technology systems raises a concern, as

there are still subjects to process their information in manual mode, where the risk of errors in computation or data appears quite high.

Internal Audit, characterized by positive developments and progress, still continues to have an unclear functional separation from the role of financial inspection. Low level of awareness from the officials towards supporting audit function, understanding it's role and benefits, continues to have an impact on the organization and implementation of this activity.

Internal auditors can act more effectively to decision-makers (the governing body / holder) as a consultant who provides (the decision maker) independent and objective information.

Management is relying more and more on internal auditors to improve governance processes, and the internal audit as a profession is likely to become a strategic element in the governance of the organization in response to growing demand and government directives management to strengthen controls and risk management.

However, internal audit will always be facing the challenge to stay independent and objective by being part of the organization at the same time.

And finally, the internal audit requires comprehensive knowledge of the organization's activities, discernment, good judgment and effective communication skills.

Dr. Hysen Muceku

Implementation of International Standards on Auditing (ISSAI) 40

QUALITY CONTROL FOR THE SUPREME AUDIT INSTITUTION

In this paper is aimed to become familiar with the implementation of the International Standards on Auditing (ISSAI) 40 "Quality control for the Supreme Audit Institution."
ISSAI 40, is based on the principles of the International Standard on Quality Control (ISQC 1), and also establishes a general framework for quality control.
This standard focuses on the organizational aspects of the quality of audit activity in the supreme control institutions.

By Ms LULJETA NANO*

The basic objectives of the International Standards on Auditing (ISSAI) 40 are: First of all to develop a general code on the quality control in the Supreme Audit Institution (SAI)[1] and second, to help the supreme institutions to create and maintain an adequate system of quality control that covers all their activities.

ISSAI 40 is part of the standards which are the preconditions for the functioning of Supreme Audit Institutions (ISSAI 10-99).

This standard is based on the principles of the International Standard on Quality Control (ISQC 1), focusing on the organizational aspects of the quality of

[1]The State Supreme Audit has the function of the Supreme Audit Institution in Albania.

audit activity in the supreme control institutions.

The main elements of the quality control system are:

1 - Responsibility for quality leadership, which relates to establishing policies defined and approved by the President of the ISA, so that all the staff should own the key concept that quality is one of the essential factors for the good functioning of the institution. The aim of these policies is to achieve some important objectives as responsibility in the implementation of a quality audit work. For the implementation of this process are necessary human resources and clear procedures, approved and recognized by all, regarding the quality control system. The most important in this regard is a qualitative recruitment of the new leaders and in accordance with the procedures and then learning the quality assurance system.

2 - Relevant ethical requirements

Another important principle for an ISA is to establish certain policies and procedures, so that its staff and contracted parties to operate in compliance with ethical requirements, by applying the principles referred ISSAI 30 witch are: integrity, independence, objectivity, impartiality, confidentiality and competence. These objectives can be achieved through the development of internal regulations, different instructions, etc.. All employees should familiarize themselves with these rules and declare in writing to comply with ethical requirements.

3- Acceptance and Approval

ISA should establish policies and procedures to ensure that in the exercise of their duties, its employees have the skills; the time required for the realization of their work and is prepared for the treatment of operational risk in the audited organization.

ISA works in some cases with limited human resources and this affects in some cases the quality of the work. For this reason we should take measures to find an appropriate balance between the available staff and the workload, in order to always maintain the quality of work. For this, it is necessary that this institution has an annual work plan and make clear the priorities. If even after this, we note that there is a lack of human resources, then this problem is made known to the Chairman of the SAI, in order to plan the necessary human resources.

4- Human Resourses

SAI should establish policies and procedures designed to provide a sufficient guarantee that there are sufficient and qualified human resources to achieve the objectives set by the institution. The staff must perform its duties in accordance with the requirements of the law, regulations and the ethical principles of the Institution.

For this reason, human resources strategy should be consistent with the institution's strategy and the human resources must be rated as the most important assets for the company. At the time of information technology, these sources make the difference between the companies. For this reason the policies of recruitment, training,

professional career development, performance evaluation should be updated and central to the institution.

5- The performance of audit work

It is very important that the work of the SAI should guarantee quality, reliability and be in accordance with the laws and regulations in force. For this purpose, should be devised clear policies that are related to the quality of audit work, the responsibility of monitoring and review. These policies should be built relying on the experience of counterpart institutions, in the commitment of professionals in the field and the continuous updating of audit methodology.

6- Monitoring

SAI should ensure that the policies and procedures for quality control systems are adequate and effective and for this purpose, and should establish a monitoring process. In order to be carried out according to the standards of the monitoring process should be performed by experienced individuals, professionals and independent in order to provide a qualitative monitoring. The monitoring can also be achieved by another SAI's staff or academic staff in order to maintain complete independence of the process of monitoring. The monitoring results are made known to the Chairman of the SAI and should be published.

SAI's policies for the quality should be determined by the management of each SAI and their goal is to maintain and increase the reliability and credibility of the institution, while maintaining an appropriate balance between cost and quality control.

** **Ms Luljeta NANO** is Senior Auditor at the Supreme State Audit of Albania*

Audit

CORRUPTION AND FRAUD: ROLE OF THE AUDITOR

This study is based on the basis of personal experience and lessons learned from participating in the workshop on "Corruption and Financial Fraud and the Role of Auditors in their prevention and detection", held on 23-25 April 2012 at the Centre for Excellence in Finance (CEF) in Ljubljana, Slovenia.

SALI AGAJ

Senior Auditor in ALSAI

Corruption and financial fraud are serious obstacles to effective management, economic growth, stability and decision-making in both the public and private sectors. For this reason it is in society's interest that the corruption and fraud are reduced to minimal levels.

External and internal auditors can and should play an important role in the discovery of the premises of corruption and fraud. It is necessary that this category of professionals possess a good understanding of the role and responsibilities for the prevention of corruption and in the process of issuing liabilities for such offenses.

Corruption appears to cases of service commissions (compensation), bribes and other benefits without leaving a trace in official documents, while fraud consists in undeserved benefits, bypassing and violating controls and checks. In other words, in the case of fraud, unlike corruption, traces remain in the documents of relevant entities, especially in the financial statements.

For this reason it is necessary to distinguish between auditing fraud, where violations are based on

documents of the auditees and auditing corruption, which can not be evidenced by documents.
However, the findings of audit reports of corruption are deemed necessary, in order that public entities in general and government in particular take preventive measures in the fight against it.

Financial fraud: role of auditor in detecting and preventing it

Prevention and detection of fraud can be accomplished through internal and external audits. The CEF workshop on "Corruption and Financial Fraud and the Role of Auditors in their prevention and detection" suggested two audit forms.
1. "Firm Audit" based on procedures, criteria and sanctions for executives,
2. "Soft Audit" based on shared values and norms, the example of proper and "social control" by colleagues.
Firm audits:
• The natural scope of the auditor
• Clear procedures, criteria, clear rewards and sanctions;
• Clear separation of duties and reporting lines;
• Separation of duties, a modern administration, better and periodic reporting.
Soft audits:
• Aim administration culture;
• People do the right thing because they want to do the right thing;
• Code of Conduct made by the management and staff;
• Open atmosphere to allow criticism and it is taken seriously;
• Officer with integrity (for tips & confidential complaints);
• Direction is done by example of managers;
• Colleagues react to inappropriate behavior;
• There are group sessions (discussions on work dilemmas).

Corruption and the role of auditors
Auditors at the moment that they have doubts about the presence of irregularities or corrupt actions shall immediately notify the senior management level. Thorough examination of the actions would require the involvement of other specialists at the conclusion of the examination and a written report should be formulated expressing expert opinion. Timely reporting helps management and public law enforcement agencies to deal effectively with continuing treatment of corrupt actions and prevention of corruption in the future.
Reporting on corruption consists of various written communications for internal use or final management about the status and results of the audit performed.
Writing the anti-corruption report should take into account the following requirements:
- The findings should be presented in an irreversible manner which means that facts be proven and clear; the same goes for expressions of ambiguity style and abstract language;
- Promotion of simple language and a precise style of expression;
- Controversial tone, offensive and tendentious language should be avoided;
- Classification of the findings (important ones should appear in the synthesis of findings);
- No assumption can not be made in the reports.

Auditors throughout their work should be careful to identify the warning signs corresponding to each stage of the audit process, which leave room for corrupt actions.

These warning signs should be considered as a risk factor for the audit process in the identification of cases of corruption.

SAI's role in the fight against fraud & corruption

The role and responsibilities of the SAI in the fight against corruption and fraud can be summarized as follows:

1. identification of structural deficiencies, procedural and organizational changes within the audited organizations or the advised ones and reporting their highest levels of management;
2. support and encouragement of internal audit in audited organizations or advised ones, thus affecting the improvement of governance and, consequently, in proactive preventive measures against corruption;
3. identification of excessive discretion in the hands of decision makers and counseling for its dimensioning in order not to damage the efficiency in management and, on the other hand, to minimize the possibility of corruption;
4. extension of the scope of audit outside of the auditee or the advised organization, to assess on the ground how much satisfied are users / customers with the services / goods provided by the auditeee, in those cases where internal decision-making structures, procedures and internal controls are formally OK;
5. consulting external sources of information whenever it is necessary to reach a conclusion on whether the audited entity or advised one performs transactions at market value.

Sali Agaj *Senior Auditor in ALSAI*

AUDIT OVERLAP IS AN ADDITIONAL COST

The increase of the audit costs is one of the most discussed problems today in the world of business when the volume of transactions has increased rapidly, the economy is heading towards globalization, the degree of complexity of the economy has grown etc.. This is one of the reasons that have enforced the audit organizations to improve audit techniques and methods aimed at reducing audit costs and increasing its effectiveness. In addition to the above-mentioned audit cost growth, it is also due to other factors that deal with the overlapping external audit functions, internal audit and inspection that fight for the "influence zones" cause high administrative costs and lower effectiveness and efficiency of the service in particular, and in public resources in general.

by GJON NDREJA[1]

Audit mission to maximize the value of public resources can be completed in two main directions that deal with the increase of the effectiveness of audit structures and the reduction of administrative costs for the realization of the function. Audit is part of the internal control system and the construction and operation of this service is subject to the same requirements and principles as well as other elements of this system, and that deal with the ratio of acquisition costs.

The first serious overlap exists between the audit activity of the State Supreme Audit and the internal audit structures. This overlap exists in the view of the extent of the audit as well as techniques that use both these services. Sometimes, the State Supreme Audit in the implementation of audit missions acts as an internal audit, including its annual audit plans of all public entities, regardless of a 2-3 year period, despite the fact that they have been audited by the internal audit. On the other hand the audit methods and techniques are still dominated by the documentary audit and the successive reviews of all transactions, consuming so significant audit resources.

[1] Gjon NDREJA, External expert at the SSA

SSA often is superposed with the financial inspection, even though they are two different things. Overlapping functions of audit inspection carries in itself a number of risks, not only financial but also the image of the function. By wanting to contribute to the termination of audit and inspection overlapping, as follows we have described some differences that readers can easily see overlapping risks.

While the inspection is an evaluation in a moment, in a certain time, which identifies positive and negative deviations in relation to law and order, audit is an extensive process during the evaluation of these activities. It is focused on product inspection violations and irregularities; the audit is focused on the process that has enabled them. Inspection uses verification and control techniques, meanwhile audit uses analyzes and reviews. Inspection evaluates activities carried out in relation to the law and rule, while the audit considers itself the law or rule. Inspection is guided directly by the head-office; meanwhile audit is independent in planning, examining and reporting. Inspection is a utility tool and audit is a function. In his work inspection is guided by the signals, despite audit that is directed by the risk assessment. Inspection is a means and an aim in itself while audit uses inspection as one of many tools and techniques.

Finally, audit is an independent security service and as such it should have confidence in the public impact. Audit services are required to have confidence not only in the managers but also the public, while the inspection is not that "worried" for the public confidence.

Internal audit is also in a serious overlapping situation in itself. They often, with their actions, seek to "challenge" the recommendations of the State Supreme Audit, acting as external audit. We can only mention the fact that all audit units in ministries and central audit institutions that have subordinate administrative units despite having a budget approved by the Parliament or by the boards when they are a limited company. The audit of ministries not only considers the internal but also the external audit appointed by the General Meeting of Shareholders under the law "for merchants and companies".

An overlapping situation stands on the critical boundaries that exist in local government. The units that manage only 7.5% of the national budgets, as result of transfers from the central budget, have access to audit: the audit structures of the local governments, the internal audit of the prefecture, the audit of the Ministry of Education, Health, Finance and State Supreme Audit. Such a situation not only bears along additional administrative costs but is simultaneously a violation of the principles of local sanctioned autonomy in the Charter of Local Autonomy, ratified by the Parliament in the Law 8548 of 11.11.1999.

The right position of internal audit units was defined the law "On Budget System Management in the Republic of Albania" and the Law on Internal Audit in the Public Sector. Referring to these laws, which reflect the most advanced

international standards, the internal audit is a function of budget management and public resources. Therefore the head of the unit of the public entity is responsible for establishing internal audit function and the creation of all the facilities needed, in order to assist the management to carry out its responsibilities. In attempt to evaluate and identify some of the causes that generate overlapping situation, I think that first of all we need to understand the role of the audit which in some managers view still has the appearance of a policeman. On the other hand it is conceived as a segment or instrument to exercise power, in spite of the management adviser role anticipated by the professional standards.

The best experiences from the European countries and further, indicate that avoiding overlapping audit may be done through the establishment of institutional cooperation between the external and internal audit. This collaboration primarily consists in changing the external audit philosophy on accessing in internal audit. Based on the principles of mutual engagement, continuous communication, mutual understanding and confidence, these institutions should establish cooperation in such areas as; communication and exchanging audit plans and strategies development, setting up meetings in a systematic way and discussing issues of common interest, the organization of joint training, development of audit methodologies, the use of each other's work during the audit, evaluation of internal control system, investigation of fraud and corruption, etc..

In light of these experiences, on 8th of May 2012, on the initiative of the Chairman of SSA, a cooperation agreement was signed between Mr. Bujar Leskaj and Mr. Ridvan Bode, Minister of Finance. This cooperation is based on INTOSAI standards and the IIA has defined the cooperation areas by establishing appropriate mechanisms to achieve this cooperation.

1. *Mr. Gjon Ndreja is a known Albanian researcher in audit standards and presently serves as external advisor to Al SAI*

Gjon Ndreja, External expert at the SSA

Performance

MAKING PERFORMANCE AUDITS MORE RESPONSIVE

Performance auditors work on the basis of professional auditing standards and criteria that form the basis of decisions on performance. When assessing products (goods or services) of an organization, annual production goals, or objectives to improve quality or reduce costs, constitute a logical starting point. When assessing the effectiveness of policy programs, norms and criteria can be found in the policy objectives and indicators.

by **PETER VAN DER KNAAP,**
Director of performance Audit, Netherlands Court of Audit

According to ISSAI 3000, a performance audit is "the independent examination of the efficiency and effectiveness of government organisations, operations, or policies, with due regard to economy."[1] The aim of performance audits is to lead to improvements. Performance auditors work on the basis of professional audit norms and criteria that constitute the basis for performance judgments. When assessing an organization's output, the annual production targets, or the objectives to improve quality or reduce costs, constitute logical starting points. When assessing the effectiveness of policy programs, norms and criteria can be found in policy objectives and indicators. Taken together, these norms and criteria, and especially the policy objectives and indicators, constitute a relatively stable frame of reference. For politicians, policymakers, and performance auditors alike, this has important advantages: it provides focus, transparency, and predictability. Objectives and indicators form easy-to-

[1] INTOSAI, *Implementation guidelines for performance audit: Standards and guidelines for performance audit based on INTOSAI's Auditing Standards and practical experience*, International Standards of Supreme Audit Institutions 3000 (2010), p. 11.

understand frames of reference in a policy-oriented debate. Clear norms and criteria, together with sound quality controls in the audit process, help to produce credible reports on government performance.

New INTOSAI Guidelines Despite these advantages, an important risk of performance audits that focus firmly on objectives and indicators is that the auditor misses the true explanation of disappointing agency or program performance. Such performance audits may even become less relevant. The objective-and-indicators-driven approach also carries the risk of (1) misunderstanding of stakeholders' needs, (2) resistance to change, and (3) dysfunctional strategic behavior. As Dutch politician and professor of public administration Mary-Louise Bemelmans-Videc and her colleagues noted: "[M]any explanations for disappointing policy results point to a 'gap' between simple policy intentions and schemes on the one hand, and the complex and ever-changing nature of societal problems on the other."[2] They envision a new type of accountability, in which public sector auditing should play its role by (1) taking a dynamic rather than a static approach, (2) focusing primarily on results rather than on process, and (3) stressing the need for continuous and responsive learning. As a part of this, performance auditors must consider whether policy intentions and schemes still relate to society's real problems and stakeholders' concerns. INTOSAI recognizes the need for performance audits that allow for more complexity. The new performance audit guidelines in International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI) 3000 encourage an orientation towards citizens' needs: the actual impact of activities, compared with the intended impact, should be audited. Unlike compliance auditing, performance auditors should not just look at whether policy programs are being carried out according to plan. Neither should they focus too narrowly on whether objectives are reached, criteria met, and indicators attained. According to the ISSAI 3000, "progress and practices must be built on learning from experience."

Initiatives to Promote Responsiveness in Performance Auditing The Netherlands Court of Audit (NCA) also stresses the need for learning. Auditors must be more responsive to what auditees and other stakeholders have to say about the relevance of audit questions, the meaning of intermediate audit findings, and the usefulness of potential recommendations. To achieve this, the NCA has actively opted for a more open and responsive approach, including more participatory methods. Following the example of the United Kingdom's National Audit Office, the NCA has developed various participatory audit methods and other

[2] Marie-Louise Bemelmans-Videc, Jeremy Lonsdale, and Burt Perrin, eds., *Making Accountability Work: Dilemmas for Evaluation and for Audit* (New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 2007), p. 133.

stakeholder involvement activities that audit teams can use during the different stages of the audit process. NCA auditors set out to analyze the main policy actors and other stakeholders and their respective interests. Actions such as meetings at the start of the audit and brainstorming sessions to discuss intermediate outcomes and potential remedies are considered and plotted along the timeline of the audit process. Expert and stakeholder panels are an important part of this process. In addition, the NCA wants to know what happens with audit recommendations after audit reports have been published, so it actively monitors the ministers' follow-up. The follow-up audits address two dimensions: (1) Did the ministries do what they promised to do? (2) What changes—positive and negative—actually took place concerning the issue at stake? Here, much harder questions are asked: How did the follow-up of audit recommendations contribute to the quality of implementation processes? To what degree was the social problem solved?

Reality Checks: Testing Policy Theories, Objectives, and Indicators "Reality checks" are the NCA's latest initiative to develop a more responsive approach to performance audit. From 2009 to 2011, the NCA carried out 20 of them. In the language of innovators and product developers, a reality check is a test to ensure an idea is consistent with the real world. The NCA deliberately uses this rather provocative term. The purpose of the NCA's initiative was to provide government and Parliament with information on the effects of public policy programs and whether they are appreciated. The NCA started out by looking at a number of problems that affect citizens and businesses and the ways in which government translated these problems into policy objectives and measures. The pivotal question was what is the actual contribution of policy measures to find solutions as judged by (1) the policy target group (the persons, businesses, or institutions that are experiencing a particular set of problems) and (2) available evidence of program effectiveness? The NCA used the following questions in its audits:

- How do these stakeholders relate to the objectives, criteria, and intervention logic (or policy theory) of central government?
- Do they recognize the relevance and value of those elements, and do they use them?
- How do they appraise the actual interventions or policy tools and the way the policy program has been implemented?
- To what degree did the targeted spending actually land on target?
- What concrete effect has the policy had on those who are directly concerned?
- What information is provided by central government on the effectiveness of the policy measures taken?

NCA auditors interviewed representatives from target groups and other stakeholders to find out what they thought of the official objectives and criteria of policy interventions or measures. In addition, the actual use of policy schemes by target groups was analyzed, using available data from agencies, statistics, and monitoring and evaluation reports. Where suitable and possible, auditors observed real-life

negotiations, meetings, transactions, and so on. Finally, the results were put forward to the responsible policymakers for a reaction. Two examples of these reality checks involve improving the security of small businesses and improving the energy efficiency of homes. In the first case, a subsidy scheme encourages small businesses to take preventive measures against crime. A key element in the policy program was compensating small businesses for the costs for tailored advice on improving security. In practice, however, many hired security consultants and specialists work with standard formats. NCA found that although 80 percent of the target group found the safety scan useful, only 8 percent thought the scan was worth 350 euros. In the second example, in the three subsidies to improve the energy efficiency of existing homes, the NCA found a clear tension between the objective of relieving participating homeowners of the administrative burdens of applying for and declaring costs, and the reluctance of those homeowners to leave these tasks to contractors. The NCA reported its findings to Parliament in May 2010 and 2011. The reality checks revealed that the link between policy and practice leaves a great deal to be desired. Although expected outputs (grants, subsidies, websites, and advice) were mostly delivered according to plan, recipients were either not very familiar with them, could not use them, saw no need for them, or expressed a greater need for other measures. The choice for instruments can be characterized as supply-side driven. The NCA often observed a “shotgun” approach in government policy. Instead of evidence-based interventions—where there would be a clear, well-founded relationship between intervention and effect—the policy often rather rashly opted for subsidies or other financial incentives. “Money will work wonders” seemed to be the dominant perspective, even when other factors (cultural, technical, or judicial) were behind societal problems. The reality checks showed the importance of policymakers actively testing whether the assumptions behind the policies make sense, both prior to the introduction of policy measures and during their implementation. Good ex ante evaluations, however, are often lacking. The NCA found a lack of relevant data and information to follow the implementation and results of policy interventions and make necessary corrections. In many cases, the NCA found that the way policy interventions were designed led to rather complex implementation processes. The many links between government, intermediate organizations, stakeholders, and target groups create long delivery chains and the risk of too many hands being involved. As a result, bureau politics and institutional logic may come to crowd out societal relevance, posing a risk to both efficiency and effectiveness.

Conclusions and Challenges While policy objectives and indicators are important aids, performance auditors should also be aware of the risks they bring. Nonetheless, becoming more responsive is not an easy process. Recent NCA initiatives to bring more

responsiveness into its performance audits illustrate the challenges in this process. First, there is the problem of timing. Early warnings in the form of reality checks may prevent inefficient or ineffective programs from going bad to worse. Still, for ministries and agencies, early audits and evaluations may lead to the feeling that a program has not been given the opportunity to demonstrate its worth. Second, responsiveness should not be mistaken for indiscriminately using stakeholders' concerns and complaints against auditees. It is relatively easy to find complaints about and disparities between public policy program intentions and target group needs and wishes. Even when government interventions appear to lack relevance in the eyes of respondents, there may be very good reasons for those interventions. Third, there should be fairness in criticizing the use of policy objectives and performance indicators. The reality checks showed that one size does not fit all, when it comes to policy initiatives. Still, objectives and criteria are and always will be deliberately simplified versions of desired realities, which may provide the focus needed for debate, implementation, and evaluation. Responsive performance audit does not mean that auditors should abandon their traditional criteria for judgment or become merely passive receivers of other people's interpretations and criteria. Neither should performance auditors join the lamenting choir that denies all benefits from policy objectives, performance targets, and indicators. In a democratic society, government has a moral duty to organize its own responsiveness and reflexivity. With the rise of the Internet and new social media, there are now more possibilities than ever to engage the broader public in policymaking and evaluation. Learning and the organization of policy-oriented learning are crucial in this process, and performance audit has an important role to play.

For additional information contact the author, currently director for performance audit with the NCA, at Peter.vanderknaap@rekenkamer.nl.

Peter van der knaap Director of performance Audit, Netherlands Court of Audit
peter.vanderknaap@rekenkamer.nl

**from: International Journal of Government Auditing, April 2012, Vol. 39, No. 2, fage 10-13*
prepared *in albanian from: Alkida Llakaj*

Info SAI

SUPREME STATE AUDIT ACTIVITIES FOR THE PERIOD JANUARY- APRIL 2012 (SUMMARY IN ENGLISH)

1. On January 20, 2012, the Al-SAI finalized in the presence of representatives of the print and audiovisual media, as well as representatives from civil society, the activities of its Annual Analysis for 2011. The Inspector General of the High Inspectorate of Declaration and Audit of Assets, Mr. Adriatik Lala assisted in the final session.

Photo from Annual Analysis for 2011

2. On January 19, 2012, Prime Minister Berisha held a meeting with Al-SAI Chairman Mr. Bujar Leskaj. The Premier congratulated him for his appointment and wished him success in the accomplishment of his task. The Prime Minister stressed that the fight against corruption and government transparency are cornerstones in a

Photo from the meeting of Prime Minister Berisha with Al-SAI Chairman

democratic state. Considering SAI as a fundamental institution in this regard, the Prime Minister said that the government will support the work of SAI.

3. On 2 February 2012, the President of the Republic, Prof. Dr. Bamir Topi received Al-SAI Chairman Dr. Bujar Leskaj. In this first institutional meeting, the Head of State congratulated Mr. Leskaj for his appointment in this position of high responsibility and wished him good luck and success in his operation at the head of an independent constitutional institution.

Photo from the meeting of President of the Republic, Prof. Dr. Bamir Topi with Al-SAI Chairman

4. On 25 January 2012, Mr. Bujar Leskaj, President of ALSSAI met with Mr. Joop VROLIJK and Mr.. Jan Pieter Lingen, SIGMA representatives who were in Tirana in the framework of the preparation of the assessment report to ALSAI for 2011. Z. Leskaj expressed his gratitude and appreciation for the reports drafted and SIGMA support given over the years. SIGMA representatives thanked Mr. Leskaj for the hospitality and for the award of the project idea as the institution's strategic development platform for future years. They emphasized that the full support of SIGMA in terms of ideas, suggestions, and training or twinning projects development in order to increase the capacity of the institution.

5. On February 15-16 2012, a high-level delegation of the Office of the General Auditor of the Republic of Kosovo, led by Mr. Lars Lage Olofsson, General Auditor of Kosovo and international audit personality held an official visit to ALSAI, invited by ALSAI Chairman. During the visit, a Cooperation Agreement was signed between ALSAI and the Office of the Auditor General of the Republic of Kosovo.

ALSAI's Chairman Mr. Bujar Leskaj and Mr. Lars Lage Olofsson, General Auditor of Kosovo signing the agreement

This agreement foresees the cooperation between the parties in the full implementation of the international standards in public sector audit and the best European practices and exchanging experiences in the development of the respective institutions. Mr.Olofsson appreciated the SSA's new vision and the work that is taking place in this institution for improving the quality of financial audits and for the deepening of attention to performance audit, requiring extensive cooperation with other State institutions which fight corruption.

6. On February 27 2012, the Supreme State Audit and the High Inspectorate of Declaration and Audit of Assets (HIDAA) signed a Cooperation Agreement with the goal of creating a database on the alleged cases of corruption in the public administration and foreseeing joint training activities.

7. On March 23, 2012, the Supreme State Audit and the Competition Authority signed a Cooperation Agreement. The ALSAI undertakes to notify as soon as possible the

Competition Authority in cases when during its audits are ascertained practices of public administration, or administrative procurement contracts as, auctions, concessions, etc.. that can adversely affect the level of competition. The Competition Authority undertakes that in the end of his investigations, if disclosure arbitrary or abusive practices that violate state property interests are found, to send the SSA as soon as possible a copy of the necessary documents.

8. On April 23 2012, ALSAI signed six cooperation agreements with most prominent independent organizations (NGOs) in the country fighting corruption and increasing transparency: namely "Civil Alternative" movement, headed by Mr. Mentor Kikia; "Transparency and Free Information Centre", headed by Mr. Sami Neza; " Contemporary Studies Institute," directed by Mr. Artan Hoxha; "Democracy and Mediation Institute" directed by Mr.. Sotiraq Hroni; "Transparency International in Albania", directed by Mr. Lutfi Dervishi; and "European Movement Albania", headed by Mr. Gladis Gjipali.

The agreements were concluded under the INTOSAI motto "Experentia Mutual Omnibus Prodest" (mutual experience benefits all) and seek contributions and joint activities of SAI and associations, such as surveys, prognosis and joint studies, reciprocal participation in seminars, symposia, conferences, in the fight against corruption and its prevention and increasing the transparency of public institutions.

9. On April 25, 2012 in Ljubljana, Slovenia, Dr. Bujar Leskaj, Chairman of the SSA, signed a Cooperation Agreement with his counterpart, President of the Court of Auditors of Slovenia, Dr. Igor Šoltes. The agreement was prepared on the basis of shared principles of respect, trust and bilateral cooperation of INTOSAI and EUROSAI. It involves the exchange of experiences, training and advising on audit methods. The Slovenian SAI is a modern institution and one of the most professional institutions in Europe.

ALSAI's Chairman Dr. Bujar leskaj and the President of Court of Accounts of Slovenia, Dr. Igor Šoltessigning the agrement during the visit of the delegation of ALSAI in Ljubljana.

10. On May 8 2012, the Supreme State Audit and the Ministry of Finance signed a Cooperation Agreement, under the applicable domestic legislation and international INTOSAI's standards on external audit. This cooperation agreement provides exchange of information on strategies and audit plans of both institutions, documentation of operational processes and systems of the audited entities, developing and carrying out coordinated audit procedures; and joint investigation

of cases of suspected fraud or corruption.

11. On May 23, in Warsaw, Poland, Mr. Bujar Leskaj, Chairman of the SSA signed a Cooperation Agreement with his counterpart, President of the Polish Supreme Audit Office (NIK), Mr. Jacek Jazierski.

Photo from the meating of NIK delegation with Al-SAI delegation in Warsaw

The signed document is very useful for the Albanian SAI. NIK is a modern and one of the most professional institutions in Europe. Its President Mr. Jazierski was the President of EUROSAI up to the end of the last year and represents one of the most popular figures in the supreme audit community. Through the support provided in the agreement, the ALSAI and the Supreme Audit Office of Poland will exchange experiences in their audits. In early July 2012, a group of 10-15 auditors from SSA participated in the performance audit training by NIK, while in September experts of methodology of anti-corruption are expected to come to a common activity in Tirana.

Profile

INTOSAI AT A GLANCE

INTOSAI is the professional organization of supreme audit institutions (SAI) in countries that belong to the United Nations (UN) or its specialized agencies and is the recognized international body representing SAIs. SAIs play a major role in auditing government accounts and operations and in promoting sound financial management and overall accountability in their governments. INTOSAI provides a forum for government auditors from around the world to discuss issues of mutual concern and keep abreast of the latest developments in auditing and other applicable professional standards and best practices. In keeping with these objectives, INTOSAI's motto is "Mutual Experience Benefits All."

Founded in 1953 when 34 SAIs met for the first INTOSAI Congress in Cuba, INTOSAI has at present 189 full members and 4 associate members. Since then, INTOSAI has provided an institutionalized framework for SAIs to improve professional standing and capacities.

INTOSAI adopted the Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts in 1977. This fundamental declaration articulates INTOSAI's philosophic and conceptual approach and, with the Mexico Declaration on SAI Independence from 2007, emphasizes the principles of independence and democratic values. INTOSAI issues international standards and guidelines for financial, compliance, and performance audits and provides guidance for good governance.

INTOSAI has five official languages: Arabic, English, French, German, and Spanish. It is a voluntary group whose success depends on consistent professional and financial support from its members. INTOSAI recognizes that its strength lies in the cultural, linguistic, and governmental diversity of its global membership and seeks a balanced representation of regions and auditing systems. INTOSAI operates through consultation and consensus regardless of geographic size or economic strength. It stresses respect for national sovereignty and the equality of its members.

INCOSAI, a congress held every third year in a different country, is the supreme body of INTOSAI, which comprises the entire membership. Each country has one vote, and no member country has a veto right. The Governing Board, consisting of 18 member SAIs, is accountable to the membership.

INTOSAI also partners with other organizations: the Inter parliamentarian Union (IPU), the International Federation of Accountants (IFAC), the Institute of Internal Auditors (IIA), the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), as well as the World Bank and others in the Donor Community. INTOSAI also cooperates with the UN in promoting good governance and fighting corruption.

INTOSAI entered into a milestone agreement with 15 organizations, including international donor institutions and country development agencies, to enhance the development capacity of SAIs around the world. This Memorandum of Understanding, signed in October 2009, established a cooperation to strengthen the capacity of SAIs to increase their effectiveness as instruments of accountability, transparency, good governance, and anti-corruption in their countries.

According to INTOSAI Statutes, the Auditor General of Austria is the Secretary General. The headquarters of the INTOSAI Secretariat is Vienna. The Director of Strategic Planning (DSP) reports directly to the Secretary General and, in consultation with that office, helps ensure that INTOSAI's strategic objectives are being achieved. The General Secretariat's main tasks are to act as a link, both within INTOSAI as well as with external partners, to make the work and quality of INTOSAI and its members visible. The General Secretariat also works to enhance the role of INTOSAI and its members as independent, competent, and effective government audit institutions, thereby increasing transparency, accountability, and credibility for the benefit of all. The SAI of Norway took over the INTOSAI Development Initiative (IDI) in 2001. The U.S. Government Accountability Office publishes the International Journal of Government Auditing.

The principal task of supreme audit institutions (SAI) is to examine whether public funds are spent economically and efficiently in compliance with existing rules and regulations. SAIs need to be independent from the entities they audit and must be protected against any form of outside influence. It is also crucial that their audit methods be based on current scientific and technical knowledge and that the auditors have the necessary professional qualifications and moral integrity. Only an independent external government audit function—in conjunction with professional staff and methodologies—can guarantee an unbiased, reliable, and objective reporting of audit findings. INTOSAI provides mutual support to SAIs and fosters the exchange of ideas, knowledge, and experience among SAIs. It also provides a voice for SAIs within the international community and promotes continuous improvement among its members.

During the previous strategic planning period of 2005–2010, a high volume of

INTOSAI activities helped meet the professional needs and requirements of SAIs. These included among others the adoption of the Mexico Declaration on SAI Independence and the establishment and the adoption of International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI) and INTOSAI Guidance for Good Governance (INTOSAI GOV). The Professional Standards Committee and the Knowledge Sharing Committee have developed a considerable number of standards, guidelines, and best practices for the INTOSAI community. A key strategic priority for the forthcoming period will be assisting SAIs in implementing the ISSAI framework as successfully as possible. In addition, the establishment of a Knowledge Sharing Steering Committee raised the efficiency of the knowledge sharing process. The Capacity Building Committee has also developed a set of guides and materials, such as Building Capacity in SAIs: A Guide and the Directory for Donor financed Capacity Building Projects. These materials, which are of great help to INTOSAI as well as to SAI members and their partners, are intended to help shape, conduct, and monitor capacity-building projects. Furthermore, the INTOSAI Communication Strategy has substantially strengthened and improved internal and external INTOSAI communication.

Signing a Memorandum of Understanding (MoU) between INTOSAI and the Donor Community emphasized INTOSAI's strategic focus on capacity building. This MoU establishes a cooperation to strengthen the capacity of SAIs to increase their effectiveness as instruments of accountability, transparency, good governance, and anti-corruption in their countries. As part of advancing the donor funding MoU, development of strategic and development plans throughout the organization will also be high on the agenda for INTOSAI for this new strategic plan period.

Supporting institutional capacity building among SAIs to facilitate their work will be one of the strategic priorities of the forthcoming strategic planning period. The companion document to this strategic plan is INTOSAI's Report on the Strategic Plan 2005–2010, which describes the results following the implementation of the first strategic plan and presents achievements and a more detailed organizational structure.

The International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) operates as an umbrella organisation for the external government audit community. For more than 50 years it has provided an institutionalised framework for supreme audit institutions to promote development and transfer of knowledge, improve government auditing worldwide and enhance professional capacities, standing and influence of member SAIs in their respective countries. In keeping with INTOSAI's motto, 'Experientia mutua omnibus prodest', the exchange of experience among INTOSAI members and the findings and insights which result, are a guarantee that government auditing continuously progresses with new developments.

INTOSAI is an autonomous, independent and non-political

organisation. It is a non-governmental organisation with special consultative status with the Economic and Social Council (ECOSOC) of the United Nations.
INTOSAI was founded in 1953 at the initiative of Emilio Fernandez Camus, then President of the SAI of Cuba. At that time, 34 SAIs met for the 1st INTOSAI Congress in Cuba. At present INTOSAI has 190 Full Members and 4 Associated Members.

Organisation

INTOSAI achieves its mission through a variety of bodies, programmes and activities.
The principal bodies are the

- Congress,
- Governing Board,
- General Secretariat and
- Regional Working Groups.

The Finance and Administration Committee prepares decisions to be approved by the Governing Board.

The Director of Strategic Planning ensures effective coordination and implementation of the Strategic Plan.

Governing Board

The Governing Board of INTOSAI is composed of 18 members. As a rule, it meets annually between Congresses. To ensure balanced representation of all member countries, each of INTOSAI's seven regional working groups and the main types of public auditing systems are represented on the Board.
The INTOSAI Development Initiative and the International Journal of Government Auditing are also represented on the INTOSAI Governing Board.

The Chairman of the Board is the head of the SAI that hosted the last congress.

Finance & Administration Committee (FAC)

The Finance and Administration Committee (FAC) advises the INTOSAI Governing Board.
Tasks and responsibilities:

- Cooperate with the General Secretariat in financial planning;
- Supervise and control the carrying out of the budget;
- Recommend to the Governing Board, for its adoption, the initial dues for Associate Members;
- Recommend adjustments of dues of full members;
- Report to the Governing Board and to the Congress, if so requested.

Members of FAC

The Governing Board forms a Finance and Administration Committee consisting of five of its members with voting power;
The following SAIs are members with voting rights:

- Saudi Arabia (Chairman)
- United States of America (Vice-Chairman)
- China
- Ecuador
- Norway

The following SAIs are ex-officio members:

- Austria (INTOSAI General Secretariat)
- Mexico

General Secretariat

Since 1968 (by resolution of the 6th INTOSAI Congress in Tokyo) the General Secretariat of INTOSAI is located in Vienna, Austria, at the Court of Audit of the Republic of Austria. It provides central administrative support to INTOSAI, manages the INTOSAI budget, assists the Board and Congresses, facilitates communication among members, and organizes seminars and special studies.

The President of the Court of Audit of the Republic of Austria is the Secretary General of INTOSAI.

Regional Working Groups

Regional Working Groups promote INTOSAI's goals regionally, thus providing members with opportunities of professional and technical cooperation on a regional basis.

The INTOSAI Governing Board has recognized the following seven Regional Working Groups:

OLACEFS	Organization of Latin American and Caribbean Supreme Audit Institutions	established in 1965
AFROSAI	African Organization of Supreme Audit Institutions	established in 1976
ARABOSAI	Arab Organization of Supreme Audit Institutions	established in 1976
ASOSAI	Asian Organization of Supreme Audit Institutions	established in 1978
PASAI	Pacific Association of Supreme Audit Institutions	established in 1987
CAROSAI	Caribbean Organization of Supreme Audit Institutions	established in 1988
EUROSAI	European Organization of Supreme Audit Institutions	established in 1990

Congresses

The Congress is the supreme organ of INTOSAI and is composed of all Members.

Once every three years it holds regular meetings, which are chaired by the hosting SAI. It offers all INTOSAI members an opportunity to share experiences, discuss issues, and pass resolutions and recommendations to improve government accountability worldwide.

Participants include delegations of member SAIs as well as representatives of the United Nations, the World Bank and other international and professional organizations.

Statutes

@November 2007

The XIV Congress of INTOSAI, which took place in October 1992 in Washington, D.C., United States of America, adopted the Statutes (pdf) of INTOSAI. They replace the Standing Orders of INTOSAI which had been effective since 1968 and amended in 1977. The XVII Congress of INTOSAI, which took place in October 2001 in Seoul, Republic of Korea, resolved to increase the number of members serving on the Governing Board from 16 to 18. The XVIII Congress of INTOSAI which was held in October 2004 in Budapest, adopted several amendments of the INTOSAI Statutes relating to the implementation of the Strategic Plan of INTOSAI for the years 2005 to 2010. The XIX Congress of INTOSAI, which took place in November 2007 in Mexico City adopted an amendment of the Statutes regarding Associate Members.

EUROSAI

GENERAL INFORMATION ABOUT EUROSAI

EUROSAI (European Organisation of Supreme Audit Institutions) is one of the Regional Groups of the International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI). INTOSAI groups together the Supreme Audit Institution (SAIs) of 190 countries, full members, and four associate members, and it is listed as a support organisation of the United Nations.

The other INTOSAI Regional Groups are OLACEFS, AFROSAI, ARABOSAI, ASOSAI, PASAI and CAROSAI.

Although EUROSAI is the junior of INTOSAI's seven Regional Groups, the idea of a European organisation of SAIs dates back to the foundation of INTOSAI in 1953. The first active steps towards the establishment of EUROSAI took place in 1974 during the VIII INTOSAI Congress in Madrid (1974). Between 1975 and 1989 the SAIs of Italy and Spain, counting on the Contact Committee of Heads of SAIs of the European Economic Community countries, paved the way for EUROSAI by preparing the initial drafts of EUROSAI Statutes. In June 1989 the XIII INTOSAI Congress, held in Berlin, adopted the "Berlin Declaration" taking the agreement of creating the European Organisation of SAIs.

In November 1990 the Constitutive Conference and I Congress of EUROSAI were held in Madrid (Spain). At this Assembly the first EUROSAI President and Governing Board were elected, the Statutes were debated and approved, and the headquarters and permanent General Secretariat were established in the offices of the Spanish Court of Audit.

EUROSAI was set up with 30 members (the SAIs of 29 European States and the European Court of Auditors). Now membership stands at 50 SAIs (the SAIs of 49 European States and the European Court of Auditors).

The objectives of the Organisation, defined in article 1 of its Statutes, are to promote professional co-operation among SAI members, to encourage the exchange of information and documentation, to advance the study of public sector audit, to stimulate the creating of University Professorships in this subject and to work towards the harmonisation of terminology in the field of public audit.

EUROSAI STANDARD PROCEDURES

Article 4 of the EUROSAI Statute establishes that the bodies of EUROSAI are:

1. The Congress
2. The Governing Board
3. The Secretariat

In keeping with and in observance of the EUROSAI Statutes, the standard procedures incorporated in this document are intended to cover the areas of authority and the responsibilities of these bodies, notwithstanding any established practices that the organisation may have adopted, provided that they do not conflict with the EUROSAI Statutes.

The Role of EUROSAI Goal Teams

1.1 STRUCTURAL CONTEXT

The work of EUROSAI is accomplished by the:

• Congress;
• Governing Board;
• Secretariat; and
• EUROSAI's other bodies.

The **EUROSAI Congress** is the supreme authority of the organisation and is composed of all its members. Its most important role is to discuss and adopt recommendations on matters of common professional and technical interest. Once every three years EUROSAI holds regular meetings, each of which is chaired and convened by the head of the member SAI hosting the Congress.

In between congresses, the **EUROSAI Governing Board** takes all steps it considers necessary to attain EUROSAI's goals, including the performance of the tasks assigned to the Governing Board by the Congress.

The **Secretariat maintains** contact with members in between congresses and supports the Governing Board and the bodies in their mission performance.

Other **EUROSAI bodies** are instrumental in advancing the work of EUROSAI in between congresses. Much of their work arises from the consideration of issues at congresses. Since the creation of the Goal Teams by the VIII EUROSAI Congress, and under Article 9.5 of the EUROSAI Statutes, EUROSAI bodies exist in various forms:

• The four **Goal Teams** are established to advance EUROSAI's work towards achieving the strategic goals of EUROSAI, thus also contributing to implementation of the INTOSAI strategy in Europe. The Goal Teams operate on the working level in a cooperative and inclusive environment. Subject to any revision of the EUROSAI Strategic Plan, Goal Teams are a permanent part of the EUROSAI structure.

• **Working Groups** are set up by Congress to deal with a variety of issues that are of mutual interest for member SAIs, as well as with professional issues relating to wider audit practice. Working Group mandates may be extended but should not be considered open ended.

• **Task Forces** are set up by the Congress or the Governing Board for a limited period of time to deal with specific assignments or tasks of either a technical or organisational nature.

• **Project and Study Groups** may be established by and within a Goal Team, Working Group or Task Force for a limited period to facilitate that body's work.

Role of the goal teams

Goal Teams are the four teams set up by Congress under the EUROSAI strategic goals:
Team 1: Capacity Building
Team 2: Professional Standards
Team 3: Knowledge Sharing
Team4: Governance and Communication
The objective of the Goal Teams is to achieve the strategic goals within the validity period of EUROSAI's strategic plan. They are standing teams whose tasks are defined by the strategic plan.
Whereas the Teams for Goals 1-3 are responsible for implementing specific areas of the strategic plan, the Team for Goal 4 will ensure that cross-cutting issues including balance, coherence and compliance with the strategic plan are addressed.

Working groups/Task Forces

In compliance with articles 9.5 of the EUROSAI Statute and 13 of the Standard Procedures, the EUROSAI Congress is competent for creating technical commissions and study groups and determining their functions.
These bodies are set up for supporting the Congress, at technical level, in concrete works and initiatives, being entrusted with specific mandates. These bodies can be created under permanent basis or with concrete duration for developing *ad hoc* tasks. The setting up, the provision with new mandates and the dissolution of these bodies are under the responsibility of the Congress.
Also the EUROSAI Governing Board can set up task forces, committees and project/study groups for supporting it in the implementation of actions of its competence or mandated by the Congress.
EUROSAI members can participate in these bodies under voluntary basis. Each working group, task force or technical committee shall elect its own chairperson. All members participating in technical committees or study groups shall be represented there by their delegates or their representatives, who may be assisted by experts or advisors.
Currently the following Working Groups, Task Forces and Committees are operating within the EUROSAI framework:

- ***Working Group on Environmental Audit*** (set up in 1999 -IV Congress-). *Chair: SAI of Norway*
- ***Working Group on Information Technologies*** (set up in 2002 -V Congress-). *Chair: SAI of Switzerland*
- ***Task Force on Audit of Funds Allocated to Catastrophes and Disasters*** (set up in 2008 -VII Congress). *Chair: SAI of Ukraine*
- ***Monitoring Committee for setting up and operating the electronic data base on good practices on audit quality*** (set up in 2011 -VIII Congress-, for developing and keeping updated the work done by the EUROSAI Working Group for drafting a Guide of Good Practices on Audit Quality created in 2008). *Chair: SAI of Hungary*
- ***Task Force Audit & Ethics*** (set up in 2011 -XXXVIII Governing Board-). *Chair: SAI of Portugal*

Eurosai Training Committee

The creation of a EUROSAI Training Committee (ETC) was approved by the Governing Board at its XXI meeting held in Madrid (Spain) in 2000, following an extraordinary (XIX)

meeting in Paris in November 1999 and a preparatory meeting in Frankfurt in early 2000.
The ETC was set with eight Members: the SAI of the Czech Republic, Denmark, France, Germany, Poland, Portugal, Spain and United Kingdom. The SAI of France and Spain co-preside over the Committee.
At the XXXI meeting of the EUROSAI Governing Board (Reykjavik, 11 September 2006), it was agreed to incorporate to the Training Committee as new Members, the SAI of Lithuania and the SAI of Hungary; that had been observers at the Committee since 2002 and 2005, respectively. At the XXXII meeting of the Governing Board (Bern, 13 September 2007), the SAI of the Russian Federation became Member of the EUROSAI Training Committee, after having participated in this Committee as an observer.
Some other entities have regularly taken part in the ETC meetings: the European Court of Auditors, the INTOSAI Capacity Building Committee, the INTOSAI Development Initiative (IDI) and SIGMA.
The ETC, under the authority of the Governing Board, was in charge of the matters relating to:

- the **mission** of EUROSAI concerning training is: *"To enhance professional and institutional development of EUROSAI members".*
- The mission defines the core purpose of EUROSAI training activities. It also reflects the developmental presumption of EUROSAI that professional capacity of the individual on one hand and institutional development of the SAI on the other, are interdependent. These two levels should therefore be targeted simultaneously by EUROSAI training activities. EUROSAI devotes particular attention to those SAIs most in need of capacity building.

- The **vision** of EUROSAI regarding training is that: *"EUROSAI contributes to the continuous improvement and development of public sector audit within this region".*
- The vision expresses the aim of EUROSAI related to training. Respecting and appreciating the diversity of the region, its underlying presumption is that there is always room for development and improvement. By facilitating exchange of experience and possibilities to learn from each other as well as external experts, EUROSAI will contribute to the continuous improvement and development of public sector audit performed in the region.

Cooperation with other entities
EUROSAI also develops its activity in co-operation with other international organisations and Institutions.
Co-operation with other International Organisations of Audit Institutions
Regular Conferences are celebrated jointly ***by EUROSAI and OLACEFS***. To date, six Conferences have taken place (Spain, Colombia, United Kingdom, Peru, Portugal and Venezuela). The VII joint Seminar EUROSAI-OLACEFS was organised in Georgia in 2012, where Al-SAI participated.
Cooperation between ***EUROSAI and ASOSAI*** has been launched in 2011. The I Joint Conference took place, between the Governing Boards of both Organisations, in Istanbul (Turkey) on 22-24 September 2011.

EUROSAI has also maintained regular contacts with the European Organisation of Regional Audit Institutions ***(EURORAI***). Two joint Conferences have been organised to date, one in Portugal (2001) and the other one in Denmark (2003).

Cooperation with the European Confederation of Institutes of Internal Audit (ECIIA)

On 7 March 2011, EUROSAI and the ECIIA signed in Rome a Cooperation Agreement . This Agreement is aimed at creating a collaboration process that will enable both organisations' mutual benefiting from their works, and promote knowledge sharing.

The ECIIA assists and represents the internal audit profession in both private and public sectors throughout Europe, following the global objective of providing dynamic leadership for the profession of internal auditing.

The Agreement EUROSAI-ECIIA was signed with a specific focus on practical implementation of their achievements on the European level, in the framework of the wider context offered by the cooperation between the INTOSAI Professional Standards Committee and the Institute of Internal Auditors (IIA), under a formal Memorandum of Understanding signed in December 2010 (renewing their original agreement of July 2007), mutually supporting each other's goals and objectives.

The purpose of the cooperation process EUROSAI-ECIIA covers facilitating the exchange of information, developing common understanding in relation to public sector accountability and auditing, sharing experiences in implementing the existing professional practices' framework and standards, and mutual consultations on issues of common interest. In order to promote and put cooperation into practice, EUROSAI and the ECIIA agreed to develop a common platform.

Cooperation with the Contact Committee of Heads of Supreme Audit Institutions of the European Union

The Contact Committee is an assembly of the Heads of the Supreme Audit Institutions of the EU Member States and of the European Court of Auditors. It is an autonomous, independent and non-political assembly which meets every year.

In order to contribute to the improvement of EU financial management and good governance, the Contact Committee focuses its activities around six strategic goals:

- Exchange of EU-relevant knowledge and experience within an EU context
- improvement of professional cooperation among its members
- Initiation and coordination of audit activities of common interest in the EU field
- Determining positions on emerging issues in this area
- Cooperation with SAIs of EU candidate and potential candidate countries
- Sharing information, views and results with interested parties outside the Contact Committee

To achieve these goals the Contact Committee has established several working groups and expert networks, organises training events, seminars and supports contacts among its auditors.

Representatives of EUROSAI attend meetings of the Contact Committee and are invited to report on their developments and future plans. Activities of the Contact Committee are EU-orientated but experience is often also applicable to countries outside the EU Members of EUROSAI, which may benefit from shared experience or, where applicable, even participate in events organised by Contact Committee.

Recent examples of cooperation in practice include joint Contact Committee/EUROSAI training events in which representatives of both bodies took part, as well as participation by EUROSAI members in a multilateral audit started under the Contact Committee.

Co-operation with the INTOSAI Development Initiative (IDI)

The INTOSAI Development Initiative (IDI) is the body of INTOSAI for promoting capacity building. It was established in 1986 with the mission to help SAIs, especially in developing and emerging nations, to improve their audit capacity and effectively address emerging audit issues through training and information sharing.

IDI has collaborated on a permanent basis with the EUROSAI Training Committee between 2000 and 2011.

EUROSAI co-operated with IDI in the development of the Long Term Regional Training Programme (LTRTP). The LTRTP was delivered in two Phases, mainly through workshops an other training activities: Phase I took place between 2000 and 2002 and was aimed to candidate countries EU membership (EUROSAI provided human resources and organisational support to this Phase). Phase II (2003-2005), involved SAIs from Eastern Europe, the Balkans and the Central Asian Republics and was delivered bilingually in Russian and English (EUROSAI contributed to this Phase also with a financial support that represented 9.5% of the total amount of the Project).

In 2006 EUROSAI collaborated with IDI on the Project "Auditing of the Public Debt" by means of a financial contribution. This Programme has been executed in the countries of the Community of Independent States (CIS) and Mongolia.

Between 2009 and 2011 EUROSAI provided financial support to IDI's Trans-regional Capacity Building Programme in Audit of Public Debt Management (2009-2011).

Co-operation with SIGMA

SIGMA is a joint initiative of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) and the European Union (EU), for providing support to partner countries in their efforts to modernise public governance systems. This includes: assessing reform progress and identifying priorities, assisting in the process of institution-building and setting up legal frameworks, and facilitating assistance from the EU and other donors by helping to design projects and implement action plans.

SIGMA's involvement in multi-country activity with the SAIs began in 1998. Since then, SIGMA has provided technical assistance, direction and advice, helping in achieving institutional reforms, adopting internationally recognised audit standards, and implementing auditing

methods and practices that are consistent with EU good practice, working closely with the ECA in the implementation of its development strategy for the SAIs.

Co-operation with EUROSAI is continuing, including participation in triennial Congresses, technical seminars and EUROSAI Training Committee (ETC) meetings between 200 and 2011. It provides support for building and strengthening SAIs so that they progress towards full compliance with international standards for public external audit and with good European audit practice.

Co-operation with Universities

EUROSAI, in its capacity as Organisation, doesn't maintain regular co-operation with Universities but it takes this objective into account, not as a goal in itself but like a transversal goal to be considered in the development of any training activity.

Most of the SAIs Members of EUROSAI cooperate with high education institutions. There are many diverse forms of co-operation:

- Organisation of joint seminars and conferences
- Training of auditors by university professors
- Promotion of university students as trainees in the Audit Institutions
- Implementation of lectures in the university by public auditors
- Participation of auditors of the Audit Institutions in research projects of the universities of its area of knowledge
- Joint organization of master degrees and post-graduate studies on matters related to the administration
- Audit of public funds.

In implementing the commitments taken on board by the EUROSAI Training Strategy 2008-2011, in order to strengthen cooperation with the universities, the EUROSAI Training Committee drafted a report in 2010 about areas where this line of collaboration could be given impetus.

Profile

SLOVENIAN COURT OF AUDIT

The Slovenian Constitution states that the Court of Audit of the Republic of Slovenia is the *highest body for supervising state accounts, the state budget and all public spending in Slovenia.*

What is the Court of Audit?

The Constitution further provides that the Court of Audit is independent in the performance of its duties and bound by the Constitution and the law; the organization and powers of the Court of Audit are defined by law. The Court of Audit Act provides that the acts with which it exercises its powers of audit cannot be challenged in courts or overruled by other state bodies. The mission of the Court of Audit is to inform the public about important audit findings in audits of state bodies and other public funds users in a timely and objective manner. In addition, due to its experience and expertise in best practices, the Court of Audit gives advice to state bodies and other public funds users on how to improve their financial operations. By disclosing irregularities and inefficiencies, the Court of Audit points to the responsibility of state bodies and holders of public functions, and thereby contributes to the welfare of the citizens of the Republic of Slovenia and the European Union.

What does the Court of Audit do?

The auditors of the Court of Audit collect evidence to address the following issues: whether the income of the state budget was properly collected, whether the expenditures of the state budget were in line with regulations and whether the financial operations of public funds users were appropriate, i.e. in accordance with the principles of economy, efficiency and effectiveness. The auditors also review whether the public funds were used in

line with the purposes defined. During the audit procedure the auditors provide advice to public funds users on avoiding and eliminating errors, irregularities and inefficiencies in their financial operations. The Court of Audit also publishes binding opinions on public finance issues.

Who can the Court of Audit control?

The Court of Audit may audit operations of any *public funds user.* A user of public funds is a public law entity, or its unit; and *a private law entity and a natural person that has received aid from the budget of the European Union, the state budget or the budget of a local authority, or that is carrying out a public service or securing public goods on the basis of a concession.* A private law entity can be audited by the Court of Audit if it is *a company, bank or insurance company in which the state or a local authority has a majority stake.* An opinion on operations given by the Court of Audit is binding and must be taken into consideration by every state body, local authority body and user of public funds to whose operations the opinion refers. Corresponding to its powers, the Court of Audit also has certain obligations that outline the annual scope of its work. In accordance with the Court of Audit Act1, the Court of Audit must perform yearly audits *of the regularity of the implementation of the state budget* (the regularity of the operations of the state), *the regularity of the operations of the public health insurance institute and the regularity of the operations of the public pension insurance institute.* Every year, the Court of Audit must also review the regularity of the operations of *an adequate number of city and other municipalities, an adequate number of commercial public service providers and a suitable number of non-commercial public service providers* – their number being defined in the annual work programme of the Court of Audit.

How does the Court of Audit implement its tasks?

The basic task of the Court of Audit is to review and control the operations of public funds users. By auditing these operations it obtains appropriate and sufficient data in order to express an opinion on the operations of the audited users of public funds:

- *In auditing financial statements it assesses the integrity and accuracy of the statements;*
- *In auditing the regularity of operations it expresses an opinion on the conformity of operations with the regulations and guidelines that the user of public funds must follow in his operations;*
- *In auditing the performance of the operations it expresses an opinion on the economy, an opinion on the efficiency or an opinion on the effectiveness of the operations of the budget user.*

All reports issued by the Court of Audit are submitted to the National Assembly and to the audited public funds user. The Court of Audit must submit an annual report on its work and its most important findings to the National Assembly every year.

How does the Court of Audit decide which audits to undertake?

The Court of Audit exercises its powers entirely independently. It is responsible for adopting its own programme of work. *In designing its annual work programme the Court of Audit considers legal responsibilities as well as direct and indirect proposals from the deputies and working bodies of the National Assembly, the government, ministries and local authority bodies, civil society, the media and individual citizens, including anonymous proposals, as well as its own priorities and strategy.* In selecting audits to be included in its annual work programme the Court of Audit tries to respond to public expectations as efficiently as possible; nevertheless it must remain independent in deciding and identifying its work in order to be able to perform its work and pass on its judgements objectively, which also applies to informing the public thereof.

The organisation of the Court of Audit

The Court of Audit of the Republic of Slovenia has *three members: a president and two deputy presidents.* They are appointed for a term of nine years on a proposal from the president of the republic by the National Assembly by a majority vote of all the deputies in a secret ballot. The president and the two deputy presidents form the senate of the Court of Audit. In addition to the members the Court of Audit also has up to *six supreme state auditors,* who head the audit departments and have the status of public officials. They are appointed by the president of the Court of Audit for a term of nine years. The Court of Audit has support services in addition to its audit services. It can select all its employees independently. In 2004 the Court of Audit established a unit in Maribor that implements control over the use of public funds in the northeastern Slovenia. For the most part the auditors' education is in economics and law, although some auditors have a different academic background. Reputed external experts, including foreign citizens or a group of experts may be invited to take part in the performance of an audit.

The impact of the work of the Court of Audit

The Court of Audit issues *a report* on the audit undertaken at the public funds user. The report is submitted to the National Assembly and the audited user of public funds and published on the Court's website (www.rs-rs.si). Thus the public is being continuously informed about the Court's work. The Court of Audit also provides *advice and recommendations* to public funds users in the course of the audit procedure and in its reports. Such consulting is targeted at achieving improvements in financial operations of public funds users. The public funds users must – if irregularities and inefficiencies have been found during the audit – present evidence of measures undertaken to improve their operations. The objective of the Court of Audit is to assist institutions using public funds in improving their operations by performing audits and by consulting. In so doing, the operations of public administration are improved

and assurances are provided that money for the functioning of state bodies, public institutions and local government, which is collected from citizens in the form of taxes or other legally prescribed contributions, is used correctly, in line with defined purposes and efficiently. *The Court of Audit is watching over public money – reviews whether the funds are used correctly and efficiently and constantly reports on its findings to the public.*

With this institution, the Al-SAI has signed a cooperation agreement on April 25, 2012 in Ljubljana, Slovenia. The Al-SAI and the Slovenian Court of Accounts should exchange experience in financial, compliance and performance auditing, and in the certification of the financial statements. These two institutions are exploring ways to implement joint projects in order to enforce the capacities of the Al-SAI in the strategic planning and in the use of modern auditing techniques.

Profile

POLAND'S SUPREME AUDIT OFFICE, THE NIK

About the Supreme Audit Office
The Supreme Audit Office, or the NIK (previously used English translation of the name of the institution was the Supreme Chamber of Control), is the top independent state audit body whose mission is to safeguard public spending. For over 90 years, the NIK has been assessing the functioning of the Polish state and public funds management.

Mission and Vision
The **mission** of the Supreme Audit Office is to promote economic efficiency and effectiveness in the public service to the benefit of the Republic of Poland.
The **vision** of the Supreme Audit Office is a supreme audit institution with a widely recognised standing, whose reports will be an expected and sought for source of information for bodies of the state and general public.

Tradition of State Audit in Poland
As a consequence of the evolution of monarchy in Europe, the royal treasury and the public treasury were separated, so it became necessary to control the flow of money between them. Therefore, the political elites at that time strove to create such a system of accounts that would be effective and, simultaneously, would not damage the monarch's prestige. The need to control public funds spending and the monarch's fiscal policy formed the basis for the parliamentary system. So we can say that the tradition of state budget execution auditing was born already centuries ago. And the Parliament, due to its supreme role with regard to making tax laws, developed its mandate in the area of state auditing.
History of State Audit
Already in the 16th century, in Poland there were two officials responsible for control over spending: one who controlled the spending of royal funds and the other - to monitor the spending of state money. They cooperated with tax collectors nominated by the Parliament. In 1591, the Treasury Tribunal (Polish: *Trybunał Skarbowy*) was established to supervise public funds, which enhanced parliamentary control over finance. In the 18th century, the Treasury Tribunal was

replaced with two treasury committees - one for the Polish Kingdom and the other for the Grand Duchy of Lithuania (the two states together constituted the Polish-Lithuanian Commonwealth).

Supreme Office of State Audit

Poland finally won back independence in 1918 after the First World War. In February 1919, Head of State Józef Piłsudski signed a decree on the Supreme Office of State Audit (*Najwyższa Izba Kontroli Państwowej*). It was an independent body, subordinate directly to the Head of State, and its responsibility was to audit state revenues, expenditures and public assets management. It also monitored the performance of institutions and the management of funds and self-governmental entities and carried out state budget execution audits. Therefore, the comprehensive control over public finance was ensured.

Supreme Audit Office in the Second Republic of Poland (1918-1939)

The constitution adopted in March 1921 provided that the Supreme Audit Office (Polish: *Najwyższa Izba Kontroli*, abbr. NIK), based on the principle of collegial responsibility, was authorized to audit the whole state administration as regards its finance and accounts. Every year, the NIK was obliged to submit its opinion on the vote of approval for the government to the lower chamber of the Parliament (Polish: *Sejm*). The President of the NIK was responsible directly to the *Sejm* for the performance of the NIK and for its employees. On 3 June 1921, the Act on State Auditing was adopted which was in effect until the end of the Second Republic of Poland in 1939. It provided that the NIK was an independent body cooperating with the Parliament.

Supreme Audit Office in the People's Republic of Poland 1945-1989 (PRL)

After the Second World War that ended in 1945, the top power in the country was the State National Council (Polish: *Krajowa Rada Narodowa,* abbr. KRN) which established the Audit Bureau (*Biuro Kontroli*) that was actually managed by the Presidium of the KRN. In this way, state auditing was supposed to be officially independent of the administration. In 1949, the Parliament appointed the Supreme Audit Office (*Najwyższa Izba Kontroli*, abbr. NIK). The act on the NIK was also adopted which provided that the President of the NIK was appointed by the *Sejm* and responsible to it. The act also provided that the NIK was composed of nine departments, three offices and regional branches. The NIK President was a member of the State Council. This relative independence of state auditing ended in 1952 when the NIK was replaced with the Ministry of State Audit. In this way, the principle of the independence of the NIK of the government was violated: the NIK, which was a supreme audit institution, operated as one of ministries and constituted part of the government, the activity of which it was supposed to monitor. As a result of the changes in the Polish internal policy that took place after mid-1956, the NIK was restored in 1957 and made subordinate to the *Sejm* anew. The *Sejm* also nominated and dismissed the President of the NIK. In 1976, the Act on the NIK was amended and the NIK was again transformed into a governmental body, supervised by the Prime Minister, although its name remained unchanged. Finally, the independence of the Supreme Audit Office was

restored in 1980 and state auditing was again in the hands of the *Sejm*. In this way, the controlling function of the *Sejm* was enhanced.

Supreme Audit Office in Poland after 1989

The year 1989 finally put an end to the communist regime and the People's Republic of Poland became the Republic of Poland again. Although its independence was in various ways limited in the communist times, the NIK survived as a separate organizational structure. Thus, democratic Poland had an institution that was ready to immediately start its audit activity. However, new social and political conditions after 1989 made it necessary to develop a new act on the Supreme Audit Office. It was finally adopted by the *Sejm* on 23 December 1994 and substantially modernized state auditing in Poland.

Legal Basis for activity

The basic task of the NIK is to audit the activity of government administration bodies, the National Bank of Poland (NBP), state legal persons and other state organisational entities. The NIK can also audit the activities of local government bodies as regards their legality, sound management, efficacy and integrity. The NIK undertakes audits ordered by the Sejm (lower chamber of the Polish Parliament) or its bodies, at the request of the President, the Prime Minister or on its own initiative. The functioning and the organisation of the NIK are provided for in Chapter 9 of the Constitution of the Republic of Poland and the Act on the NIK of 23 December 1994 (with amendments introduced by the Act of 22 January 2010).

The Constitution of the Republic of Poland states that the Supreme Audit Office shall be the principal state audit body. The Supreme Audit Office shall be subordinate to the Sejm (the upper House of the Polish Parliament) and shall act in accordance with the principle of collegiate responsibility.

According to Article 203 of the Constitution, the Supreme Audit Office shall audit the activity of government administration bodies, the National Bank of Poland (NBP), state legal persons and other state organisational units with regard to legality, sound management, efficacy and integrity. The Supreme Audit Office may audit the activity of local self-government bodies, municipal legal persons and other municipal organizational units with regard to legality, sound management and integrity. The Supreme Audit Office may also audit, with regard to legality and sound management, the activity of other organisational units and economic entities (entrepreneurs) to the extent to which they use state or municipal assets or resources, or fulfill financial obligations to the State.

According to Article 204 of the Constitution, the Supreme Audit Office, the Supreme Audit Office shall submit to the Sejm:

1. analysis of the state budget execution and monetary policy guidelines,
2. opinion on the vote of approval for the Council of Ministers,
3. pronouncements on the results of audits, recommendations and statements as provided for by law.

According to Article 205 of the Constitution, the President of the Supreme Audit Office shall be appointed by the Sejm, with the

consent of the Senate, for a six-year term of office and can be reappointed only once.

Organizational structure of NIK

On 26 August 2011, the new status of the Supreme Audit Office was adopted by the Parliament. Within the next three months, the President of the NIK shall adjust the internal organisation of the institution to the new regulations. Under the new regulations, the Supreme Audit Office is composed of 14 audit departments, each dealing with auditing of a different area of the state activity, and 4 administrative departments, which provide internal services for the NIK. These units are located in the NIK Central Office in Warsaw. Apart from that, there are 16 regional branches of the NIK, one in each administrative region of Poland, all being directly involved in auditing.

The Council of NIK

The Council of the Supreme Audit Office is the body which executes the NIK principle of collegiality set forth in the Polish Constitution and statutory provisions. This body has broad powers, e.g. approving and passing resolutions referring to the most important documents which NIK is obliged to submit to the Sejm. The Council of NIK includes: the President of NIK as Chairperson, Vice-Presidents, Director General and 14 Members.

Composition and work mode of the NIK Council

7 scholars of law or economics and 7 Directors of auditing organizational units or Advisors to the President of NIK are appointed Members of the NIK Council by the Marshal of the Sejm upon request of the President of NIK after obtaining opinion of the relevant Sejm Committee. The term of office of a Member of the NIK Council is 3 years.

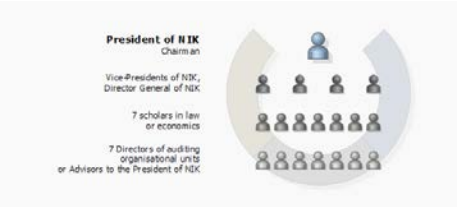

The persons being part of the Council are independent in performing their functions and may have dissenting opinions on the resolutions voted upon. The guarantee of the Members' independence, in particular when they are appointed on part of NIK, is the secret ballot as well as the fact that the employment agreement termination with an appointed employee being Member of the NIK Council requires consent of the NIK Council.

The President of NIK may invite persons other than the Council Members to the Council meetings.

Meetings of the NIK Council are convened by the President of NIK on his or her own initiative or upon request of at least 1/3 of the Council Members. The meetings are chaired by the President of NIK or a Vice-President appointed by him or her. In 2010, 15 Council meetings were held, of which one was of seminar nature. The seminar meetings are the place of debate on crucial issues of the state functioning and the role of NIK in constructing the state under the rule of law.

Powers of the Council

The Council of NIK has broad powers. This body adopts resolutions referring to annual work plans of the Supreme Audit Office, its draft Charter as well as the draft budget. Every year the Council

approves the documents that NIK is obliged to file with the Sejm, i.e. *The analysis of the state budget execution and the monetary policy assumptions* and *The report on NIK activity* for the previous year. Besides, the Council passes its opinion on the vote of approval for the Council of Ministers and motions on specific problems to be reviewed by the Sejm with regard to the activity of public authorities.

The Council of NIK may also provide its advice on the audit programmes as well as information on the results of particularly important audits addressed by the President of NIK. Any other issue addressed by the President of NIK or presented by at least 1/3 of the Council Members is subject to advice. The Council of NIK also reviews reservations to post-audit statements, referred to in Article 54 section 3 of the Act on the Supreme Audit Office.

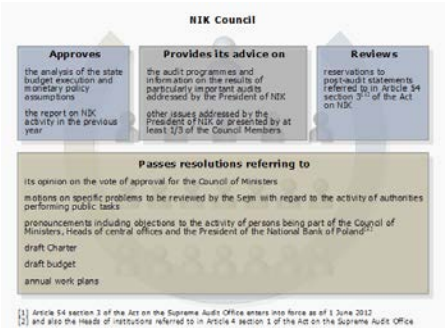

The tasks of the NIK Council also includes reviewing reservations to the assessments, comments and findings included in the post-audit statements submitted by the President or Vice-Presidents of NIK.

In 2010, the Council reviewed reservations to 52 post-audit statements, of which 6 were included in total, 30 in part and 16 were dismissed in their entirety.

Cooperation with the Parliament

The Supreme Audit Office (NIK) is the supreme body of state auditing and it reports to the Sejm (lower chamber of the Polish Parliament). The NIK submits to the Sejm over 150 pronouncements on audits, in this way performing its mission of informing the Parliament on the condition of the state, including the situation of public finance.

The NIK, at plenary sessions of the Sejm, presents the most important documents related to the NIK's activities, as well as its opinion on the most important matters related to the audits it performs. NIK representatives also participate in meetings of parliamentary committees and subcommittees.

The NIK submits to the Sejm the following documents:

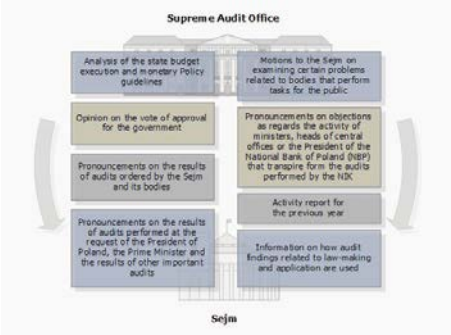

The NIK is also obliged to present to the Sejm its periodic work plans. The Sejm is informed on the results of NIK audits in the first place. Pronouncements on audit results cannot be made public prior to their submission to the Sejm.

The President of the NIK participates in plenary sessions of the Sejm. Every year, the President presents to the Sejm

Analysis of the execution of the state budget and monetary policy guidelines.

Annually, NIK representatives participate in hundreds of meetings of parliamentary committees and subcommittees (in 2006 - 916 meetings, in 2007 - 720, in 2008 - 966, in 2009 - 932, in 2010 - 719). They present the results of NIK audits, provide explanations on them and voice opinions on legislative initiatives of the MPs.

The NIK regularly cooperates with the Committee on State Auditing which is responsible for giving opinion on the NIK's work plan, its annual activity reports, its budget and report on the NIK budget execution etc. The Committee performs periodic evaluation of the NIK's activity, including analyses of pronouncements on audit results and the progress of the implementation of audit recommendations. The Committee also deals with the NIK's international activities, cooperation between the NIK and other audit bodies in Poland and with analyzing complaints and suggestions addressed to the NIK.

Environmental Policy of NIK

The NIK commits itself to limit the damaging effects its activities may have on the natural environment. This is done through rational consumption of electric energy and natural resources (mainly paper) and improvement of waste management.

The NIK environmental policy is being implemented within the environment management system called *Green Office* which is in compliance with the standards. The NIK employees and other persons working for the NIK or on its behalf have been made aware of the *Green Office* initiative.

President of the NIK Jacek Jezierski, on behalf of the NIK employees and management, has committed himself to take responsibility for the implementation of environmental policy, including provision of necessary resources.

In July 2011, Germanischer Lloyd Polen confirmed that the environmental management system established and maintained at the NIK fulfills the requirements of the ISO 14001:2004 standard. This was proved with the ISO 14001:2004 certificate granted to the NIK, valid until 17 July 2014.

Activities

The Supreme Audit Office submits to the Sejm the analysis of the state budget execution and monetary policy guidelines, the opinion on the vote of approval for the government, pronouncements on results of audits and annual reports on its activity.

NIK audits

PLN 14.5 billion PLN is the sum describing financial irregularities disclosed by NIK auditors in 2010.

Each citizen who pays taxes to the state wants to be sure that this money is spent appropriately. The NIK, as the guardian of public funds, takes care of legal, sound and efficient spending and reliable accountability of these funds. Not only does the NIK disclose irregularities, but also proposes possible solutions aimed at better spending in the future as well. NIK audits show in which areas the state operates well and which need to be improved. Some improvements are introduced already during audits, while others soon after their completion. If

the irregularities found stem from loopholes in the regulations or unclear legal provisions, the NIK postulates changes in the law (so called *de lege ferenda* proposals).

Public money spending calls for NIK auditing

The Supreme Audit Office investigates all the areas of the state where public money or state assets are involved. The NIK also checks whether public institutions do their job effectively, efficiently and economically. Every year, the NIK audits a few thousand entities, and on this basis it develops a report presenting the overall picture of the state functioning. Pronouncements on audit results are submitted to the Sejm (lower chamber of the Polish Parliament) and to the institutions responsible for right functioning of the audited entities.

State budget under the microscope

The most important audit that the NIK performs is the state budget execution audit. Every year, the NIK carries out audits in 400 entities within the state budget execution audit. This audit is the priority task in the NIK annual work plan. Every year, at a plenary session of the Sejm, the NIK President presents the results of the budget audit. They are described in the document entitled *Analysis of the execution of the state budget and monetary policy guidelines.*

Annual planning

The plan of NIK audits for the given year is developed on the basis of priority audit directions established by the NIK College (Polish: *Kolegium* NIK) every three years. In the years 2009-2011, the NIK is to assess whether the state operates smoothly and is friendly to its citizens, whether public resources are managed effectively and what the presence of Poland in the European Union is like. Audits planned for 2011 are mainly concerned with the state budget, the condition of public finance, the economy, the safety of the state and citizens, health protection, ecology, education, social problems and activities relates to Poland's membership in the European Union.

Auditing standards of the NIK

The NIK auditing standards allow for maintaining the professional level of audits carried out by the NIK. They provide a platform for audit planning, audit performance and appraisal of audit results. They reflect the achievements of the NIK and have been modified on the basis of audit methodology solutions.

The auditing standards comprise 17 sets of issues that cover the most important stages and procedures of the NIK audit activities. They have been developed on the basis of Polish legal regulations, the INTOSAI Auditing Standards, the European Implementing Guidelines for the INTOSAI Auditing Standards, the Standards of the International Federation of Accountants (IFAC) and the long experience of the NIK.

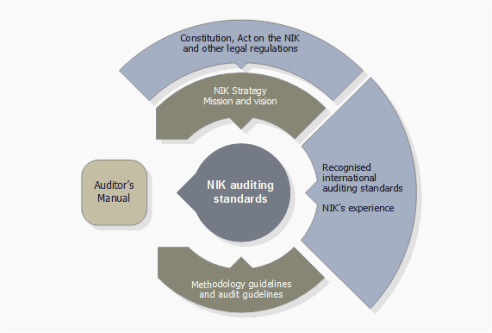

International Cooperation

The Supreme Audit Office (NIK) is actively involved in activities in the international arena through cooperation with Supreme Audit Institutions (SAIs) of other countries, international organisations gathering SAIs and audit institutions in Europe and in the world. Cooperation with other SAIs allows the NIK to increase its knowledge as regards auditing standards and good practices, as well as to disseminate its experiences and achievements in the international arena.

In this framework, we can mention the cooperation agreement of NIK with the State Supreme Audit. These two institutions should exchange experience on their respective auditing activities. In July, a group of 10-15 auditors from SSA attended the training on performance auditing in Poland.

NIK as INTOSAI Member

The International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) was established in 1953. It gathers 189 members - Supreme Audit Institutions from all parts of the world, including the NIK (since 1959).

INTOSAI issues international guidelines and develops methodology of various audit activities, provides trainings and facilitates exchange of information and experiences among its members. The NIK is actively involved in INTOSAI activities, and NIK representatives are present in INTOSAI structures and participate in INTOSAI subcommittees, working groups, task forces and congresses.

Latest News about NIK

NIK becomes the auditor of the European Organization for Nuclear Research. The Polish Supreme Audit Office was appointed external auditor of the European Organization for Nuclear Research (CERN). NIK will perform this function from the year 2013 to 2015.

This is a distinction for the Polish Supreme Audit Office and also the first time when the function of external auditor is awarded to the SAI of a "new" member state (that joined CERN after 1989).

CERN was established in 1954. Its headquarters are located in Geneva. Currently, the organisation associates 20 countries. Its budget exceeds CHF 1 billion. Approximately 3 thousand scholars and technologists work there on a regular basis but the number of people cooperating with CERN reaches 8 thousand.

Profile of the President of the Supreme Audit Office of Poland, Mr. Jacek Jezierski

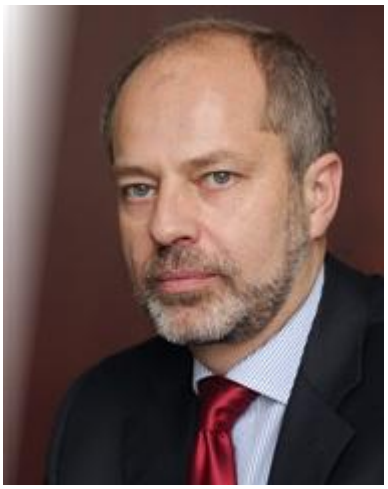

(Jacek Jezierski)

Jacek Jezierski was born on 11 April 1958 in Gdansk. He graduated from the Faculty of Biology and Earth Sciences of the University of Gdansk and specialized in animal ecology. In 1981, he left for a one-year long scientific expedition to the research station of the Polish Academy of Sciences (PAN) on Spitsbergen.

He started his professional career in 1983 in the PAN Ornithological Station in Górki Wschodnie near Gdansk. In the years 1985-1990, he earned his living by doing works on heights for the ”Trójmiasto” Mountain Club. In 1990-1992, he worked in the Office for Ecology of the National Committee of ”Solidarność”.

On 15 June 1992, Jacek Jezierski started working for the Supreme Audit Office as Deputy Director of the Team for Environmental Protection and Construction Infrastructure, which after reorganization was changed into the Department of Environmental Protection and Constructions. On 1 August 1998, he was appointed Vice-President of the NIK.

On 22 August 2007, he was sworn into office as President of the NIK and since June 2008, he has been the Chair of the EUROSAI Governing Board.

seria : botime KLSH- 03/2012

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Bulevardi " Dëshmorët e Kombit", nr. 3,
Tiranë Tel./ Fax. 04/ 228485, Tel. 04/ 251267
Web-site: www.klsh.org.al, E-mail: klsh@klsh.org.al